

TEORİde *doğrultu*

26

Nisan-Mayıs

2007

İÇİNDEKİLER

TKP 8. Kongresi: Sosyal Şovenizmin Çizgileştirilmesi	2
Rusya Tırnaklarını Bileyliyor.....	8
Sivil Toplum Konfederasyonu, Demokratik Komünalizm Ya Da Toplumsal Otonomi	11
Faiz Neden "Haram" Sayılmıştır? İslami Sermaye Ve Faiz...28	
Kadın Devrimi Nasıl Gerçekleşecek?.....	35
Seçimler Ve Devrimci Politikanın Yönü.....	41
"Her Gün 8 Mart" Emekçi Kadınlar Kurultayı'ndan EKD'ye ...	52
Cumhuriyet'in Değerleri?.....	60
Öğrenci Gençlikte Değişim	62
Türkiye'de Gerici Milliyetçilik.....	71
Ermeni Sorunu Üzerine.....	83
Sömürgeleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisinde Dönüşüm-II: Emekçi Sınıfların Durumu.....	95
Alternatif Tarih Okumaları.....	102

TKP 8. Kongresi: Sosyal Şovenizmin Çizgileştirilmesi

Ocak 2007 tarihli 8. Kongre Raporu'nun siyasi tezler ve konular bölümünde TKP, Türk burjuvazisinin egemenlik aygıtı devletin merkezilik özelliğini ve "sınıflar arasında hakemlik yapma iddiasını tamamen yitirme durumuyla karşı karşıya kaldığı" için dertleniyor. Bunun emperyalist hegemonyanın derinleşmesi karşısında yurtseverce bir duygulanış olduğuna inanmamızı ve "yurtsever cephe" saflarında toplanmamızı istiyor.(1)

Devlet yeniden yapılandırılırken, inisiyatifin emperyalistlere geçmesiyle egemenlerin "liberal ve statükocu" kesimler olarak saflaştığını, böylece "devletin" 'ortak aklı'nın büyük ölçüde 'kaybolduğu'nu, bunun ise devleti krize taşıyan bir çözümlenmeyle yüz yüze bıraktığını ileri sürüyor.

TKP'ye göre emperyalistlerin, "Türkiye'nin daha zayıf, daha kısıtlanmış, daha küçültülebilir bir ülke haline getirilmesi" planlarına "statükocular" itiraz etmektedirler. Statükocuların kazanma şansını zayıf gören TKP, onların "eski pazarlık gücünü koruma" mücadelesi yürüttüklerini söylüyor. Buna karşı neyin pazarlığını yaptıklarını ortaya koymaktan dikkatle kaçınıyor. Sorunu öyle ifadelendiriyor ki, sanırsınız "statükocular", egemen sınıf ve güçlerin, örneğin ABD'nin bölgesel çıkarları ve durumuyla sürtünen özgün burjuva çıkarları için değil de, "halkın ulusal onuru", "halkın ulusal hakları" adına pazarlık peşindedir!

Emperyalist küreselleşme koşullarının ürünü ve ihtiyacı olarak kapitalist-emperyalist devletlerin

yeniden yapılandırılmasını -sosyal devletin en küçük zerreciğine kadar tasfiyesi, kimi 'ulusal' yasaların uluslararası yasalarla çerçevelenmesi, devletin işlevinin vergi toplayıcılığı, bekçilik, iç savaş ve paylaşım savaşı aygıtına indirgenmesi vb.- mevcut rejimin krizinin asli nedeni, hatta kendisi olarak sunarak, siyasi mücadelede "sosyalist arılık" adına suya sabuna dokunmayan tavrını "yurtsever cephe stratejisi" ile sürdürmeye çalışıyor.

TKP yönetimi ve 8. Kongresi; Kürt ulusal devriminin, işçi sınıfı ve ezilenlerin devrimci mücadelesinin, baskı altındaki ulusal toplulukların ve Alevi mezhebinden kitlelerin demokratik uyanışının, son olarak da vurgulanan koşullarda, kendini ifade ve taleplerde bulunma cesareti artan, kitle desteğini güçlendirmeyi başaran politik İslamcı hareketin değişik düzeylerde pay sahibi olduğu ve dahası 1994'te bir realite olan rejim krizi üzerine bir tek söz etmiyor. Ancak günümüzde bir "çözüm" ve bu çözümlenin koşullarından doğan bir "rejim krizi"nden söz ediyor. İşçi sınıfı ve ezilenlerin mücadelesinin bu denklemde yeri yok. O nedenle de, "zaten bu haliyle çözümlenme sürecine bir olumluluk yakıştırmak söz konusu olamaz" diyor.(2)

TKP yöneticileri, sorunları kavrayışları bir yana, işçi sınıfı ve ezilenlerin gerek hazır, gerekse de potansiyel demokratik ve devrimci enerjisine ne bir inanç, ne de güven duyuyorlar. TKP Genel Başkanı Aydemir Güler'e göre toplum bir akıl yitimi içindedir. "Karşımızda, duran göstere

göstere yaklaşan tehlikelerin toplumumuzda kabına sığmaz bir tepkiye neden olmaması, akıl yitiminin tüm toplumu kucakladığının bir kanıtı değil midir?” diye soruyor!(3) Ona göre, “Türkiye halkı kurtuluşun umudunu kesmiş halindedir.”(4) Metin Çulhaoğlu ise, “Denecektir ki toplumda mücadeleye ve örgütlenmeye ciddi bir talep yok”(5) iddiasını hareket zemini olarak kabul edip “arz”ın belirli bir talep yaratabileceğine inanılması “iyimserliğini” salık veriyor! TKP, umudunu, “Türkiye toplumunun ABD’ye beslediği derin güvensizlik ve öfke”ye bağlamıştır.(6) Şayet bunu sol bir kimliğe kavuşturmayı başarırlarsa sorun çözülecektir. O yüzden de onca “sosyalist devrim” teorisine ve laf salatasına karşın 8. Kongre, TKP’nin “işçi sınıfını yurtseverliğin gücüyle ayağa kaldırabileceğine inanıyor.”(7) “Türkiye işçi sınıfı yerleşmeye, merkezi iktidarın rol ve sorumluluklarının azaltılmasına, egemenliğin Avrupa Birliği’ne devrine, toplumsal ve siyasal alanın dincileştirilmesine, Kürt ve Türk halkının birbirinden koparılmasına, Türkiye’nin emperyalist projeler doğrultusunda parçalanmasının gündemde tutulmasına karşı koymadan işsizlik, yoksulluk, özelleştirme, sendikasılaştırma gibi başlıklarda söz sahibi olmayacaktır” diyor.(8)

Doğaldır ki, aynı çerçevede TKP’nin “görevi devletin çözülme sürecinden emperyalizmin bu coğrafyadaki hegemonyasını pekiştirerek, sermaye sınıfının ise emekçi kitleler karşısındaki konumunu güçlendirerek çıkmasını engellemektir.”(9)

“Durumu” kavrayışı ve saptadığı görevlerin zemini nedeniyledir ki, TKP’nin bir dizi konuda nesnel olarak “statükocular” cephesine eklenmesi şaşırtıcı olmuyor. Hrant Dink’in uğurlama yürüyüşü karşısındaki gerici, sosyal-şoven tavrı bunun canlı kanıtıydı. Öyle ki TKP, Hrant Dink’in katledilmesinin ardında faşist kontrgerilla cumhuriyetini, onun ezilenlerin mücadelesine set çekme, ilerici aydınları yıldırma hedeflerini vb. değil, Siyasi Bürosu adına Kemal Okuyan’ın sözleriyle, “bölgesel çekişmeleri, emperyalist müdahaleleri” görmektedir!(11) Aynı dönemdeki 8. Kongresinde, Kürt ulusal sorunu ve ulusal kitle hareketi konusundaki değerlendirme ve kararıyla sosyal şovenizmi çizgi-leştirdiğini ilan etmesi de gelişmenin doğal doğrultusu sayılmalıdır. 27 Nisan faşist muhtırasına verdikleri utangaç destek, muhtıranın “gericiliğe

karşı” verildiği tespitini yapmaları da bu yedeklenmenin biçimlerinden birisi olmuştur.

Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı Sorunu

TKP’nin 8. Kongresi, günümüzdeki “Marksist” teorik ve siyasal cephaneliğe “ulusların kendi kaderini tayin hakkı” şiarının 21. yüzyıl için anlamını ve değerini kaybettiği tezini ekliyor!

Şu sözler onun için; “Emperyalizmin henüz doğum aşamasında olduğu 19. yüzyılın son çeyreğinden başlayarak bugüne kadar ‘ulusal sorun’ olarak tanımlanabilecek bütün başlıklar, emperyalist projelerin vazgeçilmez parçaları oldular.” ‘90’lı yıllardan itibaren ise Balkanlar örneğinde görüldüğü gibi “etnik ve ulusal ayrılıklar” tamamen onların kontrolüne girdi.(12)

Kemal Okuyan’ın sözleriyle, ki zaten, “ulusların kendi kaderini tayin hakkı Marksist bir ilke değildir, 20. yüzyılda ortaya çıkmış bir ilkedir. 20. yüzyılda bu ilke büyük ihtilalci Lenin tarafından gündeme getirildiğinde, ileri sürüldüğünde dünyada emperyalizme karşı hakların kurtuluş savaşları söz konusuydu.”(13)

Bayağı, şovenist görüşlerin ve sosyal şoven çizginin dayanakları böyle oluşturuluyor. Lenin’i “büyük ihtilalci”ye indirgemek, Leninizmi Marksizmden ayırmak, Marksizmi Marx-Engels’in söylediklerinden ibaret göstermek, Okuyangillerin çok geç kaldıkları eski bir hokkabazlıktır. Fakat konudan sapmamak için bunu bir yana bırakalım.

Marksizmin ruhuyla, canlı özüyle değil de, lafzıyla ilgili olanlar, Marksizmi kavramak yerine üzerine yatanlar ne derse desin, “ulusların kaderlerini tayin hakkı” Marksist bir ilkedir. Lenin’in sözleriyle: “Marx’ın daima (aç, Lenin) sadık kaldığı o temel sosyalist prensibin: Başka halkları ezen bir halk özgür olamaz prensibinin” emperyalizm ve proleter devrimler çağındaki yeni formülasyonundan ibarettir.(abç)(14)

Kaldı ki; Marx ve Engels, yaşadıkları dönemde, bir sosyalist ilke ileri sürmekle yetinmek, boy verdiği kadarıyla ulusal hareketlere kayıtsız kalmak bir yana, her birini somut olarak inceleyerek açık bir politik tutum takınmışlardır. Almanların, Macarların, Polonyalıların ulusal hareketini desteklemek, İrlanda’nın bağımsızlığını savunmak, Çeklerin ve Güney Slavların hareke-

tini Rus feodal çarlık emperyalizminin ileri karakolu olmaları nedeniyle desteklememek vb.

Lenin'in katkısı, "o temel sosyalist prensibi" yeni koşullarda formüle etmek ve politik pratikte ona daima sadık kalmaktır.

Peki, ulusal sorunların önemli ölçüde 20. yüzyılda çözülmüş olmaları veya TKP 8. Kongresinin artık "etnik ve ulusal ayrılıklar tamamen emperyalizmin kontrolüne girdi" diyerek, emperyalizmin "korkunç egemenliği" karşısında diz çöküp, "elveda ulusal hareket" demesi -hem de sosyalizm adına- meselenin özünde herhangi bir şey değiştirir mi?

Lenin, bir olasılıklar hesabı üzerinden şunları söylüyordu: "Eğer gerçeklik, sosyalist proletaryanın ilk zaferine kadar, bugün ezilen ulusların sadece beş yüzde birinin, kendisini kurtardığını ve ayrıldığını, yeryüzünde sosyalist proletaryanın son zaferine kadar (yani artık başlamış bulunan sosyalist devrimin değişen durumları sırasında) ezilen halkların sadece beş yüzde birinin kendisini kurtardığını ve ayrıldığını -hem de çok kısa bir süre için- gösterecek olsa bile, bu durumda bile, işçilere şimdiden tüm ezilen ulusların ayrılma özgürlüğünü tanımayan ve propaganda etmeyen ezen ulus sosyalistlerine sosyal-demokrat partilerin eşiğinden içeri adım attırmamalarını öğütlediğimizde hem teorik, hem de pratik olarak haklıyız."(aç, Lenin)(15)

TKP 8. Kongresinin ve yöneticilerinin, ulusların kaderlerini tayin hakkı konusunda Marksizm adına ileri sürdüğü tezler şoven birer safsatadan ibarettir. Bu, Kürt ulusal sorunundaki tutumları incelenmeye başlandığında tüm çıplaklığıyla ortaya çıkmaktadır.

Zaten, TKP'yi yukarıdaki tipten tezler imal etmeye zorlayan "gerçek" veya özel durum; ayrı devlet sınırları içinde iki ulus, iki ülke bulunması ve bunlardan birinin diğerini pratik ve ekonomik ilhak yoluyla boyunduruk altında tutmasıdır. Bu koşullarda genel olarak enternasyonalizm, genel olarak sosyalizm, genel olarak halkların ulusal kaderini tayin hakkı üzerine sözler, teorik kabuller bir işe yaramakta, politik koşullar ve mücadele bunları somut duruma uygulamayı dayatmaktadır. TKP'nin sosyal şoven sefaletini gözler önüne seren de bu turnusol kağıdıdır.

Kürt Ulusal Sorunu Ve TKP Sosyal-Şovenizmi

TKP 8. Kongre Raporu, siyasi tezlerinin onyedincisinde şöyle deniyor: "Kürt sorununu anti-emperyalist bir temelde değerlendirmenin biricik enternasyonalist tutum olduğunu kamuoyuna bir kez daha açıklar." "Türkiye'deki Kürt emekçilerini emperyalizme ve sömürüye karşı yurtsever Cephe'de örgütlenmeye çağırır." (abç)(16)

Görüldüğü gibi TKP, genel söylemlerin ötesine geçmek, somut, canlı bir politik mesele olarak Kürt ulusal sorunuyla ilişkilenmek zorunda kaldığı anda egemen ulusun ayrıcalıkları mevzisinden konuşmaya başlamaktadır. Bunu sol söylemlerle, enternasyonalizm gibi en yüksekte tutulması gereken Marksist-Leninist ilkeyle sıvamaya kalkması bir işe yaramamakta, sosyal şoven niteliği kendini daha belirgin biçimde ortaya koymaktadır.

TKP, bütün sosyal-şovenler gibi, özsel olarak, "başka halkları ezen bir halk özgür olamaz" ve "işçilerin vatani bütün dünyadır" şiarlarında somutlaşan proletarya enternasyonalizmini pervasızca ters yüz etmekte, onu bir halkın ulusal haklarının prangası haline getirmektedir.

Açıktır ki, bir Marksist-Leninist için ulusal sorunda, "Biricik enternasyonalist tutum", politik ilhak altındaki bir ulusun kendi devletini kurma hakkını savunmakta ve propaganda etmekte cisimleşir. Bir ulusal hareketi belirli bir somut durumda destekleyip desteklememek bununla asla özdeşleştirilemez. Belirli bir zamanda ve koşulda emperyalizmin işbirlikçisi olduğu için bir ulusal hareketi desteklemediğiniz durumda da, o ulusun mevcut sömürgecisinin boyunduruğu altında tutulmasını meşru gösteremezsiniz.

TKP, ulusal sorunda enternasyonalist ilkenin yerine, somut bir ulusal hareket karşısındaki politik tavrı geçirerek hokkabazlığı sürdürüyor ama, bu onun "hilesini" daha açık hale getiriyor. Lenin, sorunu şöyle koyuyordu: "Ezen ülkelerde işçilerin enternasyonalist eğitiminin ağırlık merkezi, mutlaka ezilen ülkelerin ayrılma özgürlüğünü propaganda etmek ve savunmak olmak zorundadır. Bu olmadan enternasyonalizm olmaz. Bu propagandayı yapmayan her ezen ulustan sosyal-demokrata, emperyalist ve alçak muamelesi yapmak görev ve yükümlüğünüzdür. Sosyalizm kurulmadan önce ayrılma durumu

binde bir olanaklı olsa ve ‘uygulanabilir’ olsa da, bu mutlak bir taleptir.” (aç. Lenin)(17)

Oysa; TKP 8. Kongresi ve gerek kongre öncesi, gerek kongredeki konuşmalarıyla yöneticileri, bırakalım Kürt ulusunun ayrılma hakkını propaganda etmeyi ve savunmayı, tersine bunu dile getirenleri, hatta ulusal demokratik kitle hareketini “emperyalizmin bölge projelerine” eklemlemlenmekle suçluyor ve ezen ulus proletaryasına “ezilen ulus milliyetçiliğine hoşgörü ile yaklaşmamayı” öğütüyor!

TKP 8. Kongresi, siyasi ve iktisadi ilhak altında tutulmakla kalmayan, aynı zamanda ulusal varlığı da inkar edilen bu mazlum halkın haklarından, bunlar uğruna mücadelede kendi üzerine düşenlerden söz etmeye bile gerek duymamaktadır. Ulusal devrimci talep olarak ayrılma özgürlüğü ve bugünkü Kürt ulusal hareketinin inkarın son bulmasına dayanan ulusal demokratik talepleri TKP’nin umurunda değildir. Onun son kongresinde “Kürt emekçileri”ni çağırabildiği yer, “emperyalizme ve sömürüye” karşı mücadeledir! Emperyalist boyunduruk ve planlara karşı, “işçi sınıfını yurtseverliğin gücüyle ayağa kaldırabileceğine inanan” TKP 8. Kongresi, nedense ulusal inkarın ve sömürgeci boyunduruğun en derin acısını yaşayan, bu temelde ortaya büyük bir devrimci enerji çıkarmış olan Kuzey Kürdistan işçi sınıfını ve halkını “Ulusal özgürlük talebinin gücüyle ayağa kaldırmayı” aklından bile geçirmiyor! Türkiye işçi sınıfının bu talebi, öncü tarzda sahipleneceği bir “özgürlük cephesi” kurmaya davet etmiyor! Meseleye sosyal şovenist veya egemen ulusun ayrıcalıklarını meşru gören bir temelde bakıldığı gerçeği bundan daha açık bir kanıt gerektirir mi?

Bu durum kendini K. Kürdistan ulusal mücadelesine ve ulusal demokratik kitle hareketine bakışta da ortaya koymaktadır.

TKP 8. Kongresine göre, “Bugün bir devrimci dinamik olarak Kürt hareketinden söz etmek olanaksızdır, Kürt sorunu ‘emperyalizmin bölgesel açılımları’ ve emekçi hareketin merkezi gündemlerinden birisi olarak değerlendirilmiştir.”

“Türk liberalleri ve milliyetçileri ile Kürt liberalleri ve milliyetçilerinin, ABD’nin başını çektiği emperyalist ülkelerin açılımlarına bağımlı hale geldiğine işaret eder ve bu koşullarda ezen

ya da ezilen ulus milliyetçiliğine hoşgörü ile yaklaşmanın söz konusu olamayacağını, bölge-mizde Türk ve Kürt milliyetçiliğinin birbirlerini tamamlayarak ABD’ye büyük bir hareket serbestliği sağladığını vurgular.”(18)

TKP 8. Kongresi kafasını kaldırıp K. Kürdistan’daki ulusal demokratik mücadeleye, ulusal kitle hareketine; inkar son bulsun, ulusal varlığımızın kaydedileceği yeni bir Anayasa yapılsın, anadilde eğitim hakkımız tanınsın, ulusal kimliğimizle siyaset hakkımız kabul edilsin, ulusal mücadelede esir düşenler serbest bırakılsın, askeri güçlerin ülke kentlerine, köylerine dönüş ve siyaset hakkı yasal güvenceye kavuşturulsun, koruculuk lağvedilsin, zorunlu göç mağdurları geri dönsün ve zararları karşılansın gibi taleplerle kimi zaman yüzler ve binler, kimi zaman on binler ve yüz binler halinde sokakları, alanları dolduranlara, serhıldanlara girişenlere baktığında, inkarcı-sömürgeci boyunduruğa karşı bir dinamiği değil de ABD ve AB’nin “bölgesel açılımları”ni görüyor! Böylece; ezen ulus milliyetçiliği ile eşitlediği ezilen ulusun milliyetçiliğine neden “hoşgörü ile yaklaşılmalıyacağım” da izah etmiş oluyor! Sosyal şoven bayağılığın vardığı yer burasıdır.

TKP, “o temel sosyalist prensibi”, zorla belirli bir devlet sınırları içinde tutulan ulusun ayrılma hakkını rafa kaldırmakla kalmıyor, ulusal sorunda parti tercihi olan “birlikçiliği” tam hak eşitliği biçiminde somutlaştırıp, Kürt ulusal hareketinin demokratik taleplerini desteklemek gibi bir tutuma da girmiyor. Tersine, ulusal demokratik mücadeleyi ve Kürt ulusal kitle hareketini, yenilgiye uğratılması gereken ABD ve AB işbirlikçisi “bölücü” bir mihrak gibi görüyor!

“TKP enternasyonalizminin, işçi sınıfı enternasyonalizmi ile bir ilişkisi bulunmadığı, hatta demokratik bir içerik bile taşımadığı ortadadır. TKP 8. Kongresi’nin bütün yaptığı, Türk burjuvazisinin ve devletin tekelindeki sömürgeye dört elle sarılmaktan, ulusal boyunduruğu anti-emperyalist bir sosla örtüp meşrulaştırmaya çalışmaktan ibarettir.

İşte Bir Başka Kanıt

Kongrede yaptığı konuşmada Kemal Okuyan, “Kürtlerin hakları için mücadele; Türkiye Komünist Partisi bu mücadeleyi yıllardır veren bir partidir, vermeye de devam edecek. Ama birlik-

çi bir perspektifle. Bakın arkadaşlar, Türkiye’de Türklerin ve Kürtlerin ayrılması durumunda - çatışmayı falan kastetmiyorum- yollarını ve yönlerini ayırması durumunda bizim gelecekte sosyalist cumhuriyetimiz olacak olan toprakların geleceği biter” diyor.(19)

Bunlar; Marksizm, sosyalizm, enternasyonalizm adına söyleniyor!

“Birlikçi perspektif” öyle mi? O halde dinleyin sosyal şovenist beyler, bakın “birlikçi perspektif”in doruğundaki Lenin ne diyor! “Sosyalist devrimi gerçekleştirecek ve burjuvaziyi devirecek durumda olmak için işçiler daha sıkı birleşmelidirler ve kendi kaderini tayin için, yani ilhaklara karşı mücadele bu sıkı birliğe hizmet eder.”(abç)(20)

TKP, yıllardır Kürt hakları için mücadele veriyormuş! Hangi mücadele? Kürt ulusunun ayrılma hakkı üzerine bir politik kitle çalışması mı yürüttünüz? Kürtlere yönelik linç saldırılarına karşı sokaklarda bedel mi ödediniz? Kürt ulusal varlığının tanınması, anadilde eğitim için kampanyalar mı yürüttünüz? Kürdistan dağlarında gerilla avına çıkan kelle kulak avcılarına, sömürgeci askeri saldırılara karşı protestolar mı düzenlediniz? Örneğin, Tamil halkından bahseder gibi Sri Lanka egemenlerine karşı Tamil halkının varlığını ve haklarını tanıyoruz diye yazmaktan, birkaç söz etmekten başka bu canlı politik sorunla günlük mücadele içinde ne zaman, nasıl ilişkilendiniz? “Programımızda yazıyor, iktidara geldiğimizde sosyalizm koşullarında çözeceğiz”in ötesinde hangi pratiklere giriştiniz? Bırakalım bütün bunları, öyle ulusal özgürlük hakkını bile dayatmayan, sömürgecilik koşullarında ulusal inkarın son bulması için ulusal demokratik taleplerle mücadele yürüten Kürt halk kitleleri ile nerede, ne zaman omuz omuza oldunuz?

Büyük devletler sosyalizmin inşası için daha elverişlidir. 20. yüzyıl deneyimleri bunu bir tez olmaktan çıkardı, önemini ve hayatîyetini gözler önüne serdi. ‘İşçilerin vatanı bütün dünyadır’ perspektifinin yüklediği enternasyonalist görevler de meselenin bir başka boyutu. Cumhuriyetler birliği tarzında, ulusların tam hak eşitliğine dayalı federatif devletler, amaca en uygun biçimdir. Bunların bölgesel bir çerçeveye oturması görüş açısından hareket edilmelidir. Ne var ki, böylesi birlikler ancak daha bugünden halklar arasında kurulacak güven ilişkileriyle eşitlik,

özgürlük, gönüllülük temelinde oluşturulabilir. Şoven ve sosyal-şoven düşünce ve pratikler bunun en büyük engelidir.

Kemal Okuyan (ve TKP) gibi, “Türk ve Kürtler yollarını, yönlerini ayırırlarsa bu toprakların geleceği biter” tarzı sosyal şoven korkutmacalarla, demagojilerle eşit, özgür, gönüllü birlik oluşturulamaz. “Türkler” sözcüğünün burada basit bir göz boyama olduğu açıktır. Ayrılma talebi, olsa olsa boyunduruk altındaki ulustan gelebilir. İlhakçının “yolunu, yönünü” ayırmak istediğini yazmadı daha tarih. Demek ki, sözler ezilen ulusa. Kendine komünist dediğine göre Kürt ulusunun ayrılma özgürlüğünü propaganda etmesi ve savunması, Türk işçilerinin enternasyonalist eğitimini bu yoldan yerine getirmesi gereken TKP ve yöneticileri, tam tersi bir yoldan, sosyal şovenizm yolundan ilerliyorlar. Ayrılma hakkını savunmanın ve elbette ayrılmayı istemenin ne kadar kötü bir tutum olduğunu propaganda ediyorlar. Kuzey Kürdistan’daki emekçi karakterli ezilen ulus milliyetçiliğine veya yurtseverliğine, hiçbir hoşgörü gösterilemeyeceğini ilan ediyorlar. Ezilen ulus yurtseverliğini, ezen ulus saflarındaki ırkçı-faşist güruhlarla aynı işlevdeymiş gibi sunuyorlar.

Bunun adı da komünistlik oluyor! Ne utanmazlık!

TKP 8. Kongresi kararlarının ikincisinin ilk maddesinde şöyle deniyor: “Kürt sorununa ilişkin sosyalizm programına yazılan ilke ve hedeflerin güncel bağlantılarıyla birlikte emekçi kitlelere anlatılması için eldeki seslenme araçlarının etkili biçimde kullanılması (...) konusunda parti merkezi daha fazla çaba göstermelidir.”(21)

“Güncel bağlantılarıyla” anlatmanın ne demek olduğunu yakından gördük. “Sosyalizm programındaki ilke ve hedeflere” gelince, sözü Lenin’e bırakarak kapatalım konuyu:

“Ulusların kendi kaderlerini tayinini aşağı yukarı bay Plehanov, Potresov ve ortakları gibi, yani Çarlık tarafından ezilen ulusların ayrılma özgürlüğü için mücadele etmeden ‘tanıyan’ bir Rus sosyal demokrati gerçekte bir emperyalist ve çarlık uşağıdır.” (aç. Lenin)(22)

Ah şu Kürt ulusal sorunu olmasa, TKP ne yaman bir enternasyonalist olacaktı!

Dipnotlar

1- Gelenek Dergisi, sayı 94

2- Agd. s. 10

3- Agd. s. 39

4- Agd. s. 42

5- Agd. s. 54

6- Agd. s. 40

7- Agd. s. 37

8- Agd. s. 10

9- Agd. s. 10

10- Atılım Gazetesi, 10 Şubat 2007, "TKP niye 'Hepimiz Ermeniyiz' diyemedi?"

11- Agd. s. 73

12- Agd. s. 16

13- Agd. s. 77

14- Lenin, Ulusal ve Sömürgeci Ulusal Sorun Üzerine, İnter Yay., s. 375

15- Lenin, Age. s. 455

16- Gelenek, sayı 94, s. 17

17- Lenin, Age. s. 380

18- Gelenek, sayı 94, s. 17

19- Agd. s. 33-34

20- Lenin, Age. s. 370

21- Gelenek, sayı 94, s. 34

22- Lenin, Age. s. 394

Rusya Tırnaklarını Bileyliyor

Soğuk Savaşın ABD elebaşılığındaki emperyalist koalisyonun zaferiyle sonuçlanması dünyada yepyeni koşullar yarattı. Parıldayan her şeyin altın olmaması gibi, bu “yeni” durum da emekçi insanlık ve doğa için bir gelişme, ilerleme veya müjde anlamı taşııyordu.

Cumhuriyetler Birliğı olarak Sovyetler Birliğı devletinin yıkılışı ve dağılışı, COMECON ve Varşova Paktlarının da aynı akıbete uğraması, ABD ve NATO'yu dünya egemenliğı iddiası taşıyan tek merkez haline getirdi. Emperyalist ideologlar tarihin sonunu, sınıflar savaşının bittiğini, nihai zaferin kapitalizme ait olduğunu büyük tantanalarla duyurdular. ABD, “yeni dünya düzeni”ni ilan etti.

“Yeni dünya düzeni”; yerkürenin ABD liderliğinde bölüşülmesi, diğer tüm emperyalistlerin ABD'ye biat etmesi ve onun konumunu zorlayacak herhangi bir pratik yönelime girmemesi, yeni hegemonya sürecinde ABD'nin değişik ülkeleri “demokrasi ve güvenlik” adına işgal etmeyi hak olarak ilan etmesinde somutlanıyordu. BM ve NATO'nun yeni işlevi de bu temelde düzenlenmeye çalışıldı.

Aynı süreç -istisnalar bir yana- işçi sınıfı ve halk hareketlerinin geriye çekildiğı, devrim iddiasının terk edildiğı, tasfiyeciliğın baskın hale geldiğı, SB ve Varşova Paktı şahsında çökenin sosyalizm olduğu propagandasının tüm gerçeklerin üzerini kalın bir tabaka halinde örttüğü ve büyük bir inanç erozyonuna, umut kırılmasına yol açtığı, “yenidünya düzeni” altında “özgür-

lük, barış, refah geleceğı” gibi trajik aldanışlara sahne oldu. Emperyalist-gerici psikolojik savaş zincirlerinden boşanarak, beyinler ve yürekler üzerinde derin izler bıraktı.

Denilebilir ki, '90'lı yıllar bu zemin üzerinde akıp geçti.

Yirmibirinci asırda söz konusu tablonun iyice pekişeceğini düşünenlerin fena halde yanıldıklarını görmek için ise, bir kaç yıl yetti. “Yeni dünya düzeni” projesi bitkisel hayata girdi. BOP ise onun boşluğunu dolduramadı. 11 Eylül'ün yol açtığı şok ve demoralizasyon, Filistin'de intifadıyla yırtılan Oslo Anlaşması, Latin Amerika'da art arda yükselen halk hareketleri, ayaklanmalar, Avrupa'da sınıf uzlaşması döneminin kapandığını ilan eden işçi sınıfı ve gençlik mücadeleleri, Afganistan ve Irak işgallerine karşı dünyayı saran protesto dalgası, Irak direnişinin ABD emperyalizmine indirdiğı ağır darbe; Nepal, Hindistan ve Filipinler'de büyüyen devrimci mücadele, Malezya ve Endonezya'da nesnel olarak antiemperyalist sonuçlar yaratan Müslüman kitle eylemleri; Tamil, Moro, Aceh halklarının ulusal mücadeleleri, “tarihin sonu” yalanlarının sonunu getirdi. 2007'de tablo çok daha aydınlıktır.

Burjuva ideologlar hangi demagojilere ve göz boyamacılığa başvururlarsa vursunlar, dünya bütün bu yıllarda da emperyalist çelişki-rekabet ve kapitalizmin eşitsiz gelişim yasası bakımından da dönmeye devam etti. Almanya-Fransa, Rusya-Çin merkezli emperyalist odaklar “biz de

varız”, “ABD elebaşılığındaki tek kutuplu dünya projesini reddediyoruz” dediler. Uzun bir süredir dolaylı hareketlerle, gelinen aşamada ise açık sözlerle ortaya koyuyorlar bunu.

'90'lı yıllar boyunca, hatta Irak işgaline kadar ABD emperyalizmi ekonomik, mali ve askeri gücüne dayanarak dünya jandarması olarak yoluna devam etti. Balkanlar'da, Kafkaslar'da, Orta Asya'da, Ortadoğu'da, Afrika'da hegemonya ataklarına girişti. Rusya dışındaki COMECON üyelerini, Yugoslavya ve Arnavutluk'u yutmak, eski Sovyet Cumhuriyetlerinde Rusya'yı etkisizleştirip kuşatarak hegemonya kurmak konusunda AB'li emperyalistlerin rızasını almayı başardı. Gerek Ortadoğu'daki, gerekse de Kafkaslar, Orta Asya ve Afrika'daki enerji kaynakları üzerinde tekel kurma politika ve stratejisi ise Almanya-Fransa merkezli itirazlarla karşılaştı. Bu, Irak işgali sürecinde daha somut bir görünüme kavuştu.

Rusya ise doksanlı yıllar boyunca en geri savunma çizgisinde, ABD'ye ödünler verme çizgisinde hareket etti. Afrika'da, Ortadoğu'da, Balkanlar'da bir çeşit seyircilikle yetindi. Yugoslavya'nın emperyalist paylaşımına dahil olma çabası, bir çaba olmaktan öteye geçemedi. “Güçlü Rusya'yı yeniden inşa etme” yönelimli Putin süreci; esasen Rusya'nın eldekini tutma, ABD'nin eski Sovyetler Birliği cumhuriyetlerinde hegemonya alanlarını genişletmesini önleme, kendini toparlama ve yeni bir paylaşım dönemine hazırlık yapma çizgisinde gelişti.

'90 yıkımı, dayatılan koşullar ve içine düştüğü durumla en ağır kayıpları yaşayan Rusya'nın enerji sektörünün yarattığı dinamizmle güçlendirdiği ekonomisine, geliştirme imkanlarına sahip olduğu mevcut askeri güç ve kapasitesine, son olarak da kuracağı ittifaklara dayanarak ABD'nin dünya efendiliği iddiasına en sert karşı duran emperyalist devlet haline gelmesi, “olayların akışı mantığı” açısından şaşırtıcı olmayacaktır. Bu, O'nun ABD'yi sınırlayacak, engelleyecek, geriletecek imkanları değerlendirmekte, ABD'yle mücadele halindeki devletlere ve güçlere karşı farklı politikalar geliştirmekte giderek etkinleşeceğini göstermektedir. Proletarya ve ezilenlerin ABD'ye vuracakları darbeler bu süreci daha da hızlandıracaktır.

Çin'in ortağı olduğu Şanghay İşbirliği Örgütü'nün kurulup iddialı bir emperyalist merkez olma yönünde geliştirilmeye çalışılması, Orta-

doğu konusunda etkinliğini artırma adımları; Kafkaslar ve Ortaasya'da ABD'yi durdurma, sınırlama, geriletme hamleleri; İran'la girişilen ilişkiler ve nihayet Putin'in 9 Şubat'ta Münih'te, “Uluslararası Güvenlik Konferansı”nda yaptığı konuşma, “ABD merkezli dünya” tartışmasına Rusya'nın dolaysız ve kararlı itirazına dair birkaç fotoğraf oldu.

Putin, Münih konuşmasında uluslararası hukuka uyulmadığını, ABD'nin tek güç ve karar merkezi olarak hareket ettiğini, tek taraflı, gayri meşru eylemlere giriştiğini, uluslararası ilişkilerde kontrolsüz kuvvet kullandığını, silahlanma konusunda şeffaf olmadığını, bir dünya kurumu gibi davranma hakkı bulunmadığını söyledi. Putin, NATO'nun genişlemesinin Rusya'nın güvenliğini tehdit ettiğini, genişleme politikasının Varşova Paktı dağıtılırken verilen sözlerin tutulmadığı anlamına geldiğini hatırlattı.

Putin'in konuşmasından bir hafta sonra, bu kez, Rusya'nın stratejik füze kuvvetleri komutanı general Nikolay Solovtsov, ABD'nin sözüm ona “İran'a karşı” Çek ve Polonya'da kuracağını açıkladığı füze kalkını sistemine atıfla, “Bu ülkeler ABD sisteminin bir parçası olurlarsa, Rus füzeleri tarafından hedef olma riskini de taşırlar” açıklamasını yaptı. Solovtsov, 1987'de imzalanan anlaşmayla parçaladıkları orta menzilli füzeleri 5-6 yılda yeniden yapabileceklerini, gerekli teknolojiyi koruduklarını da vurguladı.

Rusya Güvenlik Konseyi, “Batı”yı tehdit sıralamasında birinci önceliğe çekti.

Tüm bunlara, Rusya'nın Kafkasya ve Ortaasya'da ABD'nin hegemonyasını genişletme ve derinleştirmesine set çekmesini, Gürcistan ve Ukrayna üzerinde giderek artan baskısını, Yunanistan ve Bulgaristan'la imzaladığı Burgaz-Dedeoğaç petrol boru hattı anlaşmasını, İran meselesinde BM Güvenlik Konseyi aracılığıyla ABD'yi çelmelemesini, ABD-İsrail ve AB'nin “terörist örgüt” ilan ettiği Hamas'la ve hükümetiyle ilişki kurmasını, ulusal birlik hükümeti hedefli Mekke toplantısını ve sonuçlarını desteklediği açıklamasını, Filistin'e ambargonun kaldırılması için çaba harcayacaklarını duyurmasını da ekleyebiliriz.

Dikkat çekilen olgular, Rusya'nın ABD'yle hiçbir konuda uzlaşmalara, anlaşmalara girmeyeceği anlamına gelmiyor elbette. Çıkarları örtü-

şen emperyalistler birlikte hareket ediyorlar, edeceklerdir de. Ne var ki, bu “çıkar örtüşmesi” koşullu, geçici ve nispidir. Esas olan pazarlar ve sömürge tekeli uğruna mücadeledir. Değişen yeni güç dengeleri temelinde dünyanın yeniden paylaşımıdır. Bu, emperyalist devletlerin genel birliği yolundan değil, tersine, bir emperyalist paylaşım savaşıyla gerçekleşir. Bunu yalnızca dünya işçi sınıfı ve ezilenlerin emperyalist bur-

juvazisinin saltanatına son vermesi engelleyebilir. Aksi halde ne kadar uzarsa uzasin “emperyalist barış” döneminin, yeni bir genel paylaşımın hazırlık süreci olmaktan öte bir anlam taşımadığı gerçeğiyle yüzleşecektir insanlık. Bu açıdan ABD, İngiltere, Almanya-Fransa, Rusya-Çin çekirdeğine dayalı emperyalist merkezler geçmişin bir uzanımı değil, esasen gelişmenin gelecekteki yönünü temsil ediyor.

Sivil Toplum Konfederasyonu, Demokratik Komünalizm Ya Da Toplumsal Otonomi

Ferat Deniz

PKK Onursal Genel Başkanı Abdullah Öcalan, daha önce “Demokratik Konfederalizm” olarak formüle ettiği görüşlerini yeni kavramlarla tarif etmeye başladı: “Sivil Toplum Konfederasyonu” ve “Demokratik Komünalizm.” İsimlendirme değişse de öz aynıdır: Sınıf savaşımını, iktidar için mücadeleyi, devrimi, parti örgütlenmesini reddetme.

Evrimci, reformcu, liberal, sivil toplumcu, idealist, post-modernist bir karmaşayı andıran bu görüşler ortaya yeni çıkmıyor. Öcalan'ın deyişiyle bugünkü rotaya, SSCB'nin yıkılmasından sonra '93-'99'da bir bocalama dönemi ardından girildi. Sosyalizmi referans alan, Marksizmin etkisi altındaki bir çizgiden; tutarlı bir fikir düzeneğinden yoksun burjuva düşünürlerin ortaya koydukları metafizik-idealist bulamaçtan beslenen bir paradigmaya savruluştur söz konusu olan. Örneğin, “*Benim demokrasi anlayışım birey demokrasisi değil, topluluk demokrasisidir*”[1] derken, “*Bireyin hakları felsefesinin tanımladığı şekilde yerleştirmesini siyasetten talep etmeyin. Birey iktidarın ürünüdür. Gerekli olan şey, çoğalma ve yer değiştirme yoluyla çeşitli düzenlemeleri 'bireysizleştirmek'tir. Grup, hiyerarşileştirilmiş bireyleri birleştiren organik bağ olmamalı, sürekli bir 'bireysizleştirme' kaynağı olmalıdır.*” [2] diyen Foucault'yla aynı yerdedir.

Foucault'nun çağrısı açıktır: Belirli bir programı (amaç) gerçekleştirmek için birleşmiş insanların (parti) yeni bir düzen kurmak hedefiyle (sosyalizm) savaşıma (sınıf mücadelesi) girmesine kesinkes hayır. Her türlü hiyerarşi (parti, sendika, iktidar) ve her türlü organik bağ (birleşik amaçsal hareket) reddedilmelidir. 'Birey yoktur, topluluk vardır' sözlerinin ideolojik tercümesi, 'insan yoktur, sürü vardır' biçiminde olabilir ancak. İnsanın tarihi; insanın doğadan ve insanın insandan özgürleşme tarihidir. Her ileri atılım daha ileri bir bireysellik üzerine inşa edilir. Her yeni toplum, bir öncekinden insanın bireysel gelişimi ve özgürleşmesi bakımından daha ileri bir basamaktır. İlkel komünal toplumda insanlar topluluk-komünal haldedir. Fakat doğanın egemenliği altında onun bir parçası olarak. İnsan doğadan özgürleştikçe (üretici güçlerin gelişimi) işbölümü ve sınıflaşmayla birlikte insanın insan üzerindeki egemenliği ortaya çıkar. İnsanın doğadan her yeni özgürleşme hamlesi (üretici güçlerdeki her yeni sıçrama) sınıflı toplumlarda insanlar arasındaki eşitsizlik uçurumunu derinleştirse de, bireyleşme büyüse de, toplumsal ilişki ya da toplumsallaşma düzeyi bir öncekinden çok daha ilerdedir. Üretici güçlerle birlikte bireyleşme gelişir. Bireyleşmenin gelişimine bağlı olarak toplumsallaşma yoğunlaşır.

Köy insanı görünüşte daha az birey, daha çok

toplumsal ve tam tersi şehir insanı daha çok birey daha az toplumsal ilişki içindedir. Gerçeğin hiç de böyle olmadığı açık. Birkaç yüz insanın kuşaklar boyu birbirinin tekrarı kısır döngüsel ilişkisiyle köy insanı; yüzbinlerin durmaksızın ilişkiye girdiği, onbinlerin üretim sürecinde yan yana geldiği şehir insanına göre çok daha az toplumsaldır. İnsanın toplumsal evrimi sürüden bireye; bireyden toplumsallaşmaya doğrudur. Birey geliştikçe sürüleşme azalır, toplumsallık büyür.

Öcalan'ın birey yerine topluluk demokrasisini öne çıkarmasının politik nedenleri olduğu düşünülebilir. Burjuvazinin Kürtleri bir ulus değil birey, Kürtlüğü “bireysel kimlik” olarak sunma çabasına karşı Öcalan'ın “kolektif kimlik”te ısrar etmesi buna kanıt gösterilebilir. Mesele bundan ibaret olsaydı tartışmak bile gereksizdi. Oysa Öcalan, Bakunin, Kropotkin gibi anarşizmin öncülerinden, onların günümüzdeki temsilcilerinden Bookchin'i, bu çizgiye yakın Foucault gibi yazarları, Wallerstein gibi burjuva liberal düşünürleri ve benzerlerini referans aldığını kabul ediyor. O nedenle sorun politik manevra ya da tutum olmaktan çok öte anarşizm sosuyla servis edilmiş burjuva postmodern fikirlerin gerçek niteliğini açığa çıkarmaktır.

Her şey bundan ibaret değil. Antonio Negri ile tartışma zemini genişletilen “toplumsal otonomi” ya da yine kendi deyimleriyle “otonom Marksizm” de aynı post-modern ağacın dallarından biridir. Marksizmin adını kullanan ama baştan aşağı Marksizmi reddiyenin, iğdiş ederek içini boşaltmanın üzerinde yükselen “otonom Marksizm” -postmodernizmin bu kolu- da Öcalan çizgisinin kaynaklarından biridir.

Foucault, “İktidara aşık olmayın” [3] diyor; Negri, “Kapitalist komuta sisteminin dışında ve ona karşı, azınlık tarafından tüm toplum pahasına gerçekleştirilen gündelik iktidar ve zenginlik hırsızlığının dışında ve ona karşı bu elbirliğini örgütlememiz olanaklı” [4] diye ekliyor. Öcalan, “İktidarı hedeflemeden tüm toplumu demokratikleştirmeye yönelik açılımlar, oluşumlar gerçekleştirildiğinde asıl hedefe ulaşılır” [5] tespitini yaparken aynı çizgide duruyor.

Öcalan'ın sıklıkla sözünü ettiği Bookchin'in “ekolojik toplum”u da postmodern bulamacın bir başka katkı maddesidir. Bilimsel temelden ve yaklaşımdan kopuk, dönüştürücü bir politik hareket yaratma yeteneğinden yoksun bir görüştür bu. İşbölümü ve üretim araçları üzerinde

özel mülkiyetin ortaya çıktığı günden bu yana sınıflara bölünmüş, sınıf savaşımı ile yönünü çizen, buna bağlı olarak durmaksızın hareket halinde olan, bütün zikzaklarına karşın hareketin son tahlilde ileriye doğru olduğu, üretim ilişkileri tarafından belirlenen üst yapının ege men sınıf çıkarları doğrultusunda toplumu biçimlendirdiği bir toplum ve tarih anlayışı kabul edilmez Bookchin'de. Onun yerine insanlık tarihinin her aşamasını açıklamaya yarayacak, her derde deva bir sihirli formül “ekolojik toplum” konur. Bu tip sihirli formül merakı bir çok postmodernistte görülür. Postmodernist safsatının başta sidiirli formüller. Foucault'un “bio-iktidarı”, Wallerstein'in “dil”i, Bookchin'in “ekolojik toplum”u ilk akla gelen örneklerdendir. Sınıf mücadelesini perdelemek, insanları “sınıf” gerçeğinden uzaklaştırmak dışında bir işe yaramayan, insanlığın bilim hazinesine katkı sağlamak bir yana her derde deva kavramsallaştırmalarla safsatayı bilime ikame eden görüşlerdir bunlar. Tekeller önünde diz çöküşün, umutsuzluğun, gelecek perspektifinden yoksunluğun felsefesidir bu.

Murray Bookchin'e inanacak olursak, yarışma ve hiyerarşiden çok, özgürlüğe ve katılıma önem veren ekolojik etik insanda içseldir. Toplumsal evrim insanın en iyi niteliklerini seçer; zekilik, akılcılık, şefkat, adalet, bilim gibi. [6] Ona göre, ne üretim ilişkileri, ne politika, ne de sınıf mücadelesi bu süreçte rol oynar, varsa yoksa “ekolojik toplum”a giden yol! Her tarihsel an önceki evrimin son biçimi olduğuna göre Roma Kralı Neron'u eleyen toplumsal evrim neden Hitler'i ortaya çıkardı ve Bush hangi iyi nitelik evriminin ürünüdür? İdealizmin her biçimi kişiyi boş inancın kulu kölesi haline getirir. Saf idealizmdeki her şeye kadir Tanrı; öznelcilikte yerini sihirli formüllere bırakır. Sömürücü bir toplumda sınıf mücadelesini hesaba katmamak, o toplumu var eden, belirleyen asıl etmeni yok saymak anlamına gelir.

Bookchin'inki bundan da ötededir. Ona göre insan doğalaşıyor ya da insan doğalaşmalıdır. Güzel söz! Ama tıpkı bireyi reddedip sürüleşmeyi öneren Foucault gibi Bookchin de insanı doğalaştırarak aynı şeyi yapıyor. Oysa insanın doğayla ilişkisi tam ters yönde gelişmiştir. İnsanın doğalaşması; yani Bookchin'in önerisi, insanın doğa karşısında bilinçten, eylemden, iradeden yoksunlaştırılmasıdır. İnsanın doğayı belir-

lemesi değil, doğanın insanı belirlemesi demektir. Bütün canlılar doğanın bir parçasıdır, insan da. İnsanın farkı; doğayı bilinçli biçimde kendi ihtiyaçları doğrultusunda dönüşüme uğratmaya girişmesidir. İnsanın doğayla ilişkisindeki hareketin yönü “doğa insan”dan “insan doğa”ya doğrudur; insanın doğalaşması değil, doğanın insanlaşması. Doğanın insanın bilinçli faaliyetinin ürünü olarak dönüştürülmesi, dönüştürülmüş doğanın üretimin kaynağı haline getirilmesi, doğanın insanın doğal bir uzvuna dönüşmesidir, doğanın insanlaşması. Doğanın insan üzerinde değil, insanın doğa üzerinde hükmü. Eğer mesele ekoloji ise; doğanın dönüştürülmesi oranında bu koruma sağlanabilir. Sömürücü toplumlarda bunun gerçekleşmesi, tam olarak gerçekleşmesi olanaksızdır. Çünkü doğanın tahribi ve onunla birlikte insan doğasının tahribinin sebebi, insanla doğa arasındaki uzlaşmaz zıtlık değil; insanla insan arasındaki, sömürenle sömürülen arasındaki uzlaşmaz çelişkidir. Sömürünün her türünün son bulduğu koşullarda, doğa insan tarafından temel üretici güç haline getirilmiş olur. Böylece doğa bir avuç insanın zenginleşmesi için durmaksızın yağmalanmayacak, insan ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için en iyi biçimde korunması ve geliştirilmesi bir zorunluluk olacaktır.

Öcalan'ın ortaya attığı görüşler çok daha önceden İtalya ve Kuzey Amerika'da sistemli biçimde ortaya konmuştu. Özellikle Negri ve onunla aynı çizgide (paralelde) olanlar '60'larda ortaya çıkan benzer görüşleri '70'li ve '80'li yıllarda daha da geliştirmişlerdir. Bu nedenle konuyu bu çevre ekseninde incelemek çok daha yararlı olacaktır.

Sosyalizm Kapitalizmin Bir Biçimi Midir?

“Klasik komünizm, reel sosyalizm, devlet kapitalizmiyle sonuçlanmıştır. Bütün bir toplum kapitalizme itilmiştir. Bu sistem bir çeşit firavun sosyalizmidir” [7] diyor Öcalan. Sosyalizmin kapitalizmin bir türevi olduğunu Wallerstein de dile getirmişti. Öcalan da Wallerstein'ı benimseyip ifade ediyor.

Negri'ye göre de; “Sosyalizm, içinde sermayenin örgütlenip idare edildiği bir biçimden başka bir şey değildir (...) Sosyalizm, kendini kapitalist sistem ve ücretli emek sistemini ortadan kaldırmaya adanmış (...) Komünizm, kendi gelişim ritmi ile kapitalist ülkelerin gelişim ritmi arasındaki rekabete kilitlenen bir sanayi toplu-

munun maddi temellerini her ne pahasına olursa olsun yaratan üretken etkinlik halini aldı” [8]

Bu üretken etkinlik olmadan “mevcut koşulları ortadan kaldıran gerçek hareket” (Marx) nasıl gerçekleşecek? Sosyalizm, kapitalizmle komünizm arasında bir geçiş toplumdur. İçinden çıkıp geldiği kapitalizmin gelişkinlik düzeyine bağlı olarak, onun kirli izlerini bağrında taşır. Kapitalizm ne denli geriye ondan doğan sosyalizmin üzerindeki gölgesi o kadar büyük ve koyu olur. Fakat her halükarda en gelişkin kapitalizmden de çıkıp gelse sosyalizmde geçmişin basıncı bir süre devam eder. Komünist topluma ulaşılmadıkça sosyalizmle kapitalizm arasında çekişme hep olacaktır. Sosyalizmde sömürücü sınıfları ortadan kaldırmak birincil hedeftir. Ama bu her şeyin bittiği anlamına gelmez. Emeğin üretkenliği toplumsal ihtiyaçların karşısız karşılanmasına yetecek düzeyde gelişmedikçe sosyalizm “bireylerin yeteneklerinin eşitsizliğini açıkça tanır ve verim kapasitesini doğal bir ayrıcalık olarak kabul eder. Demek ki bu özünde, her hak gibi eşitsizliğe dayanan bir haktır.” [9] Ama bu eşitsizlik kapitalist sömürü ve eşitsizlikle hiçbir biçimde aynılaştırılmaz. Her iki toplumda da “birikim” vardır. Kapitalist birikim, artı-değerin üretim araçlarını mülkiyetinde bulunduran burjuvaların (tek tek ya da ortaklaşa) elinde birikmesi ve yeniden üretim sürecinde sermayeye dönüşmesidir. Sosyalist birikim ise artı-ürünün tüm toplum yararına toplumsal fona aktarılması ve toplumsal ihtiyaçların karşılanması için yeniden üretim sürecine aktarılmasıdır. Biçimsel benzerlik ne denli çok olursa olsun (üretim araçları, işçi, meta dolaşımı) üretimin amacı tam bir karşıtlık içindedir; birinde sömürüye dayanan, kar için üretim, diğerinde toplumsal ihtiyaçların karşılanması için üretim.

Artı-değer'le artı-ürün aynı kategoride ele alınmaz. İkisinin de üretim sürecinde ortaya çıkan bir “fazla” olduğu doğrudur. Artı-değer gerekli emek miktarının (ürüne katılan toplam değer içinde) düşürülmesiyle çoğaltılır. Bir kapitalistin temel amacı üretim sürecinde ürüne katılan değerdeki gerekli-emek miktarını (mutlak ve nispi olarak) durmaksızın daha da azaltmaktır. O ancak bu yolla yüksek karlar elde edebilir ve diğer kapitalistlerle rekabeti sürdürebilir. Demek ki ürüne katılan değer içinde gerekli-emek'i düşürerek artı-emek'i artırmak kapitalist üretimin özüdür. Sosyalist artı-üründe ise durum bam-

başkadır. Orada da ürüne emek tarafından yeni bir değer katılır. Amaç artık tam tersidir. Artık gerekli-emek'in azaltılması üzerinden bir fazlalık değil, üretimde işgücünün kullanılmasını en aza indirmek suretiyle insan ihtiyaçlarının en üst düzeyde karşılanmasını başarmaktır. Bunun ancak emeğin üretkenliğinin durmaksızın artırılmasıyla gerçekleşeceği açıktır. Üretim araçları üzerinde toplumsal mülkiyet sağlandığı andan itibaren gerekli emeğin azaltılması yoluyla artı-emeğin artırılması değil, üretimin artırılmasıyla artı-ürünün artırılması yoluna girilir.

Sosyalizmde artı-değer'e karşılıksız el koymaktan söz edilemez. Çoğunluğun aleyhine azınlığın zenginleşmesi görülmez. Kapitalizmde eşitsizlik bireysel değil, toplumsaldır. Bu eşitsizliğin kaynağı da üretim araçları üzerindeki özel mülkiyettir. Sosyalizmde ise eşitsizlik toplumsal değil, bireyseldir. Üretim araçları üzerindeki özel mülkiyete son verilmiştir, buna karşın herkes kattığı emek oranında bir karşılık alır, eşitsizliğin kaynağı da budur. "Herkesin emeğine göre" zorunluluğudur.

Kapitalizm sömürü sonucu (artı-değer) gasp edilen artı-emeğin sermaye biçimini almış özel birikimine dayanır; sömürünün ortadan kalktığı toplumsal mülkiyet ve toplumsal birikime dayanan sosyalizm, kapitalizme zıt yönde hareket eden bir sistemdir. Yine de bu henüz bir "hareket"tir. Sosyalizm henüz bir dünya düzeni haline gelmediği koşullarda kapitalizmden bütünüyle kopuşmuş sayılmaz. Kapitalizmle sosyalizmin yan yana var olabildiği koşullarda "hareket" henüz tamamlanmamış, zıtlık tam bir red-diye düzeyine ulaşacak denli gelişmemiş demektir. Emeğe göre ücret ve meta üretiminin her biçimi ortadan kalkmadıkça sosyalizmde bireysel eşitsizlik ve bu eşitsizlik ekseninde burjuva biçimli hukuk, meta üretiminin kapsamı ölçüsünde varlığını koruyacaktır.

Sosyalizm deneyimleri; sosyalizmle kapitalizm arasındaki savaşımın teoride ortaya konandan çok daha çetin ve sert geçeceğini gösterdi. Marx ve Engels'in öngörüsü ve teorisi kapitalist ülke ya da ülkelerin değil kapitalist sistemin yıkılacağı, sosyalizmin egemen bir dünya düzeni olarak inşa edileceği yönündeydi. Onların "geçiş" ve "geçiş sorunları"; sosyalizmde eşitsizlik ve bu eşitsizlik kapsamında henüz burjuva hak'ın varlığına dair belirttikleri, bu çerçevede ele alınmalıdır. Sovyetler Birliği ve diğer ülkelerde

ortaya çıkan ise; geri kalmış kapitalist üretim ilişkilerinden devralınmış üretici güçlerle gelişmiş kapitalist ülkelerin kuşatması altında sosyalizmi inşa etme çabasıydı. Bu koşullar altında gelişkin üretken etkinliğe ulaşılmadıkça, bırakalım komünizme geçişin maddi temellerini yaratmayı, kapitalizme karşı ayakta kalmak bile olanaksızdır.

Sosyalizm deneyimleri; geri kalmış bir kapitalist miras üzerinde kurulan, üretim araçları üzerinde kolektif sosyalist mülkiyete dayalı üretim ilişkilerinin bile, toplumu ilerletme bakımından, özel mülkiyete dayalı gelişmiş kapitalist ülkelerden daha yüksek bir yeteneğe sahip olduğunu ortaya koymuştur. Sosyalist devletlerde kapitalizmin yeniden inşası, sosyalizmin kapitalizmden daha geri olmasından değil; sosyalist üretimin kapitalist kuşatma altında nefessiz bırakılması ve kapitalist metodların sosyalizmde uygulanabilirliğine dair görüş ve pratiğin ürünüdür. Daha önce de değinildiği gibi bir geçiş toplumu olarak sosyalizm, henüz kapitalizmden bütünüyle kopuşmamıştır ve sosyalizm bir dünya sistemi haline gelmedikçe kopuşma tamamlanamaz. İki sistem sonsuza dek yan yana yaşayamaz; biri diğerini ortadan kaldıracaktır. Fakat her halükarda, kapitalizmin zaferini en yüksek böğürtülerle ifade ettiği zamanda, örneğin bugün, sosyalizmin nihai zaferinin koşulları dünden çok daha olgunlaşmıştır.

Sosyalizm Aşaması Atlanarak Komünizme Ulaşılabilir Mi?

"Sosyalizmin komünizmin bir aşaması ya da komünizme geçişin bir aracı olduğunun yalan olduğunu ısrarla vurgulamalıyız" [10] diyor Negri. Herhalde sorgulanması gereken ilk konu Negri'nin komünizmden ne anladığıdır. O, komünizmi şöyle tarif ediyor: "Komünizm doğrudan sınıf antagonizmasından, ister burjuva ister sosyalist biçimli olsun, işin ve işin örgütlenmesinin reddinden doğar." [11] Bu doğru. Fakat bu "red" keyfiyetin değil, özneliğin değil; zorunluluğun, nesneliğin ifadesidir. Bir doğruyu bin kere de tekrarlasanız "gerçek sorun"lara yanıt bulmaya yetmez. "İşin reddi" için onun gerekliliğini ortadan kaldırmak gerekmez mi? "İş" olmadan üretkenliğin gerçekleşmesi, üretimin, emeğin harcanma düzeyine bakılmaksızın, "herkesin ihtiyacına göre" dağıtımına olanak verecek derekeye ulaştırılması anlamına gelmez

mi? Emeğin üretkenliği durmaksızın artırılmadan buraya sıçranabilir mi?

Marx ve Engels, Alman İdeolojisi'nde komünizmi şöyle betimler; “Gerçekten de iş paylaştırılmaya başlar başlamaz, herkesin ister istemez kabul ettiği ve çıkamadığı başka faaliyete yer vermeyen belirli bir faaliyet alanı vardır: O avcıdır, balıkçıdır ya da çobandır ya da eleştirici eleştirmendir ve eğer geçim araçlarını yitirmek istemiyorsa bunu sürdürmek zorundadır; oysa herkesin başka işe meydan vermeyen bir faaliyet alanı olmadığı ama herkesin hoşuna giden faaliyet dalında kendi kendini geliştirebildiği komünist toplumda, toplum genel üretimi düzenler, bu da benim için bugün bu işi, yarın başka bir işi yapmak, canımın istediğince, hiçbir zaman avcı, balıkçı ya da eleştirici olmaksızın sabahleyin avlanmak, öğleden sonra balık tutmak, akşam hayvan yetiştiriciliği yapmak, yemekten sonra eleştiri yapmak olanağı verir.” [12]

Peki bu hangi koşullarda gerçekleşebilir? “Bireylerin işbölümüne ve onunla birlikte kafa emeği ile kol emeği arasındaki çelişkiye kölece boyun eğişleri sona erdiği zaman; emek, yalnızca bir geçim aracı değil, ama kendisi birincil yaşam gereksinimi haline geldiği zaman; bireylerin çeşitli biçimlerde gelişimleriyle, üretici güçlerde arttığı ve bütün kolektif zenginlik kaynakları gürül gürül fişkırdığı zaman; ancak o zaman burjuva hukukun dar ufukları kesin olarak aşılmış olacak ve toplum bayraklarının üzerine şunu yazabilecektir: Herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinimine göre” [13]

Marx ve Engels durumu açık seçik gözler önüne seriyor. İşin ve işin örgütlenmesinin reddi için, işbölümünün ortadan kalkması ve kolektif zenginlik kaynaklarının gürül gürül fişkırması gerekir, diyorlar. Bu da emeğin üretkenliğinin geliştirilmesinin, doğanın dönüştürülmesinin zenginlik kaynaklarının gürül gürül akıtacak denli ilerletilmesi anlamına gelir.

Demek oluyor ki; emeğin üretkenliği, kolektif zenginlik kaynaklarını gürül gürül fişkirtacak derecede geliştirilmeden komünist toplumun üzerine yükseleceği temel henüz oluşmamış demektir. Bu düzeye nasıl ulaşılacak? Makinenin makine ile üretimiyle, üretimde insan emeğine duyulan ihtiyacın en alt düzeye çekilmesiyle. “Makinenin makineyle üretimi, onun değerini büyüklük ve etkinliğine oranla azaltır” der Marx, “aktardığı değer ne kadar az olursa, o

kadar fazla üretken olur ve yaptığı hizmet doğa kuvvetlerinkine o kadar fazla yaklaşır.” [14] İşte sorunun mihenk taşı bu. Üretim araçlarının etkinliği, doğa kuvvetlerinkine yaklaştıkça (en az emek gücüyle en çok üretim) toplum komünizme ilerleyecektir. Toplumsal üst yapı bu zemin üzerinde yükselecektir.

Böylece bir toplumda değer yasasının bir hesap aracı olarak da anlamı kalmaz. Çünkü “dolaysız biçimiyle emeğin, zenginliğin ana kaynağı olmaktan çıkmasıyla emek zamanı sona erer ve emek zenginliğin, dolayısıyla değişim değeri, kullanım değerinin ölçüsü olmaktan çıkar ve çıkmak zorundadır.” [15] Toplum buraya hangi yoldan ulaşacak? Kapitalizm lağvedilerek üretim araçları toplumsallaştırılmadan, kır ile kent, kafa ile kol emeği arasındaki farklar silinmeden, meta üretiminin her biçimi ortadan kaldırılmadan, kısaca bir sosyalist geçiş örgütlenmeden komünizm inşa edilemez. Çünkü proletarya iktidarı olmadan, bu iktidar aracılığıyla burjuvazinin direncini kırmadan, üretici güçleri merkezileştirip etkinliğini en üst düzeye çıkarmadan insanlık komünizme ilerleyemez.

Negri diyor ki; “Kapitalizmden komünizme sosyalizm yoluyla bir ilerleme, bir geçişin olmadığını kabul etmeliyiz. Bu nedenle asgari zorunlu programımız komünizmdir.” [16] Varsayalım ki, Negri'nin dediğini yaptık, o halde bu program hangi koşullarda mümkündür? Kapitalist üretim ilişkileri altında emeğin üretken etkinliği öyle bir noktaya erişmiş olmalı ki, kapitalizm yıkılır yıkılmaz kolektif zenginlik kaynakları gürül gürül fişkırsın. Öyle ki kapitalist sistem ortadan kaldırıldığında ne bastırılacak, ne eritilecek, ne dönüştürülecek bir sınıf, tabaka vb. kalmasın. Ne işbölümüne ihtiyaç kalsın, ne de emeğin zenginliğin ana kaynağı olma gereği.

Kapitalist üretim ilişkileri altında bu koşulların oluşması mümkün mü? Bunun olanaksız olduğu kapitalizmin işleyiş yasalarından bellidir. Üretim araçları üzerinde özel mülkiyeti ellerinde bulunduranların artı-değere karşılıksız el koyduğu bu sistemde, anarşik üretim, rekabet, eşitsiz gelişme, fazla nüfus oluşumu kaçınılmazdır. Üretici güçler kapitalizm altında gelişiminin en üst noktasına ulaştıklarında dahi, sosyalist geçişle yeniden örgütlenip düzenlenmeden, emeği zenginliğin ana kaynağı olmaktan çıkartacak denli gelişemezler. Çünkü durmaksızın daha çok kar elde etme amacına dayalı kapitalist üre-

tim bir yandan üretici güçleri geliştirirken diğer yandan onu tahrip eder, onu kafesler, önüne duvarlar örer. “Bir yandan emek zamanının minimuma indirgenmesi için bastıran, öte yandan emek zamanını zenginliğin tek ölçüsü ve kaynağı olarak vaaz eden sermaye, süregiden çelişkinin ta kendisidir. Sermaye gerekli emek zamanı azaltır, ancak sadece fazlalık emek zamanı artırabilmek üzere azaltır, dolayısıyla fazlalık emeği, giderek artan bir ölçüde gerekli emeğin koşulu -ölüm kalım meselesi- haline getirir. Öyleyse bir yandan zenginlik üretimini üretimde harcanan emek zamanından bağımsızlaştırmak için bütün bilim ve doğa güçlerini, toplumsal bilişimin ve toplumsal ilişkilerin bütün güçlerini seferber eder. Diğer yandan, böylece yaratılan bu dev toplumsal güçleri emek zamanı ile ölçmeye, onları eskiden yaratılmış değerleri değer olarak korumanın gerektirdiği sınırlar içine hapsedmeye başlar.” [17] Üretici güçler kapitalist mülkiyet zincirinden kurtarılmadan, özgürleştirilerek yeni biçimde düzenlenmeden, yeni bir topluma, işbölümünün ve değişim değeri yerine yalnızca kullanım değerlerinin üretildiği bir topluma zemin oluşturacak kadar gelişemez. Ücretli emek yoksa, sermaye de yoktur.

Burada şöyle bir soru gelebilir akla, kapitalist ilişkilerin bugünkü düzeyi, yüzyıl öncesine kıyasla üretici güçlerin daha çok geliştiği, sosyalist temelin güçlendiğini göstermez mi? Elbette gösterir. Dünya çapında üretici güçler çok daha gelişmiştir, sınıf çelişkileri çok daha keskinleşmiştir. Sermayenin merkezileşmesi ve yoğunlaşmasındaki devasa ilerlemeyle üretimin toplumsal niteliği çok daha yüksek düzeye ulaşmıştır. Daha tam bir deyişle kapitalist temeli parçalayacak maddi koşullar yüzyıl öncesine göre çok daha olgunlaşmıştır. Yine de bu sosyalizmin kuruluşunu kolaylaştırma, komünizmin maddi teknik temelini hazırlamak için çok daha avantajlı koşullar yaratsa da, sosyalist geçiş ihtiyacı ortadan kaldırmaz. Ama geçiş süresinin yüzyıl öncesine göre daha kısa olabileceğini gösterir.

Kapitalizm İçinde Komünizm Kurulabilir Mi?

Toplumsal otonomiciler veya aynı paralelde düşünen ve hareket edenlerin kapitalizmi yıkmak gibi ne bir hedefleri ne de dertleri var. Onlara kalırsa kapitalizm yıkılamaz, onun için çabalamak da gereksiz, kapitalizm kapitalizm

içinde aşılır. Negri bunu şöyle açıklıyor, “Komünizm, sosyalist ve/veya kapitalist toplumun koşullarından başlayarak kurulabilir ve kurulmalıdır.” [18]

Negri, kapitalist üretim ilişkilerinin işçi sınıfına yeni bir nitelik kattığını, kendi başına var olan birey işçiden söz edilemeyeceğini, çünkü üretim sürecinde tek başına bir işçinin bir anlam ifade etmediğini, bir toplumsal işçi oluştuğunu belirtir. Marx, bu durumu şöyle izah eder; “Emeğin sermaye altındaki gerçek boyunduruğunun ya da özgül kapitalist üretim tarzının gelişimiyle birlikte, bireysel işçi gittikçe bütün bir emek sürecinin gerçek kaldıracı olmaktan çıkar. Bunun yerine, toplumsal bakımdan birleşik emek gücü ve birlikte bir üretim makinesini oluşturan rekabet halindeki çeşitli emek güçleri, dolaysız meta üretim sürecine (...) ürünün yaratılması sürecine çok farklı biçimlerde dahil olurlar (...) Eğer toplam işçiyi, başka bir deyişle işyerini oluşturan bütün üyeleri düşünürsek, bu işçilerin birleşik etkinliğinin maddi olarak, aynı zamanda belli bir miktar mal anlamına gelen toplam bir üründe sonuçlandığını görürüz.” [19] Negri buradan yola çıkarak farklı emek türlerinin tek üründe karşılık bulmasını işçi kavramının aşılması olarak ele alır. Marx'ın “bazısı el emeğiyle, başkaları kafa emekleriyle, biri yönetici, mühendis, teknoloji uzmanı vb. diğeri ustabaşı olarak, üçüncüsüyse en ağır işlerde ya da el emekçisi olarak daha iyi çalışır, sayısı giderek artan farklı emek türleri üretken emek kavramına dahil edilir.” [20] tarifinden hareketle, bu toplam emekçinin işçi kavramının içine sıkıştırılamayacak kadar farklılaştığını belirtir. Daha sonra “çokluk” olarak belirttiği bu “yeni” emekçilerin, kapitalizm içinde fakat “kapitalist komuta sisteminin dışında ve ona karşı... gündelik iktidar ve zenginlik hırsızlığının dışında... elbirliği”ni [21] örgütleyebileceklerini ileri sürer. Kapitalizm içinde komünist üretim ve toplumsal ilişkilerin oluşturulabileceğini, bu yeni “toplumsal emekçi”, yani “çokluk”la açıklar.

John Holloway bunu daha açıklıkla dile getirir: “Eskiden ilk olarak kapitalizmin yıkımının ve sonra yeni toplum inşa etmenin tek yol olduğu iddia edilirdi. (...) Kapitalizm feodalizmin yıkılışlarında, feodal tahakküm tarafından açık bırakılan mekanlar içinde gelişti. Ancak iddia edildiğine göre bu komünizm için geçerli olamaz.” [22] Dolayısıyla bu yanlıştır, nasıl ki kapitalizm

feodalizmin içinde, ona rağmen, onun yarıkla-
rında geliştirse, komünizm de kapitalizme rağ-
men, onun bağrında, onun yarıklarında var ola-
caktır, diyor Halloway.

Feodalizmden kapitalizme geçiş ile kapitalizm-
den komünizme geçiş arasında paralellik kur-
mak boş bir çabadır. Sömürü sisteminden bir
başka sömürü sistemine değil de, sömürücü sis-
temden sömürünün ortadan kalktığı bir sisteme
geçişten; egemenliğin el değiştirmesinden değil,
egemenliğin son bulmasından; azınlığın ya da
çoğunluğun hakimiyetinden değil, sınıfların
ortadan kalkmasından söz ediyoruz. Öncelikle
bu bakımlardan tam bir benzeşmezlik vardır.

Bir köle sahibi bir feodal beye, bir feodal bey
bir kapitaliste dönüşebilir, bir özel mülkiyet
biçiminden diğerine geçişir bu. Bir kapitalist,
sınıfsal çıkarı bunu gerektirdiği için özel mülki-
yetten vazgeçip bir komüniste dönüşebilir mi?
O bir başka kapitalist tarafından mülksüzleştirilebilir,
iflasa sürüklenebilir, ama ne denli kuşatıl-
ırsa kuşatılsın mülkiyetinden olmamak için
başvurmayacağı hiçbir yol yoktur.

Bir kapitalist, feodal beyin hakimiyeti altında
bir atölye kurabilir ama kapitalizme rağmen
onun hakimiyeti altında bir komün inşa edilse
bile yaşayamaz. Bir feodal bey, kapitaliste karşı
olduğu için değil, kapitalist gelişmek için feodal
beyin koyduğu sınırları aşmak zorunda kalacağı
için çatışma çıkar. Kapitalizm içinde bir komün,
komün kapitalizmle barışık yaşamak istese bile,
kapitalizm onunla barışık yaşamayacağı için
daha en başta kadük kalır. Bunun niyetle bir
ilgisi yok. Kapitalizm durmaksızın genişleme
eğilimindedir. Üretim araçları kapitalistlerin
elinde kaldıkça, yedikçe daha çok acıkan bir
canavar gibi, geliştikçe daha çok emek sömürü-
süne ihtiyaç duyacaktır.

Varsayalım ki kapitalistler bir komün oluşumu-
na karşı çıkmadı. Bu neyi değiştirir? Üretim
araçlarının mülkiyeti kapitalistlerin elinde kal-
dıkça, emekçiler kapitalistlere rağmen ve o sis-
temin içinde nasıl bir üretim gerçekleştirecek?
Üretim araçlarından yoksun üretim!!! İşte bir
başka ilkelliğe çağrı biçimi!

Varsayalım şu sıra yapıldığı gibi şurada ya da
burada üretimi durdurulmuş bir fabrikaya el
koydu işçiler, ya da boş bir tarlayı işgal ettiler
ve elbirliği ile komünistçe işletmeye giriştiler.
Üretim için aletlere, makinelere ihtiyaç duyma-

yacaklar mı? Üretim araçları üzerinde kapitalist
mülkiyet bu denli yoğunlaşmışken tekellerin
mutlak hakimiyeti altında otarşik komünlerin
yaşam şansı olmayacağı açık değil mi? Üretim
araçları bir yana tüketim maddeleri nasıl temin
edilecek? Beslenme, ısınma, barınma, giyinme
vb. için, bunları temin etmek için para ya da
başka bir değişim aracı gerekmeyecek mi? Dö-
nüp dolaşır Negriciliğin ilkelliğe çağrı olduğu
gerçeğine çarpıyoruz.

Negri karşı çıkıyor buna. Diyor ki, komünizm
“özgürlüğü yeniden kendi ellerine alarak üre-
timde elbirliğini düzenleyerek kolektif araçları
kurmasıdır.” [23] Bugün üretimde elbirliğinin
en gelişmiş biçimi tekeller tarafından gerçekleştiri-
liriyor. Yalnızca fabrika çapında, ulus çapında
değil, dünya çapında “toplumsal işçi”, “birleşik
emek” ortaya çıkıyor. Serbest rekabetçi dönem-
de fabrika düzeyinde beliren “birleşik emek
gücü” bugün dünya ölçeğinde bir bileşikliğe
gidiyor. Bir Güney Koreli, Türk, Kürt, Alman,
Meksikalı ve daha onlarca ulustan işçi devasa
tekellerin hakimiyeti altında tek bir “toplumsal
işçi”nin uzuvlarına dönüşüyor. Tekellere rağ-
men ve onun yanı sıra ondan daha ileri bir elbir-
liği, o gelişkin elbirliğine yol açacak araçlar
olmadan, nasıl bir üretkenlik, kolektif üretkenlik
gerçekleştirilebilir? Negri, Marx'tan “birleşik
emek gücü”nü alıyor ama o birleşikliğin ortaya
çıkış nedenini görmezlikten geliyor, yok sayı-
yor. Modern sanayiye, makineye, emeğin üret-
kenliğindeki artışı bir kenara bırakıyor. Sonucu
nedenden koparıyor ve bunu büyük bir keşif
olarak sunmaya kalkıyor. Oysa işçiyi giderek
daha çok toplumsallaştıran daha üretken, daha
gelişkin makineler, emek araçlarıdır. Kapita-
lizmde işçi durmaksızın çalışan makinenin bir
uzantısına dönüştürülür. Komünizmde ise maki-
ne işçinin uzantısı haline gelir. O gelişkin emek
araçlarının olmadığı yerde “elbirliği”, makinesiz
elbirliği insanlığın tarihsel kazanımlarını yok
saymak, insanı insansızlaştırmaktan öte bir an-
lam taşımaz.

Üretim ve ticaretin, maliyenin birkaç yüz ulusla-
rarası tekelin denetiminde olduğu bugünkü kapi-
talist ilişkiler sistemi içinde komünizmi nasıl
örgütleyeceksiniz? Eğer küçük bir klan toplulu-
ğunun değil de insanlığın sorunlarını çözmeye
adaysanız bunu nasıl gerçekleştireceğinizi, bu
mucizeyi(!) açıklamalısınız. Bina yapmak için
çimentoyu, ekmek için tohumu, buzdolabı için

çeliği, aydınlatmak ve üretim için gerekli olan enerjiyi nereden temin edeceksiniz? Tamamına yakını tekellerin denetiminde değil mi? Tekellerin düzenini yıkmadan, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyete son vermeden bunun başılamayacağı, gelişkin bir üretken etkinlik gerçekleştirilemeyeceği ortadadır.

Alternatif Toplumsal İlişkiler Yoluyla Komünizm İnşa Edilebilir Mi?

Toplumsal ilişkileri belirleyen üretim ilişkileridir. Yeni üretim ilişkileri ortaya çıkmadıkça yeni toplumsal ilişkiler oluşmaz. Sınıflar var oldukça toplumsal ilişkiler de özünde sınıf ilişkileridir.

Köleciliğin bağrında feodalizm, feodalizmin bağrında kapitalizm doğdu. Egemen bir üretim ilişkisinin yanı sıra bir başka üretim ilişkisi boy veriyordu. Doğaldır ki daha köleci üretim ilişkileri egemenken onun içinden filiz veren feodal ilişkilere denk düşen yeni bir toplumsal ilişki oluşmaya başlıyordu. Feodalizm içinden kapitalizm de bu biçimde oluştu. Yine de bu iki zıt toplumsal ilişki kölecilik-feodalizm, ya da, feodalizm-kapitalizm sürgit yan yana kalamaz. Biri diğerini alt etmek, biri diğerine egemen olmak zorundadır. Bu “biri”nin daha gelişkin üretkenliğe ulaşmış üretim biçimi olacağı açıktır.

Diğer sömürücü ilişkilerin aksine, kapitalizm içinde yeni üretim ilişkileri oluşmaz. Çünkü üretici güçlerin gelişimi artık bütün sömürücü sınıfların ortadan kaldırılmasını zorunlu kılar. Üretici güçlerin düzeyi öyle boyutlara varır ki, onu bireysel mülkiyet altında tutmak olanaksız hale gelir. Bu nedendir ki üretici güçlerin gelişimi için kapitalizmin ilk elden lağvedilmesi kaçınılmazdır. Kapitalizm altında kendi egemenliği altında zaptedecek bireysel mülkiyete dayalı yeni bir üretim ilişkisi oluşamaz. Üretim araçlarının kolektif mülkiyeti dışında bir yol yoktur.

Alternatif toplumsal ilişki biçimi olarak komünal yaşam ve ilişkiler, sınıfların ortaya çıktığı gündən beri, dünyanın her yerinde birçok biçim altında boy gösterdi. Thomas Munzer, Şeyh Bedrettin, Karmatiler örnek gösterilebilir. Daha feodalizmin çöküş döneminde Avrupa'da yüzlerce komün kurulmuştu. Üretim araçlarının ortak mülk olduğu, ürünün ihtiyaca göre paylaştırıldığı bu komünler feodal barbarlığın ve burjuva yıkıcılığın etkisi altında yitip gittiler. So-

nuçta egemen üretim biçiminin boyunduruğu altına girdiler. Bu kaçınılmazdı, çünkü tarihsel olarak bir erken doğumu ifade ediyorlardı. İçine doğdukları ortamda yaşama şansları yoktu. Fakat bunlar ezilen sınıfların eşitlik, özgürlük, kardeşlik özelemlerinin dile getirilişi, sömürüye ve egemenlik biçimlerine başkaldırının çığlıklarıydı.

Bir üretim ilişkisi ne zaman ki, üretici güçlerin gelişmesinin önüne engel olur, eski biçimiyle var olması, kendini idame etmesi olanaksızlaşır, orda dağılma, arayış başlar. Özellikle komünal ilişkilerin böylesi dönemlerde ezilenlerin toplumsal ilişki tercihi olarak öne çıktığı dikkate alınmalıdır. Derin bir çürüme içinde, insanları durmaksızın fazla nüfus haline getiren bugünkü kapitalist ilişkiler içinde yeni arayışlar, ilişki biçimleri çözüm yolları bulma isteği kaçınılmaz olarak ortaya çıkacaktır. Şurada dinsel ortaklık, burada tarikat kardeşliği, diğer yerde mahalle komünleri, falan yerde okul meclisleri gibi onlarca biçim altında boy vermekte bu tip komünler.

2001'de Arjantin'de patlak veren muazzam ekonomik krizin ortamında 200 kadar 'patron-suz fabrika'nın doğması da bunun bir ifadesidir. Arjantin de kapitalist düzen egemenliğini yeniden sağladığı oranda, hem ekonomik-mali baskıyla, hem de polis zorbalığıyla bu kolektif ekonomik biçimleri dağıtmaya yöneliyor.

Kapitalizm gelişmesinin en ileri aşamasında, insanlığın en genel sorunlarını çözme yeteneğini bütünüyle yitirmiştir. Tıpkı feodal beylerin artık “fazlalık” haline gelen köylüleri topraklarından sürmesi gibi, kapitalistler de artık yalnızca mülksüzleştirmekle kalmıyor, işsizleştiriyor, hiçleştiriyor. İnsanların yeni arayışlara kapılması, gündelik hayatlarını sürdürmek için çözümlere yönelmesi kaçınılmazlık haline geliyor.

Kapitalizmde ne denli yeni toplumsal ilişki komünleri boy verirse versin bunlar ne geleceğin ilişkilerini temsil ederler, ne de kapitalizm içinde ona rağmen yaşamayı sürdürebilirler. Çünkü, tekrar pahasına söylemek gerekir ki, kapitalist üretim ilişkileri içinde bir başka üretim ilişkisi oluşamaz. Yeni üretim ilişkileri üretim araçlarının toplumsallaşmasıyla mümkün hale gelebilir. Daha ileri elbirliği bu sayede oluşabilir. Ama hayır diyor John Halloway; “Hayır diyen mücadele genellikle bunun ötesine geçerler. Tam da sermayeye karşı yürütülen mücadele eylemi içerdiğinde alternatif toplumsal ilişkiler gerçekleşir.” [24]

Yeni üretim ilişkilerine tekabül eden yeni toplumsal ilişkiler eski toplumun bağrında doğup gelişebilir. Kapitalizm altında ise bu mümkün olmaz. Buna karşın kapitalizm altında da “yeni toplumsal ilişkiler” doğabilir, bu yönlü arayışlar çoğalabilir. Fakat bunlar kapitalizmin egemenliği altında yeşerip büyüyerek kapitalizmi alt etme yeteneğine sahip olmadıkları için toplumsal bir alternatif haline gelemeler.

Halloway itirazına devam eder, “sermaye düzeninden bir firar” olarak nitelediği karşıt örnekleri sıralar. Bir yerde havaalanı yapımının diğer yerde otoban inşaatının engellenmesini över. Arjantin’in mahalle meclislerini, Zapatistleri, Meksika Ulusal Otonom Üniversitesi’ni (UNAM) döne döne vurgular. Nedir bunların ortak özelliği; hiyerarşi ve iktidarı reddetme, gönüllü eylem ve dayanışma.

Bu tür “alternatif toplumsal ilişkiler”in etkileri buldukları alanla sınırlı olacaktır. Toplumsal bir alternatife dönüşemezler. Etkinlikleri en üst düzeye ulaştığında da böyledir bu. Örneğin, bir mahalle meclisinin etkinliği o mahalleyle sınırlı olabilir ancak ondan daha etkin bir biçim olan belediye konseyi için de durum farksızdır, yalnızca belediyesel yetkilere sahip olabilirler, yasa, yürütme, yargı üzerinde herhangi bir karar alma haklarından söz edilemez, bu bir iktidar gerektirir. Bir gerilla hareketi için de durum değişmez; gelecek toplumun ilişki biçimleri bu topluluklar içinde yaratılabilir, bunun bütün topluma mal edilebilmesi için üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin kaldırılması dışında bir yol yoktur. Aksi takdirde, o gerilla hareketi düzeni değiştirmeye yönelmediğinde, kendi bağrında eski düzen gelişmekten geri durmaz. Bir düzen değişikliğine, bir iktidar hedefine bağlanmamış topluluklar, ister gerilla birlikleri isterse mahalle meclisleri olsun, “herkesin dünyası kendine” anlayışının ürünü olarak bir süre sonra varoluş zeminlerini de yitirerek etkisizleşip kaybolurlar. Arjantin mahalle meclisleri iyi bir örnektir. Bu meclisler ya da benzerleri devrimci bir programa bağlı, merkezi bir planın unsurları olarak düzeni ya da rejimi hedefleyen bir siyasal harekete ya da hareketler birliğine bağlanmadıklarında bir patlama yaratabilirler ama aynı patlamayla kendileri de dağılıp daha küçük parçalara ayrışabilirler. Oysa bir siyasal hareketin kolları olarak işlev görselerdi, ileriye doğru bir sıçrayışa, devrimsel bir dönüşüme yol açabilirlerdi.

Bir kez daha “hayır” diyor J. Halloway, “Arjantin’deki mahalle meclisleri, hükümeti protesto etmekten giderek artan bir şekilde kendi yaşamlarını kendi ellerine almaya geçmektedirler ve daha iyi sağlık bakımı için terk edilmiş klinikleri, insanların yaşam yeri için boş evleri, buluşma ve tartışma mekanı tedarik etmek için bırakılıp gidilmiş bankaları işgal etmekte. Fabrikalar kapatıldığında işçiler sadece protestoda bulunmayıp fabrikaları işgal ediyor ve ihtiyaçları olan şeyleri üretmek için işletiyorlar.” [25] Ya terk edilmiş bir sağlık ocağı, boş evler, fabrikalar yoksa ne olacak? Evsizlik, işsizlik, sağlık sorunları nasıl çözülecek?

Emperyalist küreselleşme sürecinde, 20. yy. boyunca işçi sınıfı ve emekçilerin mücadeleleri ve sosyalist devletlerin basıncıyla oluşan burjuva devletin sosyal niteliği ortadan kalkıyor. Devlet eğitim, sağlık, barınma, sosyal güvenlik vb. alanlarından her geçen gün daha da uzaklaşıyor. Doğaldır ki, işçi sınıfı ve toplumun ezilen bütün tabakaları için bu ve benzeri sorunlar çözümü geleceğe ertelenmeyecek kadar güncel konulardır. Hastane, doktor, ilaç, ev, okul, eğitim, üst-baş, ekmek yoksa, bütün bunların üzerine iş yokluğu biniyorsa, bu sorunların çözümü için acilen harekete geçmek dışında bir yol kalmıyor demektir. Bu nedenle işçi sınıfı ve ezilenlerin iç dayanışmalarını örecek acılarını bir nebze olsun hafifleten, sorunlarına kısmen çözüm oluşturan adımlar atmak kesinlikle gerekli, güncel ve zorunludur. Fiziki yozlaşmanın daha büyük manevi yozlaşmaya yol açmasını engellemek bakımından da bu elzemdir. Eğitim olanaklarından yoksun halk çocuklarının eğitimi, karşılıksız sağlık hizmeti veren gönüllü sağlık emekçileri, mahalle dernekleri vb. oluşumların halkın gündelik sorunlarına çözüm getirmek için dayanışma ağları kurması, spor ve kültürel çalışmalarla halkın kültürel değerlerinin yüksek tutulması, çeteleşmeye ve yozlaşmaya karşı halkın bilinçlendirilmesi ve mücadeleye sevk edilmesi gibi daha çoğaltılabilecek bir dizi örgütsel biçim ve ilişki; halk bilincinin burjuva etkiden uzaklaştırılması ve kendine güvenin geliştirilmesi için mutlaka başvurulması gereken metotlardır. İhtiyaçlar doğrultusunda devlete ve burjuvaziye ait mülkiyete halk yararına el koymak ve bunları halkın ortak hizmetine sunmak da bunun bir unsuru olarak ele alınmalıdır. Yalnızca güncel ihtiyaçların ya da zorunlulukların dayatması nedeniyle değil, gelecekteki yeni

düzenin temellerinin bugünden atılması bakımından da önemlidir bu. Ezilenler yönetmeyi, iktidar olmayı, karar vermeyi ve verdikleri kararların sorumluluklarını taşımayı bugünden öğrenmelidirler. İşte bütün bunlar alternatif toplumsal ilişkilere kaynaklık eder ama kapitalist düzeni yıkmaya hedefine bağlı olarak örgütlenmeden ve kapitalist düzeni yerle bir etmeden ege-men hale gelemeler.

Bu tip örgütlenmelere bunun ötesinde bir rol biçmek, işçi sınıfı ve ezilenleri aldatmaktan başka bir anlama gelmez. Kapitalizmin yarıklarında onun kırıntılarını ele geçirerek(!) komünizm kurulacağı iddiası, insanlığın kurtuluş özleminin düpedüz alçaltılmasıdır. Yüz milyonlarca yoksulun sağlık sorunları terk edilmiş klinikleri ele geçirerek mi çözülecek? Milyonlarca evsiz konut sorununu çözmek için işgal edilmek için bekleyen kaç boş ev var? On milyonlarca işsiz iş olanağı sağlayacak boş fabrikalar nerede?

Varsayalım bunların hepsi oldu. Fabrikalar, hastaneler, topraklar işgal edildi ve çalıştırılmaya başlandı. Diyelim ki bütün bir komünal projeler gerçekleşti. Latin Amerika'da bunun çokça örnekleri var. Brezilya'daki topraksız köylü hareketi, Arjantin ve Venezuela'da işgal edilip işletilen fabrikalar ilk elden akla gelenler. J. Halloway haklı olarak soruyor, bu ayrı ayrı projeleri yürütenler birbiriyle nasıl ilişkilenecek ve yanıt veriyor, "Eğer bu ilişkilendirme piyasa yoluyla yapılırsa piyasa onları tahakküm altına alır. Bu ilişkilendirme yukarıdan toplumsal planlamanın yerleştirilmesiyle de yapılamaz... Takas hareketi en iyi haliyle üreticiler arasında, üreticilerle tüketiciler arasında bir araya gelme biçimleri" [26] en iyi çözümdür.

Alternatif toplumsal ilişkilerin tılsımlı sözcüğüne ulaşmış olduk nihayet: Takas! Peki takas neye göre yapılacak? Sadece birkaç çeşit ürünün ve onun çok az bölümünün değiş tokuş edildiği insanlığın ilkel zamanlarında takas edilen ürünün değişim değeri yok muydu? Buğdayla sütün, atla mısırın değişim ölçüsü neydi? Bir şey takas edilecekse ihtiyaçtan fazla üretilmiş ve karşılığında bir başka ürüne olan ihtiyaç giderilecek demektir. İlk zamanlar koyun bir değişim aracı olarak kullanılmıştı ya da onun gibi bir başka şey. Sonra değişim yoğunlaştıkça gümüş ve altın sikkeleri girdi devreye. Ya bugün, milyonlarca çap ve ağırlıkta ürün hangi araçla ve hangi ölçüyle değiştirilecek? Para kullanılmama-

lıdır diyor Halloway, çünkü, bu piyasa demektir.

Fakat, takas *da* piyasa demektir. Değişim değerlerinin karşılıklı alınıp-satılmasıdır –buna kağıt para aracılık etsin ya da etmesin. Her alım-satımda değer ölçüsü olacak bir meta ortaya çıkar. Bu Arjantin'de ortaya çıkan, halkın örgütlediği "değiş tokuş pazarları"nda da vardı. Yeteneğini ya da bir malını bu pazara sunanlar, karşılığında para değil ama bono alıyordu, sonra bunu istediği meta ile değiştiriyordu. Halkın beş parasız kaldığı bu kriz anında, takas pazarlarının bonusu, para işlevini üstleniyordu.

Paranın (ve piyasanın) ortadan kalkması için değişimin –en ilkel haliyle takas dahil, her türden değişimin– ortadan kalkması gerekir. Bu gerçekleşmeden, kullanım değerleri üretimi, üretimin bütün amacı haline gelmeden -ki bu ancak herkese ihtiyacına göre verildiği bolluk zamanında mümkün olur- takas önermek, hem de merkezi planla ekonomiyi yönetmeden, insanlığı binlerce yıl geriye götürmek dışında bir anlama gelmez. İlkel ilişki biçimlerini "alternatif ilişkiler" olarak sunmak bütün anarşist, postmodernist, toplumsal otonomcuların ortak paydası olsa gerek.

Devlet Aracını Kullanmadan Proletarya Kendisiyle Birlikte İnsanlığı Kurtuluşa Ulaştırabilir Mi?

"Devrimin bir aracı olarak devlet formu tasavvuru ortadan kaldırılmalıdır" [27] diyen Werner Bonefeld; "Sosyalizm ekonomi ve iktidarın kapitalist idaresinin aldığı bir biçimden başka bir şey değildir" [28] diyen Negri; "Radikal toplumsal dönüşümü yukarıdan gelen bir şey olarak ya da merkezi planlamanın yerleştirilmesi olarak düşünemezsiniz" [29] diyen Halloway; "Devrim tek bir planın diğer tek bir planla ikame edilmesi değil" [30] diyen H. Cleaver ve adını zikretmeye gerek olmayan onlarca toplumsal otonomist, komünalist yazar, işçilerin ve ezilenlerin devlete ihtiyacı olmadığını ileri sürüyorlar.

"Artık devleti ele geçirerek toplumu dönüştürmenin gerçeği yansıtmadığı"nı [31] belirten Abdullah Öcalan da aynı noktadadır. Ne gariptir ki bu "devletsizlik" fikri, devleti bütünüyle reddetmek anlamına gelmiyor. Burjuva devlet varlığını koruyacak, işçiler ve ezilenler o devlet

içinde, o devlete rağmen “devletsiz” bir düzen kuracak, bunun da adı devletsizlik, komünizm olacak! Sen “devletsiz” olursun da devlet “sen”siz olmaz. O devlete askerlik yapmanı, vergi vermeni, kanunlarına riayet etmeni isteyecek. “Bana ne devletin yasalarından, tanıımıyorum onları” diyeceksen, devletin yasallığına, otoritesine, yürütme ve yargısına başkaldırıyor sun demektir. Bu da devletin giremediği, otorite kuramadığı, yasalarının geçerli olmadığı, “kurtarılmış alanlar, özgür alanlar” yaratmakla mümkün olur. Fakat bu alanları korumak için özgür alan ordusuna ve burada yaşayanların ihtiyaçlarını karşılamak ve organize etmek için ekonomi ve bürokrasiye gereksinim, bir devlet formuna gereksinim kaçınılmaz olacak. Hayır, her türlü iktidar ve devlet biçimine hayır diyorsanız burjuva devlet otoritesi altında kendi halinde yaşayan topluluklar olmanın ötesinde bir anlam taşımazsınız. Buna “devletsizlik” değil, kendi kendine muhalefetçilik denir.

Engels, devletin ortaya çıkışını şöyle betimler: Sınıfların ortaya çıkışıyla birlikte “Böyle bir toplum, ancak, ya bu sınıfların kendi aralarındaki sürekli açık savaşımı içinde, ya da, görünüşte uzlaşmaz karşıt sınıfların üstünde yer alan, onların açık çatışmasını önleyen ve sınıflar savaşımına olsa olsa, iktisadi alanda, yasal denilen bir biçim altında izin veren bir üçüncü gücün egemenliği altında varlığını sürdürebilirdi; gentilce örgütlenmenin ömrü dolmuştu. Gentilce örgütlenme, işbölümü (ve bunun sonucu, toplumun sınıflara bölünmesi) ile paramparça olmuştu. Yerine devlet geçti.” [32] Özetle, bir topluluk içinde sınıflar ortaya çıkınca, bu sınıflar arasındaki çatışmayı önleyen bir üçüncü gücün, özerk bir gücün gerekliliği ortaya çıktı. Bu özerkliğin göreceli olduğu, üretim araçları hangi sınıfın elindeyse devletin o sınıfın egemenlik aracına dönüştüğü ya da dönüşeceği aşikardır. Marx ve Engels Alman İdeolojisi'nde özerkliğin daha en baştan sınıf çıkarlarını yansıttıklarını belirtirler: “İşbölümü aynı zamanda tek bir bireyin ya da tek bir ailenin çıkarları ile aralarında birbirleriyle ilgili bulunan bütün bireylerin kolektif çıkarı arasındaki çelişkiyi içerir (...) İşte asıl bu çelişki, özel çıkar ile kolektif çıkar arasındaki çelişkidir ki, kolektif çıkarı, devlet sıfatıyla, bireyin ve topluluğun gerçek çıkarlarından ayrılmış bağımsız bir biçim almaya (...) ama aldatici bir ortaklaşma görünümünü almaya götürür (...) bu çıkarlar arasında, özellikle daha o zamandan işbölümü

tarafından koşullandırılan (..) sınıf çıkarlarını biliyoruz.” [33]

Devlet, işbölümünün ve onunla birlikte ortaya çıkan toplumun sınıflara bölünmesinin ürünüdür. Sınıflarla birlikte bütün bir işbölümüne son verilmeden devlet gereksiz hale getirilemez. Kafa ile kol emeği arasındaki çelişki ortadan kalkmadıkça, üretici güçlerin gelişimiyle kolektif zenginlik kaynakları gürül gürül fişkırmadıkça işbölümü devam eder. O halde devlet bir tercih nedeni değil, varoluşunu koşullayan nedenler ortadan kalkmadıkça bir zorunluluktur. Proletaryanın devleti de her devlet gibi bir sınıfın bir başka sınıf üzerindeki diktatörlüğünü ifade eder. Ama bugüne kadar görülen biçimlerden farklı olarak, azınlığın çoğunluk üzerinde diktatörlüğü değil, çoğunluğun burjuva azınlık üzerinde diktatörlüğü.

“Devlet savaşında, devrimde devrim düşmanlarını bastırmak için yararlanmak zorunda olduğumuz geçici bir kurumdan başka bir şey olmadığına göre, özgür halkçı bir devletten söz etmek saçmadır. Proletaryanın devlete gereksinimi olduğu sürece, o bunu, özgürlük için değil, hasımlarını alt etmek için kullanacaktır. Ve özgürlükten söz edilmesi olanaklı olduğu gün, devlet devlet olarak ortadan kalkmış olacaktır.” [34]

Kapitalizmle komünizm arasında devrimci dönüşümleri sağlayacak, yalnızca sömürücü sınıfların değil, bütün sınıfların ve sınıfların varoluş nedeni işbölümünün ortadan kalkmasını sağlayacak politik iktidar dönemi vardır. Proletarya sosyalist devlete bunun için ihtiyaç duyar. Eğer proletarya devleti var eden ekonomik-toplumsal temelleri dinamitlemeyi başaramazsa devlet ortadan kalkmaz, proletarya devletten vazgeçse bile devlet ortadan kalkmış olmayacak, bir başka sınıfın eline geçmiş olacaktır. Sosyalist devlet insanlığın kurtuluşu için zorunlu bir aşamadır. Çünkü işbölümünün olduğu yerde insanların yönetimi esastır. Oysa komünizmde insanların yönetimi yoktur yalnızca şeylerin yönetimi vardır. Bu nedenle proletarya devlet aracını kullanmadan komünizme giden yolu döşeyemez. Sınıf farklılıklarının, işbölümüne duyulan ihtiyacın azalması ölçüsünde devlete olan gereksinim de azalır ve bunların ortadan kalkması ile birlikte devlet de sönüp gider.

Devletin bir bürokratik aygıt olarak özerk niteliği kendisine özgü tarzda sosyalizmde de mevcuttur. Bu devletin niteliğinden ve sosyalizmde

ona duyulan ihtiyaçtan gelir. Sosyalizmde henüz herkese ihtiyacına göre verilemediği için herke- se emeğine göre dağıtım yapılmaktadır. Bu ka- çınılmaz olarak eşitsizliğin belirli ölçülerde sürmesine neden olur. Eşitsiz hak “özünde her hak gibi eşitsizliğe dayanan bir haktır” [35], bundan da “Komünizmde (sosyalizm aşamasın- da) yalnızca burjuva hakkın değil, aynı zamanda burjuva devletin de -burjuvasız olarak!- varlığını sürdürdüğü sonucu çıkar” [36]

Bırakalım modern sınıfları, işbölümünü ve bu- nun sonucu olan derin hak eşitsizliğini; en ilkel biçimde de olsa sınıflar ortaya çıktığında insa- nın insan tarafından yönetimi, otorite bir zorun- luluktur. Politik iktidarın ortadan kalkması için işbölümünün ve sınıfların yok olması gerekir. Bu gerçekleştiğinde “politik iktidar diye bir şey kalmayacaktır, çünkü politik iktidar, uygar top- lumdaki uzlaşmaz karşıtlığın resmi ifadesinden başka bir şey değildir.” [37]

“Demokratik komünalizm” ya da “toplumsal otonomi” daha baştan, kavramın içeriğinden yansıyan bir otorite içerir. Demokrasi ya da oto- nomi bir insan yönetim biçimidir. Burjuva de- mokrasisinden sosyalist demokrasiden bahsedilebilir, ama komünist demokrasiden söz edile- mez. Komünizmde demokrasi ya da otonomi yoktur, çünkü komünizmde insanların birbirini yönetmesi değil, insanın doğayı yönetmesi söz konusu olabilir ancak. O nedenle komünizmde ne iktidara ne de politikaya yer vardır.

Kapitalist üretim ilişkileri altında, burjuva dev- letin egemen olduğu koşullarda “devletsizlik” fikri, bilimsellikten uzak, temelsiz, derin bir kafa karışıklığının ve çıkışsızlığın ürünüdür.

İktidarı Hedeflemeden Devrimcilik Yapılabilir Mi?

“Dönüşümü yukarıdan başlatmak olarak anlaşıl- an Devrim işe yaramaz. Dolayısıyla bizim mü- cadelemiz Devrim mücadelesi değildir, ancak devrim mücadelesidir. Sadece isyan değil, Dev- rim değil, ama devrim.” [38]

Her devrim bir iktidar sorunudur. İktidar, devle- ti ele geçirmek, yasama-yürütme-yargı yoluyla egemenlik kurmak anlamına gelir. İktidar için savaşımın nedeni sınıfların varlığıdır.

Feodal toplumda yürütme-yargı ve yasama feo- dal beyde merkezilemişti. Burjuvazi ortaya

çıkıtığında kuvvetler ayrılığı ilkesini savunarak feodallerin etkinliğini sınırlamayı hedefledi. Yürütmeyi temsil eden bürokrasi yasamaya tabi olacak, yargı da bağımsız olacaktı. Burjuvazi devrimci barutunu yitirdiğinde kuvvetler ayrılığı ilkesi de burjuva devlet için biçimsel bir kabuk haline geldi. Yasama-yürütme ve yargı bağımsız var oluş görüntüsüne karşın bir avuç kapitalist tekelin, mali oligarşinin denetiminde ve onların çıkarına çok daha geniş bir etkinlikte birleşmiş oluyordu.

Proletarya iktidarı ele geçirdiğinde ilk işi, temel üretim araçları üzerindeki burjuva mülkiyete son vermek ve onları toplumsallaştırmaktır. Proletarya kuvvetler ayrılığına dayanan, burju- vazinin ezilenler üzerinde hegemonyasının ifa- desini olan bu yönetim biçimine, burjuva demok- rasisine son verir. Yasama-yürütme ve yargıyı proletaryanın egemenliği altında birleştirir.

Bu bazı geçiş biçimlerinin olmayacağı anlamına gelmez. Proletaryanın iktidarı tek başına alacak güçte olmadığı ve iktidarı küçük burjuvaziyle paylaşmak zorunda kalacağı demokratik devrim bunlardan biridir. Böyle olsa dahi, iktidarın ön şartı olarak proletarya ve küçük burjuvazinin temel üretim araçlarını ulusallaştırmaları zorun- ludur. Tekellerin ve mali oligarşinin ekonomik hegemonyasına son verilmeden, bu sınıf mülk- süzleştirilmeden politik iktidar ele geçirilse dahi korunamaz. Politik iktidarın ele geçirilmesi ya- sama-yürütme ve yargı üzerinde tam hakimiyetle, devrilen sınıfların hakimiyetine neden olan devlet biçiminin lağvedilmesiyle mümkün olur. Fakat bu da geçicidir. Devrimci-demokratik iktidar ya sosyalizme yürüyecek ya da yeniden kapitalist sisteme dâhil olacaktır. O nedenle iktidar hedefli keskin mücadele bu süreçte de devam eder.

Sosyalist iktidar altında da bazı geçiş biçimleri uygulanabilir. Geri kapitalist bir ülkede sosya- lizm inşasına girişmekle, gelişmiş kapitalist bir ülkede girişmek aynı olmayacaktır. Küçük bur- juva köylülüğün önemli bir güç ve yaygınlığa sahip olduğu bir yerde proletaryanın devrimci iktidarı sağlamlaştırmak için başvuracağı ön- lemlerle, diğer yerlerdeki önlemlerin farklı ol- ması doğaldır.

En gelişkin ülkede sosyalizm inşasına girişilse bile tek ülkede sosyalizmin nihai zaferi olanak- sız olduğuna göre, dünya devrimi için mücadele can yakıcı bir sorun olmaya devam eder.

Toplumsal otonomcular ise bambaşka bir havadadır. Burjuva diktatörlüğü altında ezilenlerin her türlü iktidar yönelimini redle işe başlıyorlar. J. Halloway, büyük D'li devrimi iktidar olmaya yönelmiş devrim olarak tanımlıyor. Küçük d'li devrimi ise iktidarı hedeflemeyen devrimcilikle eşitliyor. Nasıl olacak bu küçük d'li devrim? “Her bir Hayır bir onur ateşidir sermaye düzeni içinde bir yarıktır. Her bir Hayır sermaye düzeninden bir firardır.” [39] Şimdi daha iyi anlaşılıyor, otonom devrimciliği yarık devrimciliği oluyor. İşte bu yarık devrimciliğe, bu aşağıdan dönüşüme birkaç örnek; havaalanı inşaatını engellemek, otoban yapımına karşı ayağa kalkmak, hızlandırılmış iş ortamlarına karşı grev yapmak, okullarda harç uygulamasına hayır demek. Ekonomik, demokratik mücadelenin bildik sıradan konuları nasıl oluyor da alternatif toplumsal ilişkiler, iktidarsız devrimcilik, devletsiz komünizm haline geliyor?

Başka bir yazar da otonom devrimciliği kuytu köşe ayaklanmacılığı olarak kutsar: “Yaşamın en ufak parçası, en kuytu köşesi bir ayaklanma haline gelir. Evde ev kadınları grev yapar ya da sokağa çıkarak isyanlarını kolektifleştirirler. Öğrenciler kurumların dışında özgürleşmiş bir öğrenme imkanı sunan 'özgür üniversiteler' yaratmak için sınıflar ya da okulları ele geçirir. Köylüler ürünlerinin (ve dolayısıyla işlerinin) piyasaya tabi kılınmasını reddederek karşılıklı dayanışma ağları inşa etmek için el ele verir. 'İşsizler' ücretli iş peşinde koşmayı reddeder.” [40] Şurada ya da burada birkaç yüz kişinin daha da ileri gidelim, birkaç bin kişinin gönüllü katılımı ile “özgür üniversite”ler kurabilirsiniz. Ya on milyonların, yüz milyonların eğitim hakkı?! Bu nasıl sağlanacak? Köylülere piyasayı reddederek karşılıklı dayanışma ağları kurmaları öneriliyor, nasıl gerçekleşecek bu? Uluslararası tekellerin istilasıyla hızla mülksüzleşen milyonlarca köylü piyasa ilişkilerini reddetmek zorunda kalacak ama dayanışma ağları kurduğu için değil; mülksüzleştirildiği için! Henüz bir parça toprağa sahip olanlar nasıl dayanışacak, takas mı yapacaklar? Ticaretin uluslararası çapta bu denli yoğunlaştığı bir dönemde Mısırlı pamuk üreticisi, Amerikalı mısır çiftçisiyle piyasayı reddedip mal değiş tokuşu mu yapacak? Diyelim ki sadece sınırlı bir alanda çiftçiler arasında dayanışmadan söz ediliyor, olabilir, bu durumda piyasayı dışlayan çiftçi dayanışması nasıl gerçekleşecek, patateslerle patlıcanları takas ederek mi?!

İşsizler ücretli iş peşinde koşmayı reddedip açlığa mahkum olmayı kabul ederler mi bilinmez ama bu önerileri getirenleri kovalayacakları kesin.

A. Öcalan toplumsal otonomculardan daha geri pozisyonda duruyor. Onlar ne denli saçma, hatta yer yer komik öneriler de olsa, işçi sınıfı ve ezilenlerin gündelik ekonomik sorunlarına dair bazı öneriler yapıyorlar. Oysa Öcalan daha dar bir perspektiften yaklaşıyor. “Artık devleti ele geçirerek toplumu dönüştürmenin gerçeği yansıtmadığı ortaya çıkmıştır” derken iktidara yönelmiş devrimci dönüşümü reddetmekle otonomcularla örtüşüyor. O da toplumsal sorunlarla ilgili örgütlenmeleri öneriyor. “Benim kom ya da komün dediğim örgütlenmeler bunu ifade ediyor, işte kadın sorunu ile ilgili, çevre sorunu ile ilgili, azınlıklarla ilgili vb. akla gelebilecek her toplumsal olay ve olgu ile ilgili komün şeklinde örgütlenmeler olmalı (...) meşe ağacını koruma, çoğaltma dernekleri kurulabilir.” [41] Bir başka konuşmasında, “gruplardan oluşan bir sivil toplum sistemini benimsiyorum. Mesela bir mahalleyi, köyü güzelleştirme derneği (...) mesela bir kuş türünü koruma derneği vb. örnekler çoğaltılabilir.” [42]

Elbette bunların hepsi için mücadele edilebilir, oluşumlarına öncülük edilebilir; çevreye zarar verdiği gerekçesiyle baraj inşaatına karşı eyleme geçilebilir, nükleer santral kurulması önlenemez, köylünün yaşam alanına çöp arıtma istasyonu kurulmasına karşı direniş örgütlenemez, hatta meşe ağacını koruma, kuş türünü koruma dernekleri kurulabilir, ama bunlar nasıl olur da iktidar için, devrim için mücadelenin alternatifi olarak sunulabilir? Böyle bir sunumun burjuvazinin değirmenine su taşımak olduğu açık değil mi?

“Devrim tek tip bir planın bir diğer tek tip plana ikame edilmesini değil bir patlamayı, indirgemecilikten kaçışı gerektirir. Sınıfın farklı kesimlerinin otonom mücadelesinin önemi burada yatar.” [43] Devrim olmasın da ne olursa olsun, büyük patlamalar değil de pırlamalar, insanlığın önüne koydukları alternatif budur. Emekçilerin, ezilenlerin, işçilerin bir araya gelmeleri adeta bir kabus gibi anlatılır. “Ne sen karış, ne ben karışayım temelinde farklılığa dayanan bir yaklaşım” [44] kutsanır. Disiplinli bir örgüt olmasın da nasıl bir birlik olursa olsun. Hiçbir komün diğeriyle örgütsel ilişki içinde olmasın, herkesin komünü kendine! Spontan, dar mekansal,

dar araçsal çözümler, iktidarsız yapılardır alternatif olarak sunulan. İşte küçük d'li devrimcilik, yarı devrimciliği, kuytu köşe ayaklanmacılığı!

Örgütsüz Birey, Partisiz İşçi Yeni Bir Dünya Kurabilir Mi?

“Bugün ne yapmalı?” diye soruyor Werner Bonfeld. “Devrimin örgütsel biçimi olarak devrimci parti fikri terk edilmelidir. Parti formu devrimin içeriğiyle, yani insanın kurtuluşu ile çelişir.” [45]

Bir örgüt biçimi olarak siyasi parti burjuva devrimlerin ürünüdür. Soysuz burjuvalar soylu feodallere karşı burjuva sınıfın çıkarlarını parti formunda örgütlenmeyle savunabileceklerini gördüler. Elbette başka bir biçim de ortaya çıkabilirdi. Ama insanlık hep önceki kazanımlarına basarak yükseldi. İnsanlığın hazinesi zengindir. Nasıl ki burjuva parlamento, Antik Yunan demokrasisinin mirası olarak burjuvazi tarafından yeniden kendi çıkarlarına uydurulmuş biçimde sahneye sürüldüyse; parti formu da benzer tarihsel mirasın ürünüydü. Feodalleri bir araya getiren konseyleri, meclisleri ya da aynı anlama gelmek üzere kralın danışmakla yükümlü bulunduğu kurulları vardı. Her feodalın temsiliyeti toprak sahipliğinin doğal sonucuydu. Her birinin ordusu, bayrağı vardı. Burjuvaların ise ne toprağı ne bayrağı ne ordusu vardı. Sınıf çıkarlarını savunabilecekleri, birleşerek güç alabilecekleri, onları iktidara taşıyacak araçlara ihtiyaçları vardı. Parti ve parlamento bunun, bu gereksinimin ürünüydü. Burjuvaların kendi aralarındaki ilişkisinde de ne soya dayanan bir ayrıcalıkları ne de toprak sahipliğinden gelen bir doğal temsiliyet hakları vardı. Her burjuvanın bir bayrağı, ordusu olmayacağına göre tek bayrak altında parlamentonun -seçilmişlerin- egemen olduğu bir düzen gerekliydi: Gücü soydan ve topraktan ya da ilahi kudretten alamayacakları için halkın -vergi verenler ve erkekler halktan sayılıyordu- temsilcileri olmaktan alabilirlerdi ancak. Sermayeyi ellerinde buldurmaları kendilerini halka kabul ettirmenin temel kaynağıydı. Bütün burjuvalar yan yana gelemeyeceğine göre onların programını savunan, onlar adına hareket eden, her burjuva tabakanın çıkarlarına tekabül eden politik temsil araçlarının ortaya çıkışı eşyanın tabiatı gereği idi.

Proletaryanın ya da genel olarak devrimin partisi de tercihin değil, gerekliliğin ürünüdür. Bur-

juva devleti, ordusu, polisi, mahkemesi, hapis-hanesine karşı, siyasi olduğu kadar ideolojik ve ekonomik tahakküme karşı işçi sınıfının parti dışında, örgüt dışında bir silahı yoktur. Feodal soydan, din adamları ilahi güçten, burjuvazi sermayesinden kuvvet alır. İşçi sınıfının kendinden başka dayanabileceği hiçbir şeyi yoktur. Birey olarak işçi bir hiçtir. Nasıl ki o ancak toplumsal bir işçi olarak, o toplumsal işçinin bir parçası olarak üretimde bulunabiliyorsa, sınıf çıkarlarını da ancak birleşik bir bütün, bir parti aracılığıyla savunabilir.

Proletarya, parti formunu burjuvaziden devralır, ama onu başka bir içeriğe kavuşturur. Partinin devlet formunun tasavvuru olduğu doğrudur. Fakat hangi sınıfın devleti? Burjuva parti, burjuva devleti; proletarya partisi sosyalist devleti yansıtır. Biri gücünü sermayeden alır, diğeri emekten. Birinin demokrasisi biçimseldir; diğerrinin demokrasisi içseldir. Proletaryanın devlet formu demokratiktir. En küçük topluluktan başlayarak bütün bir ülkede karar alma süreçlerine ve yönetim organlarına işçi sınıfı ve emekçilerin tam egemenliği vardır. Buna karşın proletarya devleti, burjuva kalıntılara karşı diktatörlüktür. O bir yandan alabildiğine demokratik, diğeryandan alabildiğine merkeziyetçidir. Merkeziyetçilik güç, demokratiklik gücün kaynağıdır. İşçi sınıfı toplumsallığı zayıflatarak değil büyüterek ileriye yürüebilir. Kapitalizm daha gelişkin toplumsallığa engel olduğu için, üretici güçlerin gelişimine ket vurduğu için yıkılır. Onun yerine kurulacak düzen daha yüksek, gelişkin bir toplumsallık gerektirir. Merkezi plan, merkezi yönetim olmadan, üretim araçlarının tek elden yönetimi olmadan bu toplumsallık gerçekleşmiş olmaz. Bütün üretim araçlarını tek bir makine haline dönüştürmekle gelişkin bir toplumsallığa ulaşılır. İşçi, burjuva toplumdan önce de vardı. Kendi başına üretim yapabilen bir ustaydı o. Ürünün üretiliş biçiminin toplumsallaşmasıyla kapitalizmde birey işçi bütünsel (fabrika düzeyinde) işçiye dönüştü. Artık tek bir işçinin ürünü olan bir madde söz konusu değildi. Onlarca işçinin (bir makine uzantısı olarak) elbirliğiyle üretilen tek ürün vardı. O madde hiçbir işçinin eseri değil, o fabrikadaki bütün emekçilerin birleşik emeğinin karşılığıdır. Tekeller döneminde bu birleşiklik önce ülke çapında, sonra dünya ölçeğinde bir gelişkinliğe ulaşır. Fakat kapitalist rekabet ve kapitalist üretim biçiminin içsel çelişkileri nedeniyle tıkanır. ***İşçi sınıfı giderek daha çok top-***

lumsallaşır ama üretim araçları üzerindeki özel mülkiyet devam eder, işçinin ve doğal olarak onu daha üst düzeyde birleştirerek tekniğin, üretici güçlerin gelişimindeki engeldir bu.

Sosyalizm bu engeli kaldırır. Hal böyle olunca sosyalizmde özyönetim, fabrikaların özerkliği vb. arayışlar bir ilerlemeyi değil, tarihsel olarak gerilemeyi temsil eder ve kapitalizmin yeniden inşasının yolunu döşer. Kapitalizm yeniden egemen olduğunda bütün o fabrika özerklikleri-özyönetimler buhar olur gider. Çünkü üretimin gelişmesi için daha yüksek düzeyde bir toplumsallaşma dışında bir yol yoktur. Kapitalizmde bu tekelleşmeyle gerçekleşir, sosyalizmde merkezi planla. Kapitalizmde hiçbir koşulda tek tekele ulaşamaz, buna artı-değere karşılıksız el koyma ve rekabet engeldir.

Görülüyor ki sosyalizmde merkezi plan birkaç kişinin kafasından uydurduğu bir şablon değildir, Üretici güçlerin gelişiminin doğal bir sonucudur. Geçen yüzyılın başında tekellerin ulusal ekonomi üzerinde egemenlik kurması ile ulus çapında, bugün ise dünya çapında toplumsallaşmış işçi ve üretimin şartları oluşmuştur. Geçen yüzyılın başında kapitalist tıkanmaya yanıt SSCB'dir. Emperyalist küreselleşme döneminde çok daha ileri bir toplumsallaşma vardır. Bu nedenle sosyalizmin çok daha geniş bir coğrafyada, çok daha etkin ve ileri bir düzen olarak inşa edilmesinin maddi teknik temeline ulaşılmıştır.

Üretici güçlerin gelişimi bu rotadayken, kapitalizm altında birbirinden bağımsız komünlerin, partisiz işçilerin, iktidarsız mücadelenin geleceği temsil ettiğini söylemek bilimsel düşüncüyü alt üst etmek değilse nedir? Parti örgütlenmesini, hatta iktidar içeriyor diye sendikayı reddetmek işçi sınıfını burjuvazi karşısında silahsızlandırmaktan başka bir anlama gelmez. Bu işçi sınıfının devrimci iradesinin tarih dışına çıkarılması, meydanın kapitalist tekellere terk edilmesidir. Örgütsüz birey, partisiz işçi ne yeni bir dünya kurabilir, ne de içinde yaşadığı dünyayı değiştirebilir.

Parti ve devletin ortadan kalkması için sınıfların ve kaçınılmaz olarak politikanın ortadan kalkması gerekir. Parti de, devlet de tarihsel kategorilerdir. Onları oluşturan koşullarla birlikte kendileri de yok olup gidecektir.

Burjuvazi örgütlükten örgütsüzlüğü, burjuvazi silahlıktan silahsızlığı, burjuvazi partilükten partisizliği, burjuvazi devletlikten devletsizliği

vaaz etmek işçi sınıfını burjuvazi karşısında diz çökmüş, teslimiyete davet etmekten başka ne anlama gelir ki!

Yönetişim Mi, Demokratik Komünalizm Mi?

Yönetişim, burjuva devletin tekeller lehine yeniden organize edilmesidir. Devlet daha önce de belirtildiği gibi görece özerk bir yapıdır. Buna karşın üretim araçlarının mülkiyeti kimin elindeyse o sınıfın egemenlik aracıdır. Sömürücü burjuva sınıf da tabakalara ayrılır. Burjuvalar içindeki en büyük burjuva (tekeller) sınıf devlette en egemen tabakadır. Burjuva sınıf arasındaki farklılaşma (tabakalaşma) yaygınken; sermaye merkezileşmesi henüz diğer burjuva tabakaları en büyük burjuvaziye doğru vakumlama gücünü yeterli düzeye ulaştırmamışsa devletin burjuva sınıfı genel olarak temsil yeteneği daha yüksektir. Bugün durum başkadır. Tekeller uluslararası çapta öyle güçlendiler ki, sermaye yoğunlaşması ve merkezileşmesi öylesine boyutlara ulaştı ki, burjuva devlet, olduğu kadarıyla özerk görüntüsünden de giderek uzaklaştı. Yönetişim bu dönüşüm sürecinin yöntemlerinden biridir.

Devlet bir avuç tekeli birlik, mali spekülör dışında her türlü politik etki, denetim ve yönlendirmenin dışına çekiliyor. O tekellerin açık, doğrudan bir uzvu haline getiriliyor. Yasamanın, doğal olarak hükümetlerin, partilerin, onun işleyişini değiştirme yetkisi ve yeteneği ortadan kaldırılıyor.

Örneğin devlet kendi başına ekonomik bir faaliyette bulunan, üreten, ticaret yapan bir konumdan uzaklaştırılmakta. Devlet bankaları da elden çıkarılmakta. Devlet bürokrasisinin dayandığı ekonomik kaynaklar kesildikçe, politika yoluyla, hükümete gelerek bu kaynaklar üzerinde tasarruf hakkı edinmek isteyen burjuva tabakaların politik yarışı da eskisine göre önemini yitiriyor. Politikanın ekonomi üzerindeki iktidarsızlığının bir başka örneği merkez bankalarının özerkleştirilmesidir. Hükümetlerin para politikaları üzerine söz söyleme, etkide bulunma yetkileri en alt düzeye inmiştir.

Devlet sosyal niteliğinden de arındırılıyor. Eğitim, sağlık ya da sosyal güvenlik devletin üstlenmesi gereken zorunlu işler olmaktan çıkarılıyor. Buralara kaynak aktarımı giderek sınırlandırılıyor.

Sermayenin bir avuç uluslararası tekelerde yoğunlaşması gibi devlet de bir avuç uluslararası tekelerde yoğunlaşıyor. Politikanın en yoğunlaşmış biçimi olarak devlet, tekellerin elinde çıplak bir kırbaç haline geldi. Yasama, yürütme ve yargı bir avuç uluslararası tekelerde merkezileşti. Devletin yeniden yapılandırılması ve onun başka bir ifadesi olan yönetişimin gerçek içeriği budur.

Yeniden sömürgeleştirilmekte olan ülkelerde bu daha açık ve belirgin biçimde görülmektedir. Devletin merkezi yetkilerinin azaltılması bunun karşısında “sivil toplum”un etki alanının genişletilmesi olarak görülen ama gerçekte devletin halk yığınlarına karşı sorumluluklarının azaltılması ve bunun karşılığında “sivil toplum” örgütleriyle halk öfkesinin bastırılmasıdır; yönetişim. Böylece devlette merkezileşmiş kaynakların zorunlu toplumsal ihtiyaçlar, eğitim, sağlık, işsizlik vb. için “çarçur” edilmesi önlenecek, halkın merkezileşmiş örgütleri partiler de sivil toplum örgütlerine dönüştürülerek dağıtılmış olacaktır. Yönetişim iktidarın tekelerde merkezileşmesi lehine diğer tüm merkezileşmelerin tasfiyesi, tüm iktidar biçimlerinin ortadan kaldırılması, bir nevi tekeller lehine geri kalan bütün toplumun iktidarsızlaştırılmasıdır.

Sivil toplum koordinasyonu, Demokratik komünalizm ya da toplumsal otonomi, adına ne dersiniz deyin, amacınız ne olursa olsun, tekellerin ezilenleri iktidarsızlaştırma çabasına yardımcı olur. Devleti parçalayıp ele geçirmeyi bir yana bırakın, devleti yönetmeyi hedeflemeyen, birbirinden kopuk, bir parti programı ve birleşik eyleminden yoksun sosyal aktivite gruplarının oluşumu tam da tekeli burjuvazinin çıkarlarına denk düşer. Bu yalnızca iktidarı, devrimi, devrim için mücadeleyi reddetmek anlamına gelmiyor, sınıf gerçeğini, sınıf çelişkilerini gizlemeye de hizmet ediyor, üstelik sınıf çelişkilerinin görülmedik derecede keskinleştiği bu günlerde. Patron örgütleri, sosyal dayanışma örgütleri, kuş sevenler dernekleri, meşe ağacını koruma örgütleri vb. hepsi aynı kefedeki sivil toplum koordinasyonunun parçaları olarak görülüyor.

W. Bonefeld otonomiye tanımlarken tekellerin “yönetişim”i ile bakın nasıl örtüşüyor. Hem de en parlak sözlerle, komünizm hedefi ile!

“Otonominin üç farklı anlamı vardır. Birincisi, otonomi insanın kurtuluş hedefinin, yani sınıfsız bir toplum olarak komünizmin iz düşümüdür (...) kendi işlerini kendi denetleyen doğrudan

üreticiler ortaklığı. İkincisi, parti ya da sendika gibi öznel olarak var olan örgütsel biçimlerden işçi sınıfının bağımsızlığı anlamına gelir. (...) Üçüncüsü, belirsizlik toplumsal otonomiye belirleyen şeydir (...) eğer mücadelenin sonuçlarının belirsizlik olduğunu kabul edersek, sabrı devrimci bir çaba olarak kabul ederiz.” [46]

Görülüyor ki toplumsal otonomi ya da benzer adlarla ortaya konan biçimler işçi sınıfını ve ezilenleri, örgütsüzleştirmek, partisizleştirmek, politikasızlaştırmak, amaçsızlaştırmaktan öte bir anlam taşımazlar. Amaçtan yoksunluk en yüce değer haline getiriliyor. Belirsizliğin belirleyiciliği, amaçsızlığın yüceltilmesidir. Onlara bakılırsa, nereye ulaşacağımızı asla bilemeyiz, ne olacağını bilmediğimiz şeyleri amaç edinemeyiz; bu nedenle şüphe her şeyin anasıdır. Bu bilimsel değil, geleceğe duyulan güvensizliğe dair şüphedir. O halde yapılacak tek şey kalıyor geriye “sabır”! Tek devrimci çaba “sabır”dır. Tarihsel materyalizm, neden-sonuç ilişkisi, program-strateji, parti-iktidar birer saçmalaktır!

Kapitalizm içinde onu yıkmaya girişmeden komünler kurulabileceğini savunanlar, işçi sınıfı ve ezilenlerin elinden yalnızca güncel mücadele silahlarını almakla yetinmiyor, gelecekte başvuracağı araçları da zihinlerden yok etmeye çalışıyor. Öcalan, “İktidarı hedeflemeden tüm toplumu demokratikleştirmeye yönelik açılımlar gerçekleştirildiğinde asıl hedefe ulaşılır” derken tam da böyle bir konumda duruyor. Fakat o birçok bakımdan toplumsal otonomicilerden de geri bir noktadadır. O toplumun sınıflardan değil, “farklı topluluklardan gruplardan oluştuğuna inanıyorum” bu nedenle “sivil toplum sistemini benimsiyorum” [47] diyor. İşte burjuvazinin de “yönetişim”le yapmak istediği tam da budur. Sınıflar yok, farklı çıkar grupları var; ulaşılacak hedef yok, güncel çaba var; parti yok, sivil toplum kuruluşları var!

İşçi sınıfı ve ezilenler eski devlet yapılanmasının tekellerin çıkarına yeniden organize edilmesine ağıt yakacak değil. Bu bir olgu, yönetişim gibi. Devletin tekellerin elinde yoğunlaşmasının bu yeni güncel ifadesine karşı salt eski biçimlerle karşı konulamayacağı da açık. Yapılması gereken iki şey var; birincisi kazanımları korumak için güncel mücadele, ikincisi devletin çekildiği alanlarda emekçi örgütlülükleri ile boşluğu doldurmak. Bunlar ekonomik-demokratik mücadelenin örgüt ve mücadele biçimlerindeki farklı

laşmayı tanımlar bize. Eğitim, sağlık, güvenlik, kültür, iş ve barınma, çevre vb. konularda halk örgütlenmeleri gerçekleştirmek eskisinden çok daha önemli hale gelmiştir. Çünkü devlet hızla bu alanlara kaynak aktarmaktan çekilmiştir. Çetelere karşı halk savunması, ev yıkımına karşı direniş örgütleri, paralı eğitime karşı halk eğitimi, depreme karşı halk savunma ve kurtarma birlikleri vb. onlarca örgüt biçimi sayılabilir, bunlar güncel gerekliliklerdir. Fakat eğer bunlar arasında bir ağ, birleştirici bir çimento, aynı anda belirli amaca yönelme, birleştikleri bir devrimci parti yoksa bir kuvvet haline gelemezler. İşçi sınıfı ve ezilenlerin partiye eskisinden çok daha fazla ihtiyacı var. Çünkü en sıradan ekonomik-demokratik talep için dahi etkili bir politik mücadele kaçınılmaz hale geliyor. Dün sendikal mücadeleyle elde edilmesi mümkün olan bir hak bugün çok daha ileri bir savaşıma doğrudan politik savaşıma gerektiriyor.

Sorunun bir başka yanı daha var. Dün düzen içi haklar elde etme ve onları geliştirme olanakları vardı, bugün yok. İşçiler ve ezilenler eskisinden çok daha fazla yeni düzene, kapitalizmin lağvedilmesine ihtiyaç duyuyorlar. Çünkü bunun için kaybedilen her gün, günlük yaşamlarının biraz daha mahvolması anlamına geliyor.

Dipnotlar:

1. Toplumsal Demokrasi Gazetesi, 25 Kasım 2006
2. Judit Reval, Michel Foucault, Otonom Yayınları, sayfa: 176
3. Judit Reval age, 176
4. Felix Guattori, A. Negri, Bizim gibi komünistler, Otonom Yayınları sayfa: 94
5. Toplumsal Demokrasi, 9 Aralık 2006
6. Dario Padovan, Toplumsal Moral İlkeleri ve Doğa'nın Etiği, Özgür Üniversite Forumu, sayı: 19, Eylül 2002
7. Toplumsal Demokrasi, 25 Kasım 2006
8. A. Negri, age, 93
9. Marx-Engels, Gotha ve Erfurt Programının Eleştirisi, Sol Yayınları, syf: 30
10. Negri, age, 93
11. Negri, age, 94
12. Marx-Engels, Alman İdeolojisi, Sol Yayınları, sayfa: 62

13. Marx-Engels, Gotha ve Erfurt Programının Eleştirisi, sayfa: 31
14. Marx, Kapital C. 1, Sol Yayınları, sayfa: 376
15. Marx, Grundrisse, Birikim Yayınları, sayfa: 652
16. Negri, age, 94
17. Marx, age, 652
18. Negri, age, 94
19. Marx, Kapital'e Ek: Dolaysız Üretim Sürecinin Sonuçları, Ceylan Yayınları, 107
20. Marx, age, 107
21. Negri, age, 94
22. John Halloway, Zapatista Mücadelesi, Conatus, sayı:1
23. Negri, age, 94
24. John Halloway, age
25. John Halloway, age
26. John Halloway, age
27. W. Bonefeld, Kesintisizlik ve Toplumsal Otonomi, Conatus, sayı: 1
28. A. Negri, age
29. J. Halloway, age
30. H. Cleaver, İtalya'da Radikal Düşünce, Otonom Yayınları, sayfa: 88
31. A. Öcalan, Toplumsal Demokrasi, 18 Kasım
32. Engels, Ailenin, Özel Mülkiyetin, Devletin Kökeni, Sol Yayınları, sayfa: 202
33. Marx-Engels, Alman İdeolojisi, Sol Yayınları, sayfa: 60
34. Engels, Gotha ve Erfurt Programının Eleştirisi, Sol Yayınları, sayfa: 57
35. Marx-Engels, Gotha ve Erfurt Programının Eleştirisi, sayfa: 30
36. Lenin, Devlet ve Devrim, Aydınlik Yayınları, sayfa: 128
37. Marx, Felsefenin Sefaleti, Sol Yayınları, sayfa: 186
38. John Halloway, age
39. John Halloway, age
40. Herry Cleaver, age, 87
41. A. Öcalan, Toplumsal Demokrasi, 18 Kasım
42. A. Öcalan, Toplumsal Demokrasi, 25 Kasım
43. H. Cleaver, age, 88
44. H. Cleaver, age, 106
45. W. Bonefeld, age.
46. W. Bonefeld, age
47. A. Öcalan, Toplumsal Demokrasi, 25 Kasım

Faiz Neden “Haram” Sayılmıştır? İslami Sermaye Ve Faiz

Şoreş Azad

Faiz, Hristiyanlık ve İslam dinlerince 'haram' sayılır ve yasaklanmıştır. Ve bu yasak, kaynağını her hangi bir dünyevi yasadan değil, Tanrıdan alır; Tanrısal, dinsel bir buyrukla suç sayılmış ve lanetlenmiştir. Peki faiz, neden 'haram' sayılmış ve yasaklanmıştır? Faizin 'haram' sayılmasının tarihsel ve iktisadi nedenleri nelerdir? Faizin bir sınıf içeriği var mıdır? Varsa nedir? İktisadi bir kavram olan, tarihsel bakımdan belirlenmiş verili üretim ilişkilerine tekabül eden faiz kavram ve kategorisini yasaklayan bu iki büyük dinin sözcülüğünü yapan burjuva kesimlerin çağımız gerçekleri karşısında pratik duruşları nasıldır?

Yurtdışında çalışan 800 bin ile 1 milyon Müslüman yurttaşın 'dava' adına 'kar ortaklığı' vaa-diyle 30 milyar Euro'yu dolandıran İslamcı burjuvazi, gerçekte faize karşı mı? Yoksa faizcilik, 'kar ortaklığı' kamuflajı ve hilesiyle sürdürülmekte midir? MÜSİAD, İslamcı holdingleler, AKP hükümeti kapitalist dünya ve Türkiye ekonomisinin faize dayanan para- sermaye hareketlerinin içinde mi, dışında mı? Eğer bu dünya ve Türkiye sisteminin içindeyseler; ekonomik, mali, ticari hareketlerini kapitalist dünya sisteminin gerekleri ve gereksinimleri temelinde yerine getiriyorlarsa bu durumda, “Faiz haramdır, günahdır, yasaktır” söylemlerinin bir değeri olabilir mi?

Sorular çoğaltılabilir. Ama gerekmiyor. Aşağıda bu sorunu ve bağlı sorunları tarihsel bir perspektiften, tarihsel kökleri ve evrimi içerisinde vermeye ve bazı güncel gerçekleri açıklamaya çalışacağız.

Kapitalizm Öncesi Sınıflı Toplumlarda Faiz Ve Tefeci

Tarihsel çağları birbirinden ayıran temel tarihsel olgu, her bir çağın farklı üretim tarzlarına tekabül etmesidir. Antik çağ bizlere köleci toplumu, Ortaçağ feodal toplumu, Modern çağ kapitalist toplumu/üretim tarzlarını verir, yansıtır.

Tefeci ve tüccar sermayesi, sermayenin en ilkel ve ilk biçimini oluşturur. Nasıl meta üretimi kapitalist meta üretiminden daha eskiyse, tefeci tüccar sermayesi de modern tefeci-tüccar sermayesinden daha eskidir.

İnsanın toplumsal tarihinin tanık olduğu ilk toplum biçimi, ilkel komünal toplum biçimidir. Artık-emeğin, artık-ürünün ortaya çıkışı ve gelişimi süreci, ticaretin de ortaya çıkışı ve gelişimi süreci olmuştur. Komünal toplumun çözülerek yerini köleci topluma bırakması süreci, özel mülkiyetin, sömürünün, sınıfların doğuşu ve gelişim sürecidir. Tefeci-tüccar sermayesinin doğup gelişmesi olgusunun tarihsel kökleri, işte bu sürece dek uzar. Tefeci- tüccar sermayesinin

Nuh Nebiden kalma sermaye olarak tanımlanmasının tarihsel ve sosyolojik nedeni de işte bu tarihsel gerçekte yatar.

Tefeci sermaye, asalak karaktere sahip bir sermaye kategorisidir. Hiçbir maddi değer üretmez. Aksine, toplumsal emek sürecinde yaratılan emek ürünlerine, artı emeğe para ticareti yoluyla el koyarak semirir. Para ticareti, tefeci sermayenin işidir. Faiz, tefeci sermayenin üretilen artı-emeğe el koyması ya da artı-emeğe, artı-ürüne el koyan egemen sınıf(lar)la bunu bölüşmesinin bir aracıdır. Tefeci sermaye, antik ve ortaçağda, para-servet yığılmasını temsil eder. Paradan para kazanır. Yani taş atmaz, kolu yorulmaz; ama havadan para servetine servet katar.

Tüccara, köle sahibine, büyük toprak sahiplerine, soylular takımına, emek araçlarına sahip küçük üreticilere, zanaatkarlara, köylülere borç para verir, onları borç batağına çeker; sonra tepesine biner, kanlarını bir sülük gibi emer.

Prekapitalist üretim tarzlarında tefeci sermaye, hem mülk sahibi, kendi emek araçlarına sahip emekçilerle hem de egemen sınıflarla ilişkilendirilir. Köleci ve feodal toplumlarda tefeci sermaye, bağımsız bir sermaye gücüdür. Üretimin bir unsuru değildir. Faiz getiren sermayenin tipik biçimini temsil eder. Üretim tarzlarının temellerine dokunmaz, çözmez, dağıtmaz; üretici güçleri geliştiren bir rol oynamaz. Antik ve feodal üretim tarzını sömürerek semirir. Meta üretimi ve meta ticareti ne kadar az gelişmişse o denli bağımsız bir güç halini alır. Üretici güçlerin gelişmişlik düzeyi, emek üretkenliğinin düşük düzeyi, tefeci sömürünün üretim tarzlarını zayıf düşürmesine, yoksullaşmasına, yoksulluğun gelişmesine, büyümesine yol açar. Tefeci sermaye, yüksek faiz oranlarıyla artı-emeğe, artı-ürüne git gide artan oranda el koyar. Böylece, yeniden üretim sürecinin temellerini güçten düşürür, geriletir.

Özgür bireysel üreticilerin, küçük ve orta ölçekli mülk sahiplerinin, zanaatçının, emek araçlarına sahip köylünün artan haraçları (devlete, köle sahiplerine, büyük toprak sahiplerine, soylulara) karşılama gereksinimi ve yeniden üretimi (ki bu basit yeniden üretim sürecidir) devam ettirebilme gereksinimi onları para serveti elde tutan tefecilerin kucağına iter. Bir kere tefeciliğe elini kaptıran emekçi kolay kolay bir daha kendini kurtaramaz. Tefeci böylece, önce bu geniş kesimin artı-emeğini artan oranda gasp eder. Gide-

rek yeniden üretimi olanaksız kılacak tarzda artı-emeğin, artı-ürünün tümüne el koyar. Bununla da yetinmez, üretici emekçinin üretim araçlarına, arazisine, mülküne tümünden el koyar.

Bu olgu, geniş üretici kesimin, geniş emekçi kitlelerin yoksullaşmasını, iflasını, yıkımını, mülksüzleştirilmesi getirir. Böylece bu katmanlar ya köle ya da serf haline gelir. Toplumun deklasse kesimi büyür. Toplumsal sefalet yoğunlaşır ve yaygınlaşır.

İşte tefeci sermayeye, tefecilik ve faize karşı doğmuş olan geniş ve sürekli tarihsel tepki ve düşmanlığın bir temel nedeni budur.

Prekapitalist toplumların egemen sınıfları bakımında sorunu incelediğimizde ise şu tarihsel ve iktisadi gerçekleri görmekteyiz.

Köle sahipleri, büyük toprak beyleri, feodal aristokrasi, tüccarlar para gereksinimleri için, para serveti elde tutan tefeciye başvurmak zorunda kalırlar. Başlıca olarak köle emeği ve köylünün artı emeğini gasp ederek yaşayan bu sömürücü sınıfların şatafatlı yaşamı, lüks tüketimi de onları giderek artan oranda tefecilerin boyunduruğu altına sokar. Tefeci sermayeye tutsak düşen egemen sınıflar, tefeciler tarafından yoğun bir şekilde sömürülür. Bu sömürü köle sahiplerini, toprak beyini, soyluları yoksullaştırır. Böylece tefeci sermaye artı-emeğe, artı-ürüne el koyan egemen sınıfın elinden daha büyük parçalar kopararak güçlenir. Dahası bu kesimlerin önemli bir bölümü eski konumunu kaybeder, yoksulların safına düşer, mülksüzleşir, yıkıma uğrar.

Egemen sınıfın tefeci sermayeye tutsaklığı, bir yandan egemen sınıfın köleleri, köylüleri daha yoğun sömürüsüne yol açar. Öyle ki, tefeci sömürü bu özelliğiyle de köylülerin geniş tabakasının iki kere daha yoksullaşmasına, iki kere daha hızlı yıkımına yol açar. Çünkü böylece köylü yeniden üretim için gerekli olan kendi payına düşen artı ürünü de kaybeder, yeniden üretim sürecinin dışına düşer. Bu durum egemen sınıfı ve üretim tarzını yoksullaştırır. Borç batağına saplanmış, elini verdiği için bedenini kurtarmaya çalışan egemen sınıf kesimleri, bu durumdan kurtulmak için emek sömürüsünü yoğunlaştırır, yoğunlaştırmak için de daha sert, yoğun ve yaygın politik baskı ve saldırılara girişir. Sonuçta artan ekonomik sömürü ve politik baskının bütün yükü artı-ürünün yaratıcısı

emekçilerin omuzlarına biner; onları iki kere, üç kere, dört kere daha fazla ezer tahrip eder...

Böylece, bir yandan geniş üretici kesimi, kitleleri, öte yandan da egemen sınıfları sömüren tefeci sermaye gittikçe güçlenir; üretim araçlarına, toprak mülkiyetine, artı-ürüne gittikçe daha yoğun el koyar. Tefecinin para serveti, zenginliği büyür; iktisadi ve siyasi etkinliği artar. Bu durum sınırsız bir açgözlülükle daha büyük çapta sömürü yapan, daha yıkıcı ve saldırgan, kimse-nin gözünün yaşına bakmayan tefecilere karşı büyüyen bir geniş toplumsal tepki ve nefreti yeniden ve yeniden üretir, güçlendirir.

İşte prekapitalist sömürücü toplumlarda tefeciliğe ve faize karşı ortaya çıkmış olan güçlü sosyolojik tepkinin ikinci temel tarihsel, iktisadi nedeni de budur.

Hristiyanlık Ve İslam'da Faizin Yasaklanması

Sınıflı bir toplumda sınıflar dışı ya da üstü bir düşünceden bahsedilemez; aksine her düşünce bir sınıfın damgasını taşır. Her çağın ideolojik, siyasal, kültürel tarihinin temelinde, çağa teka-bül eden üretim tarzı, bu üretim tarzı tarafından belirlenen, ona denk düşen toplumsal örgütlenme bulunur. Din(ler) de kendi tarihsel çağsal koşullarının ürünü olarak doğmuş toplumsal bilinç biçimleridir. Tarihi bakımdan belirlenmiş, verili iktisadi ilişkilerin ürettiği tarihsel ürünlerdir ve belirli nesnel toplumsal gereksinmelerin yanıtlanmasından doğmuştur.

Bu bağlamda, iktisadi ve sınıfsal bir ürün olan faizin Hristiyanlık, İslam gibi tek tanrılı dinler tarafından tanrısal buyruklarla yasaklanmış olması bir rastlantı eseri değildir. Aksine, kendi tarihsel, toplumsal dönemlerinin nesnel maddi toplumsal gereksinmeleriyle bağlıdır. Kendi dönemlerinde toplumun kanını emen ve tümüyle asalak karaktere sahip faizciliğin yasaklanması ve günah sayılması ilerici bir tavır ve önlemdi.

Her din yayılmak, güçlenmek ister. Bu olgu, Hristiyanlık, Müslümanlık gibi tek tanrılı dinlerde daha çarpıcıdır. Yayılmak, güçlenmek için ise gündemleştikleri somut tarihsel koşulların sosyal gereksinmelerine bir biçimde tercüman olmaya ve yanıtlanmaya yönelmişlerdir. İşte faizin yasaklanması olgusu da kendi dönemlerinin sosyal gereksinmeleriyle ve güçlenme gereksinmeleriyle bağlı bir durumu ifade etmekteydi.

Birinci olarak, faizin yasaklanması, geniş kitlelerde doğmuş olan tarihsel ve toplumsal tepkiyi yedeklemek, kiteselleşmek gereksinimiyle bağlıydı. İkinci olarak, doğdukları toplumların egemen sınıfları konumunda olan egemen sınıflarla uzlaşma eğilimleriyle, onları etkileme ve kazanma çabasıyla bağlıydı. Çünkü tefeci sermaye tüm mülk sahibi sınıfları, sömüren ve sömürülen sınıf ve tabakaları etkileyen, kanını emen, toplumsal yoksullaşmayı derinleştiren bir iktisadi ve sosyal fenomendi. Temelde de köle sahiplerinin, büyük toprak sahiplerinin, büyük tüccarların sınıfsal çıkarlarını savunmakla belirlenmiş bir pratik duruşu ifade etmekteydi. Hristiyanlık ve İslam'ın muhalefetten iktidara yükselerek egemen sınıfların egemen dini haline gelişleriyle bu olgu daha çıplak açığa çıkmıştır.

İslam dini açısından ise daha özel olarak şu olguları özetlemekte yarar bulunmaktadır:

İslamın doğduğu ve yayıldığı Arabistan yarımadası ve Ortadoğu, üç kıtanın bulunduğu canlı bir ticaret merkezi, büyük ticaret yollarının geçtiği ve bulunduğu bir coğrafi ve tarihsel kavşak oluşturuyordu. Bu kavşakta parçalanmış Arap toplumunun siyasi birliğini kurmak, ticaretin güvenliğini istikrarlı olarak korumak, güncel ve temel bir sorundu. Tefeci sermaye, bu kavşakta faaldi. Tefeci sermayeye karşı güçlü bir toplumsal tepki de oluşmuştu.

Muhammed'in kendisi de bir tüccardı. "Rızkın onda dokuzu ticarettedir" diyen bir zihniyetin sözcülüğünü yapıyordu.

İşte bu iktisadi, sosyal ve tarihsel gerçekler ve gereksinmeler zemininde İslam Peygamberi ve İslam dini, tefeciliği Tanrısal buyrukla yasaklamıştır. Bu yasaklama bir yandan tefecilikten acı çeken mülk sahibi yoksul sınıfların, diğer yandan mülk sahibi zengin sınıfların, öte taraftan da tüccar sınıfın büyük bir çoğunluğunun desteğini kazanmaya yardımcı olmuştur. Arap toplumunun siyasi birliğinin kurulması, iktisadi ve sosyal yaşamın, ticaret yollarının güvenliğinin merkezi bir devletleşme çatısı altında sağlanmış olması, İslam Peygamberinin ve İslam dininin tarihsel başarısını gösterir.

Pratikte İslamcı Burjuvazi Ve Faiz

Kapitalist üretim tarzının ön koşullarının ortaya çıktığı yerde tefeci-tüccar sermayesi kapitalist üretim tarzının gelişimine hizmet etmeye baş-

lamıştır. Feodal mülkiyet biçimlerinin, üretim tarzının temellerini çözerek işlev görmeye başlayan tefeci (tüccar sermayesi), giderek yeni üretim tarzına yeniden yapılanarak tabi olmuştur. Bu olgu, tefeci sermayenin kapitalist üretim tarzının koşullarına ve gereksinmelerine boyun eğdiğini gösterir. Böylece, prekapitalist toplumlarda bağımsız bir güç olan tefeci sermaye, yeni egemen sınıf karşısında bağımsızlığını yitirir. Üretim gereksinmelerine bağlanır. Prekapitalist toplumdaki kısıtlarından da kurtulur. Arkaik niteliğini yitirir. Arkaik sermaye olmaktan çıkarak modern sermayeye, modern tefeciliğe dönüşür. Tefeci, artık para-kapitalist haline gelmiştir. Faiz, modern kapitalist finansal sistemin, para sermaye hareketlerinin legal, yasal, toplumsal, meşruiyet kazanmış, tipik unsuru konumuna yükselir. Modern kredi sistemi, tefeciliğin yerini alır. Modern kredi sistemi, tefeciliğe karşı bir tepki olarak gelişir ve burjuvazi tarafından kutsanır. Tefeci sermaye artık para servet birikiminin aracı değil, modern burjuva sermayenin, sermaye birikiminin bir biçimine dönüşür. Kredi sistemi, bankacılık, bankerlik modern tefeciliğin tipik biçimlerini temsil eder.

Kuşkusuz kapitalist mali sermayenin yol açtığı insani ve sosyal yıkımların yanında, tefecinin antik ve ortaçağda yaptığı yıkım, tarihin bir ayrıntısı gibi kalır. Kapitalist mali sermaye, üretici güçleri geliştirirken, emekçi insanlığa tarihte eş benzeri görülmedik acılar çektirir. Özellikle de kapitalizmin emperyalist aşamaya varmasıyla birlikte, finans tekelleri ve onların oluşturduğu mali oligarşi, egemenliğini kabul ettirir. Mali sermaye, tüm emekçi insanlığı ve geri, sömürge, yarı-sömürge ülkeleri soyan, sanayi sermayesine de egemen olan, artı-değerden aslan payını alan asalak bir güç olarak sisteme egemen olur. Günümüzde mali sermayenin ve mali oligarşinin egemenliği spekülâtif sermayenin, borsa-döviz-faiz vurgununun görülmedik düzeye çıkmasıyla pekişmiştir.

Bu çağsal, toplumsal değişime bağlı olarak faizi 'haram' sayan tek tanrılı dinler de kendilerini yeni dönemin sosyal gerçeklerine ve gereksinmelerine uyarlarlar. Burjuvazinin, uluslararası sermayenin, emperyalist dünya sisteminin emrine girerek kapitalist sömürüyü, burjuva egemenlik ilişkilerini, modern barbarlığı kutsayan günümüzün tek tanrılı dinleri 'faizci düzen'in kendisini yeniden üretmesine, toplumsal meşruiyet

ve rıza üreten ideolojik ve kurumsal yapılara çoktan dönüşmüştür. Hala 'faiz haramdır' söylemini şöyle ya da böyle sürdürenleri de dahil gerçekte faiz vurgununu yapmaya, artı-değerden pay almaya, işi sıkı tutarak ve öteki dünyaya bırakmayarak zenginliğine zenginlik katmaya bütün hızlarıyla devam etmektedirler.

Örneğin; Vatikan'a bakalım. Vatikan, emperyalist gericiliğin, kokuşmuşluğun bu batakhane, sayısız belge ve raporla açığa çıktığı gibi, elindeki devasa para sermaye ile mali piyasalarda kumar oynamakta, vurgun üstüne vurgun yapılmaktadır. Vatikan, gericici emperyalist Hristiyan dünyasının bu entrika merkezi, dünyanın en büyük kirli ve kara para aklama merkezlerinden birisidir.

Örneğin; Suudi Arabistan'a bakalım. Amerikan emperyalizmin ve İsrail Siyonizminin bu sadık işbirlikçi devleti, şeriatçı gericiliğin bu kokuşmuş merkezi, petro-dolarlarıyla Batı bankalarında, uluslararası borsalarda mali piyasalarda cirit atıyor.

Örneğin; Türkiye'de, Diyanet İşleri Başkanlığı'na bakalım. DİB, 6 bakanlıktan daha büyük bir bütçeye sahip. Büyük para fonlarına sahip. DİB bu paraları bankalara, borsalara, hisse senetlerine devlet tahvillerine yatırmış bulunuyor. Bu, burjuva medyaya da yansdı.

"Faizsiz helal kazanç" adı altında mevduat toplayan hem de 'dava' adına örgütlü vurgun yapan Faysal Finans, Asya Finans, İhlas Finans, Kombassan, İhlas, YİMPAŞ, Endüstri Holding vb. dinsel giysilere bürünmüş kapitalist finans kurumları ve holdingler 'kar ortaklığı' hile-i şerriyesi ile 'faizci düzen'in temsilcileri konumundadırlar.

Özellikle İslamcı Arap sermayesiyle de yakın bağları olan İslamcı Türk burjuvazisi, kapitalist Türkiye ve dünya sisteminin bir unsurudur. Tefeci ve tüccarlıktan finans ve sanayi sektörlerine dek yayılmayı ve güçlenmeyi başaran İslamcı burjuvazi, ekonomik yeniden üretimini de kapitalist iktisadın gereklerine ve gereksinmelerine göre yapılandırmış bulunuyor. Dinsel bir buyruk biçiminde ortaya çıkan faizin 'haram' sayılması, onların elinde prekapitalist ideolojik- kültürel etkileri Makyavelistçe kullanarak emekçi kitlelerin dinsel inançlarını 'dava' adına azgınca sömürmenin ve politik kitle desteği kazanma ve korumanın argümanı durumundadır sadece. Bu-

nu, en önemli tarikatların her birinin birer devasa sermaye gücü haline gelmiş olmasında ve geleneksel olarak 'milliyetçi muhafazakar', 'mukaddesatçı milliyetçi', 'ümmeççi milliyetçi' sermaye partileriyle, hükümetleriyle olan ilişkileri açısından net bir şekilde biliyoruz ve biliniyor. İslami burjuvazi ekonomik bakımdan palazlanmak, siyasal iktidardan pay almak için biçimsel kabulün dışında dini, hiçbir ilke tanımadan dizginsiz ve fütursuz bir biçimde kullanmaktadır.

Her şey bir yana sadece yurt dışında çalışan 1 milyona yakın Müslüman Türkiyeli göçmenin 30 milyar Euro dolandırılması bile bu saptamamızı çıplak ve çok çarpıcı bir tarzda doğrulamaktadır. Bu örgütlü dolandırıcılık faaliyeti, cami-tarikat-MGT (Milli Görüş Teşkilatı)-RP-AKP-MÜSİAD-Kombassan gibi sermaye gruplarına, sayısız İslamcı vakfa dek uzanan bir ilişkiler ağına dayanmıştır, dayanmaktadır. RP ve AKP hükümetleri, yerel seçimlerde ele geçirdikleri belediyelerin arpalık olarak kullanılması süreci vb. İslamcı burjuvazinin ekonomik bakımdan daha da güçlendiği, semirip geliştiği dönemler ve süreçler olmuştur.

İslamcı kapitalist işletmeler, finansal kurumlar bir yandan 'Allah' adına, 'İslam Şeriatı' adına, 'dava' adına milyonlarca emekçiyi 'helal kazanç' demagojisiyle soyarken, diğer yandan da ulusal ve uluslararası kapitalist kredi sistemiyle organik bağlara sahiptir. Örneğin MÜSİAD, hile yöntemleri ve manevraları bir tarafa, 'piyasalar' çarkının içindedir, bir parçasıdır.

Emperyalist mali sermayeyle kurumsal ilişkileri vardır, borsa-döviz spekülasyonunun tam içindedir.

Ancak her şeye rağmen MÜSİAD ve AKP, biçimsel bir engele dönüşmüş olmakla birlikte, hele de hızlanan emperyalist küreselleşme koşullarında, faizi 'haram' sayan engelden de kurtulmak çabası içerisinde. Değişik biçimlerde ve giderek artan oranda, daha açık vurgularla (faizin çağın ve ekonominin bir gerçeği olduğu gerekçesiyle) dillendirerek bu engelden kurtulmaya çalışmakta, faizi (İslam bakımından) legalize ederek yollarını düzlemeye çalışmaktadırlar. İslamcı burjuvazinin belkemicsizliği, dizginsiz faydacılığı bu bakımdan yeni manevralarla bu çelişkiyi çözmeye de elverişlidir. Öteki şeylerin yanı sıra faizi de içeren İslam'ın 'reformize' edilmesi, 'ılımlılaştırılması' vurguları tesadüfi değildir. Holdingleşmiş ve orta çaplı olup da

holdingleşmeye sıçrama yapabilecek konumda olan İslami sermaye çevreleri bu değişimi güçlü bir şekilde isterken, ekonomik ve politik gücü zayıf küçük ve orta çaplı İslami mülk sahibi kesimler, geleneksel tutucu kimlikleriyle bu sürece karşı direnmektedirler. Böyle de olsa milyonlarca küçük tasarruf sahibi Müslüman özellikle de son çeyrek asırda tasarruflarını düpedüz yüksek faiz vaadeden bankalara, bankalara, finans kurumlarına yatırma alışkanlığı, refleksi kazanmıştır. Bu sınıfsal ve sosyolojik dönüşüm süreci, İslami sermayenin en güçlü kesimlerinin öncülüğünde 'faizi haram' sayan engelden kurtulma öncü çabasını kolaylaştırmaktadır. Ki dün RP, bugün AKP zaten 'faizci düzen'i hükümetler düzeyinde idare etmişti, idare etmektedirler. Başbakan Erdoğan, "piyasalar"ın, yani emperyalist teknelci spekülatif sermayenin hizmetinde olduğunu hiç gizlememektedir.

Yani sermayesiyle, partileriyle, sosyolojik tabanıyla birlikte İslamcı burjuvazi zaten çoktandır boylu boyunca 'faizci'liğin, yeni 'haram'ın içinde, yemekte, içmekte, solumakta, soygunculuk yapmaktadır. Eğer günahsa, zaten dipten doruğa günaha çoktan batmış durumdadırlar...

“Kar Payı” Düpedüz Faizdir

İslam'ın “faiz karşıtı” hükümlerinin mali oligarşinin zulmü altında inleyen yoksulların, “hiçbir şeyi olmayanlar”ın öfkесinin tercümanı haline gelmesi de bir sosyal olgudur. İslami burjuvazi ise, “kar ortaklığı” vb. biçimler altında Kuran'ı “aşmanın” ve mali sermayenin bir parçası haline gelmenin bir yolunu bulmuştur. Hatta öyle ki, İslam inancını, kendi pazar garantilerine dönüştürmüş, “faizci bankalar”a karşı “helal kazanç” yalanıyla İslami duygulara sahip küçük tasarruf sahiplerini soymaya koyulmuşlardır.

'Helal kazanç' adı altında, 'kar ortaklığı' adı altında İslamcı burjuvazinin yaptığı şey, faizciliktir. 'Faizsiz bankacılık', 'kar ortaklığı' sadece demagojik bir manevradır. Yani minareyi çalan kılıfı da bulmuştur. Olay bundan ibarettir.

İslami bankalar, islami finansal kurumlar, kapitalizmin, kapitalist bankacılık ve kredi sisteminin ruhuna uygun çalışmaktadır. Buradaki tefeci sermaye, tefeci sömürü prekapitalist üretim biçimlerindeki tefeci sömürü ve sermaye kategorisinde yer almaz. Burada söz konusu olan modern kapitalist tefeciliktir. Dinsel söylem, sadece bir manevra, örtü, aldatmacadır.

Örtü çekilip alındığında İslamcı finansal sermayenin kapitalist karakteri açığa çıkar.

Düşük faizle mevduatı toplamak, pahalı satmak İslami finansal sektörün de tipik olgusudur. Sonradan görme, sofraya sonradan gelme açgözlü, hırslı ve görgüsüz bir burjuva olarak İslamcı sermaye, mevduat sahibi dini bütün insanları aldatmak, elindeki, avucundaki, yastığının altındaki son damlasına dek çekip almak için, mevduat sahibi özel mülkiyetçi hırslarını, zenginleşme, köşe dönme ya da görelilik olarak rahat bir maddi yaşam talebinin şehvetle kışkırtmak için yüksek faiz oranları, yani yüksek kar oranları dağıtılacağı vaadinde bulunur. Burada, 'dava', 'sevap', 'tanrısal' tutku ile köşe dönme, zenginleşme tutkusu kaynaşmıştır; böylece sıradan ama içten bir inançla dinine bağlı insanlar çok kolay, çok hızlı bir tarzda, ikiyüzlü İslamcı burjuvazinin tuzağına düşer.

İlk dönem, kısa bir dönem görüntüyü kurtarmak için, 'kar ortaklığı'ndan mevduat sahibi yararlanıyor gibi görünür. Ama tufan ardından gelir, 'kar düşüktür', 'kar etmedik', 'karda da zararda da ortağız', 'ne yapalım zarar ettik' vb. açıklama ve aldatmacaları peş peşe gelir. İşin kaymağını götüren İslamcı burjuvazi, artık mevduatın da kârın da üstüne yatmıştır. Amacına ulaşmıştır. Bedeli, acısı; 'dava', 'sevap' ve zenginleşme tutkusu yüzünden batmış yüzbinlerce, milyonlarca sıradan insanın sırtına yıkılmıştır. Altta kalanın canı çıksın, 'dava', yani İslamcı burjuvazi kazanmıştır. Asıl olan da budur. Aynı olguyu hiç de Müslüman geçinmeden ve faizi 'helal' sayan Cem Uzanların Rumeli Holding'inde de, bir değil iki kere yüksek faiz aldatmacasıyla yüzbinlerce insanı dolandıran ve mahveden İmar Bankası'nın planlı soygunculuğunda da yaşamıştık. Aynı senaryo ve örgütlü vurgunculuğun, '80'lerin batık bankerleri ve '90'ların hortumcu bankalar deneyiminde de yaşandığını herkes çok iyi bilir. Yani, al birini vur ötekine!..

İster ticaret, ister sanayi, isterse de bankacılıkta kullanılsın İslami sermayenin topladığı mevduat kapitalist sömürü aracı olarak, kapitalist sermaye birikiminin aracı olarak kullanılmaktadır.

Sermaye, birikmiş emektir; işçi sınıfının karşılığı ödenmemiş emeğinin gaspına dayanır. Böylece artı-değere el koyarak büyür. Sermaye, artı-değer getiren bir ekonomik kategoridir. Sanayi karının, banka karının, ticari karın kaynağı artı-değerdir. Kapitalist genişletilmiş yeniden üretim

sürecinde sürekli üretilen artı-değer; kar, faiz, rant olarak burjuvazi içerisinde dağılır, paylaşılır.

Sermaye birikiminin bu nesnel iktisadi yasası, İslami sermayenin birikimi için de geçerli ve belirleyici bir yasadır. Yani İslami sermaye de tıpkı 'laik' sermaye gibi sürekli haram yemekte, haram yiyerek palazlanmaktadır. Kombassan'ın 'kar ortaklığı' adı altında on binlerce ortağının (!) ödediği kar, artı-emeğin gaspından kaynaklanmaktadır. Asya Finans'ın 'faizsiz kazanç', 'kar ortaklığı' adı altında mevduat sahiplerine ödediği kar, para-sermayenin karı olan faizin ta kendisidir. İhlas, Faysal, Asya Finans vb. finansal kurumlar para kapitalisti, modern tefeci sermaye kuruluşlarıdır. Bu para tüccarları, düşük faizle mevduatları toplar, yüksek faizle borç para verirler. Aradaki fark, bu İslamcı para ticareti yapan, paradan para kazanan tefecilerin karını oluşturur. İşte bu kar ('kazanç', 'gelir'), İslamcı finansal sermayenin faizle el koydukları karı oluşturur. Faiz, kredi karşılığında borç alan kapitalistin, borçlandığı kapitaliste ödediği, ödemek zorunda kaldığı kar payıdır. İşte bu kar payı faizdir. Yani paranın karına faiz denir. Kapitalist karın bir bölümüdür.

Bu bağlamda sözde faizi 'günah' sayarak faizle para toplamadığını, topladığı mevduata karşılık olarak faiz vermediğini, bu mevduatı 'faizsiz' ekonomide değerlendirdiğini, mevduat sahibi Müslüman'a 'helal kazanç' verdiğini iddia eden finansal İslami sermaye açıkça gerçekleri çarpıtmakta; yalana, manipülasyona ve demagojiye başvurmaktadır.

Ayrıca vurgulanmalıdır ki, İslami finansal sermaye de asalaktır, rantiyecidir, tefecidir. Tıpkı 'laik' sermaye gibi aynı sınıf karakterine sahiptir. Maddi bir değer yaratmaz. Maddi üretim alanında yaratılan artı-emeğe, artı-değere ortak olarak gasp eder. Yani sözde 'rantiyeci düzene' karşı olduğunu iddia eden İslami finansal sermaye düpedüz rantiyecidir, asalaktır.

İslami sermaye 'kar ortaklığı', 'helal kazanç' manipülasyonu ile İslam'ın yasakladığı faize toplumsal meşruiyet kazandırıyor. Kapitalist sınıf gereksinimiyle faizi 'haram' sayan prekapitalist değer yargısı arasındaki çelişkiyi hile yoluyla gidermeye çalışıyor. (Ki bu yasak, İslamın kutsal kitabı Kuran-ı Kerim'de yer alır; yani öyle ha demekle bir çırpıda kenara atabileceği bir yasak da değildir!) Dolayısıyla zaten paranın karı olan faizi, faiz demeden kar olarak tanımlayıp faiz

sistemini enerjik bir tarzda işletiyor. Demek ki ortada faizsiz kazanç yok. Faize dayanan bir 'kazanç' var. Gerçekten de o da 'haram'ın ta kendisidir. Çünkü kaynağı, karşılığı ödenmemiş, bedava emektir. Kapitalist sömürü mekanizmasının özünün artı-değer gaspı oluşturur. Sermayenin sömürsünün; kapitalist üretim tarzının bütün gizi de burada yatar.

Kapitalizmde üretim, kar için yapılır. Kar, daha fazla kar, burjuvazinin amacıdır.

Kapitalizmde her şey metadır; alınır-satılır. İslami sermaye için de her şey metadır, istisna tanımaz bir biçimde bütün maddi ve manevi değerler, o arada İslami dinsel inançlar bir metadır, pazarlanır. Erdoğan'ın "Evet, memleketi bir tüccar gibi yöneteceğim", "Memleketi yabancı sermayeye pazarlamak benim görevimdir" açıklamaları da bu kapitalist fütursuzluğun çok çarpıcı yansımalarıdır. Erdoğan ve AKP hükümeti için, her şey bir metadır; kar için pazarlanıp tüketilmesi gereken şeylerdir. Ve AKP, İslamcı burjuvazinin tipik bir temsilcisidir. Marx'ın burjuvaziyi ve kapitalizmi tahlil ederken söylediği şu sözler, İslamcı kapitalist sermayenin de göz çıkarıcı, süslü ve sahte dinsel söylemlerle örtemediği gerçeklerini de dile getirmektedir.

"Burjuvazi iktidara geldiği her yerde, insanlar arasında kupkuru çıkar dışında, duygusuz 'nakit' ödeme dışında, hiçbir bağ bırakmamıştır. Dindar

esrikliğin kutsal ürpertilerini, şövalyeliğe özgü coşkunluğu ve küçük burjuva duygusallığını da bencil hesapçılığın buz gibi suyunda boğmuştur. Kişisel saygınlığı değişim değerine indirgemiş, bütün belgeli ve kazanılmış özgürlüklerin yerine tek bir özgürlüğü, yani vicdansızca ticaret özgürlüğünü koymuştur.

"Burjuvazi, bugüne kadar çok fazla değer verilen ve sofuca bir ürküntüyle bakılan tüm eylemlerin üzerindeki kutsallık halesini çekip atmıştır...

"Tüm yerleşik ve geleneksel sosyal ilişkiler, bu ilişkilerden kaynaklanan eski doğa yargıları ve görüşlerle birlikte çözülüp dağılmakta; bunların yerine yeni sosyal ilişkiler daha yerleşmeden köhneleşmektedir. Kalıcı ve sağlam ne varsa buharlaşıyor, kutsal sayılan her şey kutsallığını yitiriyor ve nihayet insanlar kendi hayat şartları ve karşılıklı ilişkilerini, ayık gözlerle incelemek zorunda kalıyor."

'Dava', 'Allah', 'Kuran', 'Cennet' vb. adına toplanarak iç edilen 30 milyar Euro gibi deneyimler, AKP hükümetinin uluslararası tekellerin, yerli holdinglerin, İslamcı burjuvazi ve grupların çıkarları için uyguladığı IMF'ci politikalar vb. dinsel gericiliğin ve politik İslam'ın etkisinde kalan temiz dinsel inançlı milyonlarca Müslüman emekçiyi de git gide daha fazla sarsmakta, uyandırmakta, hayata daha uyanık bir gözle bakmasına hizmet etmektedir, edecektir.

Kadın Devrimi Nasıl Gerçekleşecek?

Deniz Devrim

“Nasıl ekonomik sınıfların ortadan kaldırılması alt sınıfların (proletarya) başkaldırmasını ve geçici bir diktatörlükle, üretim araçlarının ele geçirilmesini gerektiriyorsa, aynı biçimde cinsel sınıfların ortadan kaldırılması da alt sınıfların (kadınlar) başkaldırmasını ve üreme araçlarının denetimini ele geçirmelerini gerektirir. Kadınlar yalnızca kendi vücutlarının denetimini bütünüyle geri almakla kalmamalı, aynı zamanda (geçici olarak) insan doğurganlığının denetimini de - yeni nüfus biyolojisi olduğu gibi, çocuk doğumu ve çocukların yetiştirilmesiyle ilgili toplumsal kurumların tümünü- ele geçirmelidirler. Nasıl sosyalist devrimin amacı yalnız ekonomik sınıf üstünlüklerini yok etmek değil de ekonomik sınıflar arasındaki ayrımı ortadan kaldırmaksa, kadın devriminin amacı da ilk kadın devriminin tersine, yalnızca erkek egemenliğini yok etmek değil, cinsel ayrımı ortadan kaldırmak olmalıdır. O zaman insanlar arasındaki cinsel ayrılıkların kültür açısından hiçbir önemi kalmayacaktır.”

Bu tezleri, ABD'de 1960'larda radikal feminist akımın teorik ve pratik kuruculuğunu yapan isimlerden Shulamith Firestone'un, hala feminist düşüncüyü etkileyen temel eserinden alıntılıdık. (Shulamith Firestone, Cinselliğin Diyalektiği, Payel Yayınları)

Peki Firestone'un söyledikleri doğru mudur? Proletarya ile burjuvazi arasındaki sınıf çatışmasında olduğu gibi, kadınla erkek arasındaki mücadeleye de bir iktidar sorunu mudur? Bir başka deyişle proletarya devriminin haricinde bir kadın devrimi söz konusu olabilir mi?

Firestone'un tarifıyla “yalnızca erkek egemenliğini yok etmek değil, cinsel ayrımı ortadan kaldırmak” nasıl gerçekleşecektir?

Onun yanıtı basittir: “Ekonomik sınıfların tersine, cinsel sınıf doğrudan doğruya biyolojik bir gereklilikten doğmuştur.” Sorunun biyolojik farklılıktan meydana geldiği ileri sürülürse, çözümün bu farklılığın ortadan kaldırılmasında olduğunu belirtmekte şaşılacak bir yan yoktur. Firestone tam da bu fikirdedir. Ona göre, “insan türünün her iki cinsinin yararı için yalnızca bir cins tarafından üretilmesinin yerini (hiç değilse bir seçme olarak) yapay üreme alacaktır.” Yapay üreme ile birlikte doğurganlık ve çocuk bakımı kadına özgü biyolojik yapı ve zorunluluk olmaktan çıkacaktır. Böylece biyolojik aile de ortadan kalkacak, sorun kökünden yok olup gidecektir.

Sorun Biyolojik Mi?

Kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik, (isterseniz sınıf farklılığı deyiniz) birinin diğerini ezmesi, birinin diğerini köleleştirilmesi, birinin diğerini sömürmesi; biyolojik farklılıktan mı kaynaklanıyor, yoksa toplumsal ilişkileri belirleyen mülkiyet biçimlerinden mi? Sorun biyolojikse, çözüm de biyolojik olacaktır elbette. Teknik gelişmeler sonucu kadın bedenini zorunlu kılmayan dış üreme-yapay üreme mümkün olabilir. Bunun gerçekleşip gerçekleşmeyeceği hakkında bugünden kesin bir fikir ileri süremeyiz. Diyelim ki bu gerçekleşti. Bu neyi değiştirir? Mülkiyet ilişkilerinin toplumsal ilişkileri belirlediği, miras

hukukunun varlığını koruduğu koşullarda bu neyi değiştirir? Çünkü burada bir başka soru gündeme gelir, aileyi yaratan biyolojik yapı mıdır, özel mülkiyet ve onun ürünü miras hukuku mu?

İnsanın evrimi ile ilgili elde edilen bulgular; maymundan farklılaşmış insanın bugünkü biyolojik temel özelliklerinin 1 milyon yıl önce ortaya çıktığının gösteriyor. Özel mülkiyet ise sadece birkaç bin yıl önce ortaya çıktı. Cinsel ayrımcılığın nedeni, kadının biyolojik yapısının zorunlu ürünü olduğu söylenen “biyolojik aile” olsaydı, kadının yüzbinlerce yıllık bir ezilmişlik tarihinin olması gerekirdi. Oysa böyle olmadığını biliyoruz.

İnsan türünü maymun dahil, diğer canlılardan ayıran temel biyolojik farklılıklardan birisi, insan yavrusunun çok daha uzun bir süre bakıma muhtaç olması ve cinsel ergenliğe diğerlerinden çok daha geç ulaşmasıdır. Firestone'a göre bu biyolojik farklılık nedeniyle kadının çocuğa çok uzun süre bakım zorunluluğu, bu biyolojik aile yapısı, kadını erkek karşısında bağımlı hale getirmiştir.

İlkel insan topluluklarıyla ilgili bütün araştırmalar göstermiştir ki, tam da bu biyolojik nedenlerdir ki insanlar topluluk halinde yaşayarak, toplumsal ilişkilere girmek zorunda kalmıştır. Bu onun biyolojik evriminden gelen bir zorunluluğun ifadesidir. Soyunu devam ettirebilmesi için insanın topluluklar halinde yaşayarak birbiriyle dayanışma içinde bulunmaktan başka şansı yoktur. Ancak böyle bir dayanışma halinde insanlar varlıklarını koruyabilir ve çocuklarını büyütebilirdi. Çünkü çocukları hem uzun süre beslemek gerekir hem de çocukların cinsel üretkenliğe erişmeleri zaman almaktadır. Bir kadın ve bir erkek diğerlerinden tecrit halde yaşayarak, hele hele kadın tek başına kalarak o günkü vahşi doğa şartları içinde varlığını sürdüremezdi. Topluluk halinde olmaları da yetmezdi, o topluluk içinde bir iç dayanışma, yardımlaşma zorunluydu. Yiyecek elde etmek, çocuk yetiştirmek ve böylelikle soyun devamlılığını sağlamak ancak bu toplumsallıkla mümkün olabilirdi.

İnsanın her canlı gibi hayatta kalmasına ve soyunu devam ettirmesine neden olan güdüleridir. O da her canlı gibi yemek, içmek, üretmek zorundadır. İnsan diğer canlılardan farklı olarak bu zorunlulukların bilincine varır. Bu zorunluluğun bilincine ne denli varırsa o denli özgürleşir. Onun düşünme yeteneği vardır. Her canlı da şu ya da bu düzeyde düşünme yetisi,

duygu olabilir, insan çevresi üzerinde değişiklik yaratarak (emek) onu dönüştürme bilinciyle (bilince dönüşmüş emek) ayrışır. İnsan kendi bilincine varmış maddedir, bir başka deyişle bilinçlenmiş madde.

Neden böyle olmuştur, tartışılabilir. Bugüne değin ortaya çıkan bulgular göstermiştir ki, insan sadece güdülerinin yönetimi altında hayatta kalmayı başaramaz. Ve soyunu sürdürmez.

Güdü onu var etmeye yetmez. O ancak başka insanlarla birlikte bir insandır ve ancak bir topluluk ilişkisi ile kendini var edebilir. Düşünce ve dil bu zorunluluğun ürünüdür. Bu nedenledir ki; ilk insan türünün beyni 400-600, ikinci türün 850-1050, üçüncü türün ise 1200-1400 santimetreküp olmuştur. İnsan türünün biyolojik evrimindeki bu sıralamanın biricik nedeni, insan-hayvandan bugünkü insana geçiş aşamasında toplumsallık düzeyindeki gelişmedir. İnsanı hayvandan ayıran biyolojik fark “el”dir. “Elin gelişmesiyle, emekle başlayan doğa üzerindeki egemenlik, her yeni ilerlemede insanın ufkunu genişletti (...) diğer yandan emeğin gelişimi, birbirine karşılıklı destek alma ve ortaklaşa etkinlik durumlarının sayısını artırmakla ve ortaklaşa etkinliğin yararlılığını tek tek her birey için apaçık bir şey haline getirmekle topluluğun üyelerinin birbirlerine daha da yakınlaşmasına kaçınılmaz olarak yardım etti.” (Engels) Buradan da anlaşılıyor ki; emeğin üretkenliğindeki artış düzeyinde toplumsal ilişkiler yoğunlaşır, toplumsallaşma gelişir.

İnsan alet kullanarak doğayı dönüştürebilen, bununla birlikte topluluk halinde yaşayarak, toplumsal ilişkiler geliştirme sayesinde hayatta kalabilen ve soyunu sürdürebilen yegane canlıdır. Bu nedenle insan cinsleri arasındaki ilişki diğer canlılarla kıyaslanamaz. Elbette onun biyolojik varlığı, kendinden önceki evrimleştiği türün mirasıdır. Örneğin doğurganlık dışıye hastır. Buna karşın insan söz konusu olduğunda biyolojik yapı (daha güçlü olanın ayakta kalması) bireysel denek taşı olmaktan çıkar, toplumsallık düzeyi biyolojik varlığı sürdürmenin kistası haline gelir. O toplumsallığa neden olan ve toplumsallaşmanın düzeyini belirleyen emeğin kullanımı ve üretkenliğidir. Emek, “insanın tüm varlığının temel koşuludur. (...) emek insanı bizzat yaratmıştır.” (Engels) İnsan akıllı olduğu için toplumsallaşmamıştır, toplumsallaşmak dışında bir çaresi olmadığı için, toplumsal ilişki-

lerin ürünü olarak “akıllanmış”tır. İnsanın doğada varoluşu türün her bir bireyindeki yeteneklerin varlığından değil, topluluk halinde yaşayarak ortaklaşa emek sayesinde dayanışmayı öğrenmesinden gelir. İnsan biyolojik olarak doğadaki en yeteneksiz, çaresiz canlılardan biridir. O, ne çok hızlı koşabilir, ne burnu çok iyi koku alabilir, ne keskin dişleri, ne kahredici pençeleri, ne de uçmak için kanatları vardır. O ancak ve ancak toplumsal ilişki içine girerek doğa şartlarına ve bunun bir parçası olarak diğer canlıların saldırılarına karşı ayakta kalabilir.

Açıktır ki; onbinlerce yıllık insan geçmişinde salt kadın merkezli “biyolojik aile”ye rastlanmaz. İnsan söz konusu olunca biyolojik aileden değil; topluluktan, toplumsal yaşam ve ilişkiden, çocukların topluluğun ortak sorumluluğu altında olmasından, anneliğin toplumsallığından söz edebiliriz.

Aile Nasıl Doğdu?

Tavus kuşunun geniş yelpazeli, rengarenk tüylü olanı erkektir. O kendini bütün dişi tavus kuşlarına beğendirmek için çabalar ve dişilerden herhangi biriyle çiftleşmeye hazırdır. Dişi ise herhangi bir erkekle değil, en güçlü olanı, soyun devamı için en verimli olanı seçer. Bu örnekte olduğu gibi doğada dişi seçen, erkek seçilendir; dişi belirleyen, erkek belirlenendir.

Güvercinden de örnek verilebilir. Güvercin diğer bazı kuş türleri gibi tek eşlidir. İnsanın da bugün tek eşli oluşuna bakarak bunun doğal bir durum olduğunu söyleyebilirdik belki, ama insan kuş değildir! Onu doğadaki diğer canlıların davranışlarıyla ölçemeyiz.

Örneğin, insanın tek eşliliği, şunun şurasında birkaç bin yıldır var, oysa onbinlerce yıl boyunca insanlar çok eşli yaşamıştır. Ya da tavus kuşunda olduğu gibi insan dişisinin bir zamanlar belirleyen konumda olması, onun biyolojik seçiciliğinden değil, toplumsal yaşamda erkekten daha etkin konumda olmasındandı.

Başlangıçta aile yoktu, ne biyolojik ne de toplumun bir parçası olarak. Onbinlerce yıl bu böyle sürdü. Aile tıpkı devlet gibi, insan doğasının değil; özel mülkiyet ilişkilerinin ürünüdür.

İnsan alet kullanarak doğada hazır bulunan ürünü kullanma, saklama, işleme dışında doğayı yeni ürün elde etmek için dönüştürmeyi öğrendiğinde, hem doğayla hem de başka insan toplu-

luklarıyla ilişkilerinde köklü değişiklikler meydana geldi.

İlk insan mülkiyetsizdi. Her şey herkesindi. İnsanlar sulak verimli alanlar keşfedip oralardan ayrılmamak üzere yerleştiklerinde ilk mülkiyet biçimi; ortak mülkiyet, klan, boy, aşiret vb. mülkiyeti ortaya çıktı.

İnsanlar klan oldukları için orayı mülk edinmediler, orayı mülk edindikleri için klan, aşiret, boy haline geldiler. Bu toplulukları içinde, birbiriyle ilişkilerinde özel mülkiyet yoktu, başka insan topluluklarına karşı buldukları alanı sahiplenme temelinde grup mülkiyeti vardı.

Diğer şeyler bir yana, öncekinden farklı olarak, grup mülkiyeti ile birlikte, genel olarak insan türünün devamlılığını sağlamanın yerini grubun, aşiretin, klanın vb. soyunu sürdürmek aldı. Burada henüz bir aileden söz edilemez. Çocukların bakımı, bütün topluluğun ortak sorumluluğundadır ve kadın birden çok erkekten döl alabilir. Kadın başka bir klandan erkekle ya da erkeklerle de birleşebilir, bu durumda kadın erkeğin yanına gitmez, erkek kadının bulunduğu topluluğa katılır.

Bilinen anlamıyla aile -kadının tek eşliliği- bireysel özel mülkiyetin ortaya çıkmasıyla doğdu. Grup mülkiyetinden özel mülkiyete geçiş insan yaşamında nasıl köklü değişiklikler yarattıysa, ortak toplumsal hayattan aileye geçiş de insan ilişkilerinde büyük alt üst oluşlara neden oldu. Dün klanın, topluluğun devamı için soyun üretimi vardı, özel mülkiyetle birlikte mülkiyetin devamlılığı için soyun üretimine geçildi.

İlkel komünal toplumun mülkiyetsizlik aşamasında henüz güdülerinin egemenliği altında olan fakat alet kullanarak doğayı dönüştürmeyi öğrenen insan, toplumsallaşmayı başararak türün devamlılığını sağlayabilirdi. Grup mülkiyeti aşamasında doğayı yeniden üretme becerisi edinerek grubun, klanın sürekliliğini sağlamayı amaç edindi. Bireysel özel mülkiyetin ortaya çıkmasıyla birlikte, mülkiyetin sonradan gelene devredilebilmesi için soyun devamı, insanın kendini yeniden üretmesinin amacı haline geldi. Mülkiyet özeldi, o halde kadın da, çocuk da “özel” olmalıydı. Kadının biyolojisi tam da burada onun başına dert oldu. Özel mülkiyeti erkek kontrol ediyordu. O mülkiyetin, kendisine ait olduğu belli olan çocuğa devredilebilmesi için yalnızca bir erkeğe “ait” kadın gerekiyordu.

İlkel komünal toplumda nesnelere insan içindir. Özel mülkiyete dayalı toplumlarda ise insanlar nesne içindir. Birincisinde insan için alet-üretim vardır, ikincisinde alet-üretim için insan.

Özel mülkiyete dayalı toplumların en son halkası kapitalizmde ise bu “üretim için üretim”e dönüşür. Diğer canlılardan alet yapma ve kullanma becerisi ile ayrılan insan, kendisi üretim araçlarına sahip başka insanların çıkarına, kapitalist toplumla birlikte, sermayenin aletine dönüşür. Alet kullanan insan, aletin kullandığı insandır artık.

Engels, insanın toplumsal ilişkilerini belirleyen iki tür üretimden söz eder: İnsanın üretimi ve kullanım nesnelere üretimi. İlkel toplumda insan doğanın bir parçasıdır, alet kullanır ama henüz geçim araçlarını yeniden üretmek ihtiyaçlarını karşılayacak yetkinliğe erişmemiştir. Soyun devamını sağlayacak tarzda toplumsal örgütlenme ve işbölümü, insanın kendini üretim biçimi toplumsal ilişkilere egemendir.

Özel mülkiyetin ortaya çıkması ile birlikte insanın toplumsal doğası, doğayla ilişkileri ters yüz olur. İnsanlar doğayı dönüştürmeye devam eder ama artık ortak çıkarlar için bir arada bulunan topluluk için değil, üretim araçlarına sahip başka insanlar için. Bu andan itibaren insanın üretim biçimi değil, nesnelere üretim biçimi toplumsal ilişkilerin belirleyicisi olur.

İlkel topluluklarda ne biyolojik aileye ne de insan icadı aileye rastlanmaz. Orada insan üretimi ve geçim araçlarını temin etmede toplumun ortak sorumluluğu vardır. Soyun üretiminde de, geçim araçlarını temin etmede de kadın erkeğe göre birincil konumdadır. Bu nedenle yönetim ve organizasyon işleri de kadının denetimindedir. Kadın işlerinden sorumludur, erkek dışişleri ile ilgilidir. Belirleyici olan dışişleridir. Durmaksızın doğum zorunluluğu ve çocuk bakımı nedeniyle kadınlar daha yerleşikti ve daha fazla toplumsal ilişki geliştirebiliyorlardı. Erkekler avcılıkla meşguldü. Buna rağmen geçim araçlarını da esasen kadın temin ediyor, yiyeceklerin saklanması için gerekli araçların üretimi ve saklama teknikleri de kadının eseri oluyordu. Bugünkü düşünüş biçimiyle ele alırsak bu doğal işbölümü kadına dezavantaj değil, toplumsal yaşamın örgütlenmesi bakımından, toplumdaki önemi bakımından avantaj sağlıyordu. O gün bu bir avantaj sayılmazdı elbette, bu durum kendiliğinden oluşan bir doğallığı tarif ediyordu.

Tekniğin gelişimi, üretkenliğin artması, özellikle tahıl üretiminin öğrenilmesi ile birlikte durmaksızın enerji harcayacak insan gücüne gereksinim arttı. Bu güç daha çok erkeklerden temin edilebilirdi. Bu erkeğin daha güçlü olmasından değil; daha çok boş zamanı olmasındandı. Kadın hamilelik ve ilk çocuk bakımı nedeniyle gereksinim duyulan insan enerjisinin daha azını karşılayabilecek durumdaydı. Erkek avcılık-göçerlikten üretim için yerleşikliğe geçti. O da artık içişlerinin ortağıydı, ama dışişleri de onun sorumluluğunda kalmaya devam etti. Topluluğun ihtiyacından fazla ürün üretilmeye başlandığında, fazla ürünü başka toplulukların farklı ürünü ile değiştirme olanağı ortaya çıktığında bu iş erkeğin sorumluluğunda kaldı. Nesnelere üretimi için gerekli insan gücünün artan önemi ile birlikte erkeğin önemi de arttı. Böylelikle kadın, soyun üretimini denetiminde tutmaya devam ederken geçim araçlarının üretiminde denetim erkeğe geçti. Cinsel işbölümünün bu biçimde gelişmesi kaçınılmaz olarak kadınla erkek arasındaki önceki ilişki biçimlerinde temel değişiklikler yarattı. Fazla üretim özel mülkiyeti doğurdu. Geçim araçlarının üretimini denetimi, erkeğin eline geçtiği için mülkiyetin denetimi de ona kaldı. Bu değişikliklerle birlikte kadın topluluğun soyunu üreten toplumsal birey olmaktan çıktı, böylelikle kadın erkeğin mülkiyetini sürdürmek için bir araca dönüştü, ardından erkeğin düpedüz mülkiyeti-nesnesi haline geldi. Aile tam da kadının bu nesneleşme sürecinin ürünüdür. İngilizcedeki aile kavramının (family) kökeni Roma'dır. Erkeğin sahipliği altındaki kadınlar ve köleleri tanımlar. Kadın ve köle aynı şeydir. Aristo'nun köleyi “sesli alet” olarak nitelediğini hesaba katarsak, kadın da erkek soyunun devamı için doğuran alet, erkeğe zevk vermek için cinsel alet, ev işleri için doğal alet olarak görülmüştür, diyebiliriz.

Firestone şöyle söyler; “ailenin içinde, daha sonra toplum ve devlet içinde ortaya çıkan tüm çatışmaların çekirdeğini, tohumunu taşıdığını söylediğinde Marx, kendisinin de farkında olmadığı ölçüde önemli bir şeye değinmişti. Çünkü egemenlik gereksinmesinin her zaman için sızabileceği bir yarık olan biyolojik ailenin köklerini devrimle sökmedikçe sömürü tenyası hiçbir zaman yok edilemeyecektir.” Marx diyor ki, başlangıçta aile yoktu. O tıpkı devlet gibi özel mülkiyet ilişkilerinin ürünüdür. Aile, sınıfsal egemenlik biçimlerinin cinsel yansısının dur-

maksızın üretildiği ve bu tarzın soyun üretim biçimine egemen olduğu toplumun en küçük çekirdeğidir. Özel mülkiyetin ortadan kalkmasıyla egemenlik, insanın insana egemenliği de ortadan kalkacaktır. Ailenin olduğu yerde, kadının köleliği, ailenin içinde var olduğu mülkiyet ilişkilerine bağlı olarak, şu ya da bu düzeyde varlığını korur. Aile, tıpkı devlet gibi tarihsel bir kavramdır ve yine devlet gibi insanın doğal varoluş biçimine yabancısıdır ve geçiciliği tarif eder. Firestone'un söylediği biçimiyle “biyolojik aile”nin değil, toplumun ürünü “aile”nin kökleri devrimle sökülüp atılacaktır.

Aile Nasıl Yok Edilecek Ve “Kadın Devrimi” Gerekli Mi?

Komünizmde ne devlete ne de aileye yer vardır. Orada insan kendi doğasına yeniden kavuşur. Bunun nedeni onun ilkel yaşama ve ilişki biçimlerine dönüşü değildir. İlkel toplumda doğa-insan vardı, komünizmde insan-doğa olacaktır. Birincisinde doğa insana egemendir, ikincisinde insan doğaya. İnsanın doğaya egemen olması emeğin üretkenliğinin doğa güçlerine yaklaşması ya da düpedüz ona dönüşmesiyle geçim araçlarının her insanın bedelsizce ulaşabildiği ölçüde bollaşmasıdır. Komünizmde nesne için insan, yerini insan için nesneye bırakır. Bir kez bu gerçekleşti mi, insanın insan üzerinde egemenliğini ya da yönetimini gerektirecek her türlü toplumsal araç yok olup gidecektir. Ne devlete ne aileye insanların hiçbir gereksinimi kalmayacaktır.

Sosyalizmde devlet gibi, aile de henüz varlığını korur. Devlet bastırılması gereken eski sınıf kalıntıları ve üretim araçlarının toplumsallaşmasının bir aracı olduğu için belirli bir süre zorunludur. Bu zorunluluk onun bürokratik asalak niteliğini ve yabancılaşma nesnesi olduğu gerçeğini değiştirmez. Bu nedenledir ki; yok edilmesi, yok edilmesinin koşullarının oluşturulması tıpkı onun varlığı gibi zorunludur. Aile için de benzer şeyler söylenebilir. Aile bir çırpıda yok edilemez. Çocuk bakımının bütünüyle toplumun üstleneceği şartları hazırlamak bir yana, miras hukukunun zerresinin bile kalmayacağı koşulların oluşturulması gerekir. Çünkü ailenin üzerine yükseldiği temel budur. Bu da yalnızca üretim araçları üzerinde özel mülkiyetin değil, kişisel birikimin de yok edilmesini gerektirir.

O halde bir kadın devrimine ne gerek var?! Me-sele bu biçimde ele alınamaz. Deneyimler gös-

termiştir ki üretim araçlarını toplumsallaştırmak ve kadınla erkek arasındaki cinsel ayrımcılığa neden olan her türlü hukuksal ve toplumsal eşitsizliğe son vermek kadınların kurtuluşu için yeterli değildir. Sosyalizmle birlikte kadınlar o ana dek asla tanık olmadıkları haklar ve özgürlükler elde etmiştir. Buna karşı aile varlığını korumuştur. Bu iki nedenle böyledir. Birincisi, sosyalist üretkenlik henüz çocuğun bütün bakımını toplumun üstleneceği denli yüksek bir düzeye erişmemiştir. Doğaldır ki, çocuk bakımının tümü değilse de bir bölümü hala onu üreten kadın ve erkeğin sorumluluğundadır. Çocuk bakımı henüz bütünüyle toplumsallaşmamıştır. İkincisi, “herkese emeğine göre” ilkesi geçerlidir. Üretim araçları üzerindeki özel mülkiyete son verilmiştir, fakat emeğin üretkenliği “herkese ihtiyacına göre” verebilecek düzeyde değildir. Herkes kattığı emek oranında toplumsal gelirden pay alır. Bu da kişisel birikimin sürmesine neden olur. Bu nedenle kişisel kullanım nesnelere birikiminin sonradan gelene devredilmesi, miras hukuku bu çerçevede varlığını korur. Bu iki neden köklü biçimde ortadan kaldırılmadan aile, bir kurumsal yapı olarak toplumu oluşturan temel öğelerden biri olmaya devam edecektir.

Sosyalizmle birlikte aile içinde erkeği birincil yapan hukuksal ve toplumsal eşitsizlikler yok edilir. Erkekle kadın arasında gelir, iş, öğrenim görme, miras devretme ve alma, yönetime katılma vb. hiçbir ayırım kalmaz. Erkek neyse kadın da odur.

Fakat bu eşitlenme kadın için erkek egemenliğinden “tam kurtuluş” anlamına gelmez. Salt ailenin var olması bile bu “kurtuluş”un temel engelidir. Sosyalizmde erkek aileye karşı onu ayrıcalıklı kılan bütün sorumluluklarıyla birlikte “yük”ten de kurtulur. Kadın ise belirli bir süre çocuğa bakmak zorundadır. Kadının biyolojik yapısı onun prangası haline gelir.

Firestone burada haklı gibi görünür. Fakat bu bir yanılgıdır. Kadını aileye çivileyen temel neden çocuk bakımının tam toplumsallaşmasının henüz gerçekleşmemesidir. Bunun gerçekleştiği yerde biyolojik annelik hiçbir biçimde bir kölelik haline gelmez.

Baba-anne-çocuk biçiminde dizilen burjuva çekirdek ailede önceki erkek egemen toplumlar-da olduğu gibi kadın, bir araç, bir alet olmaktan kurtulamaz. Nasıl ki meta haline gelen işgücü sermayenin yeniden üretimi için sermayenin bir

nesnesi ise, nasıl ki yeni sermayenin biricik kaynağı olan işçinin ödenmemiş emeği, yeniden üretim sürecinde işçiyi sermayeye bağlamanın bir nedeni haline geliyorsa, nasıl ki işçi kendi yarattığı değer ile kendisinin yeniden kökleştirilmesinin koşullarını oluşturuyorsa, kadın da burjuva çekirdek ailede baba ile çocuk arasında benzer bir konumda bulunur. Ve nasıl ki proletarya sömürüden kurtulmak için sermayeyi sermaye olmaktan çıkarması gerekiyorsa, kadının da erkeği, egemen toplumsal erkeği “erkeklik”ten çıkarması gerekir.

Sosyalizmde çekirdek aile varlığını korur ama dizilimi değişir, anne-çocuk-baba biçimine dönüşür. Bu hemen böyle olmaz. Çocuk bakımının toplumsallaşması ve bireysel birikime duyulan ihtiyacın azalması oranında baba önemini yitirir. Tarif edilen en ileri biçimdir. Başlangıçta birbirine karşı zorunlulukları olan bireylerin birliği biçiminde aile uzun süre devam eder. En ileri halde dahi anneliğin toplumsallaşmadığı koşullarda anne-çocuk ailesi sürüp gider. Sonunda erkek katılmasa da aile sorumluluğu çocuk bakımı nedeniyle kadında kalacağı için “aile” en iyi, en gelişkin, en rahat halde dahi kadın için özgürleşmeye engel bir bağ olarak duracaktır. Kuşaktan kuşağa akıp giden gelenekler de, ne denli hafiflerse hafiflesin bir “yük” olarak kadının belini bükmeye devam eder. Erkek egemenliğini şu ya da bu ölçüde kuşaktan kuşağa aktaran temel kurum ailedir. Böylece aile nesnel olduğu kadar ideolojik olarak da kadın tarafından sürdürülen ve kadının kendi eliyle özgürleşmesine engel olan nedenleri üretir.

Bu gerçeklerden şu sonuçlara ulaşabiliriz. Kadınlar burjuva toplum içinde ekonomik ve toplumsal kurtuluş için cins ayrımı gözetmeksizin işçi sınıfı ile birleşik halde, onunla tam bütünlük halinde burjuvaziye karşı savaş halinde olurken aynı zamanda, erkek egemenliğini ve ayrıcalıklarını yok etmek amacıyla her sınıftan erkeğe karşı iç içe geçmiş bir mücadele yürütmekle yükümlüdürler. Bunlardan biri diğerinin yerine ikame edilemez. Burjuvaziye karşı erkek işçiyle birleşen emekçi kadın, erkeğe karşı bütün emekçi kadınlarla birleşmek zorundadır. İki tür örgütlenme ve mücadele iç içe geçmiştir: Sınıf mücadelesi ve cins ayrımcılığına karşı mücadele. Her

ikisi de kopmaz biçimde birbirine bağlıdır. Cins ayrımcılığına karşı savaşım sınıf mücadelesinin bir bileşeni olarak görülüp geçirilemez.

Tam da bu yaklaşım erkek egemenliğini yeniden ve yeniden üretir. Emekçi kadınlar burjuvaziye karşı erkek işçilerle birlikte ne denli sert mücadelelere girişirse girişsin, onu ne denli geriletirse geriletsin, ne denli alt ederse etsin erkek egemenliğine karşı pratik, etkin, güçlü bir karşı koyuş göstermezlerse ikinci cins olmaktan kurtulamazlar. Emekçi kadınlar sınıf mücadelesine nasıl bir sınıf iradesi ve bilinciyle katılıyorlarsa erkek egemenliğine karşı da bir kadın iradesi ve bilinciyle hareket etmelidir. Erkek egemenliğine başkaldırmayan kadın, burjuvaziye karşı mücadeleye de etkin katılamaz. Burjuvaziye karşı mücadeleye atılmayan kadın, erkek egemenliğinin yıkılmasının yolunu açamaz. Buradan da anlaşılıyor ki sınıf mücadelesine kadın; kadın bilinci, iradesi, örgütlülüğü ile katıldığında ancak potansiyel gücünü açığa çıkartır. Sosyalizm mücadelesi bir emekçi kadın için sosyalizm için mücadelesiye, toplumsal devrimse; erkek işçiden farklı olarak o denli kadının kurtuluş mücadelesi, kadın devrimidir de. Kadın devrimi burjuvaziye karşı olduğu kadar erkek egemenliğine de cephe açar. O halde kadın devrimi, toplumsal devrimin zorunlu bir bileşenidir.

Bu zorunluluk sosyalizmde ortadan kalkmaz. Tam aksine çok daha gerekli hale gelir. Anneliğin toplumsallaşarak kadının ev, aile bağlarının tümünden dinamitlenmesi, ailenin yok edilmesi, erkek egemenliğini üreten gerici geleneklere karşı kesintisiz savaşım, kadın devriminin sosyalizmde sürdürülmesini gerektirir. Sosyalizm kadının kurtuluş yolunu açar ama bu bir süreçtir ve kurtuluş mücadelesi komünizme kadar sürer. Her kurtuluş mücadelesi gibi bu da örgütlü iradeyi gerektirir.

Firestone kadın devrimini kadının biyolojik yapısının doğal işlevinden çıkarılmasında görür. Oysa asıl olan toplumsal baskı mekanizmalarının yok edilmesidir. Bugün ve yarın kadının toplumsal yaşamda oynaması gereken rolü yerine getirebilmesi, ondaki devrimci özün örgütlenmesi ile olanaklıdır. Kadını köleleştiren toplumsal baskı mekanizmalarını, onları oluşturan nedenlerle birlikte tarumar edecek olan da budur.

Seçimler Ve Devrimci Politikanın Yönü

Faşist rejimin içinde debelendiği krizin derinliğini ve karmaşıklığını resmeden Cumhurbaşkanlığı krizinin ardından, hükümetin kararlaştırdığı erken seçimler, 22 Temmuz 2007 tarihinde yapılacaktır.

Burjuva cepheye iki temel kamplaşmadan söz edebiliriz. Birinci kutupta; merkezinde ordunun yer aldığı CHP, MHP, BBP, İP, kuvva-i milliyeci gibi sınıflar altında toplanan dünden bugüne uzanan bürokratik, mali, sınai, yayımcı ayrıcalıklarının korunması için saldırgan bir pozisyon alan, faşist gerici, statükocu kuvvetler yer almakta. Bunların asıl amacı; ayrıcalıklarının sağlama bağlamak, devletin faşist bürokratik yapısını muhafaza etmektir. Bu nedenle de AB karşıtlığı, Kürt sorununda inkar ve şiddet politikası, her türlü demokratik haklara, özgürlük taleplerine açık bir saldırganlık çizgisi izliyorlar. Çankaya'nın yarı-askeri bir kurum olarak kalmasını, rejim üzerinde ordunun bir kontrol aygıtı olarak gördüğü işlevin sürmesini istiyor, bu konuda var güçleriyle direniyorlar. Bu çizgi, AKP'ye karşı “şeriat geliyor, laiklik elden gidiyor” umacısını ileri sürerek laik kesimleri, laik yaşam tarzını benimseyen geniş halk yığınlarını kendisine yedeklemeye çalışıyor. Laik-İslamcı eksende kutuplaşmayı, kamplaşmayı derinleştiriyor. 14 Nisan Tandoğan, 29 Nisan Çağlayan mitingleriyle bu yönde belli bir başarı da sağladı.

İkinci kutupta; AKP ve TUSİAD'ın başını çektiği, “düz ovada siyaset” sloganıyla Kürt sorununda ABD'ci çözüm peşinde koşan, eski kontrgerillacı, Susurlukçu Ağar'ın başında bu-

lunduğu DYP'nin de yedeklendiği kuvvetler yer alıyor. Cumhurbaşkanlığı seçimlerindeki boykot tutumlarının ve DYP ve ANAP birleşmesinin ardından oluşan DP'nin, bu pozisyonu esasta korumakla birlikte, egemenlerin iki kesimine de oynadığı, dengede durmaya çalıştığı görülüyor.

Bu kesim, uluslararası sermayenin dolaşımı ve sömürsünün önündeki tüm engellerin, yasal, bürokratik ayak bağlarının ortadan kaldırılmasını, AB'ye giriş için yasaların, siyasi düzenlemelerin tamamlanmasını isteyen, bunun için Kıbrıs'ta AB planına evet diyen, Kürt sorununda “Anayasal vatandaşlık”ta ortaklaşan, 12 Eylül Anayasası'nın kısmi değişimini öngören, TUSİAD'ın “Demokratikleşme perspektifleri paketi” çerçevesinde bir stratejiye bağlanmış, emperyalizme “tam entegrasyon” kampıdır. Bu kampta kısmi, biçimsel demokratik açılımların arkasına sığınarak ordu cephesine fırsat bulduca atışlar yapan, ordunun siyasi, idari ve iktisadi alandaki ayrıcalıklarını, hakimiyetini sınırlamak, orduyu, siyasi yönetim, egemenlik alanlarından uzaklaştırmak isteyen, kendilerini daha çok “değişim”ci diye adlandıran, liberal-muhafazakar tekelsel sermaye kampı bulunuyor. Bu kamp da demokrasiden, özgürlüklerden bahsediyor olsa bile gericedir, sömürücüdür, özgürlüklerin elde edilmesinin önündeki engellerden biridir. Halk düşmanıdır.

AKP Hükümeti ve ordu kanadı-partisi, ABD emperyalizminin bölgesel çıkarlarına bağlanmak ve bu konuda “aktif” bir politika izlenmesinden yanadırlar. Halklarımızı, Ortadoğu'da giderek genişleme eğilimi taşıyan işgal, saldır-

ganlık ve emperyalist savaş zincirine bağlamakta, Ortadoğu'da yanan ateşin içine atmakta hem-fikirler. Emperyalizme kölece bağlılık, uşaklık çizgisi; özgürlük ve halk düşmanlığı her iki cephenin de ortak özelliğidir. Hiçbir konuda anlaşamazken, DTP'li bağımsız adayların seçimini zorlaştıracak tasarımı, oybirliğiyle kabul etmeleri bunun bir kanıtıdır. Bu iki cephe, IMF'nin, AB'nin, neoliberal saldırı programının uygulanması, sosyal hakların gasp edilmesinde de ortaklardır. Onları ayırıştırın temel faktör, özgün gerici çıkarları ve ayrıcalıklarındır. Bu çıkarlarını, koruma güçlendirme, teminat altına alma kaygısı taşıyorlar.

Sermaye cephesinin iki kanadı, işbirlikçi tekелci burjuvazi ve generaller cephesi bu seçimlerden ne bekliyorlar?

Sermaye cephesinin her iki kanadı da MGK diktatörlüğünün ve emperyalizme bağımlı sömürücü kapitalist düzenin kitle desteğini devam ettirmek, ezilen milyonların rızasını yenilemek istiyor. Buna karşın aralarında devlete hakim olma, devleti yönetme ayrıcalıklarını koruma konusundaki hegemonya mücadelesi, seçimlerden beklentilere dair burjuva cepheyi iki kampa bölmüştür.

İşbirlikçi tekелci burjuvazi (TÜSİAD) kanadı, AKP etrafında siyasi rızayı yenilemek, tazelemek istiyor. 2002 seçimlerinde TÜSİAD/sermaye, AKP atına bindi. Bu at yoruldu, yıprandı. 27 Nisan muhtırasıyla bir politik krizin odağına oturdu. AB süreci tavsadı. TÜSİAD, hükümet istikrarını korumak ve bir süredir “garda bekleyen” AB sürecini canlandırarak rayına oturtmak ve hızlandırmak istiyor!

AKP'nin ise, kendi payına, “mazlum” rolünü oynayarak kitlelerden daha büyük bir oy toplamayı, bu maskeyi takarak, emperyalizmin ve işbirlikçi sermayenin hizmetinde geçirdiği 4 yılı halka unutturmaya çalışacağı görülüyor. Generallerin muhtırasının ve Baykal'ın darbe şakşakçısı faşizan tehdit konuşmalarının, tarihte başka örneklerde de görüldüğü gibi, AKP'yi sandıkta zayıflatmak bir yana daha da güçlendireceği öngörülebilir.

Cumhurbaşkanlığı makamına oturması muhtıra zoruyla engellenmiş AKP'nin hem seçimlerden daha güçlü çıkarak, hem de Cumhurbaşkanı seçimlerini de sandığa taşıyarak Çankaya konusundaki hamlesini sürdüreceği görülüyor.

Generaller cephesi ise, faşist programı güdecek (muhtemelen CHP-MHP) bir koalisyon hükümeti kurma olasılığına oynuyor. Kürt sorununda, siyasal islama yaklaşımda, Kıbrıs sorununda hükümetle ordu arasındaki çatlağı bu yoldan aşmayı hedefliyor. Burada, CHP'yle MHP'nin tam bir blok halinde hareket ettiğinin ve CHP'ye verilecek her oyun fiilen MHP'ye gideceğinin kitlelere anlatılması, özellikle demokrat kitleler bakımından seçim ajitasyonunun önemli bir yönünü oluşturmaktadır.

Generallerin 27 Nisan muhtırasında yapılan “Ne mutlu Türk'üm demeyen düşmandır” vurgusu, Kürt halkına bir savaş ilanı olduğu gibi, aynı zamanda, Kürt halkına yönelik savaşı itirazsız ve generallerin istediği gibi sürdüreceği bir hükümet talebinin de ifadesiydi.

Bunun dışında her iki cephe içerisinde yer almayan, her iki cepheye karşı olan, antiemperyalist mücadeleyi, halkların kardeşliğini, Kürt sorununu ve demokratik halkçı çözüm ve açılımları, adil barışı savunan ilerici, antifaşist partiler ve çevrelerle, devrimci parti ve komünistlerin pratikte yan yana durduğu anti şovenist, anti militarist cephe. Bu kesimde yer alan kuvvetler henüz tam şekillenmemiş de olsa, giderek şekillenme ihtiyacı ve arayışı içinde bulunuyor.

2007 Seçimleri, Hedefler Ve Görevler

Cumhurbaşkanlığı krizinin ürünü olan baskın genel seçimler, egemen sınıfların iki kanadının kıyasıya iktidar dalaşına sahne olacak. Burada burjuvazinin iki eğiliminin kitlelerin rızasını almaya, onları kendi bayrakları altında saflaştırmaya yöneleceği açıkça görülüyor.

Amerikancı faşist generaller, sahte “bağımsızlık” ve “laiklik” sloganları etrafında, “Cumhuriyet” mitinglerinde harekete geçirdikleri kitleye dayanarak geniş yığınları CHP, MHP, kısmen de ANAP-DYP bloğu ekseninde saflaştırmaya çalışıyor. DYP-ANAP birleşik kuvveti (DP), aynı zamanda TÜSİAD'ın da seçim hesaplarında yer bulmaya çalışsa da, sermaye oligarşisinin politikasını temsil eden parti yine temel olarak AKP'dir. Bu cenah da kitleleri sahte “demokrasi” sloganı altında saflaştırmaya çalışıyor.

Karşıdevrimci burjuva kanatların kıyasıya dalaşında kitleleri cepheleştirme yönelimlerine karşı, güncel hedef üçüncü bir cepheyi örmektir. İşçi sınıfını, emekçileri ve tüm ezilenleri top-

lumsal ve siyasi gericiliğe, şovenizme ve militarizme, emperyalist işgal ve talana, işsizliğe ve yoksulluğa karşı özgürlük, demokrasi ve adil bir barış, özgür ve onurlu bir yaşam için üçüncü bir taraf olarak cepheleştirmektedir.

Bugün bu cepheleşmenin somut biçimi, bir “Bağımsız Adaylar Bloku” olabilir. Birçok parti, akım ve çevrenin egemenlerin iki kanadının dışında bir cepheleşmeyi örme istek ve niyetini beyan etmesi de anlamlı bir veri olarak kaydedilmelidir.

MGK diktatörlüğünün, laik-İslamcı, Alevi-Sünni, Türk-Kürt cepheleşmesi ve çatışması ekseninde geliştirmeye çalıştığı, ordu kanadının iç savaş örgütlenmelerinin bu konuda göze çarpan somut hazırlıkları ve darbe tartışmaları nedeniyle de ertelenemez bir görevdir, cepheleştirme politik yönelimi. Faşist diktatörlüğün bu planlarını bozma ancak güçlü bir birliktelik, ittifak veya bloklaşma adımlarıyla olanaklıdır. Halkların kardeşliği ekseninde şovenizme karşı mücadele eden güçleri dikmek bu seçim politik çalışmasının üzerinden atlayıp geçemeyeceği bir sorundur. Yığınların arayış, beklenti ve kardeşleşme umuduna yanıt vermeyen bir seçim mücadelesi başarılı sayılamaz.

Ezilenler cephesini örmenin yolu; anti-şovenist, anti-militarist, anti-faşist güçlerin seçimlere blok halinde girmesi, ortak adaylar etrafında üçüncü cephenin şekillendirilmesidir. Burada, tırmanan faşist baskı dalgası koşullarında gerçekleştirilmiş olan Hrant Dink cenazesi, 13 Nisan Beşiktaş Buluşması ve 1 Mayıs Taksim zaferi gibi birleşik çıkışların yarattığı zemin önemsenmelidir.

MGK Diktatörlüğü Altında Parlamentonun Yeri Ve Rolü

Kapitalizm koşulları altında burjuva parlamento, demokrasinin varlığının temel ölçütü olarak lanse edilir. Eğer az çok işleyen bir parlamento varsa kapitalist demokrasinin erdemlerinin sayılıp dökülmesinden geçilmez. Kapitalizm koşulları altında, hele bizim gibi faşist MGK diktatörlüğü koşulları altında parlamento ne demokrattır, ne de demokrasinin başlıca araçlarından biridir. Tam tersine, burjuva kapitalist sistemde burjuvazinin politik hegemonyasını yansıtan bir araçtır. Demokrasinin varlığının ve işleyişinin bir göstergesi olarak 4 ya da 5 yılda bir yapılan

seçimler gösterilir. Ve bu bir ölçü olarak kabul edilir. Hâlbuki durum bunun tam tersidir. Seçimler, ne halkın yönetime katılması, ne de politik özgürlüğünün engelsiz varlığı anlamına gelir.

Burjuva demokrasisi, prensip olarak çoğunluk yönetimi demektir. Parlamento, çoğunluk iradesinin mabedi olarak kabul edilir. Partiler, seçimler, propaganda-ajitasyon özgürlüğü bu işin kolları, uzantılarıdır. Her şeyin parlamentoda kararlaştırıldığı, parlamentonun “halk iradesi”ni yansıttığı, parlamentonun bu nedenle devlet kurumlarının üstünde olduğu vb. propaganda edilir. Buna karşılık en gelişmiş, en has ve en ileri burjuva demokrasisinde bile kararlar parlamentoda değil, otel lobilerinde, Genelkurmay'da, şirketlerin toplantı salonlarında, kulislerde alınır... Alınan kararlar parlamentoda onaylanır, bütün halkın çıkarına olarak gösterilir. Üzerinde yürütülen tartışmaların bıktırıcı laf kalabalığı arasında alınan kararların kimin, hangi sermaye grubunun çıkarına olduğu gizlenir. Böyle olduğu içindir ki, burjuva demokrasisi biçimsel ve iki yüzlüdür.

Türkiye özelinde ise Anayasa ile parlamentonun yetkileri sınırlandırılmış, MGK parlamentonun üzerinde bir kurum olarak kurumlaştırılmıştır. Cumhurbaşkanlığı ise, rejimin bir tür sigortası olarak, hem generallerin politikaya müdahalesinin bir aracı, hem de devletin temel kadrolarını atayan ya da bu atamaları onaylayan bir işleve sahiptir. MGK'da tartışılmayan, onaylanmayan yasa ve kararlar parlamentodan geçmez.

Parlamentonun bakışı hep MGK'ya doğrudur. Demek ki Türkiye'de parlamento, bu nedenle daha da, hatta iki katı biçimseldir. Türkiye'yi asıl yöneten generaller ve işbirlikçi sermayenin ittifakıdır. MGK'nın dokunulmazlığı vardır. Gizli anayasası vardır ve ülkeyi bu anayasaya göre yönetirler.

Türkiye'de parlamentonun rolü, MGK diktatörlüğünü örten incir yaprağıdır. Parlamento, MGK diktatörlüğüne meşruiyet kazandırır ve yığın desteği sağlar. Yığınların, MGK kararlarını benimsemesine, kabullenmesine ve rızasını oluşturmaya çalışır. Parlamentonun bu sınırları “aştığı” düşünülen durumlarda ise, 27 Nisan tarzı faşist müdahalelerle ordu, “olağandışı” araç ve yöntemlerle parlamentoya sopasını gösterir.

27 Nisan'da, Meclis iradesi hiçe sayılarak bir

gece yarısı muhtırasıyla ordu iradesi, bunun yerine geçirilmiştir. Anayasa Mahkemesi'ne taşınan Cumhurbaşkanlığı seçimleri muhtıranın da zoruyla engellenmiştir. Mevcut Meclis fiilen feshedilmiştir.

MGK diktatörlüğünün teşhiri militarizme karşı kitlelerde anti militarist bir bilinç oluşturmak, generallerin, ordunun devlet yönetiminden uzaklaştırılması, bu seçim sürecinin başlıca politik ajitasyon konusu haline getirilmelidir. Keza MGK diktatörlüğünün devlet yönetiminde ve parlamento üzerindeki vesayetine son vermeden politik özgürlükler alanında ilerlemek, şovenist cephenin dağıtılması, parçalanması olanaksızdır. MGK politik özgürlüklerin, kazanılmış demokratik hakların düşmanıdır.

Keza Cumhurbaşkanlığı kurumunun, halka sorulmadan, danışılmadan, Meclis içinde seçilmesi, aday olmak için 110 milletvekilinin aday göstermesi şartı teşhir edilmesi gereken bir diğer noktadır. Cumhurbaşkanlığı seçimleri ezilenlerin politik müdahalelerine tümüyle kapalı bir tarzda, burjuvazinin değişik fraksiyonları arasında bir seçim olarak kurumlaştırılmıştır. Son Çankaya muharebelerinde, CHP eliyle, seçim Anayasa Mahkemesi'ne taşınmış ve daha da anti-demokratik bir çehre kazanmıştır. Bu noktada generallere güç yetiremeyen Erdoğan, "Cumhurbaşkanını halk seçsin" formülünü benimsemek durumunda kalmıştır.

Ancak, halkın söz, eylem ve örgütlenme özgürlüğünün bulunmadığı bir ülkede "Cumhurbaşkanı'nı halkın seçeceği" sloganı da düpedüz bir yalan, aldatmadır. Nitekim AKP'nin tasarısında da, sözüm ona "halkın seçeceği" bu aday için, halk kendisi aday olamıyor! Adayları yine bir grup milletvekili gösterebiliyor. Yani ancak, burjuva Meclisin bir kanadının çıkarlarıyla örtüşen adaylar çıkabilecek. Emekçilerin, ezilenlerin kendi çıkarlarını temsil eden adaylar çıkarabilmesinin önü, daha ilk adımda kesiliyor.

Türkiye'yi MGK yönetiyorsa, sermayenin egemenliği çıplak bir gerçekse, neden biçimselliğe ihtiyaç duyuluyor? Ezilen kitlelerin gerçek iktidar erkinin MGK olduğunu, asıl kararların MGK, TÜSİAD ve emperyalist merkezlerde yapılan toplantılarda alındığını/verildiğini gizlemek ve gerçeklerin üzerine şal geçirmek için. Aynı zamanda sermaye, kendi sınıf ayrıcalıklarını, soygun ve çıkarlarını gizlemek; kendi çıkarlarını bütün halkın çıkarları olarak göstermek

ister de ondan. Soygunu, sömürüyü, yağmayı, zulmü ve baskıyı gizlemek, güvenli hale getirmek için parlamento bir araç olarak kullanıyor/kullanır.

Politik arenada kıyasıya yürütülen iç dalaşın ve çatışmanın arka planında da hangi burjuva partinin devlet yönetiminde söz sahibi olacağı, ayrıcalıklarını koruyacağı, arpalıklardan daha fazla pay alacağı üzerine kopmaktadır. Parlamento rüşvet ve soygunun, müthiş dolandırıcılığın belli başlı alanlarından biridir. Bu nedenle parlamentoda sandalye kapan, hükümet olan partiler arasında dalaş kızıdır, arpalıklar ne kadar fazla ise iç dalaş o kadar artmaktadır. Seçim dönemlerinde her parti hangi sermaye kesiminin ayrıcalıkları peşindeyse halkı da buna inandırmaya ve yedeklemeye, onayını, desteğini almaya çalışmaktadır.

12 Eylül Anayasası ile parlamento ve hükümetin üstünde MGK kurulmuş ve MGK geniş yetkilerle donatılmıştır. Seçim yasasındaki önemli kısıtlamalar, yasaklar, yüzde 10 seçim barajı vb. politik özgürlüklerden yoksunluk ve burjuvazinin mali-iktisadi hegemonyası, gücü nedeniyle parlamento emekçilere ve onların siyasi temsilcilerine kapalıdır.

Yüzde 10'luk seçim barajı, ezilenlerin, emekçilerin Meclis'te temsilini önlemeye yöneliktir. Ancak nihayetinde, burjuvazinin belli kesimlerinin de temsilini önleyen bir durum yaratmıştır. Barajın indirilmesi, bu nedenle burjuvazinin önemli bir kriz konusudur. İndirilse, Kürtler Meclis'e gireceği, indirilmese, birçok burjuva parti Meclis dışında kalacağı için bu sorun çözümsüzlüğe sürüklenmiştir. Bu konuda, ancak sistemli bir halk mücadelesiyle sonuç alınabilir.

Bırakalım emekçileri, halkın büyük çoğunluğunun, seçim yasasındaki engeller nedeniyle kullandığı oylar parlamentoya yansımamaktadır. Seçilmek bir yana aday olmak bile başlı başına bir zenginliği gerektirir. Son Anayasa değişikliği gerçekleşirse; 25 yaşını dolduran herkes aday olabilir. Ama bu biçimsel eşitlik, gerçek eşitsizliği örten bir şalıdır. Yoksullarla zenginler arasında oluşan gelir uçurumu, korkunç eşitsizlik ve hak yoksunluğu eşit koşullarda bir siyasi seçim mücadelesinin önünde engeldir. Bugün yüzde 7 ve daha yukarı oy alan burjuva partilere devlet yardımı yapılır. Para, güç ve kudret demektir. Seçim sandığından dağıtılan para kadar oy çıkar. Bağımsız aday olarak seçilmenin önünde seçim sisteminden kaynaklı da engeller

vardır. Burjuvazi iktisadi-mali tekelleşmeyi siyasi tekelleşme ile tamamlamakta, hegemonyasını buradan da güçlendirmektedir. Eşit koşullarda seçim yarışı kocaman bir yalandır.

Kapitalist düzen koşulları altında emekçi halk, ezilen milyonlar için demokrasiden bahsetmek bu yalanların önemli bir parçasıdır. Gerçekte en ileri demokratik ülkelerde dahi sadece sömürücü sınıflar için demokrasi vardır. Zenginlere, sermaye sınıfının temsilcilerine seçilme özgürlüğü, emekçileri ezme özgürlüğünün sınırları geniştir. Ezilenlere özgürlük yoktur.

Emekçilerin önü görünür-görünmez engellerle parlamentoya kapalıdır. Günlük basın, TV görsel ve işitsel iletişim araçları tekeli medyanın, medya tekellerinin elinde ve denetimindedir. Bir avuç işbirlikçi holding tekelinin halkı aldatma ve istediği adayları seçtirme imkanlarının önü açıktır. Toplantı ve gösteri hakkı, propaganda ve ajitasyon özgürlüğü burjuvaların kullanımına ve ihtiyaçlarına göre düzenlenmiştir. Ezilenler bu hakları kullanmak istediğinde ise, karşısında polisi, copu, jandarması, mahkemesi ve zindanlarıyla devlet dikilir. Geçen seçimlerde ESP'nin seçim çalışmalarına ve adaylarına, yine hemen her seçim sürecinde bugünkü DTP ve ondan önceki (DEHAP, HADEP) partilerin adaylarına ve çalışmalarına karşı yapılan saldırılar, engeller ve kısıtlamalar hafızalarda tazeliğini koruyor. Önümüzdeki seçimlerin de bu bakımdan “sert” geçeceği, daha bugünden bellidir.

Burjuva devlet, proletarya ve ezilenler üzerinde sermaye egemenliğinin çıplak zoruyusa, burjuva parlamentosu da bu çıplak zorun bir parçasıdır. Bu zor aygıtının şiddetini meşrulaştırır, onun ayıplarını örter. Dolandırıcılık, hile, rüşvet ve dalaverelerin üzerini örtmeye yarayan bir “asma yaprağı” işlevi oynar. Her şeyin seçimle belirlendiğini ileri sürmek halkı aldatmakla eşdeğerdir ve burjuva ikilyüzlülüğüdür.

Tarih ezilenleri seçeneksiz bırakmamıştır. İşçi sınıfı ve ezilenlerin seçeneği sovyetik demokrasidir ve sosyalist toplumsal düzendir. Burjuva devletin aksine işçilerin devleti, en demokratik parlamenter cumhuriyetten bile daha demokratiktir. Sovyet (konsey) demokrasisi biçimsel değil, göstermelik hiç değildir. İşçi-emekçi halk temsilcilerinden oluşan sovyetlere katılım, sıradan bir emekçiye açıktır. 4 ya da 5 yılda bir genel oy hakkının kullanımı ile sınırlı değildir. İşçiler ve emekçiler, aynı zamanda bu konseyler

aracılığı ile devlet yönetiminde doğrudan yer alır. Seçilebilmesi, devlet yönetiminde yer almasının önündeki her türlü engel ortadan kaldırılmıştır. Toplumsal eşitsizlik ortadan kaldırılmış, emekçilerin seçilebilmesi için ne paraya, ne zenginliğe, ne de rüşvete ihtiyaç duyar. Bir avuç holding patronunun, azınlığın iktidarı değil, kelimenin gerçek anlamıyla örtüşen bir çoğunluğun iktidarındır. Biçimsel ve ikilyüzlü değil, gerçek bir demokrasidir. Karar alma süreçlerine yerel organlardan, yerel sovyetlerden başlayarak genel sovyetlerin en üst kademelerine kadar karar alma süreçlerine doğrudan katılır. Burjuva demokrasisinde, MGK'da, TÜSİAD'ın toplantı salonlarında, kulislerde, otel lobilerinde alınan kararların onaylanması söz konusuysa, emekçiler kendi çıkarlarına uygun kararlar alırlar ve uygularlar. Devrimci dalganın kabardığı Latin Amerika'da, Arjantin, Bolivya, Meksika gibi ülkelerde ortaya çıkan “halk meclisi”, “açık meclis”, “komünal konsey” gibi emekçi halk temsilcileri örgütlenmeleri, sovyetik tipte örgütlerdir. Meksika'nın Oaxaca Eyaletinde geçtiğimiz yıl, üç aylık bir Halk Meclisi iktidarı deneyimi yaşanmıştır. Oaxaca Eyaleti aylarca, halkın seçtiği kendi doğrudan temsilcilerinden oluşan Oaxaca Halkları Halk Konseyi'nin (APPO) yönetimi altında kalmıştır.

Sosyalist demokraside emekçi halk, görevlerini yapmayanları, çoğunluğun yani ezilen milyonların çıkarlarına aykırı davranışları derhal görevden alır. Emekçi çoğunluğun sömürücü burjuva azınlık üzerinde diktatörlüğü demek olan sosyalist demokrasi tabiatı gereği sınıfsaldır. Çoğunluğun çıkarlarına aykırı davranışları görevden almak, alaşağı etmek için birkaç yılda bir yapılan seçimleri beklemez.

Ayrıcalıklı ve asalak sınıf mülksüzleştirildiği, zenginliğine ve üretim araçlarına el konulduğu, toplumsallaştırıldığı için kirli ve yalan üzerine, halkı aldatma üzerine politika yapılamaz. Ayrıcalıklar ve rüşvet bu asalak zümre ile hak ettiği yere, tarihin çöplüğüne atılmıştır. Parlamenterlerin maaşı ortalama bir işçinin ücretini geçemez. Bürokratik değil, doğrudan halkın temsiline dayanan bir demokrasi vardır. Çoğunluk iktidarı, devlet yönetimine, tartışma ve karar alma süreçlerine, günlük politikaya, yönetime ve günlük denetime doğrudan katılır. Proleter demokrasi burjuva demokrasisinden binlerce kez daha demokratiktir.

Parlamentodan Devrimci Amaçlarla Yararlanamaz Mıyız?

Marksizm, parlamentonun gerici, karşı devrimci niteliğine, tarihsel olarak aşılmış olmasına rağmen siyasal bakımdan henüz ömrünü doldurmadığı durum ve dönemlerde, ondan devrimci amaçlar doğrultusunda yararlanmak gerektiğini söyler. Marksist Leninist komünistler, kapitalizmi ve faşizmi yıkmak, sosyalizmi kurmak için hiçbir mücadele biçimini reddetmezler. Barışçıl-barışçıl olmayan, legal-illegal bütün mücadele biçimlerini koordineli olarak kullanırlar. Bu mücadele biçimlerinden hangisinin ne zaman, hangi koşullarda öne çıkarılacağına sınıf savaşımının, kitle mücadelesinin ihtiyaçlarına, kuvvetlerin durumuna, düzeyine uygunluğu ölçüsünde karar verilir. Prensip olarak hiçbir mücadele biçimini fetişleştirmedeği gibi inkar da etmezler. Seçimler, siyasal sınıf savaşımının belli anlarıdır. Ne en önemli anı ne de en önemli alanıdır. ML komünistler, parlamentonun, seçimlerin her şey haline getirilmesine karşı tutum alırlar ve mücadele ederler. Ne iktidarın parlamento yoluyla ele geçirileceğine, ne de sosyalizme barışçıl yoldan geçileceğine dair hayaller yayarlar. Tam tersine, işçi sınıfı ve ezilenlerin mevcut devlet aygıtını zor yoluyla yıkmasını ve üretim araçlarına el koyarak burjuvazinin sınıf egemenliğine son vermesini savunurlar. Seçimlerde parlamento çoğunluğunu elde ederek sosyalist bir toplumsal sistemi yerleştirmek ve ezilenlerin kurtuluşunu sağlamak imkansızdır. 20. yüzyıl deneyimleri bu düşüncelerin imkansızlığını ve açmazını ortaya çıkaran olgularla doludur. Şili'de Allende deneyimi buna en somut örnek ve çarpıcı kanıttır. Bu deneyim; parlamentoda çoğunluğun elde edilebileceğini, halkın bir mücadele mevzisi olarak kullanılabileceğini, demokratik ve halkçı adımlar atılarak kısmi reformların elde edilebileceğini, ancak bu yolla iktidar olunamayacağını çok somut olarak gösterdi.

Sosyalizmin geçici yenilgisi, dünya devrim dalgasının geriye çekilişi nedeniyle antimarksist fikirler kolaylıkla ileri sürülebiliyor. Reformların, kapitalizm koşulları altında kısmi iyileştirmelerin elde edilmesi için mücadelenin her şey haline getirilmeye çalışıldığı bir sürecin yaşanıyor olması nedeniyle de bu düşünceler pratikte kendilerine bir alan bulabiliyor. İktidar perspektifinin kaybedilmesi, devrim partilerinin zayıflığı vb. olgular, parlamentoyu her şey haline ge-

tirme, parlamenter avanaklık eğiliminin gelişmesi için de bir zemin oluşturuyor. Önemli olan bu durumun geçici bir geriye çekilişin sonuçları olduğu, tarihsel ilerlemenin çok kısa bir dönemeci olduğu bilincini diri tutmaktır.

Genel seçimlerde parlamento önemli bir güven kaybına uğramıştı. Parlamentonun dörtte üçü değişmişti. Geleneksel partiler seçim barajının altında kalarak saf dışı olmuşlardı. AKP Mecliste çoğunluğu elde etti. Buna rağmen kitlelerde burjuva partilere güven erozyonu sürmektedir. Türkiye'de her on yılda bir darbeler yoluyla kesintiye uğrasa da, her MGK toplantısında parlamento hiçe sayılsa da bir parlamentarizm geleneği mevcut. Bugün, ordu- TÜSİAD arasındaki dalaşın ve mevzi savaşımın parlamento üzerinden sürüyor olması, TÜSİAD'ın ordu partisine karşı salvo atışlarını parlamento içinde siper olarak sürdürmesi, emperyalist tekellerin ihtiyaç duyduğu bazı yasaların çıkarılması vb. nedenlerle de parlamento önemli bir alan haline gelmiştir.

Bu durum, komünist, devrimci, yurtsever kuvvetler bakımından da geçerlidir. Parlamento siyasi mücadelelerin bir alanıdır. Parlamentonun kürsü olarak kullanılması; gerçekleri açıklamak, düzen partilerini, MGK diktatörlüğünü teşhir etmek ve ezilenlerin mücadelesini ileriye taşımak için de gereklidir. Parlamentoyu bir kürsü olarak kullanma görüşüne sahip olmayanların, kitlelerin devrime kazanılmasını sağlamaya muktedir olamayacaklarını söylemeye bile gerek yoktur. Parlamento, parlamentarizmle savaşmak için girmek gerekir. Grevleri, direnişleri, mitingleri, serhıldanları, dernekleri, sendikaları vb. parlamento dışındaki sınıf mücadelesini parlamento kürsüsünde desteklemek, buradan geniş yığınlara seslenmek, kitlelerin eğitimi, aydınlatılması ve hareketin güçlendirilmesi bakımından da parlamento kürsüsü önemlidir.

Büyük kitlelerin siyasal bakımdan uyarılması, siyasi mücadelenin içine çekilmesi bakımından parlamento kürsüsünden yararlanmayı küçümseyen eğilimlerin varlığının şu ya da bu düzeyde sürdüğünü inkar edemeyiz. Darbelerle kesintiye uğratılmış olsa da, uzun yıllara dayanan parlamento geleneğine karşılık, devrimci hareketimiz parlamento kürsüsünden devrimci amaçlarla yararlanma deneyiminden yoksun kaldı. Bu alanın da sınıf mücadelesinde bir yer tuttuğunu göremeyince, önemini de bilince çıkaramadı. Sözde ne derse desin gerçek durum budur. Hatta

parlamentoya girmek, seçimlere katılmak oportünizmle eşdeğer olarak görüldü. Oportünizme düşme korkusuna, kaygısına kapılınca, bu alana politik bakımdan ilgisiz ve politikasız kalındı. Aslında bu, zayıflığın siyasetidir.

Parlamentar mücadelenin sınıf mücadelesinde oynayabileceği role dikkat çeken ML komünistler; parlamentodan devrimci amaçlarla yararlanabilmekle parlamentarizm eğiliminin birbirine karıştırılmaması gerektiğinin bilincinde olarak şöyle diyorlar:

“Parlamento, sınıf mücadelesinin bir alanıdır. Parlamentoyu politik mücadelenin başlıca alanı olarak gören yaklaşım ve mücadele tarzı, parlamentarizm biçiminde reformizmin tuzağına düşmek, düzen içine çekilerek burjuvazinin hegemonyası altına girmek demektir. "Sol"da, günümüz koşullarında bu türden eğilimlerin belirgin bir biçimde güçlenmekte olduğu asla gözden kaçırılmamalıdır. Diğer yandan, lafta ne denirse densin parlamentoyu sınıf mücadelesinin bir alanı olarak görmeyen yaklaşım, seçimler ve parlamentodan devrimci amaçlarla yararlanılmasının reddini getiren sekterce ilgisizliktir. Parlamento dışında yığınların devrimci inisiyatifini geliştirmeyi, parlamento dışı mücadele yöntem ve biçimlerini temel alan komünistler; bunu parlamentodan devrimci amaçlarla yararlanma taktiği ile birleştirmek, parlamentoyu geniş yığnlara seslendikleri, burjuvazinin iktidarının gerçek yüzünü teşhir ettikleri bir kürsü olarak kullanarak, parlamento dışı mücadeleye tabi kılarlar.” (Birlik Kongre Belgeleri, sayfa 142)

Parlamento; siyasi sınıf savaşımının bir parçasıdır, ondan daha fazlası da değildir. Dolayısıyla parlamenter mücadeleyi kitle mücadelesinin dışında ve ondan bağımsız ele alan yaklaşımlar parlamentarizmle malüldür. Parlamenter mücadelenin üzerinde yükseleceği zemin politik kitle mücadelesidir, politik sınıf savaşımıdır. Parlamento kendi başına bir amaç haline getirilemez ve getirilmemelidir. Parlamento kürsüsünün gerçek rolünü oynayabilmesi için devrimci savaşımın merkezine, devrimci önderlik gücünün denetim ve yönetimine yani parlamento dışına tabi olarak yürütülmesi gerekir. Dünya devrim deneyleri de bunu doğrular. Çok uzağa gitmeye gerek yok. Coğrafyamızda Kürt yurtsever hareketinin deneyimlerine bakmak bile yeterlidir.

Bolşevik merkez tarafından yönlendirilen Bolşevik Duma grubu, Bulgar vb. komünistlerinin

aynı yöndeki deneyimleri bu çizginin dayandığı tarihsel deneyimlerdir.

Parlamento dışı mücadeleyle karşılıklı etkileşim olmadan bu kürsü etkin olarak kullanılamaz. Bu kürsüden günlük politikanın örgütlenmesi olanaklıdır. Gerçeklerin bilgisini yığnlara taşımanın, sarsıcı ajitasyonun, düzen partilerini teşhir eden propagandanın etkili araçlarından biri olmuştur. Parlamento kürsüsü yığınların devrimci girişkenliği, inisiyatifi ve mücadelesi ile desteklenmediği, beslenmediği koşullarda burjuvazinin bu alanı devrimci savaşımın ihtiyaçları için ne ölçüde kullanılabileceği de ayrı bir sorundur.

Parlamento içi ve parlamento dışı mücadelenin birleştirilmesinin güzel ve etkin olarak kullanıldığı örneklerden biri Venezuela'dır. Kitleler Chavez'i darbecilerden kurtarıp, yeniden başkanlık koltuğuna oturtular. Böylece, 13 Nisan darbesini bertaraf ettiler. Bugün Venezuela'da parlamentonun aldığı kararların, halkçı ilerici adımların arkasında sokaklara dökülen politik yaşama dahil olan kitleler vardır. Amerikan emperyalizmi ve Venezuela tekeli burjuvazisinin, parlamento üzerindeki tehdit ve baskısını kitlelerin girişkenlik ve inisiyatifiyle, sokak mücadelesiyle bertaraf etmektedirler.

Buna ilişkin çok somut ve güncel bir diğer örnek Ekvador'dur. Ekvador'da halkın talep ettiği Kurucu Meclis'in oluşturulmasına karşı çıkan sermaye oligarşisinin temsilcisi 57 milletvekili, kitleler tarafından parlamento kuşatılarak püskürtülmüş, Kurucu Meclis referandumu kitlelerin baskısıyla yasallaştırılmıştır. Referandumda çıkan yüzde 80'lik halk iradesi, halkın değişimden yana ağırlığını koyduğunu göstermiştir. Chavez gibi, Correa da, sermaye oligarşisinin direnciyle karşılaştığı noktalarda kitleleri sokağa, mücadeleye çağırarak, politikaya katılmaya teşvik etmektedir.

ML komünistlerin seçim mücadelesi deneyimlerinin de ortaya koyduğu gibi seçimler, tüm engellere ve politik baskılara rağmen kullanılabilir. Bu mücadele biçimi devrimci imkanları artırabilir. Bu araçtan faydalanarak, kitlelerle devrimci ilişkiler geliştirilebilir ve kitleleri devrimin, sosyalizmin yandaşları haline getirebiliriz. Yaygın, kapsamlı, sarsıcı ajitasyonla yığınları uyandırabilir ve örgütleyebiliriz. Seçim süreçleri kitlelerin politikaya ilgisinin arttığı, politik duyarlılığının geliştiği süreçlerdir. Seçim mücadelesini küçümseyen eğilimler, gerçekte kendi

eğilimlerini kitlelerin eğilimleri yerine ikame ediyorlar.

Seçimlerde devrimci taktiğin görevi; sınıf mücadelesinin, nesnel durumun ortaya çıkardığı, barındırdığı imkan ve olanaklara saldırmak, bu imkanları hakkıyla kullanmaktır. Kitleleri devrimci yakınlaştırmayan, devrimci hareketin kitlelerle kaynaşmasına hizmet etmeyen tutum ve yaklaşımlar apolitiktir. Bir seçim mücadelesinin amacı, devrimci hareketi kitlelere bağlamak, doğrudan kitlelerin devrimci seferberliğine dayanarak, faşist karşı devrim merkezlerinin cepheleştirme adımları attığı bugünkü koşullarda seçim mücadelesi, politik görevlerin çözümünde atılacak adımlara dönüştürülebilir.

ML komünistler bakımından ise; temel şiar ve talepleri kitlelere mal etmek, yaygın ve kapsamlı bir ajitasyonla kitlelerle yüz yüze gelmek, kitlelerin karşısına çıkmak, örgütsel omurgayı güçlendirmek, örgütsel niteliği yükseltmek, geliştirmek, yeni ve taze kuvvetleri kitle çalışması ve siyasi savaşım pratiği içinde eğitmek; kısacası kitlelere hücum pratiğini sürdürmek, 2002 seçimlerinden daha kapsamlı ve yaygın bir ajitasyon ve enerjiyle kitlelere gitmek, temel yönlendirici düşünce olmalıdır.

Seçim Çalışmasının Bazı Sorunları

ML komünistlerin küçümsenmeyecek bir seçim çalışması deneyimi var. Yine de aşılması gereken bazı sorunların olduğunu, olabileceğini gözetmek gerekir. Gerek bağımsız adaylarla, gerekse de ittifaklar temelinde olsun, her iki bakımdan da öğretici dersler mevcut. Nasıl ve hangi biçimlerde seçimlere katılacağımızdan ayrı olarak bazı konulara dikkat çekmenin yararı var.

Önemli sorunlardan biri hazırlık sürecinin örgütlenmesidir. Parlamenter mücadele esasına göre kendimizi uyarlamadığımız için, bizim bakımımızdan daha özel bir anlam taşıyor. Kendimizi seçim mücadelesine ve onun ortaya koyduğu görevlere göre uyarlamak durumundayız. Bu nedenle seçim siyasi sınıf mücadelesi için hazırlık önemli bir yerde duruyor.

Seçim hazırlığının önemli ayaklarından biri, plan yaparken dar ve sınırlı kalmaktan kendimizi kurtarmaktır. Hazırlık sürecinin sığ, yüzeysel ve dar bir bakış açısına hapsolmemesi gerekir.

2004 Yerel Seçimleri'nde yakalanan politik yoğunluk ve enerjinin, ulaşıp aşılacak bir düzey

olarak görülmesi gerekir. Tüm hazırlığın da bu görüş açısından ele alınması gerekir.

Parlamentarizm, seçimler-parlamento ve devrim ilişkisi, seçimlerde siyasi hedef ve amaçlarımız, seçimler taktiğinin ve seçim deneyimlerimizin kadro, aktivist ve taraftar kitlesine kavratılması, başlı başına bir eğitimin konusu haline getirilmesi teorik/ideolojik hazırlığın temel bir halkasıdır. Seminerler, tartışma toplantıları, eğitim çalışmaları vb. platformlarda tartışılması, kavratılması hazırlığın bir parçası ve sorunudur. Bunu ne kadar kapsamlı, planlı, yaygın yaparsak, bir seçim siyasi mücadelesinin düzeyini, temposunu o ölçüde hızlandırabilir ve artırabiliriz.

Biz, parlamenter bir parti değiliz. Bu nedenle kuvvetlerin çalışma tarzı, çalışmanın örgütlenmesi vb. seçimleri gözeterek şekillenmiş değil. Demek ki kuvvetlerin seçimler an'ında, bu mücadeleye göre adapte edilmesi gerekiyor. Örneğin, kitle ajitasyonunun örgütlenmesi seçim çevrelerine göre yapılmak durumunda olmalıdır. Nerelerde yoğunlaşılacaksa, hangi hedefler, seçim bölgeleri saptanmışsa kuvvetlerin buna göre bir düzeneğe sokulması vb. tüm sempatizanları, çeperi kapsayan bir ilk hareket planı ve planın genişletilmesi kanalları, yönelimlerinin oluşturulması da hazırlığa dahil edilmesi gereken önemli bir noktadır. Öyle ki; bütün kuvvetleri, sempatizanları, hatta taraftar, seçimlerde birlikte çalışmak isteyenler de dahil olmak üzere tüm kuvvetleri örgütleyip harekete geçirecek somut, detaylı planlar yapmak gerekir. İlerlemek için cesur hedefler konmayabiliyor. Hem siyasi, hem ideolojik, hem de örgütsel hedefler konmayabiliyor... Örneğin sandık görevlileri örgütlemek çok kapsamlı bir iş, önemli bir kitle örgütlenmesi biçimi. Her alan, her merkez hazırlığı kendi çapında ele almak, seçimlerde sınıf mücadelesi esası ve keza bu dönemin imkanlarını en iyi şekilde değerlendirmek için hazırlanmalıdır.

Hazırlık sürecinin bir sorunu olarak, tüm teknik malzemelerin, imkan ve olanakların gözden geçirilmesi (ses düzeni, megafon, bayrak, pankart vb.), bu çalışmada kullanılmak üzere imkan/olanak taramasının yapılması (otomobil, ev, işyeri, kahvehane, telefon, müzik seti vs. vb.) gereklidir.

Ajitasyon biçimlerinin çeşitliliğini arttırmak, yazılı, sözlü, görsel, işitsel vb. akla gelebilecek her türlü biçime başvurmak kuvvetlerin ajitas-

yon biçimlerine göre eğitimini gündeme almalıyız. Vurgulanması gereken bir diğer nokta, ajitasyon materyallerine ilişkin. Ajitasyon materyallerinin içeriği kadar biçimi, çarpıcı ve anlaşılır olması önemlidir. Unutmamalıyız ki, bu alanda bizden kat kat üstün imkanlara sahip burjuva partilerle eşit koşullarda yarışmıyoruz. Eşitlerin mücadelesi söz konusu değil. Dolayısıyla materyallerin sayıca çokluğu kadar, içeriğinin, kullanılan dilin çarpıcı, anlaşılır, gerçeği dosdoğru, okuyanların zihnine yerleştiren somut bir ajitasyon tarzı olmalıdır. Bildirilerin, broşürlerin meramını tabii ki anlatması gerekir. Fakat mümkün olduğunca kısa ve özlü, anlaşılır olmasına dikkat etmek gerekir.

Geçen seçim dönemlerinde eleştiri konusu olan noktalardan birisi buydu.

Kitle ajitasyonu ve propaganda çalışmasının örgütlenmesi, propagandistlerin saptanan gündem ve plan dahilinde hazırlanması, eğitimi, hazırlık sürecinin sorunlarından biridir.

Denebilir ki, siyasi düzeyin arttırılması propagandistlerin saptanması, örgütlenmesi ve bir plan dahilinde şimdiden eğitimini ertelememek gerekir.

Propaganda ve ajitasyonumuz, kitle bilincinin düzeyinin anlaşılmasını gözetmelidir. Bölgesel, yerel farklılıklar içermekle birlikte mevcut kitle bilincinin değiştirilmesi ve geliştirilmesi propaganda ve ajitasyonumuzun konusu olmalıdır. Bunun yeterince anlaşılmaması kitlelerle aramızda bir “mesafe” oluşturabilir. Bu “mesafe”yi ancak onlardan öğrenerek giderebiliriz. Amaç; düşünce ve hedeflerimizi kitleye aktarmaksa buna uygun bir dil kullanmak da önemlidir. Onlara tepeden bakan, emir-talimat verir gibi konuşmalar ve hitabet, aydınca bir yaklaşım tarzıdır ve bu asla bizi kitlelere yakınlaştırmaz. Bu kitlelere dönük politika tarzı ve dilinin değil de içe dönük, öncüyü izleyen sınırlı güçlere hitaben bir politika tarzının ifadesi ve görüngüsüdür.

Ajitasyonumuzun kapsamlı olması kadar içeriği de önemli. Yeni ajitasyonumuz ve propagandamız sadece gerçeklerin çarpıcı bir dille ifade edilmesi yanında hedef ve çözüm yolu da göstermelidir. Burjuva partiler, kitlelerin sorunlarını çarpıcı bir dille ifade edebiliyorlar. Hatta burjuva partilerin çoğu kez bu işi bizden daha iyi yaptıklarını söylersek abartı olmaz.

Sosyalist Ajitasyonu Yükseltelim

Aradaki temel fark, çözüm yolu ile ilgili. Burjuva partilerin ajitasyonu ne kadar çarpıcı olursa olsun siyasi inandırıcılığı giderek zayıflamaktadır, inandırıcılık zayıflığı burjuva propaganda ve ajitasyonun handikabıdır. Devrimci ajitasyonun gücü ise tam tersine siyasi inandırıcılığında, yığınların gerçeğini değiştirme gücü taşıdığı için etkilidir. Burjuvazi bu nedenle devrimci propaganda ve ajitasyonu yasaklıyor, engelliyor ve sınırlamalar getiriyor. Sömürücü sınıfların temsilcileri, burjuva partiler, kitlelerin yaşadığı sorunların kaynağında kapitalizm olduğu gerçeğini gizlerler. Onlar emperyalist kapitalist düzen ve MGK diktatörlüğü koşulları altında sorunların temelden çözüleceği hayallerini yayarlar. Bizse tam tersini söylüyoruz: Ülkemizi emperyalist zincirin halkalarından koparmadan, emperyalizmi kovmadan, mali, askeri, ekonomik, siyasi varlığına son vermeden, kapitalizmi ve faşist MGK diktatörlüğünü yıkmadan ne sömürü ve yoksulluktan, ne işsizlik ve evsizlikten, eğitimsizlikten, hastanelerde rehin kalmaktan kurtulabiliriz. Ne de politik özgürlüğümüzü kazanabiliriz. Onlar kapitalizmi, biz ise sosyalizmi savunuyoruz. Bu nedenle propaganda ve ajitasyonumuzun içeriği sosyalist olmalıdır. Hele Eylül filizkırın saldırılarından sonra sosyalizmin meşruiyetini savunmanın önemi büsbütün artmıştır. Dolayısıyla propagandist ve ajitatörlerin eğitimi ve siyasal hazırlığı geçiştirilmemesi gereken kritik sorunlardan biridir. Bu sorunun çözümü yolunda atılacak adımların aynı zamanda kuvvetlerin ufkunu genişleteceği, niteliğini geliştireceği, dönüşümünü hızlandıracağı göz ardı edilmemelidir.

Bununla ilişkili bir sorun olmakla birlikte siyasi amaç açıklığının sağlanması, hedeflerin net ve belirginleştirilmesinin hazırlık bakımından önemli bir yerde durduğunu belirtmeliyiz. Çalışmayı yürütenlerin siyasi düzeyinin yükseltilmesi güçlü bir enerji kaynağıdır. Çalışmadan hangi sonuçları elde etmek istediğimiz, siyasi amaç açıklığının kazandırılması, kavratılması çalışmanın verimi veya verimsizliği bakımından işin yarısı demektir.

Politika oluşturma ve politika yapış süreçlerine aktivistlerin katılımının sağlanması, politikanın kitlelere mal edilmesi yolunda önemli bir yere sahip. Ayrıca, aktivistlerin, çeperin birbirinden öğrenmesi, deyim uyuysa elektriklenme oluş-

ması bakımından da bir enerji kaynağı olduğunu unutmamak gerekir.

Ajitasyonu en geniş kitlelere gidecek şekilde örgütlemeliyiz. Ama öncelikle bölgelere yoğunlaşmak, öncelikli hedefleri saptamak, bu anlamda aynı kitle hedefini ajitasyonla sarsmaya devam etmeliyiz. Ajitasyonumuzun “sürekliliği” sağlandığında daha etkili olacağını gözetmeliyiz.

Hangi Yanılgılardan Sakınmalıyız?

En başta, kitlelere güven ve inanma konusundaki yanılgılardan sakınmalıyız. Kitlelerin devrimci dönüşüme açık olduğu gerçeğini gözetmeyen bir çalışma başarılı olamaz. Bugün kitlelerin geri bilinci, eğilimleri ve önyargıları ile de karşı karşıyayız. Bir devrimci kabarışın, devrim saflarına kitle akışının hızlı olduğu bir süreçte de yaşamıyoruz. Bunların doğru olması emekçi, ezilen kitlelere güvenmeyeceğimiz anlamına gelmez/gelmemelidir. Kitlelere yabancılaşmanın her türlü biçimini alt etmeliyiz. Şu sözleri zaman zaman duyarız: “Kitleler gerici, bizim söylediklerimizi anlamıyor” vb. Rejimin ve burjuva tekelci medyanın da yönlendirmesiyle biçimlenen bir kitle gerçeği var. “Seçmenin 'sağ'a kaydığı, milliyetçi eğilimler beslediği” yollu ideolojik propaganda pompalanıyor. Kitlelerin milliyetçi önyargıların etkisinde olduğunu bir ölçüde doğru kabul etsek bile bu, bizim görevlerimizi azaltmaz, bilakis arttırır. Hâlbuki işsizlik, yoksulluk, sosyal yıkım politikaları nedeniyle coğrafyamızda kitle hareketinin nerede, ne zaman patlayacağını kestiremediğimiz bir durum var. Türkiye toplumsal volkanik patlama, kaynaşma kuşağının üzerinde bulunuyor. Bu rejimin zayıf karnıdır. Faşist MGK diktatörlüğünün toplumsal halk hareketini bastırmak için kendini örgütlediği, Türk-Kürt, Alevi-Sünni, laik-antilaik gerici kutuplaşma ve kamplaşma çabalarını arttırdığı, Kürt halkımıza ve ezilen milliyetlere karşı kışkırtma hareketi örgütlediği koşullarda politik özgürlüklerin savunulması, kitlelerin aydınlatılması, gerçeklerin bilgisinin taşınması güncel devrimci bir görevdir.

Gerici önyargıları yıkmak, halkların kardeşliğini ve enternasyonalizmi savunmak, emek-sermaye, ezen-ezilen çelişkisi temelinde kitlelere gitmek ve kazanmak bu nedenle elzemdir. Kitleler sosyalizme açık değil! Öyle mi? Peki, 2002 Kasım seçimlerinde ESP adaylarının en gerici, ırkçı, bağnaz fikirlerin etkisinde olarak bilinen

bölgelerde sosyalizmi savunmalarında, önce tepkiyle karşılaşsalar da sonra alkışlarla uğurlandıklarına tanıklık etmedik mi?

Bunlardan bazıları ESP adaylarının çalışmalarına katıldılar. Çoğunlukla “yine gelin, tekrar bekleriz” diye söyleyerek davet ettiler. Devrimci propaganda ve ajitasyonumuz gerçekleri ifade ettiğinden dolayı değiştiricidir ve gerçekler devrimcidir. Aşırı sömürü, yoksulluk, işsizlik altında bunalan arayış içinde olan milyonlara umudu taşımanın karşılığını bulduğu tarihsel tecrübelerin gerçeğidir.

Seçimler, sınıf mücadelesinin bir alanı, tıpkı bir grev, direniş, barikat ve sokak gösterisi gibi... Nasıl ki, her mücadeleye kazanmak için giriyorsak, seçim mücadelesine de kazanmak için girilir. Kaldı ki, parlamento kürsüsünden devrimci amaçlarla yararlanmak da seçilmeye bağlı. Bu duygu, düşünce ve bilinç daha baştan, hazırlık süreci ile kazanılmalı. Parlamento kürsüsünün önemli olduğunu kavramayanların, kazanmayı önemsemeyeceği açıktır. Kazanabilmenin yolu da buna inanmaktan geçiyor. Biz seçimleri kazanmanın gerekli olduğuna inanmazsak, gittiğimiz, kapısını çaldığımız kitleleri nasıl inandırabiliriz ki? Kazanma iddiamız olacak ve olmalıdır. İddia ve hedef yoksunluğu kitlelerle kurduğumuz ilişki biçimini de etkiler. Çoğu kez şu durumla karşılaşırız; kitleler bizi dinler, söylediklerimizi onaylar, bize destek vereceklerini belirtir. Fakat arkasından şunu da sorarlar: “Sizin gücünüz nedir? Kaç oyunuz var?” Bunu açıkça belirtmeseler bile bu duygu ve düşünceleri taşırlar. Çünkü oy sayısı onların gözünde gücün somutlaşmış halidir. Şimdiye kadar genel ve yaygın kanı; Nasıl olsa kazanamayacaklar. Oyumu bunlara verirsem boşa gider. Öte yandan bu düşünce ve duygulardan her şeyden önce çalışma yürütücülerinin kurtulması ve arındırılması gerekiyor. Çalışma yürütücülerinin kitlelerde bir etkileşim yaratması için kazanmaya inanması şarttır.

Kazanma bilincinin zayıflığının temelinde başka faktörler yanında devrimci harekette parlamenter mücadeleyi önemsemeyen, uzak duran gelecek yatmaktadır. Buna kitlelerden oy isteme bilinci zayıflığını da eklemek gerekir. Kitlelerle devrimci hareket arasında varolagelen kopukluk, kitlelere yabancılaşma ve güvensizlik, kitle gücünün zayıf ve sınırlılığı vb. nedenler de bu eğilimi besleyen olgulardır. Bunun, hem siyasi hem de ideolojik arka planı ve boyutları var.

Kitlelerde düzen partilerine oy verme geleneği ise güçlü. Türk burjuva parlamentosunun az ya da çok tarihsel bir geçmişi var. Partilerden memnun olmasalar bile kerhen oy verme alışkanlığı var. Bağımsız adaylara ve ilerici antifaşist partilere verecekleri oyların boşa gideceği duygusu baskın hale gelebiliyor. Bağımsız adaylara oy verme alışkanlığı zayıf. Bu son yıllarda aşınma, zayıflama eğilimi taşısa da gerçek bir olgudur. Bunu yıkmak için kitlelerden oy isteme konusundaki utangaçlığımızı yıkmamız gerekir. Kitlelerden oy isteme utangaçlığının ve siyasi cesaret zayıflığının, devrimci sosyalist adaylara verilen her oyun siyasi öneminin yeterince kavranmaması ile de ilgisi var. Demek ki, sorunun esasını da siyasi bakış açısı oluşturuyor. Bir seçim siyasi mücadelesinde biliyoruz ki, amaçlarınızdan biri kitleleri düzen partilerinden koparmaktır. Bu, aynı zamanda düzen partilerine oy verme alışkanlığını kırmayı da kapsar. 1960'lı yılların TİP deneyimini ve Kürdistan merkezli DEP- HADEP-DEHAP-DTP çizgisini dışta tutarsak, kitlelerde ilerici, antifaşist ve devrimci partilere oy verme geleneği yoktur. Kitleler, parlamento kürsüsünün devrimci amaçlarla kullanılabilmesi ve bunun önemli bir mücadele mevzisi olduğunu tecrübe edebilmiş değil.

Kitlelerin devrimci adaylara, partilere oy verme geleneğinin yaratılması; onları burjuva partilerden koparmak ve düzen partilerine karşı “bağımsızlaştırmaksan geçiyor. Bir seçim mücadelesinde her oy burjuva partilere karşı yürütülen mücadelenin de göstergelerinden biridir. Şu yanlıgdan kesinkes kaçınılmalıdır. “Bizim için oy önemli değil”, “seçimleri kazanmak önemli değil!” Bu düşünüş tarzı ve söylemlerini kesinkes mahkum etmeli ve mücadele yürütmeliyiz. Bu yaklaşımın; devrimci harekette egemen olan, seçim siyasi mücadelesini sadece propaganda ve ajitasyon yapmaya indirgeyen, bu sınırlardan bir adım daha ötesine geçemeyen iddiasızlık, iktidar bilinci yoksunluğu ile de bağlantısı vardır. Seçim siyasi mücadelesinin sonuçları somuttur! Kurduğumuz ilişki sayısı, gittiğimiz kitle, yarattığımız devrimci olanak kadar, düzen partilerinden kaç oy, kaç kişi kopardığımızla da ölçülür. Devrimci adaylara kaç oy kazandık, kazandırdık? Bu siyasi bir gösterge olarak görülmeli.

Oy isteme ve siyasi başarıyı oya çevirme konu-

sundaki zayıflık, seçim sandıkları ile kurduğumuz ilişkiye de yansıyor. Oy isteme, kazanma istek, yönelim, inanç ve kararlılığının olmadığı koşullarda sandıkların başında olma, oy ve sandığa sahip çıkma sorunu gündemimize girmiyor. Kullanılan bir oyun bile kazanmada ileri atılmış bir adım olduğu bilince çıkarılmadığı için sandıklara, oya ilgisiz kalmak doğal karşılanabiliyor. Oy ve sandık emeğimizin somutlaşmış biçimidir/biçimlerinden biridir. Öncelikle biz kendi emeğimize sahip çıkmazsak, değer vermezsek, kim sahip çıkacak? Sadece biz mi? Kurduğumuz ilişkileri, ortalama işçi ve emekçiyi neden sandık görevlisi olarak görevlendirmiyoruz? Hem kitlelerden oy isteyeceğiz, aynı zamanda da sandık görevlimiz olmalarını isteyeceğiz. Onlara, öncelikle bunu, kendi oylarına sahip çıkmaları için kabul etmesini isteyeceğiz. Çünkü emekçilere oyunun kendi onuru olduğunu, kendi iradesini yansıttığını anlatacağız, iradelerine sahip çıkmalarını isteyeceğiz ve talep edeceğiz. Biz onlardan bu talepte bulunmazsak, böyle bir görevi kabul etmelerini istemezsek, biz görev vermezsek ortalama emekçiler, burjuva partilerde gönüllü olarak bu işi yapacaklar.

Seçimler sürecinde yürüttüğümüz siyasi mücadele, ajitasyon ve örgütlenme çalışmasında, bize yaklaşan, elini uzatan herkesi duraksamadan bir biçimde örgütlemeli, somut görevler vermeliyiz. “Kazanımı” örgütlemek asla sonraya bırakılmaması gereken görevdir. Bizimle ilişki kuran, çalışmalarımıza katılan herkesi hemen ve derhal örgütlemek, bir iş, görev vererek örgütlemek hattında ilerlenmeli. İnsanlara görev verdiğimizde örgütleyebiliriz. Yürüttüğümüz çalışma sürecinde yeni kurulan ilişkilerin örgütlenmesini asla sonraya bırakmamak, ileri bir sürece ertelemek ve atmamak gerekiyor.

Seçim görevlilerini örgütlemek, bir seçim çalışmasının en önemli sorunlarından biridir. Bunu özel bir sorun haline getirmek gerekir. Yalnız başına bu bile çok ciddi bir örgütlenme hedefi açığa çıkartabilir. Bu sorunu seçimlerden bir veya birkaç gün öncesine bırakmak baştan savmacı bir mantığın ürünüdür. Daha çalışmanın hazırlık ve planlama aşamasından başlayarak her sandık başına görevlendirme yapma hedefiyle gündeme almalı ve çözümlenmelidir.

“Her Gün 8 Mart”

Emekçi Kadınlar Kurultayı’ndan EKD’ye

8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü, geride kaldı. Yine büyük bir çoğunlukla siyasi örgüt ve partiler kadınları hatırladılar. Ve yine birkaç günlük etkinliklerin ardından kadın sorunu, kadının özgürlük mücadelesi büyük çoğunluk bakımından “nadasa” bırakılacak. Çünkü onların pratiklerine, “Devrim olmadan kadınlar kurtulamaz!” şiarı yön veriyor. Şiarın, “kadınlar katılmadan devrim olmaz” bölümü ise çoktan unutulmuş... Böyle bir tabloda '92 yılında “Her gün 8 Mart” şiarıyla yola çıkan ve pratik faaliyetlerinde her günü 8 Mart eyleyen bir çaba/örnek, kadınların özgürlük yürüyüşünde özel bir yerde durmayı hak ediyor.

Emekçi Kadınlar Kurultayı ve EKB'den, EKD'ye uzanan 13 yıllık tarihin özel anlarını, yaratılan araçları, atılan adımları EKB kurucularından Füsun Erdoğan ve EKD İstanbul Şube Başkanı Çiçek Otlu'yla yaptığımız bu röportajda siz okurlarımıza sunuyoruz... Röportaj, geçen sayımızda Ayşe Yumlu röportajında olduğu gibi, yine Gebze Hapishanesi'nde yapıldı. Dergimizin hazırlıkları sürdüğü esnada Çiçek Otlu tahliye oldu. Ancak Özgür Radyo Genel Yayın Koordinatörü Füsun Erdoğan hala tutsak.

* Emekçi Kadınlar Kurultayı (EKK) fikri nasıl ortaya çıktı ve oluşum sürecini kısaca anlatır mısınız?

Füsun Erdoğan: Kadın sorunu ve özgürleşmesine dair ezilenler cephesinde yer alan ya da yer aldıklarını iddia eden siyasi grup ve partilerin genel yaklaşımlarında değişik düzeylerde zafı/yanlış bakış açısının pratiklerine damgasını vurduğunu söyleyebiliriz. Bu gerçeği, şablonları kazıdığımızda tüm çıplaklığıyla değişik düzeylerde görebiliriz. Coğrafyamız bakımından ise belli iki tarihsel sürece ayırarak tartışmak daha kolay anlaşmamızı sağlayacaktır. 1980 öncesi mücadeleye dair çok şey söylendi, yazıldı. '80 öncesi kadınların mücadeledeki yeri ve konumu yıllar sonra sorgulandı. Gerçek bir hesaplama yaşandı mı diye soracak olursanız, maalesef bu soruya hayır yanıtını vereceğim. 1980 öncesinde

mücadelenin yükseldiği koşullarda elbette çok geniş kadın kitleleri bu savaşım içerisinde yer aldılar, büyük bedeller ödediler. Kadınların mücadeleye böylesine kitlesel katılımı gerçeği, maalesef onların mücadele içerisindeki konumlarıyla, erkeklerle aralarında sürekli var olan uçurumu ortadan kaldıramadı. Ve ne yazık ki bu kadınlar o yıllarda hep birinin eşi, kardeşi ya da annesi olma sıfatını aşamadılar. Elbette istisnalar oldu. Ama bu istisnaları denizdeki damlalara benzetebilirsiniz. Yıllarca bu kadınlar eş, kız kardeş ve anne sıfatıyla devrimci mücadelede var oldular. Ve bu büyük kitle açısından, kadın sorunu ve özgürleşmesi, bunun ihtiyaçları ya da kendisi için mücadelede var olmaları gibi bir süreç yaşanmadı. Siyasal gruplar, partiler bakımından ise her şey çok açıktı. Ortada tartışılacak bir sorun yoktu. Kapitalizm koşullarında

(bazıları için bu tespitin farklı olduğunu belirtmeliyim) kadın sorunu çözülmeyeceğine göre, sabırla sosyalizm için mücadele etmekten başka çıkar yol yoktu. Bunun için bazı temel sloganlar da vardı nasıl olsa. Erkek devrimciler durumlarından memnundu. Kadınlar da yaşadıklarını sorgulama düzeyine gelmemişlerdi henüz. Çıtayı aşan bazı kadınlar bakımından kadın sorunu kapsamındaki tartışılması gereken yaklaşımlar konusunda gerçekte bir bilinç oluştuğu söylemezdi.

1980 askeri faşist darbesiyle birlikte adeta bir cezaevine çevrilen coğrafyada önemli bir kesim mücadelenin dışına çıkarken büyük bir kitle de aylarca süren işkencelerin ardından cezaevlerine kapatıldı. Dışarda kalan azınlığın çok küçük parçasını da kadınlar oluşturdu. Mücadeleye anne, bacı, eş olarak katılanların statüleri bu daralmış yaşamların içinde de devam etti. Daralan pratik faaliyet, içerisinde yer alan kadınların yaşamlarını da, dünyalarını da daha fazla daralttı. '80'lerin ikinci yarısından sonra 12 Eylül'ün yarattığı baskı atmosferinden çıkma sürecinde bazı feminist topluluklar da yer aldı. Feminist kadınların örgütledikleri bazı kampanyaların ve bu alandaki gelişimin genel olarak demokratik kadın hareketinin gelişiminde etkili olduğu gibi, siyasal örgütlülükler içerisinde de bazı soruların sorulması, bazı tartışmaların yapılmasına kaynaklık etti ya da etkiledi diyebilirim.

'87 Netaş grevi, '89 bahar atılımı, Zonguldak direnişi, 3 Ocak eylemi ve o günlerde işçi emekçi cephesindeki genel canlanma, kadınlar bakımından da pozitif bir etki yarattı. Bütün eylemlerde irili ufaklı direnişlerde kadın işçilerin ve işçi eşlerinin en ön saflarda yer tutması, her kesimin dikkatini çekti. Aynı süreçlerde, bir yanda mücadelenin ihtiyaçlarına yetememe gerçeği politik örgütlerde tartışmalara kaynaklık ederken; bu yapıların içerisindeki kadınların da hem kendilerini, hem de içinde buldukları örgütlülüklerini de sorgulamasını sağladı. İşçi ve emekçilerin mücadelesinde öne çıkan kadınların hem kendi örgütlülükleri, hem de genel olarak özgürlük mücadelesinin saflarına çekilmesi ihtiyaç/gerekliliği; özgürleşmesi ve örgütlenmesinin araçları da tartışmalarda özel bir yere oturdu. İşte tam da bu noktada hem işçi ve emekçi kadınlara gitmek, sorunlarını ve çözüm önerilerini gündemleştirmek ve onlarla sürekli bir bağ kurmak için Emekçi Kadınlar Kurultayı

(EKK) projesi ortaya çıktı. EKK projesini bir merdiven gibi düşündük. İlk adım: Projenin hedef ve amaçları, projenin nasıl örgütleneceği ve Kurultay'ın gündeminin netleştirilmesi oldu.

İkinci adım: Bu projenin anlatıldığı ve Kurultay'ın örgütlenmesinde kullanacağımız bir Bülten'in çıkarılmasıydı. '92 Aralık ayında "Her Gün 8 Mart" şiarıyla Bülten'in ilk sayısını çıkardık.

Üçüncü adım: Projeyi oluşturan bir grup kadınla birlikte, farklı düşüncelerden kadınlara ulaşım, projeyi anlatmak ve örgütlediğimiz toplantılarda aynı zamanda Kurultay'ın gerektirdiği ortak faaliyeti örgütlemek oldu. Tam da bu noktada, karşımıza şöyle bir sorun çıktı: Biz projeyi oluştururken farklı kadın gruplarının içerisinde yer alacağı ya da onlardan oluşan bir girişim görmemiştik. Ancak yapılan toplantılarda oluşturduğumuz EKK Girişimi Komisyonları, bazı küçük örnekler dışında farklı kadın gruplarından kadınlardan oluştu. O dönem temas ettiğimiz bazı kadın grupları ya da siyasi çevrelerden kadınlar, bahar eylemlerinden de, bir dizi eylem ve direnişten de geri kaldığını, kadın kitlelerinde bir canlılık olmadığını ifade ederek, projeyi hayata geçirmenin koşullarının oluşmadığını söyleyerek fiilen ortak çalışmanın dışında kaldılar. Ama biz yolumuza devam ettik. Biraz önce ifade ettiğim gibi, farklı kadın gruplarıyla ortak faaliyeti örgütledik. Bunları örgütlerken, birkaç arkadaşımız da Hak-İş ve Türk-İş ile görüşüp konfederasyonları katmak üzerine bazı tartışmalar yaptık. Konfederasyon olarak projeyi iyi bulduklarını belirtmelerine rağmen, kurumsal olarak yer almaları noktasında kaygılarını bizimle paylaştılar. Daha sonraki yıllarda Türk-İş aynı projeyi kendi bünyesinde gerçekleştirdi ve bir kadın kurultayı topladı. İstanbul'da yer alan sendika genel merkezleri ve şubeler bazında da (kadın işçilerin ağırlıklı çalıştıkları sektörler üzerinden) görüşmeler gerçekleştirdik. Yine benzer bir faaliyeti emekçi memur sendikalarında da yürüttük. 1993 8 Mart'ını işçi, emekçi, ev emekçisi ve genç kadınların katıldığı iki günlük kurultayla kutlayacaktık.

Aynı süreçte, EKK çalışanları olarak komisyonlar kurduk. Bunlar; işçi ve emekçi memur komisyonları, semt komisyonları, kültür komisyonlarıydı. Komisyonlar her hafta toplantı yapıyordu. Toplantıda bütün komisyonlar, bir önceki hafta içinde neler yaptıklarının bilgisini veriyor-

du. Daha sonra komisyonlar kendi özel toplantılarını yapıp bir sonraki haftanın iş planlamasını çıkarıyorlardı. Sadece Avrupa Yakasında en az 40 kadın her hafta yaptığımız toplantılara katılıyordu ve görev alıyordu.

Yürütmenin haftalık toplantısında (hiç aksatmaksızın yürütme haftalık toplantılarını gerçekleştiriyordu) faaliyetimizi değerlendirip kaç işyerinde, semtte toplantılar yapıldığı ve buralarda yapılan tartışmaların sonuçlarını değerlendiriyorduk. Sonuçlar üzerinden görevlerimizi, gideceğimiz yerleri belirliyorduk. Bu faaliyet, değişik düzeylerde İstanbul Anadolu Yakasında ve bir dizi kentte benzer biçimde kendi güçleri oranında örgütlendi.

Kurultay tarihi, 7-8 Mart 1993'tü. Kurultay öncesinde 5 bin adet afiş bastırdık. Sembolik rakamlarda afişi diğer illere gönderdik, geri kalanı İstanbul'da yaptık. Büyük gruplar halinde merkezlerde afiş yapıştırıyor ve bu işin kendisini de başlı başına bir eyleme dönüştürüyorduk. Bütün belediye otobüslerine afişlerimizin asılması, büyük bir propaganda değeri taşıyordu. Kurultaya bir gün kala İstanbul Valiliği kurultayı yasakladığını açıkladı! Biz de Valiliğin yasaklamasını, kitlesel bir açıklamayla protesto etme kararı aldık. Aksaray'daki 19 Mayıs Düğün Salonu'nun önünde yurt dışından, illerden gelen katılımcılarla toplandık. İstanbul Valiliği önünde basın açıklamasıyla protesto edecektik. Kortej halinde yürüyüşe geçtik. Yürüyüşümüz, Aksaray'dan Çemberlitaş'a kadar sürdü. Çemberlitaş'ta polis saldırdı ve çok sayıda kadın arkadaşımız gözaltına alındı. 8 Mart günü; günlük gazetelerin tümü manşetlerini ya da sürmanşetlerini polisin saldırısına direnen kadınlara ayırmış, "8 Mart'ta kadına dayak" başlığıyla bu saldırıyı vermişlerdi.

Polis saldırısının ardından İHD İstanbul Şubesi'nde toplandık. Saldırıyı protesto eden bir basın açıklaması düzenledik. Ardından CHP İstanbul İl binasında mini bir kurultay gerçekleştirdik. '93 7-8 Mart'ında İstanbul Valiliği'nin gerekçe göstermeksizin kurultayımızı gerçekleştirmemize engel olmasına boyun eğmeyip, yola devam etme kararı aldık.

Temmuz'da kurultayı toplamayı kararlaştırdığımız için, zaman kaybetmeden kaldığımız noktadan işlerimizi hızlı biçimde planlayıp harekete geçtik. Sürecin bahar ve yaz dönemine gelmesi çalışmamıza yeni araçları/etkinlikleri de ekledi.

Semtlerde sokak tiyatroları, piknikler örgütledik. O tarihlerde semtlerde yaşanan su kesintilerine karşı protesto eylemleri gerçekleştirdik. Bu süreçte kurultayın bütün giderlerini biz karşıladık. Örneğin, Bostancı- Kartal arasında koca tepsilerin içinde sandviçlerimizi satıp, propaganda faaliyeti yürüttük. Bu süreçte yapılan bütün büyük gece etkinliklerinde, eylemlerde sandviç, kuruyemiş satıp kurultayı anlattık, geniş kitlelere. Tabii, bülten satışlarımızı özel olarak örgütlediğimiz altını çizmeliyim. Kendimize ait küçücük bir bülten bürosu dışında hiçbir mekanımız olmasa da, haftalık toplantılarımızı örgütlemeye çeşitli etkinlikler düzenleme de hiçbir sorun yaşamadık.

Semtlerde, işyerlerinde EKK Girişim Komisyonları oluşturduk. Komisyonlarda yer alan kadınların birçoğu geri düzeydeydi. Ama buna rağmen hem nicelik, hem de nitelik olarak faaliyet içinde hem kendimizi geliştiriyoorduk, hem de ilişki kurduğumuz kadınları. Mesela: İzmir Sümerbank'ta kadınların türbanlı olması kurultayın gündemini tartışmalarına da, kurultaya katılmalarına da engel olmamıştı. Aslında bir dizi örnek oldu faaliyet içinde ve bunların tümünü şu an hazırlayıp sıralamam doğrusu çok zor.

Nihayetinde, 11-12 Temmuz'da Caferağa Spor Salonu'nda iki gün boyunca gerçekleştirdiğimiz kurultaya çoğunluğu kadın olmak üzere 2 bin kişi katıldı. Tartışmalar çok canlıydı. En önemlisi de tebliğ sunanların işçi ve emekçi kadınlar olmasıydı. Toplam altmışın üzerinde tebliğ sunuldu. EKK yürütmesinin sunduğu örgütlenme tebliği, kurultay sonrasında ne yapacağız sorusunun da yanıtı oldu. Kurultay iradesi 'yola devam' dedi. EKK girişim komisyonları, Emekçi Kadınlar Birliği (EKB) komisyonlarına dönüştürüldü. Aylık olarak yayımlanan Bültenimiz kadınlar arasında birçok faaliyetin önemli bir aracı olarak çıkmaya devam etti.

1994 8 Mart'ında, İstanbul'da ilk kez işçi ve emekçi memur sendikalarının da içinde yer aldığı geniş bir platform oluşturuldu. '94 8 Mart'ına da yine EKB damgasını vurdu. Miting kitlelendi ve demokratik kadın hareketinin gelişimi bakımından özel bir yere sahipti. Bu miting daha sonraki yıllarda 8 Mart'ın mitinglerle kutlanması geleneğinin de başlangıcı oldu.

'94 yazında gerçekleşen bir iller toplantısında, EKB içindeki sonradan kendilerini EMEP'li

kadınlar olarak tanımlayan kadın arkadaşlar bir öneriyle geldiler. Öneri özetle şöyleydi: Önümüze bir zaman dilimi koyalım. Bu süreçte yürüteceğimiz faaliyetin sonunda, dernekleşmeye gidelim, artık yönetim organları seçimle işbaşına gelsinler. Yalnız başına öneri doğruydum. Ancak o günün koşullarında bu öneriyi uygulamak; kendini EKB içinde ifade eden bazı kadın gruplarının faaliyetin dışına itilmesi demekti. Bu nedenle öneri iller toplantısında kabul görmedi. Kabul görseydi: EMEP'li kadınlarla projeyi başlatan Yeni Kadınlar, yani biz kalacaktık. Bu tartışma bizi bir yol ayrımına götürdü. Bülten'in sahipliği ve yazışmaları müdürlüğü işi sırayla yapıyordu ve o süreçte bu görev EMEP'li kadın arkadaşlardaydı. Sadece bu fiili durumdan hareketle, bu arkadaşlar Bülten'e el koydular. Biz de yeni bir şirket kurarak Emekçi Kadınlar Birliği Bülteni'ni (EKBB) çıkardık. Çıkardığımız özel sayıyla bütün bu süreci kamuoyuna duyurduk. Faaliyetimiz eskiden olduğu gibi devam etti. '94'ün sonlarına doğru bir kültür merkezi açma fikrini tartıştık. Bir süre sonra Taksim'de Emekçi Kadınlar Kültür ve Sanat Merkezi'ni açtık.

O yıllarda Çiller'in başbakanlığındaki hükümette kaybetme politikaları, faili belli cinayetler son hızıyla uygulamadaydı. Devletin kaybetme politikalarına karşı yürütülen genel mücadelenin bir parçası olmakla kalmadık, anaların örgütlenmesi noktasında da adımlar attık. Analar Kurultayı, bu adımların önemli köşe taşlarından biri oldu. Birçok etkinliğimizde olduğu gibi, Analar Kurultayı da hiçbir gerekçe gösterilmeden İstanbul Valiliği tarafından yasaklandı. Biz de başka bir salonda kurultayı gerçekleştirdik. Polis ancak dışarıdan seyretmekle yetindi. Salona girme cesareti gösteremedi. Çünkü, İstanbul ve İstanbul dışından evlatlarını infazlarda, çatışmalarda ve beyaz ölümlerde yitiren analar, kendi kürsülerine sahip çıkmışlardı ve kitlesel bir katılım sağlamışlardı. Aslında kayıplara karşı mücadelenin kadınların omuzlarında yükseldiğini ifade etmek hiç de abartılı bir tespit olmaz kesinlikle.

Altını özel olarak çizmek istediğim bir diğer kazanım, 2000 Haziran'ında EKB'nin örgütlediği Gözaltında Taciz ve Tecavüze Karşı Kurultay'dır. Kurultay, o süreçte devletin kadınlara karşı uyguladığı gözaltında cinsel taciz ve tecavüz saldırısını kamuoyunda teşhir etmekle kalmamış, aynı zamanda kadınlar cephesinden önemli bir politik kazanım ve bir güç kaynağı

olmuştur. Kurultay salonunda toplanan kadınların yalnız olmadıklarını görmeleri, buradan büyük güç ve enerji almaları birçok kadın bakımından tecavüz işkencesini geçersiz hale getirmiştir.

Tarihimizdeki bütün gelişmeleri ya da kampanyaları özel olarak burada sıralamam gerçekten mümkün değil. Burada önemli olan bir bakış açısına/pratik duruşa sahip olmaktır. Bizim bakımımızdan ise, kadınların tarihlerindeki tarihsel günler, anlamlar, özel kampanyalar biçiminde yürütülmüştür. Ancak, hiçbir zaman kadınlar arasında faaliyetin özel olarak örgütlenmesinde kendimizi bu tarihlere; 8 Martlara ya da 25 Kasımlara hapsetmek gibi bir perspektifimiz olmadı.

* Genç kadınlara yönelik bir çalışmanız oldu mu?

Genç kadınlar arasında özel olarak faaliyet yürütmedik. Kurultay hazırlık döneminde bazı üniversiteli genç kadınlar faaliyeti kendi alanlarına taşıdılar. Kurultayda tebliğ sundular. Yani oldukça sınırlı bir çalışma oldu. Genç kadınların ilgisizliğinde yanlış bakış açılarının önemli bir etkisi vardı. Birçoğu "Benim kadın sorunum yok. Bunun için de bu sorunla ilgili, bu alanda çalışmaya sıcak bakmıyorum" şeklinde yaklaşıyordu. Dolayısıyla, kendi sorununun farkında olmayan "bilinçli" kadınları bu çalışmaya çekmek zorlaşıyordu. Onlar için de sorun 8 Mart'tan 8 Mart'a üniversitede şenlikler yapmakla, mitinge katılmakla sınırlıyordu.

* Bu faaliyetin önemli özellikleri nelerdi?

Her şeyden evvel Türkiye devrimci-komünist hareketinin tarihi bakımından bir ilkti. Evet ilk kez farklı gruplardan kadınlar bir araya geldiler ve sistemli/sürekli bir faaliyeti birlikte ördüler. Ne EKK, ne de EKB bir platform değildi. Bir örgüttü ve birlikte kadınları EKB'de örgütlemek için emek harcadılar, bir dizi başarının altına imza attılar. Hiç kuşkusuz her biri kendi katılım gücü ve kapasitesi oranında kendisini o çalışmaya kattı. Genel olarak kadınlar arasında faaliyeti sürekli örgütlenmesi noktasında siyasi örgüt ve partilerde var olan ertelemeci, erkek egemen yaklaşımlara karşı da EKB'li kadınların ortak bir yanıtıydı bu. Dolayısıyla EKB'de kadınların ortak yürüttükleri çalışma sürdüğü oranda her bir grup bakımından kadın sorunu ve kadınlar arasında faaliyetin özel olarak örgütlenmesinde

“Her Gün 8 Mart” şiarı yön verdi. Tabii bugün o günleri hatırlarken, birlikte çok güzel şeyler yaptığımızı, aynı yürek çarpıntılarını paylaştığımız duygusunu yeniden yaşıyorum/hissediyorum.

* EKB, o dönemin özgünlüklerini göz önüne alarak ihtiyaçlara yanıt oldu mu?

Bu proje ortaya çıktığında bırakalım kadın hareketini, işçi ve emekçiler açısından önemli bir durgunluk söz konusuydu. Ne '89 bahar eylemleri, ne de '90-'91'deki irili ufaklı direnişler vardı. Kürdistan'da yükselen ulusal mücadeleyi dışta tutarsak, koşullar böyleydi. EKK girişimi de esas olarak Batı illerinde ve birkaç Kürdistan ilinde (Malatya, Adıyaman ve Antep) hayata geçirildi.

İşte böyle bir ortamda başladık. Ancak kurultay projesi de, gündemi de bizi her gün işçi, emekçi ve ev emekçisi kadınlara gitmeye zorladığı gibi, araçlarımızın içeriği de tümüyle onların sorun ve ihtiyaçları üzerinden şekilleniyordu. Mücadelenin yükseldiği, kitlelerin canlı/duyarlı olduğu koşullarda kitlelere gidişin ortaya çıkardığı sonuç ile durgun zamanlardaki sonuç, elbette aynı düzeyde olmaz. İkinci durumda daha ısrarcı, daha yaratıcı, daha iradeli olmanız gerekir önemli başarılar için. Sanırım EKB'den EKD'ye paylaştığımız tarih de kendi içinde inişleri çıkışları taşısa da, “Her Gün 8 Mart” şiarını bu topraklara yerleştiren asıl güç olmuştur. Kadın cephesinden yaratılan ilklerin altına imzayı genellikle EKB atmıştır.

* EKB Bülteni kadınların sesini yansıtıyor muydu ve nasıl yansıtıyordu?

Bülten, işçi ve emekçi kadınların ortak sesiydi. Bunun anlamı şuydu: Bülten, pratik faaliyetin yazılara dökülmesiydi. EKB komisyonları, kurultay gündemini işçi ve emekçi kadınlara tartıştırtıp, yaptıkları toplantıların sonuçlarını birleştiriyorlardı. Hiç abartısız, her sayının çıkarılma aşamasında 30-40 mektubu derlemek, başlı başına zor bir iş olmasına rağmen, kadınların Bülten'e katkılarının düzeyini gösteren bir örnekti aynı zamanda. Sadece yazı yazma katkısında bulunmadılar, aynı zamanda bülten dağıtım ekipleri kurdular. Herhangi bir işyeriyle ilgili bültende yazı ya da haber çıktığında, hemen o iş yerine gidiyorduk. Bültenin satışını örgütleyorduk. Emekçi kadınlarla sürekli bir ilişki kurulduğunda faaliyetin bütününe sahiplendiklerine, hatta yerellerinde bu faaliyeti ilerletmek için

öncülük ettiklerine tanık olduk. İlişkide olduğumuz kadınlar, aynı zamanda bizim eylem kitlemizdi. Bunu sürekli, istikrarlı bir faaliyetin sonucunda kazandık.

* EKB olarak kadınlara giderken, örgütlerken nasıl bir dil kullandınız ve sosyalizm fikrini nasıl tartışıyordunuz?

Burada asıl olan kime, nasıl bir kitleye gittiğinizdir. Özellikleri, sorunları ve ihtiyaçları konusunda onlarla aynı dili konuşma başarısını göstermenizdir. Buradan baktığımızda soyut bir kadın sorunu anlatımı açıklıkla, yoksullukla, işsizlikle boğuşan bir kadın bakımından çok fazla anlam ifade etmez. İşte tam da o noktada kadının yakıcı sorunlarından yakalamak, yaşadığı sorunları ve çözümlerini ezilen kadınlara kavratmaya çalışmak önemlidir. Kitabı sosyalizm fikrinin ya da kadın sorununun anlatılmasıyla o kadınla ilişkiye geçemezsiniz. '90'lı yılların başında feministlerin bazı eylemleri olmuştur. İşçi ve emekçi kadınlar bakımından bir anlam ifade etmemişti. Soyut bir sosyalizm kurtuluş söylemi de benzer etki yaratacaktır. Ayrıca bununla kalmayıp, baskılar ve kara propaganda nedeniyle araya bir set de çekecektir.

* EKB'den EKD'ye giden yoldan bugüne geldik. Geçmişe bir kıyasla EKD'yi nasıl değerlendiriyorsunuz ?

Bu konuda çok detaylı, derinlikli bir tartışma yapmayacağım. Ama temel bir nokta var ki; EKK girişimi olarak yola çıkan kadınlar, bir dizi geriliklerine rağmen işyerlerini, semtleri, sokakları ve sendikaları kendilerine mesken eylemişlerdi. '94 yılında Emekçi Kadınlar Birliği Kültür ve Sanat Merkezi dışında bir mekanımız yoktu. Toplantılarımızı sendikalarda, yöre derneklerinde vb. yapıyorduk. Bülten az çok mürekkep yalamış kadınlara değil, işçi, emekçi kadınlara hitap ediyordu. Bültenin 5 bin tirajı, kendini ve bazı etkinliklerimizi finanse etmesi bir şeyler anlatır herhalde.

Bir başka sorun da EKK'dan EKB'ye, EKB'den EKD'ye bir hafıza sorunu olduğunu söyleyebilirim.

* En azından bu değerlendirmeleriniz ışığında EKD, ezilen kadın kitlelerinin kalbine ve beyinine daha fazla nüfuz edebilir mi?

Aslında bu sorunun yanıtı, ilk kurultay çalışmalarının başlamasında şiar edindiğimiz, “Her Gün

8 Mart” perspektifinde yatmaktadır. Tabii bu yaklaşımdan, şiardan farklı sonuçlar da çıkarılmak mümkün. Burada soruna nereden baktığınız önemli. Ancak bilince çıkarılması gereken bir noktanın altını çizmeliyim. Kaç kişi olduğunuz önemli değil bence. Kendinize hedefler koymanız ve bu doğrultuda sağa sola savrulmadan istikrarlı, iradi bir çabayla hedeflerinize kilitlenmeniz, yönelmeniz gerekir. Kurultay ve sonrası pratiğe ilişkin anlattığım bir dizi deneyden öğrenmek, yenilerini eklemek hepsi pratiğin sorunu. Yeter ki bu konuda inat etmeyi bilelim.

*Emekçi Kadınlar Birliği sürecinden, onun birikim ve deneyimlerini alarak EKD'nin kuruluş sürecinde yer aldınız. Dernek kurma ihtiyacını neden duydunuz?

Çiçek Otlu: EKB'nin 13 yıllık birikim ve deneyiminden aldığımız güç olmasaydı, dernek kurma tartışmalarına belki soğuk, biraz çekinerek bakabilirdik. 2005 Temmuz'unda EKB'nin 3. Genel Kongresi, örgütlenme sorunlarına ve perspektifine ayrılmıştı. İllerden gelen EKB çalışanları ve üyeleriyle iki gün boyunca bu alanda yaşadığımız sorunları derinlikli tartıştık, öneriler sunduk. Örgütlediğimiz bu kongrede anlatılan deneyimlerde emekçi kadınlar arasında aidiyet bilinci geliştiremediğimizi, EKB bülteni okuru veya abonesi olmanın bir yükümlülüğü olmadığını, kendi kitlemizin nicel ve nitel gücünü bilmediğimizi fark ettik.

“Doğal üyelik” üzerinden EKB'ye üye yapıyoruz. EKB bülteni alan, çalışmalara katılan her kadın EKB'nin doğal üyesidir diye bir üyelik tanımımız vardı. Emekçi kadınlar, bu doğal üyelik kavramını pratikte bilince çıkaramadıkları için üyelik görevlerini ve sorumluluklarını yerine getiremiyorlardı. Dernek kurduğumuzda kendi kitlemizin nicel gücünü görecektik. Üye olan her bir kadının dernek tarafından belirlenmiş yükümlülükleri ve görevleri olacaktı. Her ay bülten satmak veya satışını birlikte örgütlemek için gittiğimiz okurlarımız aynı zamanda üyemiz olacaktı. Hem bülten aracılığıyla giderken, hem de üyelik aidatının ödenmesi, toplantılara katılması gerekliliğini hatırlatmanın avantajını yaşayacaktık.

Dernekleşmeyi, emekçi kadınlar arasındaki çalışmada yaşadığımız belli tıkanma noktalarını aşmada bir adım olarak gördük. Ama demokratik kadın hareketinde yaşanan bütün sorunları çözecek bir panzehir olarak da görmediğimizi belirteyim.

Aracın oynadığı rolün farkında olarak burada şunu belirtmek istiyorum. Emekçi kadınlar arasındaki çalışmanın sorunlarının panzehri, hiç yorulmadan, bıkmadan, yılmadan “kadın kitlelerine hücum” şiarını pratikte örgütlemekten geçiyor. Kadının kurtuluş mücadelesine inanmakla, bu çalışmanın büyüyeceğini, gelişeceğini düşünmüyorduk. Bu hareketin kırılğan bir yanı olduğunu görmek gerekiyor. Emekçi kadın kitlelerine sürekli gidilmediğinde geri dönüşlerin hemen yaşandığı bir örgütlenme alanı olduğunu pratik deneyimlerimizden öğrenmiştik.

* Derneğiniz kurulduktan sonra hangi çalışmaları örgütlediniz?

İlk önce dernek bürolarını hangi semtlerde açarsak, kadın kitleleriyle daha rahat buluşabiliriz tartışmaları yaptık. İki yakada EKB bürolarının bulunduğu iki semti; yani Bağcılar ve Kartal'ı pilot bölgeler olarak seçtik.

Önümüz, 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü'ydü. Bu sürecin örgütlenmesinin hareket planı ne olmalı diye il yönetim kurulumuzda tartıştık. Yerelleşme faaliyeti, kendi kitlemizi yaratmada, örgütlemeye kilit bir noktaydı. Bu nedenle EKB komisyonlarının olduğu bölgelerde yerel kadın kurultayları örgütlenme kararı aldık. 2003 yılından beri tartışılan birkaç örnek dışında yerel faaliyet konusunda pratiğimiz yeterince şekillenmemişti.

8 Mart hazırlık sürecinde kitle faaliyet ayağının örülmesinde önemli bir araç oldu, yerel kadın kurultayları... İlk defa merkezi belirlenmiş politikalar yerel sorunlarla bütünleştirildi. Emekçi kadın kitleleriyle buluştukça, isteklerinin hangi yönde olduğunu öğrendik. Kimi yerde kooperatif kurma eğilimi, kimi yerde parasız kreş açılması, kimi yerde aile içi şiddetin durdurulması, kimi yerde haklarını öğrenmek isteyen kadınlar çıktı karşımıza.

Bağımsız örgütlediğimiz, 'Kadına yönelik şiddeti durduralım, örgütlenelim' 8 Mart Kadıköy mitingine, yerel kadın kurultaylarına da katılan yüzlerce işçi-emekçi kadın katıldı. Dernek olarak ilk defa alanlara çıktığımız 8 Mart mitingimiz kitleliliğiyle, görseleliğiyle EKD olarak gücümüzü gösterdi.

Diyarbakır serhıldanı sonrasında, Nisan ayında Tayyip Erdoğan yaptığı konuşmada, “Kadınlara, çocuklara gerekeni yaparız” sözleri üzerine, çocuklar katledildi, analar tutuklandı. Sadece

Kürt kadınlarına yönelik bir tehdit değildi bu. Tüm ezilen kadınlara bir gözdağıydı.

Türk-Kürt kadınlarının, halkların kardeşliğini savunduk. EKD olmadan önce EKB olarak Kandil Dağı'na, "canlı kalkan" heyetinin parçası olarak Türk emekçi kadınlarının sesini taşıdık. 1 Eylül Dünya Barış Günü etkinlikleri kapsamında EKB olarak Silopi'ye heyet olarak gittik. Uzatılan kardeşlik eline, elimizi uzattık.

1 Mayıs işçi-emekçi bayramı öncesi kitle faaliyeti yürüterek bildirimimizi dağıttık, bültenimizi dağıttık. "Kapitalizm kadınları öldürüyor" pankartıyla alanda yerimizi aldık.

Uluslararası Gözaltında Kayıplar Kurultayı'ndan ASF'ye, TSF'ye kadar birçok etkinlikte yer aldık.

Terörle Mücadele Yasası'na karşı kadın örgütleriyle birlikte 4 hafta boyunca Taksim'de basın açıklamaları örgütledik. Türkiye ve Kürdistan'dan kadınların katılımıyla Ankara'ya bir yürüyüş gerçekleştirdik.

"Namus" adı altında katledilen, kadın istihdam politikaları adı altında düşük ücrete maruz bırakılan kadınların yanında olduk. GSS politikalarına karşı gerçekleşen eylemlere katılmakla kalmadık, bağımsız eylemler organize ettik.

AKP hükümetinin işyerlerindeki kreşleri kapatma kararı üzerine bir aylık hareket planı oluşturduk. basın açıklamalarından stand açmaya, imza kampanyası örgütlenme tarzında (kadın emekçiler için ev köleliği anlamına geldiği için) "Eve geri dönüş yasasını" teşhir eden bir kitle faaliyeti örgütledik.

Üyelik kampanyası kapsamında yerel kadın kurultayları örgütlediğimiz bölgelerde üyelik formlarımızı dağıttık. Derneğimizi tanıtan bildirilerle kadınlara gittik. Üyelik kampanyamızı yaz pikniğiyle noktalandık. Bu kampanya, yoğunlaştırılmış bir çalışmaydı. Üye yapma politikası, kendi doğası gereği bizim günlük pratik çalışmamızın bir parçası olarak devam ediyor.

Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü 25 Kasım'ın içinde bulunduğu haftada, birçok etkinliğin yanı sıra EKD'nin düzenlediği Kadın Adalet Meclisleri kuruldu. Bu meclislerde emekçi kadınlar yaşadıkları şiddeti anlattılar. Sadece emekçi kadın arkadaşlarımızın konuşmasını değil, aynı zamanda bilinçlenmesini sağlayan bir etkinlikti.

Demokratik kadın hareketinin belli sorunlar yaşadığını, bazı tıkanma noktaları olduğunu tartıştığınızı belirttiniz. bu yaşanan sorunlar nelerdir ve çözüm olarak neler söylenebilir?

Kesinlikle bu harekette kırılan bir yan bulunuyor. Dikkat ediyorsanız size sürekli politikaya müdahalede gerçekleştirdiğimiz örnekleri belirttim. Şuna inanıyoruz; demokratik kadın hareketinin önemli politik güçlerinden ve en eski kurumlarından birisiyiz. Kadın alanına dair politika oluşturmada, ona yön vermede ve hatta etkilmede belirleyici bir merkez olduğumuzu görüyoruz.

Politik bir merkez olmamıza rağmen kendi kitlemizi yaratmada, güçlü ve kitlesel bir dernek olmada henüz yolun başındayız. Politik gündemlere gösterdiğimiz refleksi, kadın kitlelerini örgütlemekte gösterdiğimizi söyleyemeyiz.

Asıl sorunu, yaşadığım bir örnek üzerinden anlatayım. Geçen yaz örgütlediğimiz piknikten dönerken bir kadın arkadaşın; "Derneğin üyesiyiz ama piknikte misafir gibiydik. Üzüldüm, küçük bir iş de olsa bana verebilirdiniz" sözleri, bizim yaşadığımız sorunun kilit noktasıydı. Üyelerimizle birlikte iş örgütlemeye bir sıkıntıımız bulunuyor. Bir eylemin örgütlenmesinde görev vermek, bir ev toplantısını örgütlemesini istemek, derneğin herhangi bir ihtiyacının karşılanmasını istemek noktalarında atıl kalıyoruz. Kadınları pratik mücadelenin okulunda aktifleştirip özgürleştirme politikasını esas almakta hala tutukluklarımız bulunuyor.

Bu örnekten yola çıkarak bir işçi-emekçi kadının dünyasını çözümleyebiliriz. Bir kadının evinde söz hakkı yoktur. Yüzyıllardır öğretilmiş kadınlığının baskısı altında susar, ezilir.

Hatta değersizlik duygusu yaşar. Evde 'öteki' olan kadın, dernek çalışmasında 'öteki' olmaktan çıkıp bizleştğinde, özgürlük mücadelesinin bir militanı, savunucusu olacaktır.

Emekçi kadın kitlelerine hücum ettiğimizde, onların isteklerini ve taleplerini daha iyi anladığımızı fark ettik. En zor örgütlenen şey; korkuları fazla olan kadınlara gitmede, bu pratikte ısrarcı ve iradeci olmanın kazanımlarını yaşayarak gördük. Demek ki, emekçi kadınlarla buluşmayı istemek kadar, bu isteğin gerçekleşmesi için yolları keşfetmek de önemli. Kadınlar sorunlarının çözüm merkezi olarak sizi gördüğünde, kendi kitlemizi yaratmada önemli bir aş-

maya geldiğimiz anlaşılır. Kadın dayanışmasının pratik yansıması ancak karşılıklı güven ve sıkı bağlardan geçiyor.

* **“Her gün 8 Mart” şiarını açıklayabilir misiniz?**

1980 öncesi devrimci hareket için 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü, yalnızca tarihsel bir gün olarak algılanmış. Bu anlayış, kadın sorununa bakış açısındaki gerilikleri yansıtıyor. Politik ve örgütsel faaliyeti belirleyen de bu anlayış olmuş.

Dikkat edersek, genelde Mart öncesi birçok yayında kadın örgütlenmesinin gerekliliğini, ihtiyaçlarını, sorunlarını anlatan makaleler yayınlanır, kadın komisyonları kurulur. 8 Mart mitinginden sonra kadın sorunu üzerine pek tartışma yürütülmez. Kadın kurtuluş mücadelesini toplumsal mücadeleden ayrı görmüyoruz ama bu sorunun devrim sonrasında ertelenmesini de doğru görmüyoruz.

“Her gün 8 Mart”, günlük çalışmamızın parolası olmalıdır. Çünkü kadının özgürlüğü 8 Mart’tan 8 Mart’a anımsanacak bir takvimden ibaret değildir.

Mücadelenin her anı ve alanını kadının özgürlüğü mücadelesinin olanak ve olasılıkları bakımından örgütlemek, 13 yıllık deneyimimizi, niteliksel olarak çalışmamızın her anına yaymak ve kadın kitleleri ile birlikte politika yapmayı doğallaştırıp rutinleştirmektir; “Her gün 8 Mart”...

Ayrıca 8 Mart öncesi çalışmaların, tartışmaların, kampanyaların 8 Mart sonrası bıçak gibi kesilmesi, tam da burjuvazinin bize dayattığı tarz aslında. 8 Mart öncesinde kadın sorununa duyarlılaşan toplumun, emekçi kadınların 9 Mart’ta örgütlenmesi, kurumsal kimliğini kazanması için her günü 8 Martlaştırmak hedefini taşıyoruz.

Cumhuriyet'in Değerleri?

Ahmet Necdet Sezer, Cumhurbaşkanı olarak Harp Akademileri'nde yaptığı son konuşmasında, "Cumhuriyet" in tarihinin "en büyük tehdidi" altında olduğunu ileri sürdü. Genelkurmay Başkanı da bulduğu her fırsatta aynı şeyi tekrarlıyor. Onlara inanacak olursak "Türkiye Cumhuriyeti laik, sosyal, demokratik bir hukuk devletidir." İşte tehlike altında olan da Cumhuriyetin bu "değerleri" imiş. Ya gerçekler, onlar ne diyor bize?

T.C. Laik Bir Devlet Midir?

Değildir. En kısa ifadeyle laiklik; din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması, din ve vicdan özgürlüğünün herkese tanınması demektir. Türkiye'de ne dinle devlet işleri birbirinden ayrıdır, ne de din ve vicdan özgürlüğü vardır. Türk burjuva devleti tek din ve tek mezhep üzerinde inşa edilmiştir. Türkiye'de devlet dini ve devlet mezhebi vardır. Diyanet İşleri Başkanlığı, bütçesi eğitim ve sağlıktan daha büyük olan ve devlet tarafından karşılanan resmi bir kurumdur. İmamlar, devletin kadrolu memurlarıdır. Cuma hutbeleri dahi devlet denetimine tabidir ve devlet memurları tarafından hazırlanır. Buna karşı milyonlarca insanın inancı olan Alevilik yok sayılmaktadır. Zorunlu din dersleri ile herkes "mecburi" olarak dini eğitime tabi tutulmakta, Sünni mezhebenden olmayanlar zorla Sünniliği temel alan dinsel eğitimden geçirilerek, milyonlarca insan üzerinde mezhepsel asimilasyon uygulanmaktadır. Laikliği tutarlı olarak savunmanın birinci ölçütü Diyanet İşleri Başkanlığı'nın lağvedilmesi ve zorunlu din derslerine

derhal son verilmesidir. Bununla birlikte dinsel kurumlara yönelik her türden devlet desteği ortadan kaldırılmalı, din ve vicdan özgürlüğü kişisel bir konu haline getirilmelidir. Laiklik nutukları atanların bunların hiçbirine yanaşmadıkları açık. T.C. bir din devleti değildir, fakat Türkiye'de bir devlet dini (Sünni İslam esaslı) vardır. Bütün kavga dinin devlet kontrolü dışına çıkmasına dairdir. Bu nedenle resmi devlet dini savunucularının laikliğinin hiçbir ilerici niteliği yoktur. Aksine yoksulları dinsel baskı ve asimilasyon altında tutmanın resmiyet dahilinde olmasını istemektedirler. Zorunlu din derslerini koyanların, imam-hatip liselerini en çok açanların, Türk-İslam sentezini devlet ideolojisi düzeyine yükseltenlerin, bugün sahte "laiklik" sloganlarıyla kitlelerin gözünü boyamaya çalışan 12 Eylülcü faşist generaller ve onların takipçileri olması ise, tabii ki rastlantı değildir.

T.C. Sosyal Bir Devlet Midir?

Değildir. Hiçbir zaman da olmadı. Bir dönem büyük mücadeleler sonucu elde edilen sosyal güvenceler de sermaye oligarşisinin çıkarları doğrultusunda birer birer ortadan kaldırıldı, kaldırılmaya devam ediliyor. Kırıntılar halinde olan sosyal haklar da gasp edildi. Barınma hakkından zaten söz edilemez. Eğitim ve sağlık önemli ölçüde paralı hale getirildi. İşsizlik yüzde 20'ler civarında. Nüfusun yarısı yoksulluk sınırının altında yaşıyor. Milyonlarca emekçi köylü, emekçi kadın her türlü sosyal güvenceden yoksun, milyonlarca işçi ağır sömürü koşulları altında sigortasız çalıştırılıyor. Hangi sosyal

devletten bahsediliyor? Türkiye, sosyal güvenceye erişim bakımından dünyanın en geri ülkelerinden biridir. Sosyal devlet üzerine laf cambazlığı yapanlar, bütün bu hak gasplarının emekçi düşmanlığının ortaklarıdır. Son 25 yılda burjuva hükümetlerde yer alan, ANAP, DYP, DSP, MHP, SHP, CHP, tümü sosyal hakların adım adım tasfiye edilmesinin doğrudan suçluları olmak bakımından AKP'den hiç de geri kalmazlar.

En geri anlamda bir sosyal devletten bahsedebilmek için herkesin sosyal güvence altında olduğu, sağlık ve eğitim hizmetlerinin karşılıksız olarak halka ulaştırıldığı bir düzen olması gerekir. Tekelci burjuvazinin çıkarlarının bekçiliğini yapanların bunun yanına bile yaklaşmadıkları ortada. Değildir. Burjuva hukuk devleti, yurttaşların “özgür iradesiyle” seçtikleri bir Meclisin ya da temsilcilerinin kararıyla oluşturulmuş yasalara herkesin tabi olduğu ve herkesi yasalar karşısında eşit tuttuğu devlettir. Sermaye egemenliğine dayalı bütün burjuva devletler için bunun büyük bir sahtekarlık olduğu, en demokratik burjuva devletin bile sermayedarların çıkarını koruyan bir sömürü ve soygun, bir zorbalık devleti olduğu ve hukuksal eşitliğin, “özgür irade”nin içi kof biçimsel bir kabuk olduğu ezilenler için apaçık ortada bir gerçektir. Ne var ki, T.C. biçimsel anlamda dahi bir “hukuk devleti” değildir. Son 50 yılda yapılan 4 askeri darbeye anayasa sermaye oligarşisinin çıkarları doğrultusunda yeniden yapılmış ya da düzenlenmiş, yine işçi sınıfı ve ezilenlere karşı aynı doğrultuda yasalar çıkarılmıştır. Yalnızca bu değil. Hukuk devletinden burjuva içeriği ile söz edilse bile tıpkı “eğitim birliği” gibi “hukuk birliği”, yani herkesi bağlayan “tek hukuk” olması gerekir. Oysa T.C'de TBMM'nin yasaları, “sivil” mahkemeleri askerler için geçerli değildir. Onlar ayrı bir hukuka tabidir. Olayın içeriği ne olursa olsun, askerler ancak komutanlarının izniyle askeri mahkemede yargılanabilir. Bunlar bir yana, devlet içinde devlete egemen emperyalist ABD'nin oluşturduğu ve kontrol ettiği, ordu merkezli, hiçbir hukuka tabi olmayan kontrgerilla örgütlenmesi vardır. O nedenle Maraş, Sivas, 1 Mayıs, Gazi, Diyarbakır vb. onlarca katliam, yüzlerce ilerici aydınının katledilmesi, binlerce gözaltında kayıp, işkencede katletme, so-

kak infazı, 19 Aralık, Diyarbakır, Buca zindan katliamları açığa çıkarılamamış ve sorumluları cezalandırılmamıştır. 12 yaşındaki Uğur Kaymaz'a 13 kurşun sıkarak katleden polisler “nefsi müdafaa” gerekçesiyle beraat ettirilmiştir.

En geri anlamda dahi bir burjuva hukuk devletinden söz edilecekse, 12 Eylül Anayasası'nın lağvedilmesi, ikili hukuka son verilmesi, kontrgerillanın dağıtılması, bugüne değin darbe, katliam, provokasyon vb. sorumluları açığa çıkarılıp yargılanmalıdır. Gerçekte T.C'de, faşist hukuk egemendir. Yasalar ırkçı-faşist esaslara dayalıdır. Ne ilginçtir ki, faşist 12 Eylül Anayasası savunuculuğu üzerinden “hukuk devleti” demagojisi yapılabilmektedir.

T.C. Demokratik Bir Devlet Midir?

Değildir. 12 Eylül Anayasası ile güvenceye alınmış yarı-askeri faşist rejim hüküm sürmektedir. Ordu parlamentodan özerk bir konumda, devleti yönetmede belirleyici kurumların başında gelmektedir. Faşist ceza yasaları ile en sıradan demokratik haklar dahi yok sayılmaktadır. Söz, toplantı, örgütlenme hakkı ayaklar altında çiğnenmektedir. Atanmış valiler, polis ve jandarma olağanüstü yetkilerle donatılmış, keyfilik hukuksal güvenceye kavuşturulmuştur.

Her şeyden önce Kürdistan sömürgeci boyunduruk altında tutulmakta ve Kürtlerin ulusal varlığı dahi reddedilmektedir. Ulusal azınlıkların ulusal demokratik talepleri hiçe sayılmaktadır. Aleviler mezhepsel baskı altında tutulmakta ve mezhepsel varlıkları tanınmamaktadır. Asgarisinden bir burjuva demokratik devletten bahsedilecekse eğer, Kürt sorununun, Kürt ulusunun ulusal, demokratik talepleri doğrultusunda çözüme kavuşturulması, yarı-askeri faşist rejimin lağvedilmesi, politik özgürlüğün önündeki her türlü hukuksal engelin kaldırılması gerekir.

Görülüyor ki, Türkiye Cumhuriyeti'nin laik, demokratik, sosyal bir hukuk devleti olduğu iddiası, faşist bir demagojiden ibarettir. Bu la-kırdının bunca tekrarlanmasının nedeni, rejimin gerçek niteliğinin gizlenme çabası kadar, faşist kurumsal devlet yapısını koruma gayretidir. Gerçekte tehlikede gördükleri de bu kurumsal yapıdır.

Öğrenci Gençlikte Değişim

Öğrenci gençliğin yapısı değişime uğruyor. Emperyalist küreselleşme döneminde ekonominin ve sınıfların yapısında yaşanmakta olan dönüşüm, öğrenci gençliği de etkisi altına alıyor.

Sermayenin ve üretimin muazzam boyutlarda uluslararasılaştığı, devasa uluslararası tekellerin dünya üretiminde, ticaretinde ve finans piyasasında tam hakimiyet kurduğu bir dönemdeyiz. Ülkelere para giriş ve çıkışlarının, uluslararası sermaye hareketlerinin önündeki her türlü engel kaldırılıyor. Uluslararası tekeller başlıca iki alandan, ucuz işgücü sömürsünden ve finansal spekülasyondan inanılmaz karlar elde ediyorlar. Sosyal devlet modeli tasfiye ediliyor, devlet işletmeleri satılıyor, eğitim ve sağlık ticarileştiriliyor. Her şey daha fazla kar için!

Ekonomik yapıda yaşanan değişime paralel olarak sınıfların yapılarında ve ilişkilerinde de değişimler oluyor. Emperyalist devletlere dayanan uluslararası tekeller, yeni sömürge ülkelerin işbirlikçi burjuva sınıflarını da kendilerine eklemleyerek, her yerde ekonomik ve siyasi egemenliği daha dolaysız ele alıyorlar. Orta sınıflar eriyor. Küçük köylü üretimi yıkıma, küçük mülk sahipleri iflasa sürükleniyor. Mülksüzleşme, kırdan kente göç, sürekli büyüyen artı-nüfus, ticarileşmekte olan toplumsal hizmetler sonucunda safları genişleyen işçi sınıfı ucuz işgücü sömürsüyle, daha fazla artı-değer sızdırmanın en acımasız biçimiyle karşı karşıya kalıyor. Ücretlerin düşürülmesi, kazanılmış sosyal hakların gaspı, eğitimin ve sağlığın ticarileştirilmesi, işsizliğin ve yoksulluğun hızla tır-

manması burjuvazi ile işçi sınıfı arasında zenginlik ve sefalet kutuplaşmasını derinleştiriyor.

Eğitim Sisteminde Yapısal Dönüşüm

Kapitalizmin ideolojik ve maddi yeniden üretiminde rol oynayan eğitim sistemi de bu değişimlerin dışında kalmıyor. Eğitim alanı “yapısal uyum programları” ile dönüşüme tabi tutuluyor.

Temel eğitimin 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren emekçilere doğru genişlemesi, kapitalist gelişmeye bağlı olarak vasıflı işgücüne olan ihtiyacın artmasının ürünü idi. 20. yy.'da sosyalist Sovyetler Birliği'nde, her düzeyde ve parasız eğitim halkın bütünü için temel bir hak durumuna geldi. 20. yüzyıl boyunca, kapitalist ülkelerdeki emekçilerin sosyal haklarındaki, eğitim ve sağlık alanındaki kazanımlarında burjuvaziye karşı verilen zorlu mücadeleler ve Sovyetler Birliği'nin varlığı belirleyici oldu. Kapitalist dünya, mecburi bir kendini koruma refleksiyle emekçilere, yükseköğrenim dahil, eğitim hakkında daha geniş ölçüde yararlanma olanakları sağlamak zorunda kaldı. Bu durum, tıpkı diğer toplumsal hizmetlerde olduğu gibi, sınırları kapitalist gelişmenin içsel gereklerinden öteye genişleyen eğitimin, kapitalist karın bir bölümünün feda edilmesi yolundan finanse edilmesi anlamına geliyordu. Fakat emperyalist küreselleşme koşullarında, aynı zamanda Sovyetler Birliği ve Doğu Bloku'nun çöküşüyle birlikte, eğitimde özelleştirme ve ticarileştirmenin yolu hızla açılmış oldu.

Eğitimde yapısal dönüşümün burjuva anafikri, “kullanan öder” ilkesine bağlı olarak eğitimin ticarileştirilmesidir. Buna göre, eğitim, daha kaliteli, daha iyi bir iş ve gelir sağlayacağı için bedeli ödenerek satın alınması gereken bir hizmettir ve devlet, temel eğitimde faal kalmanın dışında eğitim alanından çekilmelidir. Böylece, burjuva egemen sınıf, devlet-eğitim-sermaye ilişkisini yeniden tanımlamaktadır.

Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS), eğitimi, “yeni uluslararası normlara, piyasa şartlarına ve rekabet koşullarına göre” yeniden yapılandırmayı, ticarileştirmeyi ve özelleştirmeyi programlamaktadır. Türkiye, 1995'te GATS'a dahil olarak bu programı uygulama sürecini hızlandırma yoluna girmiştir. Eğitim sisteminde dünyada yaşanmakta olana paralel bir dönüşüm süreci Türkiye'de de görülmektedir.

Bunun ana çizgileri özetle şöyledir:

Özel sermayenin eğitime yatırımları özendirilirken, eğitime ayrılan devlet bütçesi kısıyor ve bunun giderek büyüyen bir bölümü de özel eğitim kurumlarına aktarılıyor. Öte yandan, paralı eğitim uygulamasıyla eğitimin finansmanı dolaysız olarak öğrenci ailelerinin sırtına bindiriliyor. Bunlar, devletin adım adım orta ve yükseköğrenimden çekilmesi ve özelleştirme stratejisinin başlıca unsurları.

Özellikle mesleki orta ve yükseköğrenimde okul-piyasa bağının güçlendirilmesi, önde gelen bir hedef. Meslek liseleri ve Meslek Yüksek Okulları (MYO), burjuvazinin vasıflı işgücü ihtiyacını karşılamak üzere sermaye gruplarına bağlı olarak yeniden örgütleniyor. Gerek vakıf gerekse devlet üniversitelerinin önemli bir kısmı ise, holdinglerin teknoloji üretme faaliyetlerini gerçekleştiren yan kollar durumuna geliyor. Ayrıca, kar edinme amacıyla birçok ilk, orta ve yükseköğrenim kurumu açılıyor. Kapitalist devlet, burjuva sınıfa yük olan fazla masraftan kurtulma yolunu tutuyor, eğitim kurumları ise kar getiren sermaye yatırımlarına dönüşüyor.

Bütçe kısıtlamasıyla devlet üniversitelerinde bilinçli bir mali kriz siyaseti izleniyor. Böylece, mali özerklik adı altında ve “girişimci üniversite modeli” tanımlamasıyla, yüksek öğrenimin ticarileştirilmesinin ve üniversitelerin sermaye çevrelerine entegre edilmesinin yolu döşeniyor. Devletten özerkleşen, sermayeye bağımlılaştıran ve eğitimi ticarileştiren bir şirket- üniversite

modeli isteniyor gerçekte. TÜSİAD'ın, YÖK'ün ve hükümetin hazırladığı raporların ve yasa tasarılarının tümü kar etme ilkesine göre örgütlenen, finansmanı büyük oranda öğrenci harçlarına ve piyasaya proje üretmeye dayanan, yönetim kurulları öğretim üyesi olmayan sermaye temsilcileri ile doldurulan şirket-üniversite esasına göre bir yükseköğrenim yapılanmasını kapsıyor. Üniversitelerde teknokent ve teknoparklar yayılırken, kar marjı düşük olan sosyal bilimler bölümleri çöküşe ve tasfiyeye uğruyor.

Devlet üniversiteleri seçkin ve niteliksiz üniversiteler olarak iki kutba ayrılıyor. Boğaziçi, ODTÜ, İTÜ gibi birinci kategoride olanların belirli bölümleri, kapitalist tekellerin bünyesinde bulunan bazı vakıf üniversiteleriyle birlikte, burjuvaziye yüksek nitelikli işgücü ve uzman yönetici yetiştiriyor. Oysa üniversitelerin büyük çoğunluğu, MYO'ların ve küçük kentlerdeki üniversitelerin tamamı niteliksiz yükseköğrenim kurumları olarak şekilleniyor. Kapitalist üretimin az sayıda yüksek nitelikli işgücüne ihtiyaç duyması ve fakat vasıfsız veya orta düzey vasıflı ucuz işgücü sömürsüne ve kronik kitlesel işsizliğe dayanması, bu duruma temel oluşturuyor.

Yükseköğrenimdeki bu dönüşümün ana hatları ortaöğretimde de görülebilir. Devletin elindeki mali kaynaklardan özel eğitim kurumlarına her yıl artan bir meblağda destek sunulurken, ödeneksizlik darboğazına itilen devlet okullarında eğitimin ticarileşme düzeyi yükseltiliyor. Eğitim hizmetlerinin satılması esasına ve toplam kalite yönetimi kriterlerine göre kurulan Müfredat Laboratuvar Okulları ve yürütülen Okul Geliştirme Modeli türü projeler ile ortaöğretileri ticarileştirme süreci ilerletiliyor. Devlet okulları arasında yaşanan ayrışma sonucunda, Anadolu ve Fen liselerini bitiren öğrencilerin yükseköğrenim olanakları nispeten sürerken, ortalama devlet liselerini bitiren öğrenciler ucuz işgücü ordusunun çalışan ya da işsiz kesimine ekleniyor.

Tıpkı yükseköğrenimde ağırlığın MYO'lara kaydırılması gibi, ortaöğretimde de ağırlığın mesleki ve teknik eğitime kaydırılması hedefleniyor. Bu, kapitalist işletmeye eğitilmiş ucuz işgücü sağlama amacıyla ortaöğretileri yapılandırma planıdır. AB ile uyumlu yürütülen Mesleki Eğitimi Geliştirme Projesi (MEGEP) kapsamında, meslek liseleri “pazar ve rekabet şartlarına, işletme tanımına göre” yeniden ele alını-

yor. Böylece, kendi piyasa atölyelerini kuran ya da şirketlere bağlı okul-işletmeleri açan meslek liselerinin sermayeye tam entegrasyonu sağlanıyor. Okul ile piyasa ve sermaye bağına çarpıcı bir örnek olarak, Koç Grubu'nun "Meslek lisesi, memleket meselesi" kampanyası hatırlanabilir.(1)

Toplumsal eşitsizlik ve sefalet birikimi boyutlanırken, eğitim ticarileştirilir ve emekçi sınıfların eğitim hakkı geri alınırken, öğrenci gençliğin yapısı ve sınıfsal pozisyonu da değişime uğruyor.

Öğrenci Gençliğin Sınıfsal Yapısındaki Değişim Süreci

Türkiye'de 10 milyonu aşkın ilköğretim, 3 milyon 200 bine yakın ortaöğretim, 2 milyondan fazla yükseköğretim (700 bini açıköğretimde), ayrıca 500 binden fazla da dersane öğrencisi mevcut. Yani toplamda 16 milyonun üzerinde bir nüfusu kapsayan geniş bir öğrenci tabakası var.

Ana çizgileriyle değinmiş olduğumuz eğitimde yapısal dönüşüm sürecinin bu geniş tabakanın yapısına etkileri, orta ve yükseköğretim gençliği incelenerek çözümlenebilir. Öğrenci gençliğin sınıfsal yapısında meydana gelmekte olan değişim başlıca üç açıdan incelenebilir:

Toplumsal eşitsizliğin derinleşmesinin ve sınıfsal kutuplaşmanın öğrenci gençlik içindeki yansımaları.

Eğitim alanındaki dönüşümün öğrenci gençlik için dolaysız sonuçları.

Öğrencinin okul sonrasında üretim sürecinde tutacağı yer.

Toplumsal Eşitsizliğin Derinleşmesinin Ve Sınıfsal Kutuplaşmanın Öğrenci Gençlik İçindeki Yansıması

Gerçek işsizlik oranının yüzde 20'yi bulduğu ve yoksulluk sınırı altında yaşayanların toplam nüfusa oranının yüzde 40'ı geçtiği koşullarda, toplumsal eşitsizlikteki aşırı derinleşme, öğrenci gençlik içinde yapısal değişimin ve sınıfsal ayrışmanın temeli oluyor.

Bu ayrışmanın ana eksenini özel liseler ve üniversiteler ile devlet liseleri ve üniversiteleri arasındaki ayrım oluşturuyor. Yükseköğretim öğrencilerinin yüzde 5,7'si vakıf üniversitelerinde ve ortaöğretim öğrencilerinin yaklaşık yüzde 3'ü

özel liselerde bulunuyor. Sınırlı sayıdaki burslu öğrenciyi bir yana bırakırsak, çok yükseköğrenim ücretleri ödeyerek özel okullara gidebilen kesim, burjuvazinin gençliğidir. Halk gençliği ise devlet okullarında birikiyor. Devlet üniversiteleri ile vakıf üniversitelerini karşılaştıran araştırmalarda, buralarda öğrenim gören öğrencilerin ailelerinin ortalama gelirleri arasında 3 katı aşan bir farklılık olduğu görülüyor. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'ndeki öğrencilerin yüzde 76'sının aile gelirleri yoksulluk sınırının altındayken, bu oran Bilkent Üniversitesi için yalnızca yüzde 5. Vakıf üniversitelerindeki öğrencilerin ortalama aylık kişisel harcamaları, devlet üniversitelerinde bulunan öğrencilerin harcamalarının 3 katından fazla. Devlet üniversitelerinde öğrenim gören öğrencilerin yüzde 75'inden fazlası kredi ve burs için başvuruda bulunurken, bu oran vakıf üniversitelerinde yüzde 20 bile değil. Aynı ayrışma ortaöğretimde de mevcut.

Devlet okulları kategorisi de bir iç farklılaşmaya uğramış durumdadır. Boğaziçi, ODTÜ, İTÜ başta olmak üzere üç büyük kentte toplanmış olan seçkin devlet üniversiteleri ile diğer tüm üniversiteler ve MYO'lar. Bunun ortaöğretimdeki izdüşümü ise seçkin Anadolu ve Fen liseleri ile diğer genel ve mesleki liseler arasındaki farklılaşmadır. Teknik altyapı, öğretim görevlisi, bina gibi gereksinimlerden yoksun olarak kurulan baraka üniversiteleri ya da benzer durumdaki birçok devlet lisesi, bu "halk okullarının, sayısı hiç de az olmayan, uç örneklerini oluşturuyor. Seçkin lise ve üniversitelere girebilmek için yüksek harcamalar yaparak eleme sınavlarına hazırlanmak, paralı eğitim masraflarını karşılamak, ilk ya da ortaöğretime yine böyle seçkin okullarda tamamlamış olmak artık zorunluluk haline gelmiştir. Devlet üniversitelerinde aileleri yüksek gelir grubunda yer alan öğrencilerin oranı yüzde 20 dolayındadır ve bu öğrenciler büyük ölçüde üç büyük şehrin üniversitelerinde toplanmıştır. İstanbul, Ankara ve İzmir'deki devlet üniversiteleri ile diğer kentlerdeki devlet üniversitelerinde öğrenim gören öğrencilerin ortalama aile gelirleri arasında 2 kata varan bir fark bulunuyor.

Öğrenci gençlik içindeki sınıfsal kutuplaşmanın bir yanında özel okullara ve kısmen seçkin devlet okullarına giden burjuva sınıfların gençliği duruyor. Diğer yanında ise devlet okullarındaki ezici çoğunluğu oluşturan, bir bölümü halen

seçkin devlet okullarına girebilen ve en yoksul kesimleri Kürdistan'da, küçük kentlerde, varoşlarda ve en niteliksiz devlet okullarında toplanmış olan halk gençliği yer alıyor.

Derinleşen toplumsal eşitsizlik, hızla biriken yoksulluk ve sefalet emekçi çocuklarının orta ve yükseköğrenim görmesinin engeli haline geliyor. 15-19 yaş grubundaki gençlerin ancak yüzde 43,5'i eğitime devam edebiliyor. 20-24 yaş arası genç nüfusta eğitimini sürdürebilme imkanı bulanların oranı ise sadece yüzde 13.

Emperyalist küreselleşmenin toplumun ekonomik ve sınıfsal yapısında yaratmakta olduğu dönüşümün bir parçası ve sonucu olarak, öğrenci gençliğin büyük bölümü yoksulluk ve eğitim-sizlik kutbuna doğru itiliyor.

Eğitim Alanındaki Dönüşümün Öğrenci Gençlik İçin Dolaysız Sonuçları

Emperyalist sisteme yeni tipte ekonomik ve siyasi entegrasyonun şekillendirdiği eğitim politikaları emekçi çocuklarının eğitim hakkını giderek ellerinden alıyor, temel eğitimin ardından eğitime devam edebilme olanaklarını daraltıyor. Türkiye'de, yükseköğrenim görmüş olanların toplam nüfustaki payı yüzde 3,7 civarında. 18-21 yaş grubundaki gençlerin yüzde 80'den fazlası yükseköğrenim görme olanağından yoksunken, ortaöğretim çağındaki her 10 gençten 6'sı liseyi bitirmeden eğitime veda ediyor. İşgücünün ise ancak yüzde 18'i lise eğitimi almış durumda.

Tırmanan yoksulluğa paralel olarak, eğitim hakkının paralı eğitim yoluyla satılır duruma gelmesi, gençlerin eğitim sürecinin dışına düşmelerinin önde gelen bir nedeni oluyor. Paralı eğitim uygulamasıyla ortaöğretimde ticarileştirme hız kazanıyor. Yükseköğrenim finansmanının halen yüzde 4'ü öğrenciler tarafından dolaysız olarak karşılanırken, bu oranın yüzde 50'ye kadar yükseltilmesi hedefleniyor. Açık ki, yükseköğrenim harçlarının 10 kattan fazla artırılması, üniversite kapılarının emekçi çocuklarına tümüyle kapatılması anlamına gelecektir.

ÖSS'ye giren 2 milyona yakın öğrencinin yaklaşık 640 bini (üstelik bunun da 240 bini ancak açıköğretime) yükseköğrenime geçebiliyor. Genel liselerden mezun olarak ÖSS'ye giren öğrencilerin sadece yüzde 18'i örgün öğrenime, yani fakülte ve MYO'lara yerleşebiliyor. Meslek

lisesini bitiren bir öğrenci içinse girilmesi olanaklı tek yükseköğrenim kurumu, kendi bölümüyle ilgili MYO.

Üniversiteye girebilmek, dershaneye gitmeyi zorunlu kıldığı gibi, genellikle seçkin bir devlet lisesini bitirmeyi de gerektiriyor. Oysa emekçi çocukları için bunun olanakları giderek zayıflıyor. Ve büyük paralar dönen, bir tür ara-öğrenci kategorisinin oluştuğu bir sektör şekillenmiş durumda; 500 binden fazla genç, liseyi bitirmiş olduğu halde ÖSS'ye hazırlanmak için dershaneye gidiyor, böylece öğrenci niteliklerini koruyor. Ne liseli ve ne de üniversiteli olan dersane öğrencileri kategorisi, öğrenim derecesi ve şekillenışı dikkate alınarak, liseli gençliğin bir parçası olarak değerlendirilebilir.

Son 9 yılda dersane sayısı yüzde 154 ve dershaneye giden öğrenci sayısı yüzde 198 artış gösterdi. Sadece son bir yıldaki yüzde 20'yi aşan artışla, bu alanın kapsamı 3650 dershaneye ve 1 milyon müşteriye ulaştı. ÖSS'ye giren öğrencilerin yüzde 71,8'i ve üniversitede öğrenim görenlerin yüzde 80'i en az bir yıl dershaneye devam etmiş durumda. Yükseköğrenime giriş sınavına hazırlığın öğrenci ailelerine ortalama maliyeti ise 5 bin dolara yaklaşıyor.

Beslenme, barınma, ulaşım, ders kitapları ve öğrenim ücretleri hem ortaöğretim, hem de ve daha fazlasıyla yükseköğrenim öğrencileri için artık büyük bir problem oluşturuyor. Katkı payı ve kayıt parası ile ulaşım, beslenme, kitap ve üniforma giderleri öğrencileri ve aileleri ciddi biçimde zorluyor. Üniversite öğrencilerinin kişisel harcamalarının yüzde 80'inden fazlasını sırasıyla beslenme, barınma, ulaşım, ders kitapları ve harçlar oluşturuyor. Haliyle, sosyal-kültürel aktiviteler için harcamalar bu listeye giremiyor bile. Eğitimin yan kollarını meydana getiren beslenme, barınma, ulaşım gibi alanların tümünün ticarileştirme ve özelleştirme sürecine tabi oluşu, öğrencinin eğitimini sürdürmesini engelleyen nitelikte bir sonuç yaratıyor. Örneğin; yurtlarda kalan üniversite öğrencilerinin oranı yüzde 18 ve üstelik devlet yurtlarında barınmanın fiyatı bununla ters orantılı olarak yükseliş halinde.

Üniversite öğrencilerinin yüzde 75'i kredi ve çeşitli burslar için başvuru yapıyor, çünkü öğrenimi başka türlü tamamlama imkanı bulunmuyor. Fakat son yıllarda, gerek devlet kredilerinin geri ödenmesinde uygulanan sıkı disiplin ve

öğrenci ailelerinin karşı karşıya kaldığı, sayısı yüz binleri bulan haciz işlemi, gerek burs ve kredi miktarlarının düşüklüğü ve gerekse özel bursların belirli şartlara (ideolojik görüş ya da mezuniyet sonrası burs veren şirkette çalışacak olma gibi şartlara) bağlanarak daraltılmakta oluşu, öğrencilerin bu imkanının da giderek sınırlanmasına neden oluyor.

Eğitimin ticarileştirilmesi süreci öğrenci gençliğin büyük bölümünün eğitim hakkını tehdit ediyor, yükseköğrenim ve hatta ortaöğretim hakkının giderek gasp edilmesine kapı aralıyor.

Öğrencinin Okul Sonrasında Üretim Sürecinde Tutacağı Yer

Eğitim sisteminin kapitalist üretimin güncel ihtiyaçlarına göre yeniden biçimlendirilmekte olmasının sonuçları, öğrenci gençliğin yapısını ve sınıfsal pozisyonunu doğrudan etkiliyor. Öğrencilerin çok büyük bir kısmının karşısında artık iki boyutu olan tek bir alternatif çıkmakta: Ucuz işgücü olmak ya da işsizlik.

Mesleki eğitim yeniden yapılandırılma sürecindedir. Mesleki ve teknik liseler ile MYO'ları kapsayan bu yapılandırma, burjuvazinin yetişmiş ucuz iş gücü ihtiyacını karşılama ve ayrıca işgücünün ucuzluğunu sağlayan bir işsiz nüfusu hazır tutma amacına bağlanmıştır.

Sanayi tekellerine angaje edilmekte olan mesleki ortaöğretimde, öğrencilerin MYO'lar dışında üniversiteye girebilme olanakları ellerinden alınmıştır. 1998'de ÖSS'ye giren 140 bin mesleki eğitim öğrencisinden sadece 6 bini ve 2004'te sınava giren 200 bin mesleki eğitim öğrencisinden de 8 binden azı fakülte düzeyindeki yükseköğrenim kurumlarına yerleşebilmiştir. Endüstri Meslek ve Teknik Lise çıkışlı ÖSS adayları içinde mühendislik fakültelerine yerleşebilenlerin oranı, 2001'de yüzde 0.13 gibi çok düşük bir noktadan 2004'te yüzde 0.03'e gerileyerek neredeyse sıfırlanmıştır. ÖSS'yi geçemeyen binlerce lise birincisinin 2/3'ünü mesleki ve teknik eğitim kurumlarının mezunları oluşturmaktadır.

Öğrenci sayıları açısından mesleki eğitimin ortaöğretimdeki payı yüzde 39 ve yükseköğrenimdeki payı yüzde 28.4'tür. Fakat hem ortaöğretimde, hem de yükseköğrenimde bu oranın yüzde 50'nin üzerine çıkarılması hedefleniyor. Meslek lisesi mezunlarının küçük bir bölümü MYO'lara geçiş yapıyor, geriye kalan büyük

kısmı ise ucuz işgücü ya da işsiz oluyor. MYO öğrencileri için de sonuç aynı. 490 MYO'nun ancak yüzde 50'sinin mezunları için kapitalist üretimde yeterli istihdam olanağı mevcut. MYO'yu bitiren gençlerin sadece yüzde 8'i kendi alanında ve beklemeden iş bulabiliyor. Zaten bu gerçek, MYO'lara kayıt yaptıran 175 bin öğrencinin yalnızca 81 bininin mezun olmasına neden oluyor. Her yıl onbinlerce MYO öğrencisi yedek sanayi ordusu saflarına akıyor. Düşük ücretli staj süreleri yılları kapsayan meslek lisesi ve MYO öğrencileri, aslında bir öğrenci-işçi kategorisi oluşturuyorlar.

Seçkin birkaç üniversitenin bazı bölümleri dışında kalan tüm yükseköğrenim mezunlarını aynı işsizlik tehlikesi bekliyor. Öğrencilerin ÖSS'deki ilk tercihleri sırasıyla tıp, elektrik-elektronik, bilgisayar ve endüstri mühendislikleri ile eğitim ve hukuk fakülteleri. Bunlar, iş imkanlarının daha fazla olduğu bölümler, fakat mesleki yeterlilik kapsamında gündemde olan düzenlemeler, bu bölümlerde öğrenim gören öğrencilerin de geleceğini tehdit ediyor. Öğrenciler tarafından kurulan “kariyer toplulukları” ya da şirketlerce düzenlenen “kariyer günleri”, seçkin üniversitelerden mezun olacak öğrencilerin bir bölümünün şirketlere transfer edilmesini sağlıyor.(2) Yükseköğrenim mezunlarının diğer bir bölümü emekçi memurların saflarına katılma olanağı elde ederken, ana gövdesi yine en ağır ve kuralsız çalışma şartlarına boyun eğiyor ya da işsiz kalıyor. 20-24 yaş arası gençlerde işsizlik oranı yüzde 47.8'e, 25-29 yaş arası gençlerde ise yüzde 42.8'e varmış durumda. Yapılan araştırmalar, yükseköğrenimi tamamlamış gençlerin en az yüzde 17'sinin işsiz olduğunu gösteriyor. Bir başka veri de, teknik eğitim fakültelerinden mezun olanların sadece yüzde 5'inin öğretmen olarak atandığını ortaya koyuyor. 20 yıl önce mühendislerin işsiz kalabilecekleri düşünülmezken, bugün İşsiz Mühendisler Derneği türü oluşumlar ortay çıkıyor.

2007 Kamu Personeli Seçme Sınavı (KPSS) aday sayısı 2 milyonun üzerinde, ama alınacak toplam kadro 23 bin. Lise ve üniversite mezunları arasındaki işsizlik için fikir verebilecek bir gösterge bu. KPSS'yi kazandığı halde ataması yapılmayan, tekrar KPSS'ye girmek zorunda kalan onbinlerce memur aday ve KPSS kurslarının oluşturduğu büyük pazar da bu tablonun başka bir yönü.

Avukatlık yasa tasarısı, yetkin mühendislik, formasyonun sınırlanması, sözleşmeli öğretmenlik, Sağlıkta Dönüşüm Programı gibi tasarlanmakta ya da uygulamaya sokulmuş olan düzenlemelerin tümünde üniversiteli gençliğin geleceği ucuz işgücü olmakla tanımlanıyor.(3)

Mesleki yeterlilik kapsamında ele alınan “Yetkin Mühendislik” uygulaması ile, mühendis adaylarının çoğunluğunun uzman mühendis statüsünden yoksun kalarak, düşük ücretli işçi olmasının yolu açılıyor. Bu mesleki yeterlilik kriterlerine göre; avukatlar da ücretli avukat ve uzman avukat olarak sınıflandırılacak, hukuk fakültesi mezunlarının çoğunluğu böylelikle ücretli işçi niteliği kazanacaktır. Mesleki yeterlilik, aynı zamanda son derece düşük ücretle uzun staj dönemleri demek öğrenciler için. Fen-Edebiyat fakültelerinde birçok bölümün formasyon olanağının kaldırılması, bu bölümlerde öğrenim gören ve öğretmenlik dışında bir iş sahibi olma şansı bulunmayan öğrenciler için işsizlikle eş anlamlı oluyor. Üstelik Türkiye’de 100 binin üzerinde öğretmen açığı varken, Eğitim Fakültesi mezunlarının önemli bir bölümü öğretmen olarak atanmıyor. Dahası, öğretmenliğe başlayabilenlerin giderek artan bir kesimi sözleşmeli öğretmen olarak çalıştırılıyor. Sağlıkta Dönüşüm Programı’nın ve aile hekimliğine geçişin bir sonucu da, iş güvencesinden yoksun, esnek ve düşük ücretli çalıştırılan, uzman olmayan doktorların oranındaki artış olacak. Mesleki yeterlilik alanına ve yükseköğrenim almış olmayı gerektiren mesleklere dair söz konusu düzenlemeler, öğrenci gençliği kurlsız çalışma koşullarına ve ucuz işgücü sömürüsüne uğramaya, diplomalı işsizliğe itiyor.

Tespit edilebildiği kadarıyla, üniversite öğrencilerinin yüzde 12’si eğitimini çalışarak sürdürüyor. Yükseköğrenim Kanunu’na dayanılarak, öğrencilerin üniversite yemekhanesi, kantini veya kütüphanesinde yarı-zamanlı ve çok düşük ücretler karşılığında çalıştırılması hızla yaygınlaşıyor. Ticarileşmekte olan eğitimin bedelini karşılama zorunluluğundan doğan ve giderek eğitime devam edebilmenin koşulu haline gelmekte olan bu durum, öğrenci gençliği bekleyen okul sonrası geleceği de işaret ediyor.

Bir yandan emperyalist küreselleşmenin toplumsal eşitsizliği derinleştiren ve sınıf çelişkilerini keskinleştiren sonuçları, öte taraftan eğitimde ticarileşme sürecinin yarattığı yıkımlar, son

olarak da ucuz işgücü sömürüsüyle ve diplomalı işsizlikle karakterize olan bir gelecek belirlenimi, öğrenci gençlikte sınıfsal kutuplaşmayı arttırmakta ve yapısal bir değişime neden olmaktadır: Özel okullara ve seçkin devlet okullarının bir kısmına giden ve küçük bir azınlık oluşturan burjuvazinin gençliği karşısında işsizlikle, yoksullukla ve eğitim hakkının gasp edilmesiyle yüz yüze gelen öğrencilerin ezici çoğunluğu, emekçi halk gençliği. Bu gerçek, öğrenci gençlik ile kapitalist sistem arasındaki çelişkinin büyümesi demektir.

Bir asır önce Lenin, sınıf atlama imkanlarının varlığı ile düşünüş ve yaşam tarzına göre küçük burjuvaziye yakın bir toplumsal tabaka olarak değerlendirdiği öğrenci gençliği, eğitim sürecinin kaynaklık ettiği aydın kimliğinden dolayı, öncelikle ideolojik ve siyasi eğilimlere göre sınıflandırıyordu. Bu, kapitalist toplumda öğrencilerin içinde buldukları sınıf ilişkileri ve çelişkilerinin ya da geldikleri aile kökeninin dolaysız belirleyiciliğine değil, aydın özellikler gösteren bir toplumsal tabakanın barındırdığı ideolojik ve siyasi yönelimlere dayanan bir sınıflandırmaydı. Buna göre, kapitalizmin sınıf çelişkilerinden doğan ve farklı ideolojik-siyasi çizgilerde ifadesini bulan toplumsal saflaşmalar, öğrenci gençlik içinde de aynı paralelde kümelermeler yaratıyordu.

Lenin’in tanımlaması halen geçerliliğini korumaktadır, ama günümüz kapitalist dünyasının değişen koşullarında, yalnız başına bu tanımlama, öğrenci gençliğin sınıfsal pozisyonunu çözümlenmede eksik kalmaktadır. Geçerliliğini korumaktadır, çünkü eğitim sürecinin öğrenciye kazandırdığı aydın nitelik nesneldir ve bundan dolayı, toplumdaki sınıfsal saflaşmaların yansıması olarak öğrencilerin ideolojik-siyasi kümelermelerinin varlığı da nesneldir.(4) Fakat yalnız başına bu tanım artık eksik kalmaktadır, çünkü öğrenci gençliğin oluşturduğu toplumsal tabakanın yüz yıl öncesi ile kıyaslanamayacak denli genişlemiş olduğu ve ama artan sınıfsal kutuplaşmaya bağlı olarak, öğrencilerin büyük çoğunluğu ile kapitalizm arasında dolaysız nite-likte çelişkilerin giderek keskinleştiği yeni koşullarda, öğrenci gençliğin yapısındaki değişimi tarif etmemektedir.

Dün, öncelikle ideolojik ve siyasi saflaşma sonucunu belirli bir bölümü işçi sınıfının yanında duran öğrenci gençliğin, bugün çok daha geniş

kesimleri eğitim, çalışma ve yaşam koşullarındaki değişim nedeniyle işçi sınıfına yakınlaşıyor. Öğrenci gençlik ile kapitalizm arasındaki nesnel çelişki, onu işçi sınıfı ile kader birliğine doğru itiyor. Onun yapısında yaşanan sınıfsal ayrışma ile eğitim sürecinin daha başında geleceği belirlenmiş durumda: Küçük bir dilimi oluşturan burjuva gençliği ile sınıf atlama olanakları artık tükenmiş olan öğrenci gençliğin büyük bölümü. Yani öğrenci gençliğin işçi sınıfına yaklaşması, toplumsal eşitsizlik, işsizlik ve yoksulluk, eğitimin ticarileşmesi ve eğitim hakkının gasp edilmesi bakımından aleyhine işleyen sürecin boyutlandığı nesnel çelişkidir kökle- niyor. Dün, benimsediği sosyalist ideoloji, öğrenciyi işçi sınıfıyla birlikte burjuvazinin karşısında dikiyordu; bugün bunun yanı sıra, kapitalizmle arasında keskinleşen çelişki onu ezilenlerin dolaysız bir bileşeni olarak ve işçi sınıfının yanında emperyalist kapitalizmin karşısına dikiyor. Henüz tamamlanmamış olan dönüşüm sürecinin, gelişmenin yönü budur.

Bazı Sonuçlar

Toplumda, eğitimde ve öğrenci gençliğin yapısında meydana gelmekte olan değişimler, öğrenci gençlik hareketinin ve örgütlenmesinin nesnellüğünde de değişimlere yol açmaktadır. Bu değişim süreci onun eğitim ve yaşam koşullarında, temel sorunlarına, dolayısıyla da hareketine ve örgütlenmesine belirleyici etkilerde bulunmaktadır.

Her şeyden önce; öğrenci gençliğin ana gövdesinin kapitalizmle çelişmesi boyutlandığına, bunun ifadesi olarak eğitim hakkı geri alınmakta, yoksulluğa ve işsizliğe itilmekte olduğuna göre, onun eskiye kıyasla daha geniş bir kesimi sınıf mücadelesinde yer almaya nesnel olarak daha fazla yakınlaşmıştır. Dün sınıf mücadelesine katılma potansiyeli taşıyan on binler varsa, bugün yüz binler olmuştur bu. Dün sol ve devrimci kümelenme on binleri kapsamaya elverişli idiyse, bugün yüz binleri kapsama zeminine sahiptir. '90'ların başından beri öğrenci gençliğin içinde bulunduğu ve burada genel özellikleriyle tarif edilen koşullar, çok daha büyük öğrenci kitlelerinin mücadele sahnesine çıkmasının nesnel temelini hazırlamaktadır.

Emperyalist küreselleşme döneminin eğitim politikaları, gençliğin öğrenci olmaktan kaynaklı sorunlarını ve taleplerini belirginleştirmekte-

dir. Günümüzde, eğitimi ticarileştiren, gençliği eğitimsizliğe ya da diplomalı işsizliğe sürükleyen ekonomi ve eğitim politikaları, öğrenci gençlik mücadelesinin doğup yayılacağı başlıca bir eksen olmaktadır. Geçen yıl birçok ülkede yaşanan öğrenci gençlik hareketleri de bu vargıyı desteklemektedir.

Fransa, Yunanistan, Almanya ve Şili'deki gençlik hareketleri, 2006'nın ilk akla gelen ve yankı uyandıran mücadeleleri arasında yer almışlardı. Emperyalist küreselleşmenin eğitim politikalarına karşı çıkış, gelişen bu öğrenci hareketlerinin ortak paydası idi. Yunanistan'da üniversiteli gençliğin mücadelesi öğretim görevlileri ve lise- li gençliğin hareketlenmesiyle birleşerek, yükseköğrenimi özelleştirme yasa tasarısını püskürtmeyi başardı. Fransa'da üniversiteli gençliğin büyüyen hareketi, işçi sınıfıyla da buluşarak, öğrencilerin iş sözleşmelerini düzenleyen yeni yasayı çöpe gönderdi. Bu deneyimler, yeni dönemde ve koşullarda öğrenci gençlik hareketinin gelişim eksenini ortaya koyan güncel verilerdi. Aynı zamanda, hem onun ezilenlerin diğer bölükleriyle birleşik mücadelesinin olanaklarının arttığını, hem de ciddi başarılar elde etmek için birleşmenin zorunlu olduğunu gösteren örneklerdi.

2000'den bu yana formasyon hakkı, yükseköğrenimde fırsat eşitsizliği, paralı eğitim, avukatlık sınavı, beslenme-barınma-ulaşım sorunları gibi konularda Türkiye'nin birçok üniversitesinde ve kentinde gündeme gelen, yaygınlık kazanan mücadeleler de, sözü edilen gelişim eksenine dair göstergeler olarak değerlendirilmelidir. Yükseköğrenimi ticarileştirmenin ilk büyük adımı olarak harçları 5 katına çıkaran düzenleme karşısında 1996'da patlayan ve hızla politik bir karakter kazanan kitlesel üniversiteli gençlik hareketi, bu yeni eksenin oluşumunda ilk işaret sayılabilir. Aynı kategorideki sorunlar ortaöğretim gençliği açısından da geçerlidir: Paralı eğitim, özelleştirme, ÖSS, staj sömürsü, işsizlik tehdidi vb.

Emperyalist küreselleşme döneminin eğitim politikalarından ileri gelen sorunlara karşı öğrenci talepleri, gençliğin kitlesel hareketlerinin gelişiminde önemli bir yerde duracaktır. Eğitimin ve öğrenci gençliğin yapısında devam etmekte olan değişim süreci bunu zorunlu kılmaktadır. Kapitalizmle öğrenci gençlik arasında keskinleşen çelişki, uzlaşmaz bir nitelik taşı-

maktadır. Burjuvazi ve devleti, öğrencilerin başlıca istemlerinden olan parasız eğitim, eğitimde fırsat eşitliği, eğitim sonrası iş güvencesi gibi talepleri artık karşılamamaktadır. Bu durumda, şu ya da bu keyfi gerekçeden değil, emperyalist dünya düzeninin nesnelliğinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, öğrenci gençliğin eğitim alanındaki temel taleplerinin ve bu eksenden gelişecek mücadelelerin politik bir niteliğe bürünmesi, devlete ve emperyalizme karşı politik mücadeleye dönüşmesi kaçınılmazdır. Yani, öğrenci gençliğin büyük kitleler halinde politik mücadeleye atılmasının nesnel zemini ve imkanları genişlemiştir.

Bugün gençlik içinde öğrencilerin temel taleplerine dayanan çalışmalar ve mücadeleler örgütlemek, hem devrimci öznenin tabanını genişletmek ve hem de gençlik hareketinin gelişimi için yeni bir kanal açmak bakımından büyük önem taşımaktadır. Fakat politik gençlik örgütlenmelerinin bu sorunlara dair ısrarlı ve uzun soluklu bir mücadele geliştirmeye yeterince yönelmemeleri, öğrenci gençlik içinde devrimci ve kitlesel gelişim imkanlarının hakkınca değerlendirilmesini önleyen bir zayıflık sayılmalıdır. En yakıcı ve genel öğrenci talepleri ekseninde gelişecek hareketler ekonomik-akademik mücadele sınırlarında durmayıp, nesnel ve kaçınılmaz olarak emperyalist politikalarla ve devletle çatışmak zorunda kalacağı için politik bir karakter taşıyacaktır.

Özcesi, öğrenci gençlik içinde politik mücadelenin olanakları ve alanı genişlemiştir: Gerek aydın karakterinden dolayı öğrenci gençliğin ileri bölüklerinin genel politik ve toplumsal mücadelelere yatkınlığı, gerekse temel öğrenci taleplerinin artık çok daha belirleyici biçimde politik mücadelenin alanına girmiş olması ve yüz binlerce, milyonlarca öğrencinin bundan etkilenmesi nedeniyle. Dolayısıyla, emperyalizmin eğitim politikaları ve eğitimin ticarileştirilmesi ile bunun çeşitli sonuçlarına karşı mücadelelere devrimci-politik bir perspektifle ve dış bir kararlılıkla önderlik edilirse, bunları düzen-dışı hareketler durumuna getirmek mümkündür. Fakat müdahale ve önderlik perspektifi ekonomik mücadele sınırlarında dolaştığında ve devletle radikal bir çatışmayı göze alamadığında, kısmi talepler doğrultusunda bile kazanım elde etmek kolay kolay başarılamaz.

Eğitim ve öğrenci gençliğin yapısında yaşan-

makta olan değişimin bir diğer sonucu, öğrenci gençliğin örgütlenmesi alanında kendini göstermektedir. Düzenle öğrenci gençlik arasındaki çelişki keskinleştikçe ve öğrenci olmaktan kaynaklı temel sorunlar yayılıp yakıcılaştıkça, öğrencilerin “mesleki” kitle örgütlenmesine olan ihtiyacı artmakta ve bu tip örgütlenmelerde bir araya gelme eğilimi nesnel olarak güç kazanmaktadır. Eğitim hakkının savunulması için ya da özelleştirmeye, paralı eğitime, diplomalı işsizliğe vb. karşı mücadele, öğrencilerin özsel bakımdan sendikal tipte bir örgütlülüğünü gerekli kılmaktadır.

DİSK bünyesinde Genç-Sen'in kuruluş çalışmaları, sözü edilen ihtiyacı karşılama potansiyeli taşıyor. Öğrencilerin sendikal örgütlenmesi daha büyük kitleleri mücadeleye ve örgütlenmeye seferber etmede temel bir araç olabileceği gibi, öğrenci gençliğin işçi sınıfı ve ezilenlerin diğer kesimleriyle birleşik mücadelesini geliştirme olanağına ve zorunluluğuna da etkili bir yanıt verebilir. Bu, hem üniversiteli hem de liseli gençlik için geçerlidir. Fransa ve Yunanistan'daki öğrenci sendikası deneyimleri bu görüşü doğrular niteliktedir.

Sendikal örgütlenme yalnızca ve hatta öncelikle politik gençlik örgütlerinin bir ittifak biçimi olarak görülemez. Bir öğrenci sendikası -veya sendikal tipte başka bir örgüt formu- en başta, öğrenci gençliğin bütün sorunları ve talepleri etrafında örgütlenen ve hareket eden bir “mesleki” örgüt olarak görülmelidir. Değişik ülkelerdeki gençlik hareketlerinin ve örgütlenmelerinin yakın dönem deneyimleri gösteriyor ki, sendikal tipteki ya da tabandan gelişen örgütlenmelere ve geniş katılımlı toplantılara dayanmak, kitle inisiyatifinin açığa çıkmasının ve hareketin kitleselliğinin belirleyici bir kanalı olmaktadır. Bunu, her öğrencinin üye olabileceği ve herhangi bir sorun için mücadele edebileceği bir öğrenci sendikası pekala sağlayabilir. Böyle bir öğrenci sendikasının çizgisi fiili ve meşru mücadele ile tanımlanacak, tıpkı işçi ve memur sendikalarının taşeron ya da sözleşmeli çalışanları örgütlemeye girişmek zorunda olmaları gibi ortaöğretim gençliğini de örgütlemeye soyunacaktır. Gerek öğrenci gençliğin politik mücadeleye yapısal yatkınlığı, gerekse temel öğrenci sorunlarının zorunlu olarak burjuva devletin ve emperyalist mali oligarşinin politikalarıyla karşı karşıya gelmeye yol açması, bir öğrenci sendi-

kasının emperyalizme ve faşizme karşı antiemperyalist demokratik bir mevzileniş içinde olması gerektiği anlamına gelir. Dahası, hak alıcı bir mücadele pratiği sergilemek için de zorunludur, böyle bir mevzileniş. Bu sorun, öğrenci gençliğin sendikal örgütlenmesi ile devrimci politik bir önderliğin ilişkisinin alanına girmektedir.

Dipnotlar

1- Koç Grubu geçtiğimiz aylarda tam sayfalık gazete ilanlarında ve televizyon reklamlarında “Meslek liselerinde okuyan tam 8 bin gence, lise hayatları boyunca burs, staj ve istihdam imkanı” sağlayacağını ilan etmişti. Böylece, belirli meslek liseleri Koç'un fabrikalarına ucuz işgücü yetiştiren işçi okulları haline geliyordu.

2- Kariyer günleri, yılın belirli günlerinde üniversite yönetimleri, şirketler ve yer yer öğrenciler tarafından üniversite bünyesinde kurulmuş olan toplulukla işbirliğinde üniversitelerde düzenlenen etkinliklere verilen isim. Öncelikle seçkin devlet üniversitelerinde düzenlenen kariyer günleri, yüksek nitelikli işgücü satacak ve okul sonrası çalışacağı şirketle sözleşme imzalayacak olan öğrenci ile işgücü alıcısı olan ve kendi tanıtımını yapan şirketin bulunduğu işgücü pazarı niteliği taşıyor.

3- Mesleki yeterlilik normlarının en açık görünümü, yet-

kin mühendislik uygulamasında yer alıyor. Mühendis adayları uzun bir staj döneminin ardından merkezi mühendislik sınavına tabi tutulacaklar ve ancak bu sınavı geçebilenler yetkin mühendis sıfatıyla çalışma hakkına sahip olacak.

Merkezi bir avukatlık sınavını öngören fakat geri çekilen yasa tasarısı da mesleki yeterlilik normlarını yerleştirme amaçlıydı. Yine uzun bir staj döneminden sonra girilecek avukatlık sınavı, hukuk fakültesi mezunlarını uzman avukat ve ücretli avukat olarak sınıflandırmayı hedefliyordu.

2000 yılından itibaren, eğitim fakültesi dışındaki bölümler için pedagojik formasyon hakkı adım adım kaldırılıyor. Öğretmenlik yapabilmek içinse formasyon kursu görmüş olma zorunluluğu bulunuyor.

Toplam öğretmen sayısı içinde sözleşmeli öğretmenlerin oranını yükseltme politikası izleniyor. Kadrolu olmayan bu kategorideki öğretmenler, yaptıkları geçici sözleşmelere bağlı olarak sendikal örgütlenme hakkından ve iş güvencesinden yoksun, düşük ücretle istihdam ediliyorlar.

4- Bu nedenle, örneğin, burjuva sınıftan gelme bir üniversite öğrencisinin ideolojik bir tercihle sosyalizmi benimsemesi mümkün ve hatta olağandır. Aydınların devrimcileşmesi, işçilerin devrimcileşmesinden kategorik farklılıklar taşımaktadır; sınıfsal konumu ve sömürü ilişkileri nesnel olarak işçinin devrimcileşmesinin zemini olurken, aydının devrimcileşmesi daha çok bilinçli ideolojik ve siyasi bir yöneliş temelinde olur.

Türkiye’de Gerici Milliyetçilik

Şoven milliyetçiliğin, burjuva tarihsel kaynağı çorak değil. Türk burjuvazisinin ilk iktidar temsilcisi İttihat Terakki, Osmanlı’dan kalan toprakları, Türk burjuvazisi egemenliğinde bir pazar yapmanın ideolojisi olarak Pantürkizmi, iktidara geldikten kısa bir süre sonra benimsedi. Handedanlıkla uzlaşması ve iktidar ortaklığı yapması, onu gericileştirdiği gibi, burjuva bir güç olarak, taze ve canlı iktidar gücü oydu artık; padişahlık değil. İktidar içinde “darbe” ve suikastlarla iktidarda egemenliği ele geçirdiği gibi aydınlara, “tehlike” arz eden ezilen ulus hareketlerine karşı özel vurucu güç oluşturmaktan geri durmadı. Teşkilat-ı Mahsusa (Özel Örgüt), ittihatçıların özel vurucu gücü olarak örgütlendi, sayısı 30 bini buluyordu.

İttihat Terakki, Osmanlı ordusuna dayanarak iktidara geldi, Enver ve Talat paşalar, orduya dayanarak, burjuva iktidarı sürdürdüler. İttihat Terakki iktidarının militarist yapısı, miras aldığı Jöntürk hareketinin milliyetçiliğinden hızla Pantürkist milliyetçiliğe geçişini kolay kıldı.

1. Emperyalist Paylaşım Savaşı’nda, genç ve hızlı gelişen Alman emperyalistlerinin yanında - Enver ve Talat paşaların yönetiminde- yer aldı. Ve emperyalist paylaşım savaşında, Teşkilat-ı Mahsusa çeteleri aracılığıyla Ermenilere ve Rumlara karşı katliamlara girişti. Şovenist ırkçılığın özel vurucu gücü olarak Teşkilat-ı Mahsusa, emperyalist dönemde ortaya çıkan burjuva-faşist yöntemlerin bir embriyonuydu.

Kemalistler, Pantürkizmi terk ettiler. Egemen ulus milliyetçiliğini, şovenizmi, Türk ulusunun dünya uygarlığına kaynaklık ettiğini ileri süren

şovenist milliyetçiliği sürdürdüler. Komünistlere, ezilen ulusa karşı gerici terörü kullandılar. Kurtuluş Savaşı yıllarında gösterdikleri sınırlı antiemperyalizmi ve sosyalist bir ülkeyle diplomatik dostluğu buna engel olamazdı. Çünkü Kemalistler, Türk burjuvazisinin iktidarını temsil ediyorlardı, işçi ve emekçi halk devriminin gelişmesini daha baştan ezmek, burjuvazinin iktidarının çıkarınaydı. Dahası, ezilen ulusu asimile etmek, hak yoksunluğuna mahkûm etmek ve başkaldırılarını ezmek, egemen ulus burjuvazisinin pazara rakipsiz hâkimiyeti için ön şarttı.

Esasen, ordu-tek parti-devlete dayanan Kemalist burjuva iktidar örgütlenmesi, sonraki dönem boyunca sürdü. “İmtiyazsız, sınıfsız, homojen” ulus görüşü, şoven milliyetçi bakış açısı olarak, işçi-emekçi ve köylülere karşı burjuva sınıf diktatörlüğü, ezilen ulus ve azınlıklara karşı inkarcı, asimilasyoncu bir ideoloji olarak benimsendi.

Bu burjuva milliyetçi, antidemokratik yapısının kaçınılmaz sonucu olarak, Teşkilat-ı Mahsusa çetelerini, Kemalistler de emirlerine alarak seferber ettiler. Topal Osman’ın grubu - cezaevlerinden lümpenleri de alarak- Rumlara ve 1921’de Koçgiri Bölgesi’ndeki Kürtlere karşı soykırıma başvurdu. Boş kaldıklarında yoksul Türk köylülerine terör estirdi. Emrindeki Yahya Kaptan çetesiyle, Ocak 1921’de, TKP lideri Mustafa Suphi ve 14 yoldaşını Karadeniz’in sularına atarak katletti. Elbette Kemalist paşaların emriyle.

Kemalist burjuva iktidarı; istikrar kazanma sürecinde, Kürt ayaklanmalarını soykırımla bastırarak ve TKP tevkifatlarıyla, hatta rakip eski yol

arkadaşlarını bertaraf ederek, gerici bir iktidar yapılanması gerçekleştirdi. Burjuva iktisadi gelişmenin önünü açan ekonomik-toplumsal tedbirler ile ordu-tek parti örgütlenmesine dayanan, parlamentarizmin buna tabi olduğu milliyetçi ideolojiye sahip devlet yapılanması, burjuva milliyetçi iktidarın başlıca hedefiydi. Antikomünist ve anti-Kürt bir pratikle yoğrulduğu ve emperyalist kapitalizmle işbirliğine yöneldiği için de gericiliği pekişen bir yapılanma. Hilafetin ve padişahlığın tasfiyesi ileri reformlar olarak cumhuriyetin başlangıcında gerçekleştirilmişlerdi. Ama İslami gericilik bütünüyle devletten tasfiye edilmedi, Diyanet kurumu kurularak tek İslami mezhep, burjuva devletin resmi imtiyazlı mezhebi olarak kullanıldı. Alevi inancına ve diğer azınlık inançlara hak eşitliği reddedildi.

Burjuva iktidar; Türkiye ve Kürdistan'da rakipsiz egemen olduğu pazar olarak geliştirme sürecinde, kimi dönemlerde özel sektöre kimi dönemlerde devlet sektörüne ağırlık verdi. Her iki halde de, esas olan yoğun işgücü sömürsü ve ağır vergilerdi. Amaç doğrultusunda burjuva iktidar, "sınıfsız kaynaşmış kitle" olarak milleti ve milliyetçiliği yüceltti. Ve ezilen ulus ve ulusal topluluklar karşısında, inkârı ve asimilasyonu dayattı. Müslüman olmayanlara da mübadele, katliam ve kovulmayı dayattı.

Burjuvazinin bu şoven milliyetçiliği; Turancılığı terk etmiş ama Türkiye ve Kürdistan'da Türk ulusunun diğerlerini asimile etmesi gereken üstün ulus olduğu paradigmasını benimsemiş, komşu uluslara düşmanlığı körükleyen, işçilere ve emekçilere diktatörlük uygulayan bir gericilikti. Kürt ulusu fiilen ikinci sınıftı; resmen ise "yok"tu. Ulusal varlığı reddediliyor, tüm vatandaşların "Türk" sayılması yolundan inkar ediliyordu. Bu modern burjuva milliyetçiliği kaçınılmaz olarak ırkçı motifler üretti ve uygun iç ve dış koşullarda ırkçılığa kayd. 1931'de TTK kurularak resmen benimsenen Güneş Dil Teorisi ve Tarih Tezi, bu nitelikteydi. Uygarlığın kaynağının Türkler olduğunu, Sümerler ve Hititlerin Türk olduklarını ileri sürüyordu. Müslüman olmayan azınlıkların ya Türkleşmeleri veya terk edip gitmeleri gerektiği de ileri sürülen aynı nitelikte bir söylemdi.

Devam ettirilen Türk Ocakları, ırkçı ideolojiyi üretiyordu. Uzun yıllar başkanlığını yapan H. Suphi Tanrıöver pantürkistti. Tek parti iktidarının daimi bakanlarından Mahmut Esat Bozkurt

(Adalet Bakanı olduğu dönemde), "Türk bu ülkenin yegane efendisi, yegane sahibidir. Saf Türk soyundan olmayanların bu memlekette tek bir hakları vardır; hizmetçi olma hakkı, köle olma hakkı" (Eylül 1930) sözleriyle ırkçılığı yansıtıyordu. Dönemin Başbakanı İsmet İnönü ise, "Bu ülkede sadece Türk ulusu, etnik ve ırksal haklar talep etme hakkına sahiptir. Başka hiç kimsenin böyle bir hakkı yoktur" (Ağustos 1930) diyordu.

Tek parti CHP'nin Genel Sekreteri Recep Peker, '30'lu yıllarda İtalya ve Almanya'daki faşist milliyetçi yapılanmaya sempati gösteriyordu. 2. emperyalist paylaşım savaşı döneminde, 1942'de Nazilerle işbirliğinden yana olan Şükrü Saraçoğlu Başbakanlığa, N. Menemencioğlu Dışişleri Bakanlığına getirildi. Hitler yanlısı bir dış politika izlendi. İnönü'nün ebedi milli şef ilan edildiği bu dönemde ırkçı milliyetçi hareketin gelişmesi, iktidardan müsamaha ve teşvik gördü. Varlık Vergisi konarak Hristiyan ve Yahudi burjuvaların mülkiyetleri geniş ölçüde Türk burjuvaların eline geçirildi, Aşkale sürgün kampı kuruldu.

Burjuva milliyetçi diktatörlük, Türk ve Kürt emekçilere, Zonguldak madenleri ve yol yapımında mecburi çalışma, ağır vergiler dayattı, TKP tevkifatlarıyla koyu gericilik uyguladı.

Bu şoven ve gerici milliyetçiliğin, faşizmin yükseldiği dünya koşullarında, savaş döneminde, ırkçı milliyetçi hareketi geliştirmesi, teşvik etmesi, niteliğine uygundu. Alman faşizminin savaşta ilerlediği yıllarda, Türkiye'de de Pantürkist Turancı hareket gelişti. Hitler faşizminin Ankara büyükelçisi Von Papen, doğrudan bu hareketi kışkırtıp teşvik etti. Gelişen ve teşvik gören Turancı faşist hareketin yaygınlığı bazı somut örnekleriyle daha iyi kavranabilir. General Hüsnü Erkilet, Papen'e başvurarak Turancılık alanında kendisine görev verilmesini istemiş, Nazilerin doğu cephesini ziyaret etmiş, "Alman-Türk işbirliği ile kurulacak büyük Turan imparatorluğuna ilişkin amaçlarını açıklamış", "Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak, Berlin'de Dr. Harun ve Ankara'da general Mürsel Bakır yoluyla Huntig ve Papen ile ilişki kurmuş"lar, Alman emperyalistlerinin SB'ni işgalinin zaferini heyecanla bekliyorlardı. (J.Glasnek, Türkiye'de Faşist Alman Propagandası). Enver Paşa'nın akrabası eski ittihatçı yeni işadamı Nuri Killigil, Alman emperyalizmiyle işbirliğinin başını çekenlerdendi.

Turancılıkla Nazi faşizminin işbirlikçiliğinin doğrudan faşist örgütlenmesi, Türkeş ve Atsız'ın başını çektikleri örgütlenmeydi. Alman yanlısı hükümet koşullarında gelişti, askeri darbe örgütlemeye kalkıştı. Ordu içindeki örgütlenmesinin o yıllardaki düzeyini Türkeş çok sonraları şöyle anlatacaktır; "E. T. Erkan-ı Harbiye Hareket Daire Başkanı oldu... Bir gün geldi ki, Türkiye'nin ihtilal ağı tamam oldu."

Ancak Alman faşizminin 1943 Stalingrad yenilgisi ve Berlin'e doğru kovalanması, iktidarın beklentilerini de yok etti. 3 Mayıs 1944'te iktidar, faşist harekete karşı tutuklama başlattı, Türkeş ve az bir kısmı tutuklandı. Faşist MHP'nin sonraki döneminde Türkçülük bayramı ilan ettiği 3 Mayıs, Alman faşizmiyle işbirliği içindeki Türkiye faşistlerinin tutuklanmasının tarihidir. Ancak sonra beraat ettirildiler.

Alman faşizminin yenilgisi ve faşizme karşı devrimlerin büyük zaferinden sonra, burjuvazi ve iktidarı, ABD emperyalizmiyle işbirliğine girişti. O tarihten sonra, Pantürkist faşist hareketin lideri Türkeş, ABD'de kontrgerilla eğitimi alan ilk subaylar içinde yer aldı. Bu kez de, Türkeş liderliğindeki Pantürkist faşist hareket, ABD'nin Nazilerden devşirdiği general Gehlen'in liderliğindeki (NATO içinde ve NATO ülkelerinin tümünde örgütlenen) Gladio'nun Türkiye'deki kolu olarak örgütlenilecekti.

2. emperyalist savaş sonrası, ABD emperyalizminin egemenliğinde şekillendirilen burjuva çok partili rejimin temel karakteristik özelliği anti-komünizmdi. TKP ve diğer devrimci örgütlenmeler zindan zulmüyle ezilirken, kontrgerilla örgütlenmesi geliştirildi. Henüz yeni rejime geçilmeden Tan matbaasını yakan faşist öğrenci hareketi örgütlendi. Çok partili sisteme geçildikten sonra, DP iktidarı altında Hristiyan azınlıklara yönelik 6-7 Eylül ırkçı faşist saldırısı örgütlendi. Devrimci ve demokratik güçlere yasak ve zindan sürdürüldü. ABD'cilikte rejimin her iki kanadı birleşmişti. Parlamentarizmin şampiyonluğunu yapan DP, iktidarı döneminde gericilik diktatörlüğü uygularken, aynı zamanda İnönücü kanadın güçleriyle 6-7 Eylül ırkçı-faşist saldırısını birlikte yürütüyordu. Bir önceki dönemde ırkçı şoven milliyetçilik kışkırtılırken, bu dönemde DP iktidarınca Türk-İslam sentezine dayanan gericilik güçlendirilip örgütlendi. Kıbrıs Türktür Cemiyeti, Türk Ocakları, İstanbul Yüksek Okullar Talebe Birliği, MTTB, İlim Yayma

Cemiyeti, Komünizmle Mücadele Dernekleri, Aydınlar Ocağı, Türk-İş içindeki birçok sendika mevzisi vb. aracılığıyla Türk-İslam sentezine dayanan faşist kitle örgütlenmesi ve hareketi geliştirilmeye çalışıldı.

Ordu içinde Seferberlik Tetkik Kurulu (STK), kontrgerillanın devlet içindeki örgütlenmesi olarak ABD ve CIA tarafından kuruldu. '60'lı yıllarda adı değiştirilerek, Özel Harp Dairesi (ÖHD) yapıldı. ÖHD'nin yönetim yeri, ABD'nin JUSMAT adıyla Türkiye'de kontrgerilla faaliyeti yürüten kurumuyla aynı binadaydı. Daha çarpıcı ifade edersek, ÖHD'nin yönetim yeri JUSMAT binasındaydı.

Türkeş, 27 Mayıs darbesinden sonra, askeri yönetim içinde iktidarı ele geçirmeye çalışınca 14'ler adı verilen grubuyla tasfiye edildi. '60'ların ikinci yarısında, ABD ve CIA tarafından saldırgan faşist hareketi örgütlemekle görevlendirildi. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'ni (CKMP) ele geçirerek adını MHP olarak değiştirdi. Kontrgerilla faaliyetine bu yolla daha geniş Pantürkist kitle temeli yaratmaya girişti. Ülkü Ocakları'nı, Milliyetçi İşçi Sendikaları'nı (MİSK), Türk Metal ve Haber-İş'ten diğer bazı "kitle" örgütlerine değin uzanan mevzileri kurup kullanarak, paramiliter faşist vurucu güç geliştiriyor, faşist kitle hareketi yaratmaya çalışıyordu.

ABD ve CIA ajanı ırkçı faşist hareket; kitleler içinde belirli bir sınırlılıkla geliştirse de, '60'lı yılların sonlarından başlayarak '80'e değin sayısız devrimci, öğrenci, işçi, aydın kanı döktü. MİT, ÖHD ve siyasi polis içindeki kontrgerilla ile birlikte Sünni-Alevi boğazlaşmalarını (Maraş katliamı, Çorum, Malatya, Erzincan olayları), 1969 kanlı pazar ve 1977 1 Mayıs katliamlarını örgütledi.

İşçi, gençlik ve emekçi köylü hareketlerinin gelişip yükseldiği, devrim ve sosyalizm mücadelesinin güçlendiği süreçlerde; resmi ve sivil faşist örgütlenmenin en çok güçlendirilip saldırdığı dönemler olması, sınıflar mücadelesinin şu yasasını Türkiye özgülünde de acılı deneylerle bir kez daha kanıtladı: Burjuvazi ve emperyalizm, halkın ve işçi sınıfının yükselen devrimci kurtuluş mücadelesi karşısında açık terörist yönetimi olan faşizme başvurur.

Türkiye özgülünde, '60-'70 arası dönemde Pantürkçülükle İslami gericilik birlikte örgütlüydü, iç içeydi. Sonrasında, İslami gericilik -köktenci

kanadı- ayrılarak gelişti. Pantürkist milliyetçilik, sivil faşist terörün başlıca vurucu gücü işlevini şiddetlendirerek oynadı. Her iki akım, birbirlerinin ideolojik rengini yedek bir araç olarak kullandı, içinde taşıdı. '70'li yıllarda, tescilli Amerikancı Demirel'in liderliğinde kurulan faşist MC hükümetlerinde iradi ittifaka da girdiler. Ama sürecin bütününde ('45-'80 arası dönem), önce iradi ve örgütlü birlik içinde, fakat ayrıldıktan sonra da -MC hükümetlerindeki birlikleri de iradiydi- ABD emperyalizmi ve Türkiye burjuvazisinin, gelişen devrimci halk hareketine karşı şiddetlendirdiği gericilik ve faşist hareketin nesnel olarak ortak parçaları oldular. ABD'nin ve Türkiye burjuvazisinin, devlet aygıtına ve parlamentarizme dayanan gerici faşist yönetimi ve hükümetlerinin liderliğinde geliştirildiler. Gerici faşist iç savaş mekanizmasının değişik kollarıydılar. Bu işlevleriyle, devrimci halk hareketini ezmeye yetemedikleri zaman, 12 Mart ve 12 Eylül askeri faşist cunta rejimleri devreye girdi.

Askeri faşist rejimler, devrimci işçi ve halk hareketini, komünist ve devrimci örgütleri ezdikten sonra, yerini askeri güdümlü parlamenter biçimlere bıraktılar. Türkçü ve İslamcı motif, 12 Eylül askeri faşizmde resmi ideoloji olarak da ilan edildi. Türkes, “fikrimiz iktidarda” diyerek 12 Eylül'ün faşist niteliğini ifade ediyordu.

İrkçısından diğer türevlerine şovenist milliyetçiliğin yaygınlaştırıldığı güncel koşulları tartışırken, Türk burjuvazisinin tarihsel süreç içinde, iktidar yapılanmasının kaçınılmaz olarak şoven milliyetçiliği ürettiği, ABD emperyalizminin devrimci ve komünist hareketi ezmek için faşist milliyetçiliği ve İslami gericiliği örgütleyip geliştirdiğini bilerek hareket etmek gerekir. Bu tarihsel geçmiş üzerinden, güncel koşullarda emperyalizm ve burjuvazinin silahlı bürokrasisinin güncel, şoven milliyetçiliği yükselttiği gerçeği kavranırsa, somut ve gerçekçi analiz yapılabilir, faşist milliyetçiliğe karşı güncel mücadele görevleri sınıfsal devrimci ufka bağlanabilir.

Şoven Milliyetçiliğin Güncel Nedenleri

Milliyetçilik, burjuvazinin “ulusal” pazarına hâkim olma çıkarının ideolojisidir. Burjuvazi, tarihte feodalizme karşı ilerici bir rol oynadıysa, çıkarı belirli tarihsel koşullar içinde halkın çıkarıyla çakışması nedeniyle oldu. Bağımsız işçi-emekçi hareketi ortaya çıkıp gelişmeye başlayınca gericileşmeye başladı. Sömürgecilikte ve

rakip burjuvazilere karşı her zaman gerici milliyetçi savaflara yol açan burjuva milliyetçiliği, emperyalist dönemde -emperyalist burjuvazitammamen gericileşti. Emperyalist milliyetçi ilhakçılık, sömürgeci tekeli burjuvazinin temel ideolojisi, iksiri ve dini oldu. Dünyayı, sömürgeci yeniden paylaşım savaşlarına yol açan emperyalist burjuvazilerin, kendi uluslarından işçi ve emekçileri seferber etmede kullandıkları başat ideoloji milliyetçilikti. İşçi sınıfı devrimlerini önlemek için burjuvazinin geliştirdiği faşizmin ideolojik temeli milliyetçilik ve ırkçılıktı.

Emperyalist sömürgeciliğe karşı mücadelede, sömürge ulusların burjuva milliyetçiliği ilerici bir rol oynadı. Ancak iktidara geçince, işçi ve emekçilere örgütlenme özgürlüğü tanımayan, komşu uluslarla ulusal düşmanlıkları kışkırtan, diğer ulusları asimilasyoncu baskı altına alan niteliğiyle gericileşti. Bu, onun kapitalist sınıfsal niteliğinin kaçınılmaz sonucuydu. Aynı nedenle emperyalizmin işbirlikçisi haline geldi. Milliyetçiliği, işçi sınıfı ve ezilenlere karşı gerici diktatörlüğünün ve saldırganlığının ideolojisi oldu. Uzak Doğu'da Çin'in Komintang Milliyetçiliğinden (bugün Tayvan'da) Hindistan Kongre Partisi'nin milliyetçiliğine, Arap Baas Milliyetçiliğinden Türk kemalist milliyetçiliğine, Meksika Kurumsal Devrim Partisi milliyetçiliğinden Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesi milliyetçiliğine değin... Başlangıçta sınırlı antiemperyalist ilerici niteliğe sahip bu milliyetçilikler, iktidarda gerici diktatörlüklere ve gerici milliyetçiliklere dönüştüler.

Bugün yeni sömürge ülkelerin burjuva milliyetçilikleri, tümüyle gerici niteliktedirler.

Yalnızca emekçi halk hareketi içinde yer alan küçük burjuva yurtsever aydın gruplar, halk hareketiyle birlikte kalabildikleri ölçüde ve sürece antiemperyalist rol oynamaktadırlar.

Milliyetçilik, Türkiye'de de burjuvazinin “dini”dir. Burjuvazinin “milli” pazarına egemen olma çıkarının ideolojisidir. İşçi sınıfı ve ezilenlerin mücadelesine karşı, halkın bir bölümünü arkasına takarak savaşırmasının afyonudur. Sınıf mücadelesini bastırmak için ve yayılmacı emellerle başvurduğu komşu ulus burjuvazileriyle sürekli gerginlik, milliyetçi savaşların kitle temelini sağlamada halkı sarhoş etmenin iksiridir.

Bugün milliyetçi gericiliğin Türk halkımızda tehlikeli derecede etkili olmasının baş nedeni, 20 yıllık süreçte Kürt ulusal hareketine karşı

egemen burjuvazinin şoven milliyetçiliği yükseltme ihtiyacı ve pratiğidir.

Kirli savaş süreci boyunca burjuvazinin bütün kesimlerinin birleştikleri özgün kavramlar; “milli mutabakat” ve “terörle topyekûn mücadele” idi. Herkesin “milliyetçilikte” birleşmesi ve yalnızca askeri savaşla sınırlı kalmaması, bunun propaganda, halk desteği, psikolojik savaş, kontra savaş, kitle örgütleri desteğiyle vb. bütünlüklü hale getirilen topyekûn savaşa dönüştürülmesi gerektiği vurgulanıyordu.

Bu, şovenist, milliyetçi bir topyekûn seferberlikti ve burjuvazi elindeki devletsel ve diğer bütün egemen aygıtlarla, geçmiştekiyle ölçülemeyecek denli bir yoğunlukla, şovenist milliyetçiliği yaydı. Burjuvazinin büyük ekonomik gücü, tekeli medyası, bütün burjuva partilerin örgütsel gücü, mafyanın işsiz gençlik içindeki gücü, sendikalar, dernekler ve ayrıca emekli askerlerin yeni kurdukları derneklerin, asker ailelerine kurdurulan derneklerin vs. vb. toplam gücüyle, devasa devlet aygıtının gücüyle, bu dönem boyunca her gün her saat şovenist milliyetçilik zehrini akıttı. Nitekim '99 seçimlerinden ırkçı şovenist MHP'nin 2. parti, keskin şovenist Ecevit'in DSP'sinin 1. parti çıkmaları rastlantısal değil, yoğun şovenist birikimin yol açtığı bir sonuçtu. Türk burjuvazisi bu yolla, bütün bu kirli savaş yöntemleriyle, Türk halkımızdan önemli bir kitle desteği sağladı, şovenist milliyetçi bir gerici hareketi geliştirdi. Linç saldırılarına ve Türk-Kürt çatışma kışkırtmalarına '99 öncesi dönemde yer yer başvurdu, ama özellikle asker cenazelerini yığın eylemlerine dönüştürme yöntemleri kullandı. Son iki yıldır, bütün bu yöntemler ve özellikle faşist linç saldırıları, bayrak provokasyonları çok yoğun olarak kullanılmaktadır.

Burjuvazi, işçi ve emekçi devrimci hareketine karşı nasıl ki antikomünist faşist gelişmeyi tırmandırırsa, ezilen-sömürge bir ulusal harekete karşı da “bölücülük” demagojisiyle şovenist faşist gelişmeyi -Türk halkımızdan kitleleri daha kolay etkileyerek- tırmandırır, gerçekleşmekte olan ve kavranılması gereken budur.

Kürt ulusal demokratik hareketine karşı geliştirilen, bugün Güney'de federasyonun yarattığı “tehlike” ve Kerkük sorununu katarak daha da yoğunlaştırılan şovenist histeriyi besleyen biri konjonktürel iki gelişme de şuydu: Bölgesel gerici milliyetçi boğazlaşmalar ve tarihsel şovenist şartlanma!

Ermeni-Azeri, Bosna ve Kosova ile Sırbistan savaşları gerici milliyetçi çatışmalardı. Bu savaşlardaki şovenist boğazlaşmalar, çatışmaların, özellikle Boşnaklar ve Kosovalıların maruz kaldıkları zulüm kültürel ve dini bağları nedeniyle Türk halkımızı etkiledi, gerici milliyetçi (aynı zamanda İslamcı) bir refleksin gelişmesine hizmet etti.

Türk halkımızın üzerinde geleneksel tarihi şovenist şartlanma güçlüdür, bir çırpıda yıkılamaz. Ancak, halkımızın, ileri doğru devrimci sıçramaları içinde kendisini de değiştirmesiyle yıkılabilir. Osmanlı emperyal mirası, devlet ve sivil gerici güler tarafından işlene gelmekte, ilhakçı bir şartlanma ve sahte gerici bir gurur yanılması yaratmaktadır. Ermeni soykırımı, Kürtlere katliamcılık, Araplara “arkadan hançerlemek” aşağılaması; resmi eğitim, medya ve edebiyat yoluyla güncelde de savunulmakta, gerici, ilhakçı bir etki bırakmaktadır.

Irak'taki ABD emperyalist işgalinin Güney Kürt ulusal hareketini yedeklemesi, bunun Türk burjuvazisi tarafından Kürtlere düşmanlığı şahlandırmak için kullanılması, “bölünüyoruz” histerisini güçlendirmekte ve güncel şovenist tepki ile tarihsel şovenist şartlanmayı birleştirerek etkili olmaktadır. Öyle ki, Türkmenlere yardım yalanı altında, Kerkük'e değin uzanan Enverist yayılcı heveslerin geliştirilmesinin aracı yapılmaktadır. “Kıbrıs'ın elden gideceği” korkusu da buna eklenerek, “Sevr” paranoyası ile Enverist yayılcılık bileşkesi bir şovenist histeri yükseltilmektedir. ABD'nin Irak'takinin aksine Türkiye'de egemen burjuva devleti desteklediği apaçıkken, ABD ve AB emperyalistlerinin “Sevr”i yeniden piyasaya sürdükleri yalanıyla, anti ABD'ci geniş tepkinin önemli bir bölümü, Kürtlere ve devrimci harekete karşı olan şovenist milliyetçi faşist cepheye çekilmektedir.

Kürt ulusal demokratik mücadelesine karşı, kirli savaşın etkili bir silahı da, devlet denetiminde faşist mafya örgütlenmesi geliştirmek oldu. Egemenler, devlet eliyle kontrgerillanın bir parçası olarak faşist mafyayı örgütleyerek bir taşla iki kuş vurdular. Bir yandan, kentlerin kapitalizm tarafından işsizlik girdabına sokulmuş geniş yoksul kitlelerini kapitalizme, emperyalizme ve faşizme karşı mücadele potansiyeli olmaktan uzaklaştırdılar. Diğer yandan kontra eylemlerini, linç hareketlerini ülkücü faşist mafya etrafında seferber ederek sayısız devrimci kanı dök-

tüler. MİT, JİTEM, siyasi polisle iç içe örgütlenmiş ülkücü faşist mafya, geniş işsiz genç kitleler üzerinde hegemonik bir etki de bırakarak, bu kesimi faşist diktatörlüğe bağlayıcı bir rol de oynadı.

Olağanüstü koşullar, egemen burjuvaziye olağanüstü yönetme yöntemlerine başvurmaya itmekle kalmaz, gericiliği örgütlemeye enerjikliğini limitine doğru zorlar. İşçi emekçi sınıfların devrimci hareketinin gelişmesi, Türk halkımızı, AB'ci liberal gericilik mi, faşist gericilik mi ikilemine mahkum edilmesini bozacak, kirli savaşın toplumsal desteği olmaktan uzaklaştıracak, halklarımızın güvenini ve enternasyonalist kardeşliğini güçlendirerek, faşizmi devrimci yıkılış sürecine sokacaktı. Kirli savaşçılar, her gelişme eğilimi gösterdiğinde devrimci hareketi imha, zindan ve yasaklarla saldırıp biçmeye çalıştılar. Korku ve umutsuzluk atmosferi yaratmaya çalıştılar. Bununla kalmayıp faşist sendikalar ve sendikalarda faşist mevziler inşa ettiler. Antifaşist memur kitle hareketinin sendikal örgütlenmesine karşı “grev kırıcı” MHP'li faşist Kamu Sen'i geliştirip egemen kıldılar. Türk-İş yönetimini, DİSK yönetimini işveren sendikalarıyla Ekonomik Sosyal Konsey içinde işbirlikçi tarzda tutmakla yetinmediler. Türk-İş yönetimini kirli savaş destekçisi yapmanın yanı sıra, faşist sendikal mevzileri her iki konfederasyona bağlı sendikalar içinde güçlendirdiler. KESK'i sosyal şoven güçler eliyle parçaladılar, faşist Kamu Sen'le engellediler.

Sosyal şovenizm içindeki kesimleri de medyayla, kitle örgütlerindeki mevzileriyle, partileriyle ve özellikle aydınlarıyla, şovenist faşist milliyetçilikle birbirine bağlayıp cepheyi genişletip güçlendirdiler. CHP'den İP'e ve Cumhuriyet Gazetesi çevresine, geçmiş sol aydınlara uzanan geniş bir yelpazeyi, antifaşist kitleleri şoven faşist milliyetçiliğe çekmenin aracı yaptılar.

ADD, ÇYDD, emekli askerler, MHP'lilere kurdukları kuvvayı kontra sivil örgütlenmeleriyle “kızılama” koalisyonu içinde yaygın kitle örgütleriyle kitleleri faşist şovenizmin peşine takmaya, çalıştılar.

Öğrenci gençliğin devrimci hareketini, polis saldırısı ve üniversitede kemalist kışla disipliniyle engellediler. Türk Solu (ADKF), ülkücü faşist ve Öncü Gençlik (İP) çetelerinin faşist saldırısıyla yıldırmaya çalışıyorlar.

Sonuç olarak; silahlı bürokrasinin yönetiminde faşist ve gerici kitle örgütlenmesinin belirli bir başarı sağladığını, daha önemlisi de şovenist gerici milliyetçiliğe Türk halkımız nezdinde meşruiyet sağladığını görerek, faşizme ve şovenizme karşı mücadeleyi bilinçlice ve etkince yürütmek gerekir.

Geçen süreç aynı zamanda sermaye oligarşisinin AB'ye giriş süreciydi. Dahası, egemen burjuvazinin ve temsilcilerinin emperyalist küreselleşmeyi onaylayarak uyguladıkları bir süreçti. Sermaye oligarşisinin temsilcisi TÜSİAD öncülüğünde, liberal aydınlar, aynı yönde değişik ölçüde davranan burjuva hükümet partileri vb. güçlerden oluşan liberal gericilik eğilimi; demokratik iyileşmeler ve yaşam koşullarında iyileşmeler demagojisiyle kitleleri etkiledi. En son AKP gericiliğinin bu demagojiyle önemli bir oy desteği sağladığı biliniyor. Yaşam koşullarının iyileşeceği, liberallerin yaratmayı başardığı bir düştür. Öyle ki, devrimci hareketin ve Kürt ulusal mücadelesinin sağladığı bazı demokratik kazanımlar bile, tekeli medya ve liberal aydınlar tarafından AB'ye katılım sürecinin kazanımları olarak gösterildi. Sürecin iktisaden yarattığı yoksullaşma ve yıkıma tepki; buna karşın AB sürecinin akamete uğramasının sonucu yaşam koşullarının iyileşeceği beklentisindeki hayal kırıklığı; burjuva liberalizminin gevezelik ve çürümüşlüğüne karşı, yığınları saldırgan faşist bir şovenizm alternatifine bağlanmaya götürmektedir.

Burjuva Gerici Milliyetçi Direnç

Emperyalist küreselleşme, mali sermayenin ihtiyacı doğrultusunda bütünleşmiş bir dünya pazarına yol açtı. Emperyalist ülkelerde özelleştirme, sosyal hakların tasfiyesi, üretimi ucuz işgücü alanlarına taşıma vb. bir yandan önceki dönemde görece genişlemiş işçi aristokrasisini adım adım tasfiye ediyor. Diğer yandan kronik işsizlik, işçi sınıfının yaşam koşullarında sarsıcı düşüşlere yol açıyor.

İşçi aristokrasisinin başta gelen bölümü sendika bürokrasisi, başlangıçta gerici milliyetçi sınıf işbirlikçiliği ve tepkilerle, bir eğilim geliştirdi. ABD'de AFL-CIO'nun Japon arabalarına karşı boykotu, Avrupa'da sendikaların ülkelerindeki tekellerle işbirliği vb. bunun örnekleridir. Ancak, işçi aristokrasisinin karakteristik yapısı olan burjuvaziyle sınıf işbirlikçiliği, sonraki

süreçte yerini, uluslararası tekellerle işbirliği çizgisindeki burjuva sendikal çizgiye bıraktı. Emegın uluslararası toplumsallaşmasının geliştiği koşullarda, ya emegın enternasyonalist çizgideki mücadelesi, ya da emperyalist tekellerin çıkarına yedeklenme dışında bir yol yoktur. Ancak uluslararasılaşan tekellerin emperyalist devletlerinin, şiddetlenen rekabete bağlı olarak yeniden paylaşım savaşı için şoven ırkçı milliyetçiliğe ihtiyaç duyacakları ya da işçi sınıfının sosyalizm için mücadelesini bastırmak için şoven milliyetçiliği kullanacakları koşullarda, işbirlikçi sendika bürokratları da yeniden şoven milliyetçi gericiлиđi, faşist gericiлиđi geliştireceklerdir.

Bugün emperyalist tekelci burjuvaziler, yaşam koşulları ağırlaşan işçi sınıfının öfkesinin kapitalizme karşı devrimci bir yola akmasını engellemek için göçmen işçi düşmanlığını kullanan ırkçı, neo-faşist partileri yedekte tutuyorlar. Fransa gibi örneklerde, göçmen düşmanlığı, halkı neoliberal programa yedeklemenin anahtarı oluyor. Emperyalist işgallere toplumsal destek sağlamak için kapitalist uygar ulusların “üstünlüğu” şovenizmini işliyorlar. Faşist yasakları yasalastırıyorlar. Faşist Bush çetesinin, ABD'nin dünya egemenliği için işgallerinde ABD'nin üstün uygarlığı temsil ettiği fikri faşizan, şoven milliyetçiliğin eğilimidir. Şoven milliyetçi eğilimi yayarak sağladığı toplumsal destekle faşist milliyetçi yasalar çıkarma da, emperyalist ülkelerde arttırılan faşist yasakların öne çıkmış örneğidir.

Ama bugün, mali sermayenin uluslararasılaşma düzeyi ve sermaye yatırımlarını azami kar için en elverişli yerlerde yapması, kapitalizmin tarihsel sınırlılığının sonuçlarıyla yaşanmaya başlaması, emperyalist ülkelerde de işçi sınıfıyla tekelci burjuvazinin uzlaşmasının tüm nesnel koşullarını tasfiye etmekte, işçi sınıfının uluslararası toplumsallaşmasına yol açarak, enternasyonalist mücadelesinin gelişmesinin nesnel zeminini hazırlamaktadır. İşçiler arasında ulusal dar görüşlülüğün son kaleleri de yıkılıp gitmektedir. İşçi sınıfının mücadelesi, yalnızca amaç ve niteliğinden gelen nedenlerle değil, güncel istemler mücadelesinde de enternasyonalisttir. Proletarya için enternasyonalizm, güncel ekonomik ve politik mücadelenin bir konusudur. Ücret artışı, işsizlik sigortası, çalışma saatleri, sağlık ve eğitimle ilgili güncel hak mücadeleleri dahi enternasyonal savaşım konusu yapılabildiği ölçüde burjuvaziye karşı bir saldırıya dönüştürü-

lebilir.

Demek ki, nesnel koşulları açısından, emperyalist burjuvazinin, işçi sınıfını şoven milliyetçiliğin iksiriyle zehirlemesi olanağı azalmış, işçi sınıfının enternasyonalist mücadelesinin nesnel koşulları çok güçlü hale gelmiştir. İşçi sınıfının komünist öncüsüyle geliştireceği mücadelelerin, yalnızca tekil emperyalist ülkelerde değil, birbirini etkileyecek biçimde enternasyonal çapta, burjuvazinin şoven milliyetçi hareketlerini yenilgiye uğratmasının koşulları güçlenmiştir.

Emperyalist küreselleşmenin geliştirmekte olduğu bütünleşmiş dünya kapitalist ekonomisi, yeni sömürge ülkelerde de ekonomik ve politik (devlet) yeniden yapılanmaya yol açmaktadır. “Yapısal uyum programı”yla özelleştirme, sermaye dolaşımı ve kar transferleri önündeki engelleri kaldırma, ucuz işgücünün azami sömürsünü güvenceleme, mali ağ yoluyla mali sermayenin engelsiz dolaşımı ve spekülatif sermaye hareketiyle kar transferleri sağlama vb. yöntemlerle yeni sömürge ülkeler kapitalist ekonomileri yeniden yapılandırıldı. Bunun sonuçlarından biri, uluslararası tekellerin bu ülkelerin kapitalist ekonomisini ilhak etmesi, işbirlikçi tekellerin de uluslararası tekellere iltihak etmesi oldu. Uluslararası mali sermaye tekelleri, yeni sömürge kapitalist ekonomiler üzerindeki dolaylı egemenliği doğrudan egemenliğe dönüştürüyorlar.

Bu gelişme başka biçimlerde de, bölgesel serbest ticaret anlaşmaları (NAFTA) ve bölgesel emperyalist birlikler (AB) yoluyla da gerçekleşmektedir. Güçlü emperyalist gruplar arasında keskinleşen rekabet, emperyalist devletlerin egemenliğinde hinterlandını yaratıyor, yeni tipte sömürgeleştirmeye yeni biçim kazandırıyor.

Burjuvazinin, dünya kapitalist ekonomisindeki değişimle uyum sağlayan kesimleri bütünleşiyor. Bu, yalnızca işbirlikçi tekellerle sınırlı kalmıyor. Orta çaplı burjuva işletmeler de uluslararası tekellerin egemenliğine bağlanıyor, ekleniyor.

Yeni sömürge ülkelerde, burjuvazinin bazı kesimleri, bazı ülkelerde eski konumunu -siyasi yeniden yapılanma karşısında- yitirmekte olan devlet bürokrasisinin gerici direnci görülüyor. Bu burjuva eğilim, gerici milliyetçi eğilim olarak kendisini gösteriyor. Buna, Miloseviç, İran molla iktidarı, Mohattir Muhammed örnektirler. Türkiye’de ise geçmişte iktidarda baskın rol

oynayan askeri bürokrasi ve onunla ittifak içindeki burjuva kesimler gerici milliyetçi refleksi gösteriyorlar.

Kapitalist emperyalizmin politik yeniden yapılanması yeni sömürge devletlerde, devleti ekonomik faaliyetinden tümüyle arındırmakla sınırlı kalmıyor. Bu devletler, geçmiş koşullarda politik bakımdan görece geniş özerkliğe sahipti. Az çok güçlü olanları, özgün gerici çıkarları doğrultusunda küçük çaplı yayılmacı inisiyatif kullanabiliyordu. Bugün ise, emperyalist ve işbirlikçi tekellerin tam denetimine girerek özerkliği ve inisiyatifi ortadan kaldırılıyor.

Örneğin, geçmiş dünya koşullarında SB ve ABD arasındaki çelişkiden yararlanan Saddam veya Miloseviç iktidarına emperyalist tekeller ve devletler artık izin vermiyor. Ama aynı zamanda ABD işbirlikçisi devletlerin de görece özerk ve inisiyatifli olan yapılanması da yeni koşullara uygun hale getiriliyor. Askeri bürokrasinin özerkliği ve iktidardaki ayrıcalığı, tekellerin tam denetimi yönünde ortadan kaldırılıyor. Emperyalizme tam bağımlılığı yanı sıra, özgün gerici çıkarları yönünde özerkçe inisiyatifine son veriliyor. Bu, ABD veya diğer emperyalist devletlerin çıkarı doğrultusunda yayılmacı askeri saldırılara katılmasını, tetikçiliğini yapmasını ortadan kaldırmaz, emperyalistlere rağmen yayılmacı inisiyatifinin tasfiye edilmekte olduğunu ifade eder. Kıbrıs'taki işgalin sürdürülmesi sorunu tam da bu kapsamda generallerin karşısına çıkmakta, Türk burjuvazisinin adadaki ayrıcalıklarını emperyalistler lehine terk etmesi dayatılmaktadır.

Türkiye'de bu siyasi yapılanma, daha çok AB'ye giriş süreciyle birlikte sürdürülmeye çalışıldı. Askeri bürokrasi, iktidardaki ayrıcalığını yitirmeden ve Kıbrıs ile Güney Kürdistan'a ilişkin kırmızı çizgilerini koruyarak AB'ye girişi savundu. Bu direnci doğrultusunda şoven milliyetçiliği alabildiğine tırmandırıyor.

Endonezya'da 30 yılı aşkın süre iktidarda kalan askeri yönetimin durumu bir başka örnektir. General Suharto, '65 darbesini ABD'nin emriyle gerçekleştirdiğinde, yüzbinleri katlettiğinde şoven milliyetçiliği ideoloji olarak kullanıyordu. 1975'te Doğu Timor'u ilhak ederken de şovenist milliyetçiliği şahlandırdı. '97'de Suharto'nun çürümüş faşist diktatörlüğü ekonomik krizle birleşen ayaklanmayla yıkıldıktan sonra, Doğu Timor sorununa artık emperyalist bir çözüm bu-

lunması zorunlu hale gelmişti. Endonezya generalleri ilhakta diretiler. Şoven milliyetçiliği Endonezya halkının afyonu olarak kullanan ordu birlikleri yeniden katliama girişmekten geri durmadı. Ancak efendisi ABD'nin, bir başka uydusu olan Avustralya'nın askeri birliklerini göndermesi ve Doğu Timor'u kendi bağımlılığı altına almasıyla katliam durdurulabildi. Batı Timor'daki Endonezya ordusu bu kez de, sivil kontrgerilla milislerini sınırdan geçirerek sabotajlar yapmaktan geri durmuyor. Malay şovenist milliyetçiliğine dayanarak hazımsızlığını kusuyor.

Bu noktada Endonezya generallerinin, efendileri ABD'yle çelişkiye düşmeleri, onların anti emperyalizminden gelmiyor. Dün komünistleri ve halkı katlederken, faşist diktatörlüğe toplumsal destek sağlamak için Malay şovenist milliyetçiliğini kullanıyorlardı. Sonra ve bugün, ilhakçılık ve iktidar içindeki yerlerini korumak için, halkı şovenizmle zehirliyorlar. Bu amaçla Doğu Timor sorununu kullanıyorlar. ABD kuklaları olan Endonez generallerin, Timor sorununda gelinen noktada çelişkiye düşmeleri, onları ABD ve emperyalizm karşıtı yapmaz. ABD işbirlikçilerinin, özgün gerici çıkarlarını koruma inisiyatifini sürdürmek isteklerini gösterir.

Türkiye'de de, askeri bürokrasi ve bazı burjuva kesimler; Kıbrıs, Güney Kürdistan sorunlarında özgün gerici çıkarlarını korumada, geçmiş dönemde olduğu gibi emperyalistlerden özerkçe inisiyatif koyabilme konumunu sürdürmeye çalışıyorlar. Bu tutumun antiemperyalizmle uzaktan yakından ilgisi olamaz. Emperyalizme hiçbir darbe vurmaz. Kıbrıs sorununda Taksim/Enosis de, AB'ci birleşik Kıbrıs da, emperyalizmden bağımsızlık değil, emperyalizme bağımlı Kıbrıs'ın değişik iki biçimidir. Birinci biçim, Yunan ve Türkiye burjuvazilerinin ilhakçılığı yoluyla bölünmüş Kıbrıs'ın emperyalizme bağımlı olmasıdır. İkinci çözüm, Kıbrıslı Rum ve Türk burjuvalarının birleşik egemenliğiyle, Kıbrıs'ın emperyalizme bağımlılığıdır. Kuşkusuz ikinci durumun birinciden bir farkı vardır; Türkiye ve Yunanistan burjuva egemen sınıflarının adadaki ayrıcalıklarının sınırlanması. Bu sorunda Türk ve Yunan burjuva şovenistlerinin "milli çıkar" histerisi, burjuva gerici çıkarların ambalajından, burjuva sınıf çıkarları için halkların akıllarını başlarından alan şoven milliyetçi kışkırtmadan başka bir şey değildir.

Oysa generaller, doğrudan ABD tarafından eğitilen, antikomünist gerici ideolojiyle donatılan bir kliktir. Ve ABD'nin gladio örgütlenmesinin Türkiye kolu, bu kliğin yönetiminde örgütlenmiştir. Bugün de ABD, Bosna, Kosova savaşları ve Afganistan işgallerinde, generallerin aktif işbirliğinden faydalanmaktadır. Bu klik, ABD'nin Irak savaşında Kuzey Cephesi'nden Türkiye topraklarını kullanması için 1 Mart tezeresinin kabul edilmemesine üzüntüsünü, Genelkurmay Başkanı Büyükanıt kendi ağzıyla açıklamaktadır. İran'ın nükleer füzelerinin Türkiye için tehdit olduğunu açıklayarak, ABD'nin olası İran saldırısına yardım edeceğini ortaya koyuyor. Bu kliğe ait OYAK grubu, emperyalist sermayenin bütünleşmiş bir parçasıdır. ABD'ciyen anti-ABD'ci demagojisi, şovenist milliyetçiliğin arsız demagogluğunu gösterir.

Aynı süreç içinde, bu kliğin, inkarcı-asimilasyoncu kirli savaşta ısrar etmesi; iktidar imtiyazını koruma direnişini, gerici şoven milliyetçi ideolojiyle daha çok kaynaştırmasına yol açmaktadır. Ama öte yandan, kirli savaşçı şovenizmini antiemperyalizm olarak satmaya da çalışmaktadır. Bu demagojiyle, Kürt halkımıza karşı kışkırttığı şovenist düşmanlığa, ABD ve emperyalizme karşı duygular içinde olan Türk halkımızdan daha çok taban bulmaya çalışmakta, sosyal şoven tutarsızlık içindeki kesimleri yedekleyebilmekte, önemli bir başarı da sağlamaktadır.

Emperyalist küreselleşmenin sarstığı, uluslararası tekellerin taşeronu ve tedarikçisi olmakla elindeki mülkiyeti kaybetmek ikileminde bıraktığı orta burjuvazinin ikilemin birinci yönüne ayak uyduramayan kesimleri de, eski günlerin özlemiyle, gerici milliyetçilikte saf tutuyorlar. Bunlar, MHP ve BBP'de yer aldıkları gibi kimi zaman ırkçı milliyetçiliği destekleyerek, kimi zaman SP'de yer alırken gösterdikleri gibi İslami gericiliği destekleyerek bu eğilimi politikada yansıtıyorlar. Ankara Ticaret Odası (ATO), bu burjuva kesimin sözcülüğünü yapıyor.

Emperyalist küreselleşmenin sonuçlarından biri de, kent ve kırsal küçük mülk sahiplerinin hızlı yıkımıdır. Bu sınıfın, muhafazakar gericilik etkisindeki kesimlerini, şovenist milliyetçilik arkasına daha çok takabiliyor, kitle tabanını genişletebiliyor.

MHP ve BBP gibi ırkçı-faşist paramiliter partiler, bugün de şovenist milliyetçi cephenin temel

kuvvetleri içindedirler. Kürt ulusal mücadelesine karşı ırkçı vurucu güç rolü oynayan bu partiler, dünden farklı olarak bugün sosyal şoven kesimlerle ittifaka giriyorlar. Dünden farklı olarak bugün anti-ABD, antiemperyalist demagoji yapıyorlar.

'90'lı yılların ikinci yarısından başlayarak, sosyal şovenizmden aşırı şovenist milliyetçi çizgiye kayan CHP, askeri bürokrasinin çizgisine bağlandı. Geçmiş tek parti döneminin mirasına sarılarak, şovenist gericiliğin esnemez aktörlerinden biri oldu. DSP örneğinde yaşandığı gibi sosyal demokrasi, esasen uluslararası tekellerin, ABD ve emperyalist stratejilerin dayattıklarıyla işbirliği yapıyor. Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de bu bakımdan burjuvazinin muhafazakar partileriyle sosyal demokrat partileri arasındaki fark ortadan kalkmıştır. Ancak, silahlı bürokrasinin iktidar ayrıcalığını korumak için atağa geçmesinden sonra, CHP de onunla aynı çizgide saf tuttu, onun parlamenter temsilcisi işlevini üstlendi. Kıbrıs sorunu, Güney Kürdistan sorunu ve rejimin askeri güdümünün korunması sorununda, şovenist milliyetçi çizginin kararlı temsilcisi oldu. MHP ve BBP'yle aynı çizgiye geldi.

Kemalist sol aydın olarak bilinen kesim(ler) de, "bölücülük" korkusu, sosyal şoven duruşları nedeniyle, şovenist milliyetçi cephenin aktif aktörlerine dönüştüler.

Örneğin; geçmişte YÖK kıyımına uğramış öğretim üyeleri, YÖK üyeleri olarak, devrimci öğrenci hareketini ezenlerin saflarına katıldılar. İP, Cumhuriyet çevresi vb. kesimler, şovenist milliyetçi cephenin ideologlarına, silahlı bürokrasinin sözcülerine dönüştüler. Kızıllemacı ittifakta MHP'yle birleştiler. Öyle ki, kızıllemacı ittifak çatırdayorsa, bu kesimlerin sadakatine rağmen, aşırı laikçiliği mahzurlu bulan MHP ve BBP'nin tavrından dolayı çatırdayıyor. Nitekim bu yönde rahatsızlığı olmayan, MHP-BBP'yle aynı çizgideki kontra çeteleri kızıllema ittifakını sürdürüyorlar. Kontrgerillacı çetelerin kötü ünlü lideri Veli Küçük, Dağüstü saldırısının örgütleyicisi Muzaffer Tekin, sayısız emekli asker ve polis örgütlediği kuvvayı kontra güçleriyle İP, Cumhuriyet vb. gibi geçmiş sol kemalistlerin kızıllemacı ittifakı güçlenerek sürüyor. Bu kesimler bugün, cumhuriyet iktidarının açıktan savunmayı pek göze alamadığı ittihatçı paşaların emperyalist savaş mirasını, yurtseverlik olarak açıktan kutsuyorlar. İP lideri, Veli Küçük ve Muzaffer

Tekin'leri yurtseverlik halesiyle kutsamaktan geri durmuyor.

Kuşkusuz bu kesimleri şovenist milliyetçiliğe iten, sınıfsal yapıları ve politik nitelikleri nedeniyle, emperyalist küreselleşme karşısında şaşkına dönmeleridir. İkincisi, Kürt ulusal demokratik hareketi karşısında, sosyal şovenizmde ısrar etmelerinin kaçınılmaz olarak şovenist gerici milliyetçiliğe savurmasıdır.

Ancak, Cumhuriyet Gazetesi'nin 2 Nisan 2007 tarihli kolektif imzalı başyazısında da ortaya konduğu gibi, bu "sol" şovenist demagoglar da "tehlikeye" karşı ABD'ye sığınmakta, ABD'nin Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi "ülkeyi" tehlikelere karşı koruması için ona yalvarmaktadır.

Bütün bu güçlerin birleşik milliyetçi cephenin ve AKP'den DYP ve ANAP'a bütün burjuva partilerin ve geçmişten bugüne hükümetlerin, tekelci medyanın, kitle örgütleri yöneticilerinin vb. şovenist milliyetçi propagandasının birikimi, Türk halkımızı etkiliyor ve şovenist yönde sürüklüyor. Bütün bu suçları işleyenlerin, kontra çetelerinin açık ırkçı biçimlerle vurucu güç olarak örgütlenmelerine, TV kameralarının önünde "silah üstüne" ırkçı yeminler içmelerine şaşırmaları ikiyüzlücedir. Doğrudan bunları desteklemiş olanların yanı sıra, şovenist ajitasyonu süreklileştirmiş olan burjuva güçler de bu ırkçı terörist güçlerin gelişimine hizmet etmişlerdir.

Liberal Gerici Çürümeye Tepkiyi Arkalama

Egemen burjuvazi ve temsilcileri, sistemi yeniden yapılandırırken iki kampa ayrılmış durumdadır.

Ekonomik politikalarda, emperyalist küreselleşmenin gereklerini her iki kamp da benimsiyor, politik yapılanmada çatışıyor. Gerçek durum böyle olmasına rağmen, faşist milliyetçi cephe, suç ortağı olduğu neoliberal ekonomi politikalarının yarattığı yoksulluk-zenginlik uçurumunu, toplumsal yıkımı, çürümeyi ve parlamenter aynada yansıyan suretini demagogjik tarzda kullanmakta, sahte alternatif faşist otoriter rejime buradan da kitle temeli sağlamaya çalışmaktadır.

Emperyalist küreselleşmeye ekonomik-politik her iki alanda da uyum sağlayan liberal gerici

cephe, TÜSİAD öncülüğünde ve Özal'la başlayarak bütün hükümetler tarafından benimsenen eğilimi sahiplenerek ortaya çıkmaktadır. AB süreciyle sahte demokratik ve yaşam koşulları beklentisi yaratarak halk üzerinde etkili olan liberal gerici cephe, çizgisinin ağır ekonomik-toplumsal sonuçları yaşandıkça etki zayıflamasına uğramaktadır.

Liberal gerici cephenin etki kaybını, faşist milliyetçi cephe, Türk halkımızdan kitle dayanağını geliştirmede kullanmaktadır. Neoliberal kapitalist saldırılara suç ortaklığını gizleyerek, ekonomik sömürgeleştirmeye, yeni tipte sömürgeleştirmeye karşı faşizmi milliyetçi-vatansever demagogjik bir retorikle sunarak kitle desteğini güçlendirmeye çalışmaktadır. Milliyetçi cephenin, MHP-BBP kesimi, muhafazakar İslami gericilik etkisindeki kitleleri etkilemeye, Kemalizmi öne çıkaran kesim laik etki altındaki kitleyi etkilemeye çalışmaktadır. İki kanat, silahlı bürokrasinin öncülüğünde birleşmektedir. Emekli subaylar, sivil faşistler, laik aydınların Kemalist kesimleri, çok sayıda dernek ve diğer kitle örgütleri mevzilerini kullanarak, gerici kitle hareketi geliştirmeye çalışarak, milliyetçi cepheyi güçlendirmeye çalışıyorlar.

Ayrıca egemenlerin her iki grubu da, ara sınıfları, kapitalizmin ürettiği lümpenleşmeye karşı -ekonomik toplumsal nedenlerini gizleyerek-kışkırtarak, bu kesimlerin de faşizan eğilimini körüklüyorlar ama sonuçta bu eğilim esasen faşist milliyetçi kanada yaramaktadır. Çünkü milliyetçi kanat, aynı zamanda lümpenleşmenin nedeni olarak Kürtleri, Çingeneleri vb. göstermekte ve çözüm olarak devletin demir ökçeli disiplinini önermekte, yapmakta; bu tepkiyi politik bakımdan milliyetçi faşizme doğru çekmektedir.

Milliyetçiliğin Türevleri Faşizmi Güçlendirir

Milliyetçiliği "makul" göstermek, ABD ve emperyalizme karşı bir tutum olarak lanse etmek, faşist milliyetçiliği güçlendirir.

Milliyetçilik, egemen burjuvazinin sınıf çıkarının ideolojisidir. "Milli bütünlük" adına işçi ve emekçi sınıfsal kurtuluş hareketine karşı, "bölücülük" tehlikesine karşı olma adına ezilen sömürülen ulus ve ulusal azınlıklara karşı, "milli menfaatler" adına komşu halklara karşı şiddetli milliyetçi bir tırmandırma yaratır. Bütün burju-

va milliyetçi eğilimler, kaçınılmaz olarak milliyetçi gerici tırmanmayı üretir ya da ona bağlanır. Egemen burjuva milliyetçiliğinin ırkçı, kültürel, makul/aşırı türevlerinin politik rolü bakımından ve sınıf mücadelesi karşısında yaratacağı sonuç bakımından farkı yoktur.

Burjuvazi, işçi sınıfı ve emekçilerin kurtuluş mücadelesi karşısında, ezilen ulusların demokratik hareketi karşısında, “makul” olanı kolaylıkla aşırı terörist milliyetçiliğe dönüştürür. Egemen sınıf milliyetçiliği, burjuvazinin iktidarı; faşizme dönüşme tehlikesini her zaman içinde taşır. Çünkü egemen burjuvazi, iktidarı için tehlike yaratan emekçi sınıfların devrim ve sosyalizm mücadelesinin güçlenmesine, ezilen ulus hareketlerinin gelişmesine karşı, elindeki devlet mekanizmasını açık terör uygulayan aygıt olarak kullanır ve toplumsal desteğini aktifçe seferber eder.

Bu, feodal aristokrasiden farklı olarak, burjuvazinin sınıfsal yeteneğinin proletarya devrimleri çağında kaçınılmaz sonuçlarından biridir. Nitekim 20. yüzyılın deneyimlerinin gösterdiği gibi, her devrimin “halkın iki kesimi arasında bir iç savaş” biçimine bürünmesi eğilimi, burjuvazinin, sınıf mücadelesinin yoğunlaştığı koşullarda etkilediği halk kesimini gerici yönde örgütlü savaşa seferber etmesinden kaynaklandı. Burjuvazi, yeteneğini, açık terörist yönetme biçimine dönüştürerek kullandı: Bu faşizmdir.

Türkiye’de burjuvazi, emperyalizmle işbirliği içinde değişik dönemlerde ve milliyetçiliği baskın bir ideolojik biçim olarak kullanarak faşist yönetme yöntemlerine başvurmuştur. 12 Eylül askeri faşist diktatörlüğü, Türk İslam sentezini devletin resmi ideolojisi düzeyine çıkarırken; Demirel '80 öncesi dönemin tümünde bu sentezi temel almış, MHP Türkçülük biçimini esas alırken İslamcılığı da kullanmıştır. Bugün de MHP’den İP ve CHP’ye, silahlı bürokrasiden hemen bütün burjuva partilere, bütün burjuvazi milliyetçilik ideolojisini şu ya da bu ölçüde kullanıyor.

12 Eylül faşizminin Türkçü-İslamcı biçimi kullanması onu ırkçı Turancı MHP’den daha az saldırgan kılmaz, nitekim kılmamıştır. Ya da bugün emekli subay ve polislerin örgütledikleri kuvvayı kontra çetelerinin, ırkçı-Turancı olanlarıyla “ulusalçı” tanımlamasıyla kendilerini ifade edenler arasında faşist terörizmi benimsemeleri açısından pek fark yoktur. Perinçek’in milliyet-

çiliği de, Yazıcıoğlu’nun milliyetçiliği de kontrgerillanın başı Küçük’ü desteklemekte, emperyalist savaş suçluları turancı Talat ve Enver paşaları sahiplenmekte birleşiyor. ırkçı Turancılığı savunup savunmamakta, İslamcılığı kullanıp kullanmamakta farklı olmaları, başka açılardan farklı işlev görmelerine yol açsa da, devrimci/komünist harekete karşı, Kürt ulusal demokratik hareketine karşı saldırganlıkta, faşizmi benimsemekte farklı olmaya yol açmıyor.

Cumhuriyet Gazetesi çevresi, Perinçek ve Türk Solu, kemalizme sarılarak kutsadıkları milliyetçiliği, antiemperyalist göstererek, ilerici halk kesimleri ve aydın küçük burjuvazi içinden faşizme güç aktarmada ayrı ve önemli bir rol oynuyorlar. Bu farklı rolün de sonucu olarak, söz konusu nasyonalistlerden ve CHP’den MHP, BBP ve emekli asker-polislerin kuvvayı kontra çetelerine, Veli Küçük’lere, Denkaş’lara değin uzanan ve tümünün silahlı bürokrasinin etrafında konumlandığı, faşist milliyetçi bir cephe oluşmuştur.

Milliyetçiliğe bağlanan parti ve kişiler kaçınılmaz olarak burjuvazinin faşist cephesine ekleniyorlar.

Liberal gerici kanatla militarist milliyetçi kanat arasındaki iktidar dalaşında, demokrasi beklentisiyle birincisine bağlananlar, AB’ci ve ABD’ciliğe hizmet eden bir rol oynadığı gibi; “bölücülüğe” karşı milli birliği koruma kaygısıyla, hatta antiemperyalizm ve anti-ABD’cilik adına ikinci cepheye bağlananlar da, ABD’ciliğe hizmet eden bir rol oynuyor, dahası ABD’ci milliyetçi cepheye doğrudan bağlanıyor.

Emperyalist küreselleşme koşullarında ekonomik-mali sömürgeleştirmeye karşı mücadele, emekçi sınıfların kapitalist emperyalizme karşı mücadelesi sorunu haline gelmiştir. Kapitalist emperyalist sistem, Türkiye’yi dıştan bağımlılık altına alan, politik bakımdan ilhak eden bir dış güç değildir. Kapitalist dünya ekonomisinin her halkası/ülkesi birbirine eklenmişlikten, bağımlıktan bütünleşmeye dönüşmüştür. Uluslararası mali sermaye tekelleri Türkiye’deki tekelleri, kapitalist ekonomiyi ilhak ederek, Türkiye’deki tekeller de onlara “iltihak” ederek kaynaşıyor, bütünleşiyorlar. Oluşan iştirak tekelleri yalnızca iç pazara üretim yapmaktan çıkıyor, dünya pazarına üretim yapıyor. Uluslararası mali tekeller Türkiye kapitalist ekonomisinin iç egemen gücü, Türkiye tekelleri onlarla birleşmiş hale dö-

nüşüyor. Türkiye kapitalizmi dünya kapitalizminin doğrudan bir parçasıdır artık. Ayrı bir halkası değildir.

Türkiye'deki siyasi iktidar, hangi kanadı olursa olsun, bu egemen gücün egemenliğini koruyan güçtür; liberal gericileriyle de, milliyetçi faşistleriyle de!..

Orta çaplı işletmeler “kabuk değiştiriyor”, uluslararası tekellerin tedarikçisi, fason üreticisi, taşeronu, iştirak tekellerine eklemlenen işletmeler oluyor. Bu bağımlılık yoluyla kapitalist emperyalizme bağlanıyor, bağlanmıştır. Orta burjuvazinin artı değer pastasından aldığı pay azalıyor olsa da, uluslararası tekellere bağımlılık bu sınıfın da çıkarını belirler hale gelmiştir. “Ulusal sanayi” palavrası, milliyetçiliğin emekçileri aldatma yalanıdır yalnızca. Bu kesimler, artık

yalnızca işçi-emekçi devriminden daha çok korkan güçler oldukları için değil, tekellere bağlandıkları için de kapitalist emperyalist sistem yanında yer alıyorlar; değişik renklerden gerici partilerde yer alıyor, destekliyorlar, proemperyalist bir rol oynuyorlar. Bu yapılanmaya ayak uyduramayanların eski günlerin özlemiyle sarıldıkları milliyetçilik gericidir ve emekçi sınıfların kapitalist emperyalizme karşı yurtseverliğine karşıt ve düşmandır.

Yeni sömürgelerde, sosyalizm için mücadele eden işçi sınıfı ile kapitalist emperyalist sistemin kendi üzerindeki sömürü ve baskısına -sosyalizmi amaçlamadan, sosyalist olmaksızın- mücadele eden kent ve kırsal küçük burjuva emekçi yığınları, kapitalist emperyalizmle antagonist çelişki içindeki sınıflardır.

Ermeni Sorunu Üzerine

Işık Kutlu

19. yüzyılda, evrensel anlamda tarihsel bir süreç olan çok uluslu devletlerden ulus devletlere geçiş gündeme gelmiştir. Bu süreçte, Avusturya Macaristan, Osmanlı ve Rus İmparatorlukları parçalanmıştır. Birinci Dünya Savaşı ise temelde Osmanlı mirasının paylaşımı üzerine çıkmış, paylaşım planları çok önceden yürürlüğe girmiştir. Ermeni tehciri Osmanlı İmparatorluğu'nun çözülmesi sürecinde yaşanan halklar ve milliyetler mücadelesinin en trajik safhasıdır. Bu sürecin çok kanlı geçmesinin bir nedeni aynı toprakların üstünde Ermeni, Kürt ve Türklerin yaşaması; diğer bir nedense, Ermeni hareketinin güçlendiği sırada gecikmiş Türk milliyetçiliğinin ortaya çıkması ve Türk milliyetçiliğinin de Ermeni düşmanlığı temelinde şekillenmesidir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda "Ermeni Sorunu", gayrimüslimlere Müslümanlarla eşit hukuki haklar tanınması yolunu açan 1839 Tanzimat ve 1856 Islahat fermanları ile birlikte bir iç sorun olarak ortaya çıkar. Bu fermanlarla Hristiyan azınlık haklarının tanınması taahhüt edilmiştir. Öte yandan, 1830'lu ve '40'lı yıllarda Osmanlı yönetimi tarafından merkezileşme politikaları çerçevesinde Kürt beyliklerinin özerk yapılarına son verip, aşiretlerin toprağa yerleştirilmesi kararı uygulamaya konulmuştur. Bu süreçte, göçerlerle yerleşik düzende yaşayan topluluklar arasında süren gerginlikler ve çatışmalar daha da artmıştır. Geleneksel hale gelen köy baskınları ve yağmalama olayları, haraç almalar bunlar arasındadır. İlk Ermeni direniş örgütleri bu dö-

nemde kurulmaya başlar. Kafkaslardan Rus baskısından kaçıp gelen Müslüman göçmenlerin bir kısmı da bu yöreye yerleştirilmiştir. İç içe geçmiş yerleşimler oluşmuştur. Bu da karşılıklı çatışmaları beraberinde getirmiştir. Ermeni sorunu, başlangıçta uluslararası diplomasiye Ermenilerin, Kürtlerin ve Çerkezlerin saldırısından korunması çerçevesinde dahil olmuştur.

93 Harbi olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda imzalanan Ayestefanos (Yeşilköy) Antlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılma süreci resmîyet kazanır. Orta Avrupa ve Balkanlar'da neredeyse Osmanlı toprağı kalmaz. Çıkarlarını tehlikede gören İngiltere ve Fransa'nın duruma müdahalesi ile Berlin Muahedesi imzalanarak Rusya'ya sınırlamalar getirilir. Ancak, her iki anlaşmada da, Ermeni nüfusun yoğun olduğu Doğu vilayetlerinde söz verilen reformların derhal yapılması koşulu yer alır. Böylece, Ermeni sorunu, Osmanlılar bakımından aynı zamanda devletlerarası bir soruna dönüşür.

Reform sözleri Ermenilere karşı baskı politikalarının da artması demektir. Bu arada, Osmanlı topraklarında II. Abdülhamit'e karşı "Jön Türk" muhalefetinin ilk faaliyetleri de başlamıştır. Ermeni örgütler, Jön Türk muhalefetinin içinde yer almazlar. Ancak aralarında temas ve işbirliği arayışları 2. Meşrutiyet'e, hatta daha sonrasına kadar sürer. 1890, II. Abdülhamit rejiminin özellikle Ermeni hareketine karşı örgütlendirdiği "Hamidiye Alayları"nın kurulduğu yıldır. Bu

yarı-resmî milis gücü, Doğu'daki Ermeni nüfus üzerindeki Kürt grupların baskısını devlet kontrolünde, yasal ve sistematik hale getirmektedir. Sonuçta reform bir yana Van, Bitlis, Muş yöresinde şiddetli çatışmalar olmuş, çoğunluğu Ermeni, binlerce insan ölmüş, dağlık Sason bölgesinde isyan özellikle uzun sürmüştür. Ve Sason isyanı, Abdülhamit'e bir katliam gerekçesi sunmuştur.

1900'lerin başında Taşnak komitacılarının Osmanlı Bankası baskını, 1905'te Abdülhamit'in son anda kurtulduğu suikast girişimleri Abdülhamit yönetimine bir tepki olarak değerlendirilmiş, Ermeni hareketi, Jön Türk muhalefeti ile ilişki içinde 2. Meşrutiyetin ilanını sevinç ve umutla karşılamış, bunu Müslüman ahali ile birlikte yapılan gösterilerle kutlamıştır. Tehcir'den sağ çıkanlardan Harputlu Sargis Khaçatıryan (1903 doğumlu) o dönemi şöyle anlatır: "...hatırlıyorum da, 1908 tarihinde Türkiye'de ihtilal olduğunda, insanlar sokaklarda şarkı söylüyorlardı". Bu şarkılardan biri şöyledir: "Kalkın, hey vatandaşlar!/ Sevinelim yoldaşlar!/ İşte size hürriyet: Yaşasın Osmanlılar!". Yine sağ kalanlardan Bitlisli Hımayak Boyacıyan (1902 doğumlu) ise anısını anlatırken şöyle der: "1908'de hürriyet ilan edildiğinde, başlangıçta herkes Ermeni ve Türk'ün kardeşçe beraber yaşayacağı konusunda hemfikirdi. Hatta köyümüzde şölen oldu ve tüfekler ateşlendi..."

19'uncu yüzyılda doğmuş Sasunlu [Sason] görgü tanığı Yeğyazar Karapetyan (1886 doğumlu) geçmişin tarihi olaylarını hatırlayarak şunları söyler: "...1908'de ilan edilen hürriyet bütün siyasi mahkûmları özgürlüklerine kavuşturdu; artık Ermeni, Türk ve Kürt hepsi de eşit haklara sahip olacaklardı. Her yerde sevinç çığlıkları duyuluyordu. Hürriyet yasasıyla, Ermenilerin küçük düşürülmesine, dövülmesine, soyulmasına, küçümsenmesine, küfürlere ve soyguna maruz kalmasına son veriliyordu. Bu tür davranışları sergileyen kişi en ağır cezalara çarptırılıyor, hatta idama mahkûm ediliyordu. Her iki halka da tam güvence veriliyordu: Ermenilere serbestçe oy verme, kendi temsilcilerini seçme ve önerme hakkı veriliyordu. Bu, batı Ermenilerinin yaşamında bir yeniden doğuş idi."

Ancak bu hava 1909'da Adana'da patlak veren olaylarla bozulur. 1909 yılında, Paskalya haftasının 1-3 Nisan günleri, Adana çevresiyle birlikte alevler içindedir. Bir Müslüman- Ermeni ça-

tışması kışkırtılmıştır. Adana'nın Ermeni mahallelerine ve çevre köylerde katliamlar ve yağmalama eylemleri olur. Hükümet, Edirne'den Ermeni Osmanlı Mebusu Hakob Papikyan'ın Adana'ya hareket etmesini, olayı yerinde incelemesini ve Meclis-i Mebusan için Türkçe resmi bir rapor hazırlamasını tavsiye eder.

H. Papikyan Adana'ya gider, olan biteni detaylı bir şekilde araştırır ve teferruatlı bir rapor hazırlar. Raporda ".kurban sayısı 30.000'e ulaşmakla kalmıyor", denmekte, ayrıca, "katliamların yerel makamların bilgisi dahilinde ve emriyle düzenlendiği apaçık ortadadır" biçiminde ifadeler yer almaktadır. Tahrikçilik yaptıkları gerekçesi ile biri Ermeni kırk kişi idam edilir. Ama yine de İttihatçı ve Taşnak ilişkisi, 1909 sonrasında stratejik işbirliği düzeyine çıkmış, her iki parti ortak yayımladıkları deklarasyon ile Meşrutiyet'i koruyacaklarını ilan etmiştir. İki parti arasındaki resmî ilişki 1911 Taşnak Kongresi'ne kadar devam etmiş, 1912 yazı ile birlikte ilişkiler tümüyle bozulmuştur.

Ermeni sorununda asıl dönüm noktası Balkan Savaşlarından sonradır. 1911 Trablusgarp Savaşı Osmanlı'nın Afrika'dan tasfiyesi anlamına gelirken, Balkan Savaşı yenilgisi de Avrupa'dan tasfiyesini ifade etmektedir. Ve sıra Asya'daki topraklara gelmiştir. Bu savaşta İmparatorluğun kalbi sayılan, İttihatçı yöneticilerinin çoğunun doğum yeri olan Rumeli'nin tamamına yakını kaybedilir. Kaybedilen topraklarla birlikte Anadolu'ya doğru büyük bir Müslüman göçmen akını başlar. Hristiyan düşmanlığı da bu koşullarda yükselişe geçer.

Görünen o ki, bu yenilginin ardından iş başına gelen İttihat Terakki Partisi, yönetimi bundan sonra benimsediği geleneksel ittihat-ı anasır; yani dinî, millî cemaatleri bir arada tutma siyasetinin iflas ettiğini kabul eder. Bu durumdan köklü bir değişiklik yapmanın zorunlu olduğu sonucunu çıkarır. Çok uluslu bir imparatorluğu ayakta tutma politikasının güdülemeyeceği, artık elde kalan topraklara sahip çıkılması gerektiği görüşü güç kazanır. Osmanlı'dan kopan ya da kopma eğiliminde olan diğer halklar gibi milli bir politika yürütülmesi gerektiği, aksi halde topyekûn yok olma tehlikesi ile karşı karşıya gelineceği düşünülmektedir. Bundan böyle İttihat Terakki yönetimi bir Türk milli politikası takip edecektir. Ve bu politika, bu tarihten sonra Türk milletinin vatani olarak algılanacak olan

Anadolu üzerine yoğunlaşacaktır. Anadolu'da ise Ermeniler, Kürtler, Türkler, Rumlar, Yahudiler ve başka halklar birlikte yaşamaktadırlar. Bu politikanın etnik temizlik anlamına geldiği ortadadır.

Öte yandan, 1912'nin son aylarından başlayarak Osmanlı-Ermeni kuruluşları Doğu'daki altı vilayette özerklik istemektedirler. Rusya'nın baskısı ve dönemin altı büyük Avrupa devletinin katılımıyla özerklik projesi hazırlanıp Mart 1914'te Yeşilköy Anlaşması ile Osmanlı hükümetine kabul ettirilir. Özerklik; Van, Muş, Bitlis, Erzurum, Sivas ve Diyarbakır'ı da içeren altı vilayet için söz konusudur. Bu projenin pratikte bağımsızlık demek olduğu aslında bütün taraflarca kabul edilir. Uzun görüşmeler sonucu yöre iki yönetim bölgesine ayrılır ve yönetmek üzere iki Vali atanır. Norveçli Müfettiş Hoff ve Hollandalı Westenen, Ağustos 1914'ün başında Erzurum'a gelmişlerdir.

Bu durumda, Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve Osmanlı devletinin savaşa katılması bu projeden kurtulmanın çaresi olarak görülmüştür. Osmanlı hükümeti savaşa girdiğinde artık, Ermeniler köşeye sıkışmış ve neredeyse gidecek yeri kalmamış Türk milliyetçiliğinin, Batılı büyük devletlere duyulan kin başta olmak üzere, tüm nefretini kusacağı bir kesim olarak topun ağzındadır. Üstelik Rumeli'nden vazgeçmek zorunda kalan ve yüzünü Doğu'ya dönen İttihatçıların İslam ve Türk coğrafyasına ulaşmalarının önünde engel olarak görülmektedirler.

İttihatçılar artık bütün Anadolu'yu merkezi ve üniter bir Türk-Müslüman ulusal devleti kimliğine sokmayı planlamaktadırlar. Dahası, emperyalist paylaşım savaşına, bir Turan İmparatorluğu kurma hayalleriyle dahil olmaktadır. Profesör Stefanos Yerasimos'un dediği gibi; "1914-1915 kışında yerleşen kanı bir vatanın iki talibi olamayacağı ve Ermenilerden kurtulmanın yolunun bulunması gereği, yani 'ya biz ya onlar' psikolojisidir. Bu 'kurtulma'nın yolları ise yerine ve koşullara göre uygulanmıştır". Tehciri büyük bir coşkuyla uygulayan Diyarbakır Valisi Çerkez Reşit Bey'in "Ya onlar bizi ya biz onları" sözü bu anlayışın en açık ifadesidir.

1914 Yeşilköy Anlaşması görüşmeleri sırasında Alman Büyükelçisi Wangenheim Berlin'e gönderdiği raporda, "bu iş taksimin başlangıcı demektir" diye yazar. Avusturya Büyükelçisi Pallavicin'in, Rusların reformun gerçekleşmesi ile

birlikte, "Türkiye'nin Asya parçasının bölünmesinin artık bitmiş bir iş olduğunu" hiç saklamaya gerek görmeden kendisine söylediğini ifade eder. İttihat ve Terakki yöneticilerince kırım kararının alınmasında Birinci Dünya Savaşından yenilgiyle çıkılması durumunda bu özerklik kararının hayata geçirileceğini bilmenin de etkisi vardır.

1890'larda yapılan katliamlardan sonra Van yöresinde Ermenilerle ve yerel güçler arasında çatışmalar artar. 1915 Nisan'ının ortasında İstanbul'a ayaklanma haberi gelir ve tehcir kararı alınır. Aslında bu denli kapsamlı bir tehcir kararı alınmasında artık Ermenilerin eylemleri yalnızca bir bahanedir. Ve nitekim resmi yazışmalarda tehcirin bu bölgelerde oluşturulması kuvvetle muhtemel bir Ermeni devletinin varlığını engellemek amacını güttüğü açıkça ifade edilir. Sarıkamış yenilgisi ve Çanakkale savaşının başlaması, kararın hızla uygulamaya sokulmasına yol açar. Ermeni bağımsızlığının ilanının an meselesi olduğu düşünülmektedir.

"...1914 yılında Türkiye genel seferberlik ilan etti... -diye anlatır Harputlu Sargis Khaçatıryan (1903 doğumlu)- Ermeni gençlerini Türk ordusuna aldılar. Götürüp amele taburlarında çalıştırdılar; sonra hepsini de öldürdüler...". Doğal olarak, eğer Ermeniler Van'da meşru müdafaa-ya başvurmasalardı, onlar da aynı şekilde şehit olacaktı. Burada soykırımdan kurtulan Vanlı Ardsrun Harutyunyan'ın (1907 doğumlu) sözlerini hatırlatmakta fayda var: "Meşru müdafaa, halka karşı şiddete başvurulduğunda doğmaktadır."

"Dolayısıyla, Van'da, Şatak'ın [Çatak] ve diğer yerlerde kahramanca yapılan savunma muharebeleri, İttihat Hükümeti'nin uyguladığı şiddete baş kaldıran batı Ermenilerinin haklı bir isyanıydı, onların dünyadaki büyük devletlere yönelttikleri şikayet sesiydi" şeklinde ifade etmektedir Ermenilerin görüşlerini, Verjine Svazlian (Sivaslıyan) Ermeni Soykırım ve Tarihsel Hafıza adlı çalışmasında.

Tehcirin resmi gerekçesi, ordu için tehlike teşkil eden Ermenilerin savaş bölgelerinden uzaklaştırılmasıdır. "1915'te Ruslarla çarpışan Türk ordusunu arkadan vurmaya çalışan Ermeni çetelerine yardım eden Ermenilerin güneye gönderilerek yerlerinin değiştirilmesini hedef alan" Tehcir Kanunu, 14 Mayıs 1915'te yürürlüğe girmiştir. Tehcir Kanununun tam metni şöyledir: "1-

Vakti seferde ordu ve kolordu ve fıkra komutanları ahali tarafından herhangi bir suretle evamir-i hükümete ve müdafaa-i memlekete ve muhafaza-i asayişe müteallik icraat ve tertibata karşı muhalefet ve silahla tecavüz ve mukavemet görürlerse, derakap, kuvayı askeriye ile şiddetli surette tahribat yapmağa ve tecavüz ve mukavemeti esnasında imha etmeye mezuun ve mecburdur. 2- Ordu, müstakil kolordu, tümen komutanları, askeri icaplara mebni veya casusluk ve hainliklerini hissettikleri köyler ve kasabalar ahalisini tek tek veya topluca diğer yerlere sevk ve iskân ettirebilirler”. Resmi tezi savunanlar işte bu yasal gerekçeye dayanmaktadır. Yapılan iş savaş hukukunun gereği sayılmaktadır.

Tehcir Kanununun çıkarılmasından hemen sonra çeşitli illere, valiliklere, kaymakamlıklara şifreli telgraflar çekilir. Yöntem her yerde aynıdır. 24 saatte tespit edilen yörelerin boşaltılması emri verilir. Polis, asker ve milis gelir, önceden belirlenmiş evlerin kapısını çalar teker teker. Onlara her şeyi arkalarında bırakıp gitmeleri için birkaç dakika zaman verilir. Kafiler halinde toparlanırlar. Hiçbir ayırım yapılmamıştır. Yaşlı hasta çoluk çocuk demeden aniden Batıdakiler de Doğudakiler de bir ölüm yolculuğuna çıkartılmıştır. Bursa'nın Medz Nor Köyü'nden Aşot Ohanyan (1905 doğumlu) bu ölüm yürüyüşünü şöyle anlatır: “1914'te Türk Hükümeti gençlerimizi toplayıp, silah altına aldı; ondan sonra da ailelere ‘araba kiralamın, yakın bir yere gideceğiz’ denildi. Parası olan yük arabası kiraladı, parası olmayan da yayan gitti. Biz de çocuktuk; annemizin eteğinden tutup yürüyerek gittik. Uzun süre yolculuk ettik. İlk durağımız Konya idi. Orada, bizi şehre sokacaklarına, dağlarda jandarmaların gözetimi altında aç susuz bıraktılar. Ertesi sabah bizi Bozkur'a doğru yola çıkardılar. Oradan da geçtik. Günlerce, haftalarca yürüyorduk. Ayaklarımız kanlar içinde yürüyorduk. Zaptiyeler kamçıyla vuruyorlardı. Birçokları buna dayanamayıp, yolda öldü. Cesetler yerde kalıyordu ve geceleri kurtlar onları yiyordu. Yayan gidiyorduk. Zaten çok az kişi kalmıştık, çünkü birçok insan ölmüştü. Bir de İğde diye bir köyün yakınlarına ulaştık. Orada ‘Paranız yok mu? Paraları çıkarın!’ diyerek üstümüze saldırdılar ve soygun başladı”.

Yol uzundur. Ve göç ettirilenlerin çoğu yaya yürütülmektedir. Geğetsik Yesayan (1901, İzmit

doğumlu) sürgün yollarında çektikleri inanılmaz eziyetleri ve geçtikleri bölgeleri şöyle anlatır: “1915 yılında, Büyük Felaket sırasında ben 14 yaşındaydım. Sürgün başladı. Ailemizdeki 12 kişiyle sürgüne gittik; sadece 2 kişi hayatta kaldık. Yolda bizi kamçılarla dövüyor, bize eziyet ediyor ve su vermiyorlardı. Biz yürüyerek Devlet, Eskişehir, Konya, Ereğli, Bozantı, Kanlı Geçit, Bab, Meskene, Abu Arar ve Tigranakert'ten [Diyarbakır] geçip sonunda Der Zor'a vardık...”

Bu varılan kamplarda neler olduğunu ise Cemal Paşa'nın Kurmay Başkanı Ali Fuad Elden Suriye Hatıraları'nda “İki Ölçü” başlıklı bölümde anlatır. Cebeli Dürüz'e bir teftiş seyahati yapar Cemal Paşa. Karşılıyıcılar arasında “çıplak kara kuru iskelet halinde” insanlar görünür. “Belli ki açtılar. Susuyorlardı” der Ali Fuad. Cemal Paşa'yı alkışlamıyor, öylece bakıyorlardır. Adamları merak edip kim olduklarını sorar. Ermeni göçmenlerdir. Cebeli Dürüz ordunun zahire ambarıdır. Ve hasat zamanıdır. Her tarafta tepecikler halinde zahire yığılıdır. Kurmay Başkanı Cemal Paşa'dan göçmenler için iki ton buğday ihsan etmesini ister. O vakte kadar kudretli ve cömert bir insan olarak bildiği Cemal Paşa Kurmay Başkanı'na: “Fuad Bey! Sen daha hala anlamadın mı?” der. Anlamamıştır. “Halep'te başka bir ölçü uygulanmıştı. Cebeli Dürüz'da başka bir ölçü uygulandı” diye yazar anılarında.

Göç yollarında neler yaşandığı hakkında sayısız tanıklık vardır artık günümüzde. Fethiye Çetin “Anneannem” adlı kitabında içimizden birinin, “kılıç artığı” sayılan Heranuş nenenin öyküsünü anlatır. Anlatılan tanıklıklar, yaşananlar çok yakındır birbirine: Önceden ayrılıp öldürülen erkekler, parçalanmış, yakılanlar, yollarda saldırı, açlık, çocukların genç kızların kaçırılması, kendini azgın sulara atmak zorunda kalan genç gelinler, öldürülen bebekler. Vahşet, vahşet, vahşet... Açlıktan ot yiyenler, açlıktan insan eti yiyenler, parçalanmış ceset tepeleri, akarsularda yüzen cesetler. Anadolu Heranuş nenenin tanıklığı ile Talat Paşa davasının tanıklarından Cristine Terzibaşıyan'ın anlattıkları birbirinden çok da farklı değildir bu yüzden. Aslında her katliam kurbanının yaşadığı hep aynı yazgının farklı coğrafyalara savrulan parçalarıdır; Almanya'ya, Amerika'ya, Fransa'ya ve İtalya'ya ve Ermenistan'a.

Göçertme Anadolu'nun 70 yerleşim yerinde hemen hemen aynı anda başlatılır. Erzurumlu Loris Papikyan (1903 doğumlu) da şöyle anlatır yaşadıklarını: “Yolda, Türklerin Ermeni kızlar ve kadınlarla nasıl alay ettiklerini gördüm. Ben öyle korkunç bir sahneye tanık oldum ki, dünya tarihinde eskiçağlardan bugüne kadar hiçbir barbar kavim kadınlara karşı buna benzer bir vahşet sergilememiştir. Dört rütbeli şahıs, insani görünümünü yitirmiş, vahşi sırtlanlar gibi azmış aşağılık yaratıklar, bir masanın etrafına oturmuştu ve bir grup Ermeni kadın da yanlarında ayakta duruyordu; o kadınlar muhtemelen birkaç gün sonra doğum yapacaklardı. O rütbeliler hamile kadınların rahimlerindeki çocukların cinsiyeti üzerine bahse giriyor ve emirlerindeki askerlere hamile kadının karnını bıçakla deşerek bebeği dışarı çıkarmalarını emrediyorlardı. İnsan görünümümlü vahşi hayvanlar neler yapmıyorlardı ki. Eğer ben bahsi geçen sahneyi şahsen görmüş olmasaydım ve bugün onu bana anlatsalardı ya da bir kitapta okusaydım, benzer bir vahşetin sergilenmiş olduğuna asla inanmazdım”. Gerçekten de bu tanıklıkları okurken yaşadığımız duygulara tercüman olmaktadır aynı zamanda Loris Papikyan.

Tehcir eylemi, ilgili yasadan çok önce gündeme gelmiştir. Emrin çıkarılması Batılı Devletlerden gelen protestolardan sonradır. İttihat ve Terakki Partisi, Jön Türk devrimini gerçekleştiren örgüttür. Ancak iktidarı gerçek anlamda ele geçişi Ocak 1913'tür.

Anadolu'yu Türkleştirme planları da bu tarihten sonra yürürlüğe sokulur. Özellikle 1914 yılında Enver Paşa'nın Harbiye Nazırı olmasıyla somut planlar ortaya konur. Teşkilat-ı Mahsusa'nın (Özel Örgüt) kurulması da bu planın en önemli unsurlarındandır. Teşkilat-ı Mahsusa'nın önde gelen isimlerinden Kuşçubaşı Eşref; “Teşkilatın görevi Anadolu'daki gayri Türk unsurların tasfiye edilmesidir” der.

Anılarında, 23 Şubat 1914 tarihinde Enver Paşa ile bir görüşme yaptığını yazar. Enver, Eşrefe, devletin kurtuluşunun gayri Müslimlere karşı alınacak tedbirlere bağlı olduğunu söyler. Teşkilat-ı Mahsusa'nın görevi, “hükümetin görünürdeki kuvvetlerinin ve asayiş teşkilatının kat'iyyen başaramayacağı hizmetleri yerine getirmektir.” Hainler ve sadıklar ayrılmalıdır. Bu amaçla; “büyük bir plan hazırlamıştık... Bu plan, Osmanlı Devleti'nin asırların yükü ve mi-

rası olarak omuzlarında taşıdığı mâzi miraslarının zararını asgari hadde indirecek tedbirleri ihtiva ediyordu” der, Kuşçubaşı. Anlattıklarına bakılırsa devlet yöneticileri, gayrimüslimleri ayrılıkçı ve “öldürücü bir dert” olarak görmektedir. Plan yürürlüğe konulur, “stratejik noktalara kümelenmiş ve dış menfi tesirlere bağlı gayri Türk yığınakların tasfiyesi” başlatılır.

Tehcirin amacı, hiçbir biçimde yalnızca güvenlik gerekçesiyle göç ettirme değildir. Tehcir, Anadolu'nun gayri Türk unsurlarından arınması için kullanılan bir araçtır.

Bu durumu, tehcir eylemini Teşkilat-ı Mahsusa adına organize eden, Bahaddin Şakir'in Adana murahhası Cemal Bey'e 25 Şubat 1915'te yazdığı bir mektupta söyledikleri de açıkça ortaya koymaktadır: “Cemiyet vatani bu mel'un kavmin (Ermenilerin) ihtizasından kurtarmaya dâi hazırdır. Osmanlı tarihine sürülecek lekenin mesuliyetini düşulhamiyetine almaya karar vermiştir”. Bu, soğukkanlı bir bilinçlilik halidir. 1920 yılında Ankara'da yeni açılan Büyük Millet Meclisi'nde bir konuşma yapan Hasan Fehmi Bey; “Tehcir meselesi, biliyorsunuz ki, dünyayı velveleye veren ve hepimizi katil telakki ettiren bir vaka idi. Bu yapılmazdan evvel âlem-i nasraniyetin bunu hazmetmeyeceği ve bunun için bütün gayz ve kinini bize tevcih edeceğini biliyorduk. Neden katillik unvanını nefsimize izafe ettik? Neden o kadar azim, müşkül bir dava içine girdik? Sırf canımızdan daha aziz ve daha mukaddes bildiğimiz vatanımızın istikbalini taht-ı emniyete almak için yapılmış şeylerdir” diyerek bu bilincin bir unsuru olduklarını açıkça ifade edecektir. Zaten, Kurtuluş Savaşını yönetenler de İttihat ve Terakki'nin ikincil kadrolarıdır.

Ermeni Kırımının resmi başlangıç tarihi, 24/25 Nisan 1915 olarak kabul edilir. Bu tarihte Van'daki olaylar bahane edilerek Ermeni toplumunun önde gelenlerinden 235 kişi tutuklanır, bunu 600 kişinin daha tutuklanması izler. Tutuklananlar 24 Mayıs'ta 2 bin 345 kişidir. Aralarında Grigor Zohrap, şairler Daniel Varujan, Siamanto, yazar ve doktorlar Ruben Zardaryan, Ruben Sevak, Hovhannes Tılkatintsi, Melkon Gürcüyan, Yeruhan, Sımbat Bürat, Tigran Çöküryan, Nazaret Tağavaryan ve daha birçok ünlü sima vardır. Başta İstanbul'dan olmak üzere Sivas'tan, Diyarbakır'dan, Merzifon'dan, Erzurum'dan, Kayseri'den, İzmir'den ve Erme-

nilerin yaşadığı diğer yerlerden alınarak sürülmüş ve katledilmişlerdir.

Ermeni milletvekili Grigor Zohrap ve Vartekes'in ölümünü gazeteci Ahmer Refik (Altınay), 'İki komite İki Kıtıl' adlı kitabında anlatır. Grigor Zohrap ve arkadaşları sürgün sırasında Cemal Paşa'nın karargahının olduğu Halep'e kadar gelirler. Ve Paşa'dan korunmalarını isterler. Cemal Paşa olaylar durulana kadar onları gözden uzak tutmaya karar verir. Ve Talat Paşa'ya başvurur. Talat tüm ısrarları reddeder. Ve yargılanmak üzere Diyarbakır'a gönderilmelerini ister. Yola çıkarlar. Yolda, Çerkez Ahmet Çetesi Zohrap ve arkadaşlarını öldürür. Cemal Paşa, Şam'dan emir yollayarak Eskişehir'de Çerkez Ahmet ile arkadaşı Halil Bey'i tutuklatır.

Çerkez Ahmet'ten Abdullah Çatlı'ya

Çerkez Ahmet hükümetin fedailerindedir. "Cavit Bey'in şerefine Zeki Bey'i öldürenlerdendi", diye yazar Ahmet Refik. Halep'e ulaşan Ermenileri görünce Cemal Paşa'ya; "Emir buyrun, Bir teşkilat yapalım. Bunları da temizleyelim" demiş, ancak Cemal Paşa izin vermemiştir. "Çerkez Ahmet, Ermeni fecayi için mühim bir vesika idi" der Ahmet Refik. Ve Eskişehir'de yakalanan fedaiye sorular yöneltir. Çerkez Ahmet, Ahmet Refik'in Doğu illerinde ne yaptığı sorusunu şöyle yanıtlar; "Bey birader, dedi, şu hal namusuma dokunuyor. Ben bu vatana hizmet ettim. Gidin, görün, Van ve havalisini Kâbe toprağına döndürdüm. Bugün orada tek bir Ermeni'ye tesadüf edemezsiniz. Vatana bu kadar hizmet ettim; sonra o Talat gibi hergeleler İstanbul'da buzlu bira içsinler beni de böyle taht-el hıfz getirsinler, yok bu haysiyetime dokunuyor!" Zohrap ve arkadaşları sorulduğunda da yanıtı şudur: "Halep'ten çıkmışlardı yolda rastladık, derhal arabalarını kuşattım. Gebereceklerini anladılar. Vartekes dedi ki; 'peki Ahmet bey bize bunu yapıyorsunuz, fakat Araplara ne yapacaksınız? Sizden onlar da memnun değil', 'o senin bileceğin iş değil, kerata' dedim, bir mavzer kurşunuyla beynini patlattım. Sonra Zohrap'ı yakaladım. Ayağımın altına aldım. Koca bir taşla kafasını ezdim, geberinceye kadar ezdim".

Falih Rıfkı Atay, askerliğini Cemal Paşa'nın yanında yapar. O da, hapishaneden adam çıkarıp çeteler kurulduğuna şahittir. Zeytindağı adlı anı kitabında Zohrap ve Çerkez Ahmet olayını ken-

di cephesinden anlatır. Cemal Paşa, Talat'tan Zohrap ve Vartekes'i Lübnan'a gönderme izni alamamıştır. Ancak onları öldüren Çerkez Ahmet, arkadaşlarını yakalatıp Şam'a getirtir. Bu kez Talat onların bırakılmasını ister. Yine uzun yazışmalar olur "Talat Paşa nihayet; Bu vesile ile onlardan kurtulmuş oluruz kararını vermiş olacaktı" diye yazar Falih Rıfkı. Anlattığına göre; sonunda Cemal Paşa, Çerkez Ahmet ve arkadaşı Nazım'ı (Ahmet Refik, Nazım'ın daha önce öldüğünü yazar, tutuklanan Halil Bey olmalıdır -I.K.) mahkemeye çıkarır. Çantalarında yağma malzemesi bulunmuştur. "... bu iki ser-serinin bir ideal için fedakarlık değil, zengin olmak için cinayet işledikleri belli idi" diye yazar Falih Rıfkı. Çerkez Ahmet'ten Çatlı'ya ya da Yeşillere "devlet için kurşun sıkınlardan" durumu budur. Karşı olunan hiçbir vakit eylemlerinin biçimi olmamıştır. Cemal Paşa yetkisini kullanarak önce onları astırır. Sonra İstanbul'a haber verir. Bu da kullanılan insanlar üzerinden paşalar çekişmesidir. Ama anlatılanlar Türk yazarların kaleminden tehcir gerçeğinin en açık bir ifadesidir de. Katliama belge arayanların Türkçe kaynaklara bakması bile gerçeği görmelerine yetecektir. Eğer gerçeği arıyorlarsa tabi.

Talat Paşa davasının bilirkişilerinden Dr. Johannes Lepsius; "Tehcir kararı Jön Türk Komitesi tarafından alındı. Dahiliye Nazırı Talat Paşa ve Harbiye Nazırı Enver Paşa tarafından planlanarak, Jön Türk Teşkilatı tarafından uygulandı" diye açıklar kanısını. Sürgün emrini alan devlet görevlilerin bir kısmı emri şaka sanmış, bir kısmı itiraz etmiş, emri tekrar tekrar doğrulatmaya çalışmışlardır. Emirlere uymayanlar görevden alınmıştır. Hemen her yerde Parti ve ona bağlı Özel Örgüt devlet daireleri üzerine baskı uygulamış, emri bizzat uygulamış ve uygulatmışlardır. Tehcir kısmen İstanbul, İzmir ve Halep gibi şehirler dışında tüm Ermenileri kapsayacak biçimde uygulanmıştır. Bu şehirlerden de sürülenler olmuş, daha geniş sürgün elçilikler ve konsolosluklar aracılığıyla engellenmiştir. Anadolu Ermenileri, hükümet ve parti tarafından gönderilen emir üzerine, Mezopotamya çölünün kuzey ve doğu kenarına, Dair-es Zor'a, Rakka'ya, Homs-Hama, Meskene'ye, Ras-el Ain'e ve Musul'a kadar sürülmüşlerdir. Batı Anadolu, Kilikya ve Kuzey Suriye'de yaşayan Ermenilere yapılan budur. Çölde oluşturulan toplama kamplarında birkaç yüz bini bulan nüfusun büyük çoğunluğu açlık ve düzenli olarak yapılan katliam-

lar sonucu hayatlarını yitirmişlerdir. Toplama kamplarında yer darlığı başlayınca birçoğu çöle götürülüp yok edilmiştir.

Doğu Anadolu bölgesinden sürülenlerin sadece yüzde 10'u sürgün yeri olarak saptanan yerlere ulaşmıştır. Yüzde 90'ı yollarda öldürülmüştür. Kadın ve kızlar jandarmalar tarafından satılmış, Türkler ve Kürtler tarafından kaçırılmıştır. Tehcirin resmi gerekçesi Ermenilerin ordu için tehlike teşkil ettikleri bölgelerden uzaklaştırılmasıdır. Ama Anadolu Ermenilerinin tümü savaşız bölgelerden alınmış, doğrudan savaş bölgelerine, ordu birliklerinin bulunduğu yerlere sürülmüşlerdir. Üstelik yaşamlarını devam ettirebilmeleri için hiçbir önlem alınmamıştır. İaşeleri konaklama gereksinimleri düşünülmemiştir. Uluslararası insani kuruluşlarının, Amerika ile İngiltere'nin insani yardım önerileri ise reddedilmiştir.

Tehcir emrinin bir katliam emrine, ama aynı zamanda bir Ermeni direnişine dönüştüğü yer Van'dan Elazığ'a (Harput) uzanan bölgedir. Ermeni nüfusun görece en yoğun olduğu bu bölgede silahlı gruplara sahip Ermeni topluluklar üzerlerine gelen Teşkilat-ı Mahsusa timleri ve eski Hamidiye alayları mensuplarına karşı koyarak ya Sason ve çevresindeki dağlarda veya çoğunlukta oldukları ve zaten isyan halini sürdürdükleri Van'da savunmaya çekilerek Rus kuvvetleri gelinceye kadar tutunmaya çalışmışlar ya da düzensiz gruplar halinde Osmanlı-Rus hududunu geçip Rusya'ya sığınmaya uğraşmışlardır.

Çukurova'da Ermenilerin bir kısmı dağlara sığınarak ve kaçarak hayatta kalmayı başarmışlardır. Kimi yerlerde direnmeler örgütlemişlerdir; ... ve batı Ermenilerinin farklı kesimlerinin kendi temel yaşamsal haklarını müdafaa etmek için zulme karşı haklı ve şerefli mücadeleleri (1915 Van Muharebesi, Şatakh [Çatak], Şebinkarahisar ve Sasun'da [Sason] ölüm kalım mücadeleleri, Musa Dağ, Urfa ve daha sonraları 1920-21'de Ayntap [Gaziantep] ve Hacın muharebeleri) görgü tanıklarının anlattıkları anılara yansımaktadır" diye anlatır Verjine Svazlian (Sivaslıyan).

İstanbul yargılamalarında verilen ifadelerden anlaşıldığına göre; her bölgede yaklaşık %5 civarında bir Ermeni nüfus bırakılmasına izin verilmiştir. Ermeni halkı bazı bölgelerde, örneğin Yozgat ve İzmir'de elleri kolları bağlanarak

götürülmüşler, Trabzon civarında kayıklara bindirilerek denize dökülmüşlerdir. Trabzon milletvekili Mehmet Emin Bey, Ermenilerin kayıklara doldurularak boğulmalarına kendi gözleriyle şahit olduğunu söylemiştir. Öldürmeler çoğu kez yerleşim yerlerinin dışına çıkar çıkmaz başlamaktadır. Öldürme işi hemen daima Teşkilat-ı Mahsusa çetelerince gerçekleştirilmiştir. Doğu illerindeki çeteler Kafkas ve Çerkez göçmenlerinden, Hamidiye alaylarından, adli mahkumlardan, sivil görünümlü subaylardan ve İttihat Terakki'nin yöredeki mensuplarından oluşmuş, işler yine jandarmayla birlikte yürütülmüştür. Muş'ta ise işe ordu da karışmıştır.

TTK tarafından bastırılan Ermeniler Sürgün ve Göç adlı kitapta, Alman ve Amerikan konsoloslarına dayanılarak, Trabzon bölgesinden gönderilecek Ermenilere ilişkin başlangıçta yapılan bazı istisnalar anlatılarak tehcirde Osmanlı İttihat Terakki yönetimince Ermenilere iyi davranıldığı ispatlanmaya çalışılır. Oysa çocuklara, yaşlılar ve hastalara Alman Konsolos Bergfeld'in Vali ile iyi ilişkileri dolayısıyla tanınan bu istisnalar İttihat ve Terakki Partisinin hoşuna gitmemiş ve Alman Konsolos Bergfeld'in raporunda söylediği gibi İstanbul'dan gelen emirle ve Valinin yokluğu da fırsat bilinerek 3 gün sonra derhal kaldırılmıştır. Son andaki müdahale ile yalnız çocukların kalmasına izin verilmiştir.

"İstisnaya tabi tutularak, sürgüne gönderilmeyen çocukların akıbeti hakkında da yeteri kadar bilgi vardır. Hepsi kaldıkları yerlerden toplandılar ve çoğu ya hastanede zehirlenerek ya da denize dökülerek öldürüldüler. Çeşitli konsolosluk raporları yanı sıra, bu boğulma olayları, 1919'da İstanbul'da Trabzon'daki tehcir olayı sanıkları aleyhine açılan davada da dile getirildi. İlgili davanın, 12 Nisan 1919 tarihli onuncu; 1 Mayıs 1919 tarihli on beşinci; 5 Mayıs 1919 tarihli on altıncı ve 10 Mayıs 1919 tarihli on yedinci oturumlarında, vali, tüccar, asker (hepsi Türk) şahitler, sürgünden geriye kalan çocukların ve hastaların öldürülmelerine ilişkin bilgiler aktarmışlardır" diye yazar Taner Akçam.

Tehcir işi Genelkurmay tarafından koordine edilmekle birlikte ordu çoğu kez direkt olarak işlere karışmamıştır. Profesör Vahakn N. Dadrian ordu içinden üç subayın adını zikreder: Enver Paşa, Miralay Seyfi Düzgören ve 3. Ordu Komutanı Mahmut Kamil Paşa. Kamil Paşa

kırımın örgütlenmesinde önemli görevler üstlenmiştir. Paşanın komutanı olduğu 3. Ordu adına yayınladığı genelge, tehcirin amacının ne olduğunu göstermesi bakımından öğreticidir.

Genelgede; “Bir Ermeni’yi tesahüp edecek (koryacak) bir Müslüman’ın hanesi önünde idam hanesi ihrak (yakmak) ve memurinden ise tard ve Divan-ı Harbe sevk ve himayeyi reva görenler cihet-i askeriyeden iseler nisbet-i askeriyelelerinin kat’berayı muhakeme mezkur Divan-ı Harplere tevdi olunması” bildirilmektedir. Yani, bir Ermeni’ye yardım eden sivil Müslüman gerekçesiz asılıp idam edilirken, devlet görevlileri aynı sonuçla yargılandıktan sonra karşılaşacaklardır. Eski sosyalistlerden Abidin Nesimi’nin babası Lice kaymakamı Hüseyin Nesimi, Basra Valisi Ferit, Beşiri kaymakam vekili Sabit, Müntefak mutassarıfı Bedi Nuri, Ermenileri katletmeyi reddettikleri için öldürülenler arasındadır. 3. Ordu Komutanı Vehip Paşa, yol yapımında çalışan ve Sivas’tan 4. Orduya sevk edilmek üzere yola çıkartıldıktan sonra imha edilen Ermenilerin ölümünden sorumlu Yüzbaşı Nuri Efendi’yi, hemen Divan-ı Harbe vererek yargılatır ve idam ettirir.

Bir başka zulüm ve yok etme mekanizması da Amele Taburlarıdır. Seferberlik ile birlikte 2045 yaş arası Ermeniler zaten askere alınmışlardır. Bunu, taşımacılık işlerinde kullanılmak üzere 15-20 ve 45-60 yaş arasındakilerin askere alınması izler. Erzurum yöresinde görev yapan yabancı görevlilerin raporları, amele taburlarına alınanların nasıl yol işçilerine ve yük hayvanlarına dönüştürüldüklerini anlatır. Bunların çoğu kötü muamele, soğuk, dayak ve açlık gibi nedenlerle ölmüşler, dayanamayıp kaçanlarınsa evleri yakılmıştır. Sarıkamış yenilgisinden sonra durum daha da kötüleşmiş, Ermeni askerler önce silahsızlandırılmış sonra imha edilmişlerdir.

Dr Johannes Lepsius, Talat Paşa tarafından imzalanan kararnamede “Sürgünün hedefi yoktur” dendiğini söyler. Sonuçlar bunu doğrulamaktadır. Talat Paşa tarafından Diyarbakır’a çekilen bir telgraf amacın ne olduğunu çok iyi anlatır. Diyarbakır Valisi Dr. Reşit’in yaptıkları o kadar boyutlanır ki, hakkındaki şikayetler İstanbul’a ulaşır. Çeteler tarafından yalnız Ermeniler değil diğer Hristiyan ahali de geceleri şehir dışına çıkarılıp boğazlanmaya başlamıştır. Öldürülenlerin toplam sayısının 2000 kişi civarında oldu-

ğu kendisine bildirilen Talat şu telgrafı çeker; “Ermeniler hakkında ittihaz edilen tedabir-i inzibatiye ve siyasiyenin diğer Hristiyanlara teşmili kat’iyyen gayr-i caiz olduğundan ... bi’lhasa ale’l itlak Hristiyanların hayatını tehdit edecek bu kabil vekayi’a derhal hitam verilmesi ve hakikat-i halin işarı”. Yani, bu telgrafta Talat, boğazlamalar karşısında bir soruşturmaya bile gerek görmeyerek, boğazlamayı Ermenilerle sınırlı tutmasını ve durumu bildirmesini istiyor yalnızca.

1915-1917 arasında öldürülen Ermeni sayısının 800 bin olduğu o dönemde pek çok Türk kaynak tarafından telaffuz edilmiştir. İstanbul Hükümetince açılan soruşturmanın sonuçlarını açıklayan Dahiliye Nazırı Cemal Bey, Damat Ferit Paşa ve Mustafa Kemal de bu rakamı verirler. 1927 yılında Genelkurmay’ın savaştaki kayıplarla ilgili bir yayınında yine 800 bin sayısının telaffuz edildiğini yazmaktadır Taner Akçam. Ermeni kaynakları ise 1 ila 1,5 milyon arasında bir rakam ortaya koyarlar. Berlin’de Talat Paşa’nın öldürülmesi davasında bilirkişi olan J. Lepsius, Ermeni patrikhanesinin verdiği rakamlara göre savaş öncesinde Türkiye’de 1.850.000 Ermeni’nin yaşadığını söyler. Ona göre bu nüfusun 1.400.000’ü tehcir edilmiştir. Geriye 450.000 kişi kalmıştır. Bunlardan 200.000’i İstanbul, İzmir ve Halep’teki Ermenilerdir. Ermenilerden 250.000’i Rusların Doğu illerini işgali sonucu tehirden kurtularak Kafkasya’ya göç etmişlerdir. Van gölünün batı yakasına kadar ilerleyen Rus ordusu giderken Ermenileri de götürmüştür. Ölen Ermeni sayısı ise 1 milyon kişidir.

Mahkemede bunları söyleyen Lepsius, “Peki bu noktaya nasıl gelindi?” sorusunu sorar. Yanıtı kendi verir: “Ermeni sorunu durup dururken ortaya çıkmamıştır. Avrupa diplomasisinin yarattığı bir sorundur. Ermeniler, Rusya ve İngiltere’nin politik çıkarlarının bir kurbanıdır. Bu iki devletin Doğudaki rekabeti Kırım Savaşı ve Berlin Kongresi’ne kadar uzanır. Ermeniler, Londra ve Petersburg arasındaki diplomatik satranç oyununun kurbanı oldular. 'Hristiyanların korunması', 'insani kaygılar' ve benzeri gerekçeler sadece bahaneydi. Rusya ve Fransa’nın dikte ettirdiği reformları kabul etmek zorunda kalan Abdülhamit, 1895’te katliama başladığında, Lord Salisbury Ermeni sorununun kapandığını açıkladı. Prens Lubanov da Padişaha Rusya’nın reformları denetlemeyece-

ğine dair garanti verdi. Abdülhamit bu tavırlardan gerekli dersi çıkardı. Zaten 1894'te 1000 Ermeni'nin ölümüne neden olan Sason katliamından ve reformlardan sonra 1895/96 katliamlarında 100.000, yine 1913 reformlarının arkasından 1915/18 katliamlarında 1.000.000 Ermeni öldürüldü. 1894-1895-1915 yıllarına denk düşen 1000-100.000-1.000.000 tablosu, dünya katliamlar tarihinde benzeri görülmemiş bir ateş eğrisidir. Bu tabloya bir de 1909 yılında 25.000 cana mal olan bir katliam (Adana Katliamı -I.K.) daha sıkıştırılmıştır." İşte "sözde" soykırımın rakamsal sonuçları budur. Ve bu sonuçlar katliamın hiç de rastlantısal olmadığını göstermektedir.

Lepsius; Jön Türklerin ve Abdülhamit'in, diplomatik oyunların yarattığı güvensizliğin bir sonucu olarak, sorunu Ermenileri yok ederek çözdüğünü söyler. Ama onun söylemediği ve sakladığı, bu katliamda Almanların oynadığı roldür. Bugün Ege ve Pontos yöresindeki Rumların savaş sırasında göç ettirilmesi talebinin Türkiye'de Başkomutanlık yapan Alman general Liman Von Sanders'den geldiği bilinmektedir. Bu, İttihat Terakki yöneticilerinin işini kolaylaştıran bir durum olmuştur. Almanlar ve Lepsius'un da katkısıyla belgelerin kendi sorumluluklarını vurgulayan bölümlerini çıkarmışlardır. Ve bazı belgeler yok edilmiştir. Talat Paşa'nın Tehcir kararı öncesinde durumu Almanya'ya bildirdiği bir vakıadır. Alman Hükümeti ve Genelkurmayı açısından destekleme ve en önemlisi fikir verme söz konusudur. Doğu yöresindeki olaylara bizzat katılan Alman subaylardan söz edilmektedir. "Ermeni Tehciri sadece sinsice gizli tutulmuş bir ölüm fermanıydı", diye yazan Fransız siyaset yazarı Rene Pignon'un kitabının başlığı kanımca durumu iyi özetlemektedir; "Ermenilerin yok edilmesi, Alman yöntemi, Türk işi". Tehcir sırasında katledilen Ermeni mebusu Grigor Zohrap günlüğünün 18 Nisan/ 9 Mayıs tarihli bölünme şunları yazmıştır: "Taşradan gizlice ulaşan haberler, her yerdeki tutuklamaları bildiriyor. Alman askeri düşünüşünün ürünü otage [rehin alma] sistemi bu. Ermeni kırımını ne güne duruyor?"

Tüm bu verilere baktığımızda Ermenilerin Osmanlı İmparatorluğu'nun tamamında yok edilmesinin önceden tasarlanmış sistematik bir girişim olduğu açıktır. Ve ne yazık ki bu plan büyük oranda başarıyla uygulanmıştır. Bu nedenle

de Talat Paşa, 31 Ağustos 1916'da Alman Büyükelçilik temsilcisi Fürst Hohonlohe Langenbug'a rahatlıkla; "La question Armenienne n'existe plus" (Artık Ermeni problemi mevcut değildir) diyebilmiştir. İsa'dan 4 bin yıl önceden beri bu topraklarda yaşayan kadim halk neredeyse tümüyle sanki bu topraklarda hiç yaşamamışlar gibi yok edilmiştir.

Sonuç; olarak yaşananlar toplumsal hafızamızın gerilerine itilmiş, resmi tarih de "Ermeni ihaneti" üstüne inşa edilmiştir. Elbette özellikle savaş sonrasında intikam amaçlı karşılıklı kırımlar da yaşanmış, Müslüman katliamları da olmuştur. Bunlar özellikle 1917 Ekim Devrimi'nin ardından Rusların yöreden çekilmesi sonrası yapılan eylemlerdir. 1919-21 arası da karşılıklı çatışmalar ve katliamlar söz konusu olmuştur. Ama bu olgu, 1915'te yapılanın soykırım olduğu gerçeğini değiştirmez. Üstelik hiçbir kötülük diğerinin mazereti değildir. İsviçre'de "soykırım yoktur" dediği için yargılanan Doğu Perinçek'in savunmasında iddia makamına sunduğu Sovyet belgeleri içinde verdiği örnek de 1920 tarihlidir. Sorun hükümet eliyle yürütülen "tehcir" in ne anlama geldiğidir. Yani, 1915-16 arasında yapılanlardır. Bu da mukatele-karşılıklı etnik çatışma, olarak gösterilemez. 1915 İttihat Terakki Hükümeti'nin yürüttüğü, dolayısıyla devletin korumakla yükümlü olduğu kendi tebaasının büyük bir kısmına uyguladığı planlı programlı, açık ve gizli emirlerle yürütülen tek yanlı bir temizlik hareketidir.

Yöntem konusunda bir fikir sahibi olmak için yine anılar yol göstericidir. Dönemin yöneticileri ve Osmanlı aydınları; "devletin bekası" ve milli mevcudiyetin korunması görüşüne sıkı sıkıya bağlıdılar. Bu bakımdan dönemin Meclis-i Mebusan Reisi ve Talat Paşa ile yakın Halil Bey'in (Menteşe) anılarına bakmak verimlidir. Mentese, Hürriyet Vakfı Yayınlarından çıkan anılarında; "Talât Bey, Balkan Harbinde hıyanetleri tebarüz eden anâsırdan memleketi temizlemeyi ön safa almıştı" diyor. Burada özellikle Trakya yöresindeki Rumları kastediyor. Neler yapıldığını anlatıyor; "Sıra Trakya'daki Rumlara gelmişti. Fakat bu çok ihtiyat isteyen bir işti. Zira yeni bir harbi doğurabilirdi. Alınan tedbir şu oldu; Valiler ve diğer memurun resmen iş müdahale eder görünmeyecek. Cemiyetin teşkilatı işi idare edecek. Bir vak'a ihdas edilmeyecek yalnız, Rumlar ürkütülecek, bu talimat dahi-

linde hareket başladı". Böylece 100.000 civarında Rum, Halil Bey'in deyimiyle kimsenin burnu kanamadan çekip gidiyor. Aynı eylem tarzı İzmir ve yöresi için de uygulanıyor. Yalnız burada biraz işler karışıyor. Yunan Başbakanı Venizelos protestoda bulunuyor, ortalık geriliyor, savaş havasına giriliyor. Hükümet yalanlamalarda bulunuyor. Göçün halkın kendi arzusuyla gerçekleştiği iddia ediliyor. Menteşe; "İzmir civarından da 200.000 civarında Rum Yunanistan'a gitti" diye bildiriyor.

Burada bir açıklık var. Ermeni sorununa da ışık tutuyor. Hristiyan ahali her biçimde göçertiliyor. Rumlar Yunanistan'a gidebiliyor, Yunan hükümeti onlara sahip çıkıyor. Ve buldukları yörelerde belli nüfus yoğunlukları oluşturuyor. Şiddet unsuru daha sınırlı kullanılıyor. Oysa Ermeniler'e büyük devletler yalnız çıkar için yaklaşıyor. Buldukları yerlerde çoğunluk değiller ve koruyanları yok. Bu yüzden bu Ermeniler "temizlenirken" yoğun şiddete maruz kalıyorlar. Halil Bey yapılanları saklamıyor. Çünkü yapılan işin doğruluğundan emin. Tıpkı bugünün pek çok aydını ve yöneticileri gibi, milletin selameti ve devletin bekası için her yolu mübah görüyor. 1913-1914 yıllarında göçertme işini yürütenler için; Onlar ne metin, ne vatanperver, ne fedakar insanlardı. İzmir valisi Rahmi Bey, İttihat Terakki Cemiyeti Kâtib-i Mesulü de Celal Bayar'dı" diyor. Halil Bey'in anlattıkları bir tarzı açığa koyuyor. Türkiye Cumhuriyetinin 3. Cumhurbaşkanı Bayar'ın İzmir'de gördüğü işi Ermeni katliamı işinde Bahattin Şakir, Kuşçubaşı Eşref ve benzerleri görüyor. 1990'lara gelindiğinde onların yerini Erseverler; Çatlılar, Ağarlar ve onları yönetenler alıyor.

Ermeni Tehciri söz konusu olunca Türkiye'de sağ ve sol cemahtaki tüm Türk entelektüellere tam bir savunmacı mantık egemendir. Savunmacılık ve haklılık Türk aydınınının tipik tepkisidir. Fransızların Cezayirlilere ve Korsikalılara yaptıklarını, Amerikalıların Kızılderili katliamını ve zencilere yaptıklarını öne sürmek bunlar arasındadır. Sanki Amerikalıların ayıbı Türk egemenlerinin ayıbının yok sayılmasına neden olabilir gibi! Ermeni ulusal direniş çetelerinin varlığı bütün bir halkın toptan yok edilmesinin gerekçesi sayılabilmemiş gibi!

Aydınların hemen tamamına yakını, muhafazakar olsun liberal olsun karşılıklı kıyım ve savaş

koşullarından kaynaklanan ölüm tezine yatkınlar. Gündüz Aktan örneğinde olduğu gibi pek çok aydın da soykırım kavramının 1948 sonrasında bir olgusu olduğundan yola çıkarak, geçmişe teşmil edilmesini doğru bulmuyor. O dönemde soykırımın bir hukuki tanımının olmaması vicdanların rahatlaması için bir gerekçe oluyor. Aktan bu konuda Radikal gazetesinde yazdığı birçok yazıda aydınlara "hukuk" dersi veriyor. Böylece ortaya analitik tanımların tarihsel olgulardan önce keşfedilmesi gerektiği gibi komik bir sonuç çıkıyor. Kimileri de, Türkiye'de hala Ermenilerin yaşıyor olmasını soykırım olmamasının bir kanıtı olarak gösteriyorlar! İnsanın bu mantık karşısında akli tutuluyor. Ölenlerin sayısının az ya da çok olmasının katliamı yok saymaya yeteceği sanılıyor. Osmanlı'nın 1914 yılı salnamelerine göre Ermeni nüfusu 1 milyon 221 bin 850'dir. Bu rakam, Cumhuriyetin ilk yıllarında 250-300 bine inmiştir. Bugün ise 50 bindir. Rakamlar işte böyle konuşuyor.

Soykırım Kavramı Ve Hukuku

Türkçe karşılığı, 'soykırım' olan 'genocide' kelimesi, Yunanca genos (soy ya da ırk) ve Latince kökenli cide (öldürmek) sözcüklerinin birleşmesiyle türetilmiştir. Genocide sözcüğü İngiliz dilinde ilk kez 1944 yılında Polonyalı hukukçu Raphael Lemkin tarafından Nazilerin kitlesel Yahudi kıyımını anlatmak için kullanılmıştır. Çünkü daha önce kullanılan kelimeler, İkinci Dünya Savaşı koşullarında karşılaşılan planlı programlı ve soğukkanlı toplu imha olgusunu açıklamaya yetmemiş soykırım sözcüğü bu ihtiyaçtan ötürü türetilmiştir.

İnsanlık kuşkusuz Yahudi kıyımından önce de kitlesel öldürme olaylarıyla karşılaşmıştır. Avrupalı beyazların Amerika, Avustralya ve Afrika'da yerli halkları imha etmesi bu kitlesel yok etme kategorisinde düşünülebilecek işlerdir. Ancak Yahudiler herhangi bir ekonomik ve politik çıkar sorununun ötesinde yalnızca zararlı bir ırk olarak görüldükleri için yok edilmişlerdir. İşte gerçekleştirilen ırkçılık esasına dayalı bu kitlesel kıyım olayından sonra, hangi nedene dayandırılırsa dayandırılısın benzeri olaylar 'soykırım' olarak adlandırılmaya başlanmıştır.

Soykırım hukukunun oluşmasında Polonyalı Hukukçu Raphael Lemkin'in önemli payı var-

dır. Lemkin, 1933'ten 1945'e kadar, Cemiyet-i Akvam'da diplomatları Doğu'da olan şeyin Avrupa'nın göbeğinde de olabileceği konusunda uyararak için yoğun bir çaba harcamıştır. Bu çaba, Yahudilerin salt Yahudi oldukları için yok edilmelerini önlemeye yetmemiştir. Ancak Naziler yenilmişler ve Nurenberg'de işledikleri insanlık suçlarından ötürü yargılanmışlardır. Savaşın bitiminde kurulan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 1948'de "Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi"ni onaylamıştır. Bu aynı zamanda Lemkin'in başarısıdır. Türkiye'nin de 1950 yılında onayladığı sözleşmeye göre soykırım zaman aşımına uğramayan, bir ülkenin iç sorunu olarak görülemeyecek uluslararası bir suç olarak kabul edilmiştir. Sözleşmenin giriş bölümünde 1948 öncesi olaylar için de soykırım gerçeği tanınmış, ancak soykırım suçlaması yapılamayacağı vurgulanmıştır.

Böylece; Avrupa'da kapitalizmin şafağında yaşananlar bir yana, Almanların 1904-1907 arasında bugünkü Namibya'da Herrero'ların dörtte üçünü yok etmeleri, Kongo'da Belçikalıların benzer eylemleri, İtalyanların 1935-41 arasında Etiyopya'da yüz binlerce kişiyi öldürmeleri de yargı konusu olmamıştır. Emperyalist devletler kendi suçlarının sorgulanmasını önlemek için, sözleşmeyi karmaşık hukuk kurallarıyla muğlak hale getirmişlerdir. Ermeni kırımını da bu kapsamdadır.

Birleşmiş Milletler Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme'nin 1'inci maddesi; Sözleşmeciler Devletler, ister barış zamanında isterse savaş zamanında işlensin, önlemeyi ve cezalandırmayı taahhüt ettikleri soykırımın uluslararası hukuka göre bir suç olduğunu teyit eder" demektedir. 2'inci Madde ise; Bu sözleşme bakımından, ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu, kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla işlenen aşağıdaki fiillerden herhangi biri, soykırım suçunu oluşturur" diyerek, madde madde 5 eylem saymaktadır : a- Gruba mensup olanların öldürülmesi; b- Grubun mensuplarına ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar verilmesi; c- Grubun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldıracak hesaplanarak yaşam şartlarını kasten değiştirmek; d- Grup içinde doğumları engellemek amacıyla tedbirler almak; e- Gruba mensup çocukları zorla bir başka gruba

nakletmek". Sayılan beş ayrı eylem türünden sadece bir tanesini bile işlemek, suçun maddi unsurunun (actus reus) yerine gelmesi olarak kabul edilmektedir.

Bundan anlaşılacağı gibi maddede herhangi bir neden veya saik (ırkçı, politik, dinsel, vb.) tanımı yoktur. Önemli olan, "bir grubu, grup niteliklerinden dolayı kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak kastının olmasıdır". Bu husus önemlidir, çünkü Türkiye'de sadece ırkçı saikle yapılan imhaların soykırım sayılması demokrat aydınlar arasında da yaygın bir kabuldür. Genel kanı Osmanlı'da Ermenilere karşı ırkçı nefret olmadığı, tehcirin arkasında da politik saikler olduğu için "Ermeni Soykırımı" diye bir şeyin olamayacağı yönündedir. Halbuki tanıma göre saikin şu veya bu olması, suçun ağırlığını azaltmamaktadır. Üstelik Rafael Lemkin'i jenosit konusunda esinlendiren olayın Ermeni Tehciri olduğu bilinmektedir. Osmanlı İttihat Terakki Partisinin 1915'te yani Birinci Dünya Savaşı yıllarında, 'tehcir' adı altında gerçekleştirdiği Ermeni Kırımı da bu tanımlara göre soykırım kategorisinde bir eylemdir. Bugünlerde, 'sözde' Ermeni Soykırımı üstüne koparılan gürültünün nedeni bu kabulün giderek uluslararası camiada yaygın bir resmîyet kazanmakta oluşu ile ilgilidir.

Soykırım sözcüğü de ne yazık ki ilk kez Ermeni katliamlarının duyulması üzerine kullanılmıştır. 1895 yılındaki Ermeni gerilla faaliyetleri ve isyanlara karşı sürdürülen pogramlar sonucu yaklaşık 100 bin Ermeni'nin öldürülmesi sonrasında New York Times gazetesi, "Another Armenian Holocaust" başlıklı bir yazı yayınlamıştır. İnsanlığa karşı suç kavramı ise uluslararası hukuka ilk kez Ermeni Tehciri sonrası dahil olmuştur. 24 Mayıs 1915'te Rusya, Fransa ve İngiltere Osmanlı hükümetine bir telgraf çekerek katliamları; "insanlığa ve uygarlığa karşı suç olarak" tanımlayarak kınamışlardır.

Savaş sonrası Tehcir suçluları yargılanmış, İstanbul, Yozgat ve İstanbul'da kurulan mahkemelerde bazı idam cezaları verilmiştir. İşgal sonrası katliamla suçlanan 150 kişi yargılanmak üzere Malta'ya götürülmüşler, bunların bir kısmı oradan kaçıp Kurtuluş Savaşı'na dahil olmuştur. Diğerleri de delil yetersizliğinden serbest bırakılmıştır. Lozan Anlaşması'yla birlikte 1 Ağustos 1914 ile 20 Kasım 1922 arasında işlenen tüm savaş suçları affa tabi tutulmuştur.

İttihatçı önderlerden Talat, Cemal ve Sait Halim Paşa da dahil olmak üzere 12 İttihatçı, Ermenilerin yaptığı suikastlar sonucu ölmüş; Kara Kemal, Çerkez Reşit intihar etmiş, diğerleri ise 1926 yılında Mustafa Kemal'e karşı düzenlenen İzmir Suikastı nedeniyle idam edilmişlerdir. Suikast nedeniyle "Los Angeles Examiner" gazetesine (1 Ağustos 1926'da) verdiği demeçte,

bizzat Mustafa Kemal'in kendisi de Jön Türkleri kınayarak şöyle dendiği söylenmektedir; "Şahsımı hedef alan o suikast Jön Türk, İttihat Partisi tarafından düzenlenmişti; o partinin, yaşadıkları yerlerden acımasızca kitlesel olarak sürgüne gönderilen ve yok edilen bizim milyonlarca Hristiyan vatandaşımızın canlarının hesabını vermesi gerekirdi..."

Sömürgeleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisinde Dönüşüm-II Emekçi Sınıfların Durumu

Erdem Çınar

I-İşçi Sınıfı

Yıllar	Ücretliler /istihdam %	İşgücü ödemeleri/ GSYİH %
1971	37.2	31.9
1995	39.0	23.2
1996	41.2	23.9
1997	43.9	25.6
1998	43.3	25.5
1999	44.6	30.7
2000	46.6	29.2
2001	47.2	28.4
2002	48.2	26.3
2003	50.6	26.1
2004	50.5	26.3

Türkiye Ekonomisi, Hüseyin Şahin

İstihdam edilenlerin içinde ücretlilerin oranı her yıl düzenli biçimde artmaktadır. '80'li yıllarda üçte bir olan bu düzey 2004'te yüzde 50'nin üzerine çıktı. Kuşkusuz ücretlilerin hepsi işçi değildir ama ana gövdesini işçiler oluşturuyor. '90'lı yıllardan bu yana çalışanlar içinde (istihdam) işçileşmenin hızlandığı söylenebilir. Buna karşın orta düzeyde gelişmiş birçok kapitalist ülkeden geridir. 2004 yılı itibarıyla ücretlilerin istihdam içindeki payı yüzde 60'a yakındı.

Türkiye'de ücretlilerin oranındaki artış, üretim düzeyinde büyük bir yükselişin sonucu değildir. Çünkü istihdam artışı nispeten yavaş, fakat istihdam edilenler içinde ücretli artışı hızlıdır. Bu da sanayide ve tarımda sermaye yoğunlaşması ve merkezileşmesinin sonucudur. Kırdaki ve şehirde dün kendi hesabına ya da ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların bir bölümü, başkalarının hesabına ücretli işçi olarak çalışmaya başlamıştır.

Ücret ve maaşların hane halkı geliri içindeki payı açısından bakıldığında da benzer bir manzarayla karşılaşırız. 1987'de ücret ve maaşların hane halkı geliri içindeki payı yüzde 17.5'ten 2003'te yüzde 52.8'e yükselmiştir. Buna karşın, kendi hesabına çalışanların payı yüzde 46.8'den yüzde 25.1'e gerilemiştir. Bu demektir ki; 1987'de eve giren para içinde ücretlerin payı 17.5 iken 2003'te 52.8 olmuştur.

Ücret ve maaşlıların sayısında ve gelir içindeki öneminin artışına karşın, bu kesimin GSYİH içinde aldığı pay sürekli düşmüştür. 1991'de ücretlilerin GSYİH'den aldığı pay yüzde 31.9'dan 2004'te yüzde 26.3'e gerilemiştir. İşçi sayısı artıyor ama gelirden aldığı pay azalıyor.

Türkiye'de ücretlilerin yüzde 43'ü asgari ücretlidir. Avrupa'nın en geri ülkesinde dahi asgari

ücretle çalışanların, çalışanların toplamına oranı yüzde 12-15 arasındadır. Brüt asgari ücret maliyetleri açısından da Türkiye Avrupa'nın ucuz işgücü ülkeleri arasındadır. İşçilerin eline geçen asgari ücret (net) dikkate alındığında işçilerin büyük bölümünün açlık sınırının altında ücretle çalışmaya zorlandığı görülür.

Her 100 işçiden 43'ünün asgari ücretle açlık sınırında çalıştığı, Türkiye'nin kapitalistler için nasıl bir sömürü cennetine dönüştürüldüğü açıktır. Asgari ücretin döviz cinsinden fiyatı bir çok ülkeden yüksek görünüyor. Örneğin Türkiye'de 280 Euro olan asgari ücret 192 Euro olan Estonya'dan daha yüksektir. Fakat bu büyük bir aldatmacadır. Patronlar işçiye döviz değil YTL ödüyor.

Dolar cinsinden artmış gibi görünen birim ücretler YTL bazında sürekli düşmektedir. Döviz kuru yükseldikçe ücretlerin döviz cinsinden değeri de gerileyecektir. Örneğin Ağustos'ta 1.5 YTL olan Euro Aralık'ta 2 YTL sınırına gelmiştir. Ücretlerin döviz karşılığı da bu yükselişe ters orantılı düşecektir.

Diğer yandan, ücret miktarı, tek başına bir değerlendirme kistası da sunmaz. Önemli olan ücretle ne satın alınabileceğidir. Dolayısıyla temel tüketim mallarının fiyatlarına kıyasla bir asgari ücretin alım gücüdür. Örneğin İstanbul'da yaşayan bir işçi için asgari ücret hemen hemen sadece ev kirasını ödemeye yetmektedir.

Bunlar kayıtlı işçilere dair veriler. Kayıtdışı sigortasız çalışanlar eklendiğinde çalışanların büyük bölümünün asgari ücret ya da onun da altında bir gelirle geçinmek zorunda bırakıldıkları ortaya çıkar. Zira kayıtdışı çalışanlar asgari ücretten daha düşük bir ücrete tabi tutulmaktadır.

2002'de çalışanlar içinde kayıtdışı oranı yüzde 18.4 idi. 2004'te ise oran yüzde 24'e dayanmıştır. Çalışan her dört kişiden biri kayıtdışıdır. Hatta bazı kaynaklar ücretliler içinde kayıtdışı olanların oranının yüzde 48'e vardığını belirtiyorlar. Sigortadan ve her türlü güvenceden yoksun bu kişilerin günde ortalama 10-12 saat çalıştırıldıkları biliniyor. Çalışanların yüzde 25'i alenen köle durumuna düşürülmüştür. Bunlar patronların her türlü keyfiyetine açıktır. Ve önemli bölümü işçi simsarları tarafından köleler gibi pazarlanmaktadır. Taşeron işçiler buna örnektir. Tekstil ve tersane işçileri büyük oranda böyledir. Keza, sayısal bakımdan henüz sınırlı olsa da, kölece koşullarda çalışan Doğu Avrupa-

lı, Ortadoğulu ve Afrikalı bir göçmen işçi kesimi de oluşmaya başlamıştır.

Büyük bölümü işçi sınıfının bir parçası haline gelmiş emekçi memurların alt kademelerinin ücretleri, açlık sınırıyla yoksulluk sınırı arasındadır. Emekçi memurların ana kitlesini oluşturan bu kesim de hiç şüphesiz asgari ücretliler içinde ele alınmalıdır.

Aşağıdaki grafikte sömürü derecesindeki aşırı genişlemenin yalnızca asgari ücretlileri ve kayıtdışı çalışanları kapsamadığı görülür.

2003'ten 2006'ya verimlilik (işçi başına üretkenlik) yüzde 42 artmıştır. Çalışanların sayısı ve aldıkları ücret yalnızca yüzde 3 civarında yükselmiştir. 1 işçi 2003 yılında 100 birim değer üretirken aynı işçi 2006'da 142 birim değer üretmiştir. Buna karşın 2003'te 100 YTL kazanan işçi 2006'da ortalama 103 YTL ücret almıştır. Verimlilik ve ücret arasındaki fark bir uçuruma dönüşmüştür.

Son üç yılda teknik donanımda önemli bir gelişme olmadığı göz önüne alınırsa verimlilik artışının işçileri daha çok ve daha düşük ücretle çalıştırmaktan kaynaklandığı açığa çıkar.

Yapılan hesaplamalara göre; 2000 yılında Türkiye'de saat ücreti 3.5 dolardır (işverene maliyeti üzerinden ve ortalama olarak hesaplanmıştır. Örneğin asgari ücret çok daha düşüktür). Aynı yıl Almanya'da saat ücreti 22.6, Fransa'da 15.6 dolardır. Standart bir imalat sanayi ürününün maliyeti Türkiye'de Almanya'dakinin altıda biri, Fransa'dakinin beşte biri kadardır.

1997'de katma değer içinde ücretlerin payı yüzde 20 olarak hesaplanmıştır. Üretilen her 100 YTL'lik değer 20 YTL'si ücret, 80 YTL'si artıdeğerdir. Bu da artıdeğer oranının ortalama yüzde 400 olduğunu gösterir ki, sömürünün nasıl vahşi bir hal aldığını açıklar.

Soruna bir de işsizlik göstergelerinden bakalım.

Resmi rakamlar bile işsizliğin milyonlarca insan için nasıl durmadan kanayan yaraya dönüştüğünü ortaya koyuyor. Hem de ihracatın patladığı, enflasyonun düştüğü, verimliliğin tavan yaptığı, yabancı sermayenin cirit attığı, "ekonomik büyüme"nin dünya ortalamasının üstünde seyrettiği bir dönemde 2002-2006 arasında yüzde 9'un üzerinde bir işsizlik oranı kronik bir hal alıyor. Gerçek işsizlik rakamları ise sorunun yansıtılandan çok daha derin olduğunu kanıtıyor.

Yıllar	2002	2003	2004	2005	2006
Resmi işsiz (milyon)	2464	2328	2391	2381	2343
Sayılmayan işsiz (milyon)	1143	1087	1043	1674	2101
Gerçek işsiz (milyon)	3607	3415	3434	4055	4044
Resmi oran %	9.6	9.4	9.5	9.4	9.1
Gerçek oran %	13.7	13.2	13.0	15.1	16.1
M. Sönmez, Evrensel					

2000 yılından 2005 yılına, 15 yaşından büyük çalışma yaşındaki nüfus 46.3 milyondan 51.7 milyona yükselmiş (yüzde 11.7 artış). İstihdam ise 22.8 milyondan 23.3 milyona çıkmış (yüzde 2.1 artış). Çalışma yaşına gelmiş 5 milyon 400 bin kişiye karşılık, bu altı yılda sadece 500 bin kişi iş bulabilmiş. 4 milyon 900 bin kişi açıkta kalmış. Bunların içinde iş bulursam çalışırım diyenlerin sayısı 2000 yılında 800 binden 2006'da 2.1 milyona ulaşmış. Son altı yılda her 1 kişiye karşılık 4 işçi işsiz kalmış.

Yalnızca o an iş arayanlar işsizden sayılıyor, resmi verilerde bunlar yer alıyor. İş aramaktan umudun, kesmiş, ama iş bulursam çalışırım diyenler işsizler içinde sayılmıyor. O nedenle işsizlik rakamları gerçekte olduğundan daha düşük gözüküyor. Yukarıdaki tablo, sayılmayanların sayılanların düzeyine ulaşmaya başladığını gösteriyor. Yine "eksik istihdam" diye tabir edilen, mesleği dışında her türlü işi, düzensiz yapanlar da işsizler kategorisine dahil edilmiyor. Oysa gerçekte onlar da işsiz. İşsiz sayılmayan gerçekte işsiz olan mevsimlik işçiler de bu hesaba dahil edilmelidir.

İş bulursam çalışırım diyen fakat iş bulmaktan umudunu kestiği için iş aramaktan vazgeçen insan sayısındaki artış dikkat çekicidir. İki milyondan fazla insan bu durumdadır. Ücretli çalışanların beşte birine yakın bir oran çıkar bundan. Buna klasik tabirle işgücü fazlası nüfus denemez. İşgücü fazlası nüfus ekonomik gelişmeye bağlı olarak sayıları artan ya da azalan, iş arayan ama bulamayan nüfustur. Kronik işsizlik denebilir, fakat bu da yetersizdir. Çünkü iş aramaktan da vazgeçmişlerdir. Bu umutsuzlar tabakasının sayısı, ekonominin gidişi (burjuva anlamda büyüme) ne olursa olsun kabarmaktadır. Bunlar; işçi sınıfı içinde işsiz bile sayılmayan, kelimenin gerçek anlamıyla dışlanmış özel bir tabakayı oluştururlar. İşçi sınıfının en hızlı büyüyen bölümü bunlardır.

TÜİK 2005 işgücü hane halkı anket verilerine göre 1.750 milyon kişi yevmiyeli çalışmıştır. Bunların kayıt dışı olduğu açıktır. Aynı yıl toplam ücretlilerin yüzde 48.9'u kayıtdışıdır.

2002'de tarımsal işgücü 8 milyon 709 binden 2006'da 6 milyon 809 bine gerileyerek, 1 milyon 900 bin kişi eksilmiştir. Aynı dönemde kayıtdışı istihdam (tarım dışı) 4,545 milyondan 5,721 milyona çıkıyor. Keza işsiz sayısı da 3,607 milyondan 4,044 milyona yükseliyor.

Kaba bir hesapla ücretlilerin yarısı kayıtdışı çalışıyor. Çalışanların yarısı asgari ücretlidir.

Yine kaba hesap yapmaya devam edelim. 23 milyon olarak hesaplanan toplam çalışanların yarısından biraz fazlası ücretlidir. Biz bunu 12 milyon olarak ele alalım. Buna 4 milyonluk işsizi ekleyelim. Ücretli çalışmaya hazır 16 milyon kişi var demektir. Yüksek maaşlı memurlar ve maaşlı şirket yöneticileri ücretliler içinde sayılıyor, biz bir an bunu da görmezlikten gelecek diyebiliriz ki emek-gücünden başka satacak bir şeyi olmayan ve bunun satmak için harekete geçen 16 milyon insan vardır. Bu durumda gerçek işsizlik rakamları bu 16 milyon üzerinden hesaplanmalıdır. Buradan da işsizliğin yüzde 25 civarında olduğu ortaya çıkar.

6 milyona varan kayıtsız işçi, 5 milyona yakın asgari ücretli ve 4 milyonun üstünde işsizle ücretlilerin tamamına yakını ve toplam çalışanların yüzde 60'ından fazlası çok yoksul ve açlık sınırının altında yaşıyor. İşçi sınıfı içinde farklılaşmanın giderek ortadan kalktığını, köle haline gelmekte eşitlendiklerini, yüksek ücretli eski işçi tabakasının çok küçük bir kesimi dışında buharlaştığını söyleyebiliriz. Dahası ileride de göreceğimiz gibi yaşam standartları bakımından küçük mülk sahibi sınıfların da yoksullaştığını ve işçi sınıfına benzeştiğini belirtebiliriz.

II- Köylülük

A) Toprak Mülkiyetinde Merkezileşme Ve Yoğunlaşma

Tarımda toprak mülkiyetindeki yoğunlaşma ve merkezileşmeyle ilgili tablo 1980-1991 yılları arasında tarımsal işletme sayısının arttığını (316 bin), 1991-2001 yılları arasında azaldığını (800 bin) gösteriyor.

	İşletme büyüklüğü	01-49	50-99	100-199	200-499	500+
1980	İşletme sayısı *	59.7	21.1	12.9	5.3	0.6
	İşlenen toprak yüzölçümü **	19.6	21.4	24.0	27.7	12.3
1991	İşletme sayısı *	68.7	18.0	9.7	4.4	0.9
	İşlenen toprak yüzölçümü **	22.8	19.9	21.0	19.8	16.5
2001	İşletme sayısı *	64.8	18.5	10.8	5.0	0.74
	İşlenen toprak yüzölçümü **	21.34	20.68	23.81	22.83	11.35
*3.651 bin %						
**23.5 milyon hektar %						
Türkiye Ekonomisi, Hüseyin Şahin						

2001 verilerine göre 108 bin ailenin hiç toprağı yoktur ve 320 bin ailenin de toprağı geçinmelerine yetmemektedir. Toplamında 400 bin aile başkalarının toprağında kiracı ve ortakçı olarak ya da tarım işçisi olarak çalışmaktadır.

Tarımda çalışan aktif nüfusun yüzde 64.5'i ücretsiz aile işçisi ve yüzde 34'ü kendi hesabına çalışan küçük işletme sahiplerinden oluşmaktadır.

Tablodan da anlaşılacağı gibi küçük işletme sahibi ailelerin sayısı artmış fakat işledikleri toprak büyüklüğü azalmıştır. 2001'den bu yana azalmanın devam ettiği hesaba katılırsa tarımsal nüfusun ezici çoğunluğunun yoksullardan oluştuğu ve onların da her geçen yıl daha da yoksullaştığı sonucu çıkar.

Tarımsal işletmelerin yüzde 6'sına yakını toplam işlenebilir toprakların üçte birinden fazlasına, yüzde birinden az bir aile ise toprakların yüzde 12'sine yakın büyüklüğe sahiptir. Eşitsizlik açıktır ve giderek derinleşmektedir.

Tarımsal işletmelerin yalnızca yüzde 1.9'u işgücü çalıştırıyor. Bundan da anlaşılıyor ki toprakların belirli ellerde merkezileşmesi kadar sermayenin yoğunlaşması da önem kazanıyor. 1987-2004 döneminde tarımsal hasıla 1987 fiyatlarıyla yüzde 19 oranında büyüyor. Oysa aynı dönem işlenen toprak büyüklüğünde bir küçülme var. Yine aynı dönem işgücü sayısında bir artış yoktur, dahası işgücünde azalma söz konusudur. Çalışan başına üretilen hasıla yaklaşık yüzde 50, hektar başına yüzde 35 oranında bir artış olmuştur. Açık ki, ücretli işgücünün kullanıldığı, mekanizasyonun gelişkin olduğu, sulama ve gübrelemenin modern tekniklerle gerçekleştirildiği topraklarda bu mümkün olmuştur. Ki bu da toprak mülkiyetindeki büyüklük kadar sermaye yoğunlaşmasının da temel önemde ol-

duğunu gösterir. Günümüzde sermaye yatırımı olmadan geleneksel yöntemlerle küçük işletmelerde tarım yapılarak geçim sağlamak kadar yeniden üretimin de koşulları giderek ortadan kalkmaktadır.

B) Devlet Desteğinin Kalkması

Tarımsal girdi sübvansiyonlarının GSYİH'a oranı %	
1987	5.0
1991	2.9
1995	1.6
1996	3.5
1997	3.3
1998	2.7
1999	1.6
2000	1.0
2001	0.8
2002	0.2

Kimyasal gübre, zirai ilaç, tohumluk vb tarımsal girdilerin düşük fiyatla kullanılmasına olanak sağlayarak devlet, girdiler için sübvansiyon uyguluyordu.

1987'de GSYİH içindeki payı yüzde 5 olan sübvansiyon oranı azalarak 2002'de binde 2 düzeyine kadar düşmüştü. 1999 ve 2000'de IMF'ye verilen niyet mektuplarında belirtildiği üzere 2002'den itibaren neredeyse tamamen kaldırılmıştır.

Sübvansiyonlar kaldırıldı. Tarımsal girdi fiyatları tarımsal üründen daha fazla arttı. Böyle bir durumda küçük ve orta tarımsal işletmelerin eskisi gibi varlıklarını sürdürme olanağı bula-mayacakları açık. Bir kısmı eskisinden daha az gelire yetinmek zorunda kalacak, bir kısmı da toprağı ekmekten vazgeçecek.

Taban fiyatı ve destekleme alım politikası da 1980'den itibaren giderek daha az ürün çeşidine

ve daha az ürün miktarına uygulanmıştır. Örneğin, üretilen fındığın 1992'de yüzde 35.8'i devlet tarafından satın alınırken 2000'de yüzde 18.1'i, ayçiçeğinin 1992'de yüzde 67.9'u ve 2000'de yüzde 40.2'si devletçe satın alınmıştır.

2001'de uygulamaya konan Doğrudan Gelir Desteği (DGD) ile taban fiyatı ve destek alım politikasından bütünüyle vazgeçildi. Bugün yalnızca bazı tahıl ürünlerinde ve sınırlı miktara destekleme politikası uygulanmaktadır.

Tarımsal krediler konusunda da durum farklı değil, önceleri kredi faiz oranlarının yüzde 30-50 altında faiz uygulanması ile çiftçiler sübvansiyon ediliyordu. Kredi faiz borçları çoğu kez siliniyordu. Günümüzde bunlardan söz edilemez. Genel olarak tarımsal kredilerin toplam krediler içindeki payı 2000'de yüzde 9.6'dan 2005'te yüzde 3.5'e gerilemiştir.

1989-2000 yılları arasında tarımsal sübvansiyon 6 milyar dolardan 1.1 milyar dolara indi. Tarımsal işletmeler özelleştirildi, tarım satış kooperatifleri tasfiye edildi. Örneğin, gübre fabrikalarının kapatıldığı yıl gübre fiyatları yüzde 40 yükseldi. Aynı dönem gübre ve ilaç kullanımı yüzde 30 azaldı.

Devletin tarıma uyguladığı sübvansiyon düzeyini sürekli aşağıya çekmesi ve giderek ortadan kaldırmasıyla küçük ve orta çiftçiler arasında mülksüzleşme ve işsizleşme hız kazandı. İkel tarım teknikleriyle, çok az girdi kullanarak, kişi başına daha az toprakta yapılacak ekimle toprak sahibinin kendisini ve ailesini geçindirme olanağı ya çok azalmıştır ya hiç kalmamıştır. Tarımsal işletmelerdeki yüz binlerce azalma, tarımda çalışanlardan milyonlarcasının işsiz kalması bunu yeterince kanıtlar. Örneğin 2001 öncesi 477 bin olan tütün üreticisi sayısı son birkaç yıl içinde 114 bine düştü.

C) Serbest Ticaret Ve Emperyalist Tekeller

Tarıma uygulanan sübvansiyonların kaldırılmasıyla birlikte tarım ürünlerine yönelik koruyucu gümrük duvarları da kaldırıldı. Gelişmiş kapitalist ülke tarımcıları ile karşı karşıya geliş o denli eşitsizdi ki, bırakalım küçük ve orta köylüleri, onlardan daha büyük olanlarını, kimi zengin köylüleri bile sarsmaya başladı.

Örneğin hektar başına ABD ve Kanada'da 6900 kg, Fransa'da 5600 kg, Türkiye'de 1900 kg mısır ürünü alınıyor. Tahılda da durum farklı değil.

ABD ve AB'de hektar başına 6800 kg, Türkiye'de 2200 kg tahıl elde ediliyor. Bir ineğin ortalama süt verimi AB'de ortalama 4500 kg, Türkiye'de 1610 kg'dır. ABD ve AB ülkelerinde tarıma yüksek düzeyde sübvansiyon uygulanmaktadır.

Fiyatların uluslararası pazarda belirlendiği, bu pazarın da emperyalist tekellerin denetiminde olduğu, yukarıda örneklenen eşitsizliklerdeki gerçeklerle birleştirildiğinde serbest ticaretin köylülük üzerinde nasıl yıkıcı bir etkide bulunacağı kolaylıkla anlaşılır. Sonuçta, Türkiye'de emperyalist tekeller tarım sektöründe de hakim konuma yükseldiler. Tarımsal ürün fiyatları onlar tarafından belirleniyor, hangi üründen ne kadar üretilmesi gerektiğine onlar karar veriyor. Piyasa tümüyle onların denetiminde. Örneğin tütün piyasası kurulunu Philip Morris, şeker piyasası kurulunu Cargill yönetiyor.

D) Genel Sonuçlar

GSYİH'de tarım payı %	
1980	26.1
1997	14.3
2004	11.2

Tarımın GSYİH'deki payı 1980'den 2004'e yarıdan fazla düşmüştür.

Düşüşün bir başka göstergesi tarım ürünlerinin toplam ihracat içindeki payıdır. 1980'de yüzde 74.9 olan ihracat oranı, 1980'de 57.4, 2000'de 6 ve 2004'de yüzde 4 düzeyine inmiştir.

Emperyalist tekellerin çıkarına uygulanan yıkım programı sonucu tarımda mülksüzleşme ve işsizleşme hız kazanmıştır.

1980'den bu yana tarımda çalışanların sayısı sürekli düşmüş ama bu düşüş 2000 yılından itibaren çok daha hızlıdır.

Tarımda çalışan sayısı	
Yıl	Milyon
1980	9.5
1985	9.3
1991	9.25
2000	8.5
2005	7.4
2006	6.8

Tarımda çalışanların ezici çoğunluğu ücretsiz aile işçisidir. Toprak gelirinin yetmemesi nede-

niyle şehirlere mülksüzleşmiş ve işsizleşmiş köylü akını çığ gibi büyüyor. Bir dönemin sosyal gerçeği olan köyle bağlantılı işçi gerçeği bir yana, şehirlere yığılan işsiz köylülerin bile köyden gelen herhangi bir gelire ilişkisi kalmamaktadır. Tarımda mülksüzleşme, işsizleşmiş köylülerin şehre yığılmasına neden olmaktadır.

1970'de nüfusun yüzde 28.7'si kentlerde, 71.3'ü köylerde yaşıyordu. 1980'de nüfusun yüzde 35.9'u şehirlerdeydi. '90'da bu oran yüzde 51.3'e, 2000'de 57.3'e 2004'te ise 60.3'e çıktı. Durum 1970'lerin tam tersidir.

1980'de çalışanların yüzde 62'si tarımda istihdam ediliyordu. 2004'te bu oran, yüzde 33.9'a geriledi.

1970'leri geçtik, 1980'li yıllarla kıyaslandığında bile Türkiye'nin çehresinin değiştiğini kolaylıkla söyleyebiliriz. Nüfusun çoğunun köylerde yaşadığı, çalışanların çoğunun köylülerden oluştuğu bir toplumdan, nüfusun çoğunluğunun kentlerde yaşadığı, çalışanların çoğunun tarım dışı sektörlerde istihdam edildiği, çalışanların çoğunun ücretli hale geldiği bambaşka bir durumla karşı karşıyayız.

Fakat bu kentleşme, işçileşme klasik kapitalist modernleşmenin bir sonucu değildir. Şehirlerde büyük sanayi atılımı, genişleyen iç pazar, tarımda büyük modernleşme bu durumun nedeni olmamıştır. 1950'lerden 1980'e devlet destekli, iç pazar eksenli kapitalistleşme geleneksel tarımda (geleneksel üretim, feodal, yarı-feodal biçim) tedricen bir çözülme yaratmıştı. 1980'den sonra, ama esasen de 2000 yılında devlet desteğinin çekilmesi, dünya pazarına bağlı üretim ve fiyatlama, serbest ticaret, emperyalist tekellerin egemenliği ile birlikte tedricen çözülme, yerini küçük ve orta köylülüğün yıkımına bırakmıştır. Şehirlerde de benzer bir gelişme olunca, milyonlarca köylü işçi haline bile dönüşme olanağı olmadan işçi sınıfının genişleyen işsiz bölüğünün en büyük kaynağı haline gelmiştir.

III- Kent Küçük Burjuvazisi

Kent küçük burjuvazisi geniş bir yelpazede ele alınabilir. Serbest meslek sahipleri, küçük imalatçı ve tüccarlar, emekçi memurların bir bölümü, yaşam biçimleri bakımından öğrenciler ve aydınlar-sanatçılar.

Emekçi memurların proleterleşmekte olduğu, geriye kalan alt tabaka memurların da yaşam tarzları bakımından farksız olduğunu daha önce belirtmiştik. Serbest meslek sahipleri de eski konumlarını kaybediyor. Kendi işiyle uğraşıp geçim sağlayanların sayısı azalırken diğerleri iki uçta toplanıyor. Küçük bir azınlık büyük şirketlerde yüksek maaşlı olurken ezici çoğunluk işçileşmektedir. Keza aydın ve sanatçılar için de benzer tanımlamalar yapılabilir. Başka bir kategoride tartışılması gereken bir konu olduğu için şimdilik bunları geçiyoruz. Konuyu daha çok imalat sektöründe küçük burjuvazinin konumu ekseninde ele alacağız.

1980'de imalat sanayinde işyerlerinin yüzde 95'i küçük işletmedir. 2000'de de durum aynıdır. Küçük işletmelerde çalışan işçi oranı ise yüzde 38'den yüzde 21'e gerilemiştir. 10'dan fazla işçi çalıştıran işletmelerde çalışanların oranı ise yüzde 62'den yüzde 79'a çıkmıştır.

Asıl eşitsiz gelişme elde edilen gelirin paylaşımında ortaya çıkıyor. Küçük üreticilerin bir yılda üretilen toplam değerden aldıkları pay 1980'de yüzde 12'den 2000'de yüzde 4.2'ye düşüyor. Küçük imalatçının giderek yoksullaştığı ve çalıştırdığı işçi sayısının azaldığı gözler önünde. Bu düşmenin 2000'den bu yana çok daha hızlandığı ve yukarıdaki tablonun eskidiği de akıldan tutulmalı. Burada önemli olan eğilimi tespit etmektir.

2000 yılında 10'dan fazla işçi çalıştıranların, işyerlerinin yüzde 5.4'ünü oluşturmalarına karşın gelirin yüzde 95.8'ine el koydukları görülüyor. Oysa bu oran 1980'de yüzde 88'dir.

İmalat sanayinde yoğunlaşma düzeyi				
Yıl	İşyeri çeşidi	İşyeri sayısı	Ücretli çalışanlar yıllık ortalaması (bin kişi)	Katmadeğer cari fiyatlar ile (milyon YTL)
1980	1-9 işçi çalıştıran	177159 (%95)	494 (%38)	0.107 (%12)
1980	10+ işçi çalıştıran	8710 (%5)	796 (%62)	0.824 (%88)
2000	1-9 işçi çalıştıran	198700 (%94.6)	527.6 (%21)	1802.4 (%4.2)
2000	10+ işçi çalıştıran	11311 (%5.4)	1095.8 (%79)	41177.4 (%95.8)

Türkiye Ekonomisi, Hüseyin Şahin

Gerçeği bütünlüklü görmek için 10'dan fazla işçi çalıştıran işyerleri içindeki ayrışmaya da bakmalıyız. Örneğin 100'den fazla işçi çalıştıranların toplam işletmeler içindeki oranı 1995'de yüzde 17.8'den 2000'de yüzde 20.5'e, gelirden elde ettikleri pay yüzde 66.7'den 85.6'ya çıkmıştır.

Şimdi her şey daha iyi anlaşılıyor. 10'dan az işçi çalıştıranların geliri azalıyor, 100'den fazla işçi çalıştıranların geliri artıyor. Keskin ve sert bir kutuplaşmadır bu.

Piyasanın kontrolü bakımından da yoğunlaşmayı inceleyebiliriz. 2000-2001 dönemi verilerine göre 123 sanayi kolunun 72'sinde çok yüksek ve yüksek yoğunlaşma olmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi 86 işkolunun 22'sinde dört firmanın piyasa payı yüzde 85 ile yüzde 100 arasındadır. İmalat sanayinde merkezileşme ve yoğunlaşma arttıkça küçük imalatçının ayakta kalma şansı giderek azalmaktadır. 2001 krizinden sonra çok sayıda küçük imalatçı iflas etti. 2000'den bu yana imalat sektöründe emperyalist tekellerin payı büyüdü. Bu tekeller imalat sana-

yiine hakim konumdadırlar. Küçük imalatçılar yoksullaşır ve ayakta kalma mücadelesi verir-ken, orta işletmeler büyük tekellerin fason işletmecisi ve emek yoğun imalatta büyük imalatçıların tedarikçisi konumuna gelerek kaderleri bütünüyle onlara bağlı hale gelmiştir.

İmalat sanayinde olduğu gibi toptan ve perakende ticarete de küçük işletmelerin etkinliği zayıflamakta, büyük işletmelerin ve uluslararası tekellerin hakim konumu sağlamlaşmaktadır. Halihazırda var olan 14.208 yabancı sermaye şirketinin 4.803'ü toptancı 2.863'ü imalat sektöründe faaliyet yürütmektedir. Toptancı ticaretinde tekelleşme bu düzeye ulaşmışsa, küçük perakende ticaretin varlık şansı giderek ortadan kalkar.

Tekelci kapitalizmin ve emperyalist küreselleşmenin yarattığı yıkımın düzeyi, bu yıkımdan etkilenen sınıf ve tabakaların genişliğini ve derinliğini ortaya koyarken, aynı zamanda bu sisteme karşı mücadelenin sosyal dinamiklerindeki genişlemeyi de sergilemektedir.

Alternatif Tarih Okumaları

Giriş

“Arslanlar kendi tarihlerini yazmadıkça, av hikayeleri hep avcılarını yüceltecektir.”(Anonim)

ABD'nin Irak işgalinin ilerleyen günlerinde Bağdat düştü. Binlerce yıllık insanlık tarihine ışık tutan eserler işgalci güçlerce yağmalandı. 13. yüzyılda Moğol ordularının medeniyet adına varolan her şeyi büyük bir öfke ile yerle bir etmesinden bu yana böylesi aleni tarih yağması yaşanmadı; yağmacılık “özgürlük” olarak kutlanmadı.

Tarih, insanın kendini gerçekleştirme mücadelesidir. Tarihi eserler ve kültürel varlıkların imhası ve talanı, değerler ve birikimlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasını engellemeye dönüktür. Böylece birbirini izleyen kuşaklar arasındaki bağlar koparılır, gelecek kuşaklar tarihsizleşir ve aynı zamanda geleceksizleşirler.

İşgalci emperyalist vandalların Irak'taki bu aleni saldırısı ve yağması, tam bir tarihsizleştirme saldırısıdır. Ezilenleri, halkları geçmişlerinden koparma, belleksizleştirme saldırısının açık terörcü yüzüdür akseden. Emperyalist işgalciler böylece tarihi ve medeniyeti -tam da uygarlığın beşiği olan bu topraklarda- kendilerinden başlatacaklar; halkın gelecek düşlerini boğacaklar, onları teslim alacaklardır.

Bu denli açık terörcü ve topyekün imhacı yolla yapılmasa da sınıflı toplumların ortaya çıkışından beri ezilenlerin tarihsizleştirilmesi olgusu kendini tarih çarpıtıcılığı formunda var etmiştir. Egemen/sömürücü sınıflar kendi düzenlerinin korunması ve sürdürülmesi için kendine uygun bir tarih yazımını düzenler. Bu; ezilenlerin tarihini de hakim sınıfların tarihiyle birleştiren,

ezilenlerin geçmişini (ve geleceğini) hakim sınıfların tarihiyle birleştiren, kaderini hakim sınıfların kaderine bağlayan, tek yanlı bir tarih aktarımcılığıdır. Ezilenlere at gözlüğü takan, ağzına ve bilincine gem vuran, egemenlerin düzenini kutsamalarını isteyen bir sınıfsal çıkarının gereğidir bu. Ortaçağ'da artı-ürünün pazar dışı zor yoluyla ele geçirildiği üretim ilişkilerinin kutsanmasında din tayin edici rol oynadığı için, tarih de dinin yaklaşımına göre ele alındı. Sınıf çatışmalarının ideolojik zemininin dinler ve/veya mezhepler olmasının şaşırtıcı bir yanı da yoktur bu yüzden.

Tarih çarpıtıcılığının en kapsamlı ve sistemli yapılışı, kapitalizmin doğuşu dönemlerine denk düşer. Burjuvazi filizlenip kök saldı topraklarda sınıflar üstü ortak bir kimlik olarak ulus kimliğini sundu. Kapitalist üretim ilişkilerinin yeni çocuğu ulus kimliği ve ulus-devletler yeni ve daha sistemli bir tarih yazımını (siz çarpıtması deyin) gerektiriyordu. Böylece her bir ulusun tarihi, kendi burjuvalarınca insanlığın ilk çağlarından başlatıldı; tarih boyunca medeniyetler kurup yıktığı addedildi; medeniyet bu kimliğin etrafında kurgulandı. Bu yeni tarih yazımının başat ideolojik kılıfı da milliyetçilik oldu.

Kapitalizmin gelişip serpildiği Avrupa, diğer coğrafyaları sömürgeleştirmek için tarih çarpıtıcılığını sürdürdü. Batı/Avrupa merkezci tarih anlayışı, dünyayı tarihi ve geleneksel kültürleri olan medeniler ve medeni olmayan halklar olarak böldü. Afrika'dan Çin'e, Okyanusya'dan Latin Amerika'ya kadar halkları sömürgeleştirmeye girişti. Bu anlayışın bir türevi olarak beliren Oryantalizm, zenginlik kaynağı doğunun ve oraların tarihinin sömürgeleştirilmesi amacıyla belirdi. Buralara giden tacirlerin ve misyonerle-

rin anlatımıyla ve bu anlatımları bire bir katarak yeniden işleyen “araştırmacıların aktarımlarıyla yabani, medeniyetten uzak değerlendirmelerin eşliğinde mistik yönü ağır hikayelerle oluşturuldu sömürgeci tarihçilik ve bu yollarla halklar aşağılandı. Batı'da işlenen bu düzmeceler dönüp dolaşıp aynı topraklara geliyor; tarih yazımı, suya katılmış zehir olup halkları uyuşturuyor.

Marco Polo gibi tacirlerin ve kimi hristiyan misyonerlerin ağzından Hasan Sabbah ve İsmaili- Nizariler haşhaş kullanan serkeşler ve onların başı oluyor. Amin Maalouf gibi günümüz yazarları bu düzmeceleri bu topraklarda yeniden üretiyor. Selçuklu zorbalığına ve Sünni İslam egemenliğine karşı mücadele eden bu akım ve önderini, bu uğurda can bedeli mücadele eden yığınları, fedai eylemleriyle zorba egemenleri dize getiren bu direnişçiliği karalıyorlar. Bunun gibi Doğu'nun (ve elbette bütün bağımlı-sömürge ulus ve coğrafyaların) direnişçi, ilerici hareketleri “başlıbozukların, vahşilerin vandallıkları” olarak sunulurken, “medeniyetin ve demokrasinin” sahibi sömürgeciler de misyonuna kavuşuyor: Buralara medeniyet götürmek.

Bugün ABD'nin kendi saldırganlığını “medeniyetler çatışması” diye adlandırması, bütün bir coğrafyayı ve halkları terörist, terörizmin odağı ilan etmesi, bu ideolojik arka plandan besleniyor. Bunun günümüzdeki son uygulaması ABD'nin Büyük Ortadoğu Projesi değil midir? Bunun başarılı olması için ezilenlerle tarihleri, mücadele gelenekleri arasına bir sis perdesi yahut bir duvar koymak şarttır. Bunun bilgi işlem dilindeki karşılığı formatlamadır. Bellek sıfırlanır, sonra kendine göre yeniden biçimlendirilir.

Benzer eğilim ve seyir, bu coğrafyada da şiddetli bir şekilde sürmüştür. Osmanlı'da var olan ümmetçi/dine dayalı İslamcı tarih anlayışı 19. yüzyılın ortalarından itibaren milliyetçi bir forma dökülmeye çalışılmıştır. Asıl başarısını 20. yüzyılın ilk çeyreğinde kazanan bu milli tarihçilik, TC'nin kuruluşunun ardından, Türk Tarih Tezi ile ırkçı-kafatasçı bir içeriğe kavuşturulmuştur.

Bütün insanlık tarihini Türklerle ve onların anayurdu Orta Asya ile başlatan; insanlığın bütün uygarlığını Orta Asya'dan göçen Türk soylu kavimlerin yarattığını savunan bu anlayış, zamanla temel fikirlerini koruyarak Türk-İslam kaidesine oturtulmuştur. İlkokuldan itibaren döne döne işlenen bu bilgilerle bilinçler örüm-

cek ağıyla sarılmıştır. Öyle ki, bilimsel, sorgulayıcı, olma çabasındaki kimi yaklaşımlar bile çoğu kez farkına varamadığı bu “bilinç öğelerini” tekrarlar.

Bugün, bilimsel araştırmaların gösterdiklerinin aksine, Frigler, Hititler, Lidyalılar vb. hala Türk uygarlıkları olarak anılıyor: Anadolu'da ve Mezopotamya'da uygarlığı başlatan halklar Orta Asya'dan göçen Türk soylular olarak işleniyor. Kürtler, “kart-kurt” ve “dağ Türkleri” diye açıklanıyor. Geçmişlerinden koparılan halklar, yaratılan/uydurulan bu tarih kapanında teslim alınmaya, asimile edilmeye çalışılıyor.

Horasan gibi coğrafi mekanlar da bu çarpıtmadan nasibini alıyor; Türk yurdu olarak mimleniyor. Oradaki direnişçi hareketler Türk damgasıyla mühürlenip Türk İslam sentezinin hazine odasına akıtılıyor. Bu topraklarda teslim alınması, mas edilip eritilmesi düşünülen Alevilik, Horasan'daki kökleri eliyle Türkleştiriliyor, “Türk oğlu Türk” yapılıyor böylece. Yine aynı coğrafya vasıtasıyla ve 4. Halife Ali ve soyu aracılığıyla “İslamın hası” oluveriyor bir çırpıda. Kürt komutanlar Selahaddin Eyyubi ve Ebu Müslüm Horasani bir anda Türk oluyor; Türkleri ve İslamı esaretten kurtarıyor. Zalimlerin zulmüne nihayet veriyor. Babailer, Şeyh Bedreddinler, Pir Sultanlar, Celaliler, Atçalı Kel Mehmetler, Çakırcalı Mehmet Efeler ve daha niceleri ya zındık ya eşkıya ya da çapulcu oluyor, yahut da hiç yaşamamışlar gibi ortak belleklerdeki kayıtları temelli siliniyor.

Tarih çarpıtıcılığının, egemenlerin açığa çıkan suçlarını örtme amacı güden bir yönü de vardır. Daha düne kadar canlı tanıkların ağzından dingleyebildiğimiz gerçeklikler de, egemenlerin suçlarını gizlemek maksadıyla yeniden kurgulanırlar. Çerkez Ethem olayı, Ermeni Soykırımı, Allahuekber dağlarında 90 bin askerin kara gömülmesi, Kürt isyanları ve devlet katliamları, Yavuz Selim'in Alevileri katledişi vb. olaylar hep bu yaklaşımlarla çarpıtılır. Tarih olarak sunulur. Okullarda döne döne bu safsatalar okutulur. Eğitimin eksik bıraktığı, yetmediği yerleri zulüm tamamlar, bilinçler iğdiş edilir, süngü ucunda sallandırılır.

Tarihi kahramanların yaşamı ve savaşlarıyla sınırlayan, destan anlatımıyla veya kronolojik olay aktarımıyla yetinen tarih anlayışı toplumsal mücadeleyi yadsır; yığınların başkaldırısını yok sayar. Kitleler, kahramanların peşinden giden,

bilinçli ve iradi eylemleri olmayan sürüler olarak verilir. Bu da, tarih çarpıtıcılığının ya da genel olarak ideolojik mücadelenin hedefi olan, ezilenleri silahsızlandırma amacına hizmet eder. Zira “... gerçekte, hemen hemen her ideoloji ya bu tarihe değin yanlış bir anlayışa indirgenir, ya da bu anlayışı büsbütün bir yana bırakmak gibi bir tutuma varır. İdeolojinin kendisi de zaten bu tarihin görünümünden biridir ancak.” (Marks, Engels, Alman İdeolojisi, s. 38)

Tarihi bilimsel/materyalist özünden sıyrarak yaklaşımlara karşı çıkış devrimci mücadelenin olmazsa olmazıdır. Tarih, ne kahramanların yaşamlarının etrafında şekillenir, ne kronolojik olay aktarımlarından ibarettir, ne de sınıflar üstüdür. Bilakis tarih sınıfsaldır, sınıflara dayanır. Materyalist tarih anlayışı, tarihi, sınıf savaşımını tarihi olarak görür. Tarihin çarkını döndüren güç, ezilenlerin ezenlere karşı yürüttüğü sınıf savaşımıdır. Ezilenler, kendi taleplerinin/“program”larının örtüşmediği, bulunmadığı bir kavga da saf tutmazlar, körü körüne bir katılım sağlamazlar. Onları bu savaşımına katan, irade ve güçlerini oluşturan şey sınıfsal varlıkları ve sınıfsal talepleridir. Marksist yöntem, ezilenleri bu savaşımına katan talepleri ve/veya “programı” dikkate alır, öne çıkarır. Gericiliğin her çağda üzerini örtmeye çalıştığı gerçek de budur.

Öte yandan, tarih bir olmuş bitmiş olaylar aktarımı da değildir. Ezilenlerin zulme ve sömürüye karşı direnişlerinin derin izleri, kökleridir ve her aşamada sınıf mücadelesinde yeniden ve daha ileri boyutta üretilir, zenginleşir. Kendinden sonraki mücadeleler için buzkıran rolü oynar. Köleci düzene başkaldıran Spartaküslerin sembolü olan kırmızı köle giysisinin, emekçilerin kızıl bayrağının esini; isyanlarının ise kendilerinden sonraki toplumsal mücadelelerin, isyanların ön açıcısı olması da bunu gösteriyor. Mesela, Anadolu'da Babailer'den Şeyh Bedreddin'e, Pir Sultan'a kadar uzanan isyanların filizlendiği fikirsiz toprak Ortadoğu ve ön Asya'nın eşitlikçi, özgürlükçü, toplumsal hareketleri değil midir? Avrupa'da Thomas Moore'nin “Ütopya”sı Paris Komünü'nde can bulup, Ekim Devrimi'nde ömür sürmedi mi? Ortadoğu'da teslim alınmayan Filistin direnişinin feda savaşları bugün ezilenlerin silahı olarak öne çıkıyor. Peki

zindanlardaki davaya bağlılık ve ölümü yenme iradesi? Bunların tarihsel kaynaklarından biri de Hasan Sabbah ve İsmaili-Nizari fedaileridir değil midir? Geçmiş, geleceğin tohumlarının yetiştiği topraktır. Ve elbette her durumda öncekini tekrar etmek yoktur; her birinin deneyimi diğerine ders olur, daha ileri düzeyde (fiziksel, örgütsel, ekonomik olarak) örgütlenmesine, basamak olur.

Marksist sınıf savaşımını anlayışı ekonomik, siyasal ve ideolojik savaşımın birliğini savunur. Tarihi bütün sosyal bilimlerin ilk çekirdeği olarak alır ve bilimsel tarih anlayışının kavgasını verir. İdeolojik savaşım zemininde emekçilerin, halkların sınıfsal tarih bilinciyle aydınlatılmasını, tarih çarpıtıcılığıyla hesaplaşmayı bir görev olarak koyar. Gericiliklerin zehir kattığı tarih suyunu tarihsel materyalizmin süzgecinde arıtmak, ezilenlerin bedenine abı hayat olarak akıtmak her şeyden önce Marksist Leninistlerin ödevidir. Özellikle yaşadığımız coğrafyanın, halklarının tarihini okumak, Marksist eleştiriye tabi tutmak güncel görevdir. Ortadoğu halklarının isyancı geleneklerinin üzerindeki tozları savurarak; kanlı mühürlü sandıkları kırıp gün ışığına çıkaracak, açığa çıkmışları ortak toplumsal belleğimizde silaha dönüştürecek bir yönelim olmalıdır.

Bu alanda hatırı sayılır araştırmalar yapılmıştır. Çoğunluğu olay aktarımıyla sınırlı kalsa da, sınıfsal çatışmalarla tarihi açıklayan araştırmalar da az değildir. Bu kaynaklara ulaşmak, insanlığın, coğrafyamızın tüm renklerini, her yönüyle bizim olan devrimleri, isyanları, zulüm ve katliamları, halklarımızın derinindeki izleri tanımak, öğrenmek, deneyimleriyle silahlanmak, ezilenleri silahlandırmak; burjuvazinin oluşturduğu tarih ezberini bozup dağıtmak; mücadele dinamiklerini kavrayıp dönüştürmek, aynı zamanda politik bir sorundur da. Ancak, alternatif tarih okumasını gerekli kılan bir sorumluluk yükler. Alternatif tarih okuması, yukarıda işlediğimiz iki yönüyle anlaşılmalıdır. Birincisi ve en önemlisi, materyalist tarih anlayışını kavramak ve tarihi bu yöntemin ışığında yeniden “üretmek”, ikincisi ise bilimsel tarih araştırmalarına ilgi göstermek ve yönelmektir.